

Френсіс Скотт

Тіцджеральд

Прекрасні
й приречені

Френсіс Скотт

Тіцджеральд

Прекрасні
й приречені

Роман

Харків
«ФОЛІО»
2018

УДК 821.111(73)
Ф66

Francis Skott Key Fitzgerald
THE BEAUTIFUL AND DAMNED

Переклад з англійської
О. Б. Казанівської

Художник-оформлювач
О. А. Гугалова

Фіцджеральд Ф. С.

Ф66 Прекрасні й приречені: роман / Френсіс Скотт Фіцджеральд; пер. з англ. О. Б. Казанівської; худож.-оформлювач О. А. Гугалова. — Харків: Фоліо, 2018. — 364 с.

ISBN 978-966-03-7848-3.

Френсіс Скотт Фіцджеральд (1896—1940) — видатний американський письменник, автор багатьох романів та оповідань про покоління «епохи джазу». У видавництві «Фоліо» вийшли друком його книжки «Ніч лагідна», «Великий Гетсбі» та «По той бік раю».

«Прекрасні й приречені» (1922) — другий роман письменника (після «По той бік раю»), багато в чому автобіографічний, в ньому автор продовжує наскрізну тему духовної кризи в Америці після Першої світової війни. Герої роману — представники «втраченого покоління», гнані честолюбними мріями досягти вищих щаблів у суспільстві. Ентоні Петч — один з них. За плечима в нього — освіта у престижному університеті для обраних, фінансова підтримка діда-мультимільонера. Він гарячково прагне у вихорі світських вечірок і насолоді реалізувати свої романтичні мрії про майбутнє. Але цьому не судилося здійснитися...

УДК 821.111(73)

ISBN 978-966-03-7848-3

© О. Б. Казанівська, переклад українською, 2018
© О. А. Гугалова, художнє оформлення, 2018

Переможець належить трофеям.

Ентоні Петч

Присвячується Шейну Леслі,
Джорджу Жану Нейтану
і Максвеллу Перкінсу — із вдячністю
за неоціненну літературну допомогу
й підтримку

Книга перша

Розділ I

ЕНТОНІ ПЕТЧ

У 1913-му, коли Ентоні Петчу виповнилося двадцять п'ять, минуло два роки відтоді, коли іронія, цей дух святий наших днів, теоретично нарешті зійшла на нього. Іронія зробилася останнім поліром, останнім змахом щітки для одягу, своєрідним інтелектуальним «От і все!» — але на початку цієї історії він ще не сягнув далі стадії усвідомлення. Вперше ви здибаєте його в задумі над тим, чи залишилися ще в ньому гонор і крихта глузду, а чи він — цілком ганебна та огидна субстанція на поверхні світу, як пляма мастила на гладенькій поверхні ставка: звісно, траплялися такі оказії нечасто, а поки там що, він уважав себе геть винятковим молодиком, цілком витонченим, добре пристосованим до свого середовища і в чомусь набагато більше значущим, аніж будь-хто інший із відомих йому.

Це був його звичний стан, і в ньому він був життєрадісним, приємним і привабливим для розумних чоловіків і для всіх жінок. У цьому стані він вірив, що одного дня здійснить якийсь тихий і витончений вчинок, що його обрані світу цього оцінять гідно, який воз'єднає його із тьмяними зірками десь на хмарному небосхилі, на півшляху між смертю та безсмертям. А поки час для такого зусилля не настав, він буде просто Ентоні Петчем — не портретом людини, а виразною та динамічною особистістю, свавільною, зарозумілою, інколи навіть поверховою — людиною, яка розуміє, що честі не існує, але й не позбавлена її, яка спізнала всю оманливість завзяття, що, однак, не відняло хоробрості.

ГІДНИЙ ЧОЛОВІК І ЙОГО ОБДАРОВАННИЙ СИН

Як онук Адама Джея Петча, Ентоні вдихнув стільки усвідомлення стабільності свого соціального становища, ніби він сам вів свій рід від хрестоносців за морями. А як же інакше — нобілітет віргінський і бостонський, заснований винятково на грошах, особливо шанує багатство.

Отже, Адам Петч, більше знаний серед своїх як «Лютий Петч», залишив батькову ферму в Террітавні на початку шістдесят першого, щоби приєднатися до Нью-Йоркського кавалерійського полку. Повернувся він додому в чині майора, ввірвався на Волл-стрит і серед тамтешнього галасу, диму, оплесків і недоброчливості згромадив собі близько сімдесяти п'яти мільйонів доларів.

Туди йшла вся його енергія, поки йому не виповнилося п'ятдесят шість. Саме тоді, після жорстокого нападу склерозу, він вирішив присвятити решту свого життя моральній регенерації людства. Він став реформатором над реформаторами. З офісу компанії «Ентоні Комсток» він вступив у запеклу боротьбу з алкоголем, літературою, людськими слабкостями, мистецтвом, патентними ліками та недільними театрами, завдаючи їм нищівних ударів вище й нижче пояса. Його розум, під впливом підступної цвілі, яка з часом поїдає всіх, за рідким винятком, нещадно кидався на будь-які аморальні прояви сучасності. Навіть у м'якому кріслі свого помістя у Террітавні він продовжував битву проти велетенського уявного ворога — несправедності, яка тривала п'ятнадцять років, і де він виявив себе нестримним шаленцем, докучливо некомпетентним і нестерпним занудою. Того року, коли починається історія, його кампанія досягла піку невивірності, а він сам — утоми; в 1861-му повільно доповзав до 1895-го, а свідомість його чимраз частіше опинялася в часі Громадянської війни, тьманими були спогади про вже покійного сина і дружину, а ще більш примарними — про онука Ентоні.

Ще на світанку своєї кар'єри він одружився з анемічною панною тридцяти літ, звали її Алісія Візерс, яка принесла йому сто тисяч доларів та бездоганну підтримку у банківських колах Нью-Йорка. Майже одразу й дещо поспіхом вона народила йому сина, а потім, ніби вся знекровлена помпезністю цієї події, зникла назавжди у тьманих стінах дитячої кімнати. Хлопчина, Адам Улісс Петч, став закоренілим завсідником клубів, знавцем хороших

манер і водієм тандемів — навдивовижу рано, у віці двадцяти шести, він почав писати мемуари під заголовком «Нью-йоркське суспільство, яким я його знаю». Наслухавшись чуток про концепцію твору, видавці навіть змагалися за право надрукувати його, але, як виявилось після смерті автора, твір був без міри багатослівним і нестерпно нудним, тож його так ніколи й не надрукували, навіть у приватному масштабі.

Цей лорд Честерфілд із П'ятої авеню одружився у двадцять два роки. Його дружиною стала світська левиця, контральто бостонської опери, Генрієтта Лебрюн, у подружжя був єдиний син, охрещений, на прохання діда, Ентоні Комсток Петч. Одначе Комсток випав із його імені та занурився назавжди у світ забуття після вступу до Гарварда, а більше про нього ніколи не чули.

В юного Ентоні залишився тільки один знімок його батьків разом, і він так часто зупиняв свій погляд на ньому, що з часом той став безликим предметом інтер'єру, але кожен, хто заходив до кімнати, з цікавістю його розглядав. Поруч із худорлявим вродливим денді з дев'яностих стояла висока чорнявка з муфтою та натяком на турнюр. Між ними був маленький хлопчик з довгими каштановими кучерями, одягнений в оксамитовий костюмчик типу «Лорд Фонтлерой». Це був Ентоні у п'ятирічному віці, того року, коли померла його мама.

Спогади про «бостонське контральто» були тьмяними й музичними. Вона пригадувалась йому як пані, яка співала, співала й співала в музичному салоні їхнього будинку на Вашингтон-сквер — іноді оточена гостями, чоловіками зі схрещеними руками, які, за-тамувавши подих, балансували на краєчках диванів, жінками зі складеними на колінах руками, які іноді щось шепотіли чоловікам і завжди жваво плескали і схлипували після кожної пісні, і дуже часто вона співала тільки для Ентоні: італійською чи французькою, чи на дивному жакливому діалекті, бо так, їй здавалося, розмовляли негри з Півдня.

Його спогади про галантного Улісса, першого, хто закотив лацкани пальта, були більш живими. Після того як Генрієтта Лебрюн Петч «приєдналась до іншого хору», як час від часу хрипко повторював удівець, батько з сином переїхали до будинку дідуса в Террітавні. Улісс щоденно заходив до дитячої кімнати Ентоні й наповнював її

приємними ароматними словами, інколи навіть більше години. Він постійно обіцяв Ентоні взяти його на полювання, чи на рибалку, чи на екскурсію в Атлантик-Сіті, «вже зовсім скоро», але жодна з обіцянок не матеріалізувалась. Утім, одну подорож вони таки здійснили: коли Ентоні було одинадцять, вони поїхали за кордон — в Англію та Швейцарію, і там, у найкращому готелі Люцерна, у криках, гарчаннях і в жахливому поту помер його батько. У паніці й відчаї наляканого Ентоні доправили назад до Америки, після чого ця невіразна туга залишилася з ним до кінця життя.

ГЕРОЙ, ЙОГО МИНУЛЕ ТА ОСОБИСТІСТЬ

Коли Ентоні було одинадцять, він спізнав жах смерті. Упродовж шести найбільш вразливих років померли його батьки, його бабуся, яка вицвіла так, що стала майже непомітною, лише на один день від часу одруження зайнявши чільне й незаперечне місце у власній вітальні. Тож для Ентоні життя було боротьбою проти смерті, яка чатувала за кожним рогом. Ніби поступаючись своїй уяві іпохондрика, він розвинув звичку читати в ліжку — це заспокоювало його. Він читав, поки втома не накривала його, і часто засинав із увімкненим світлом.

Його улюбленою розвагою, аж до чотирнадцяти років, була колекція марок — вона була величезна, настільки повна, наскільки її міг зібрати хлопчик. Його дідусь наївно гадав, що так він навчиться географії. Отже, Ентоні провадив кореспонденцію з півдюжиною філателістичних і нумізматичних компаній, і нечастими були дні, коли пошта не доправляла йому нової книжки з марками чи паки блискучих аркушів погодження; було якесь таємниче зачарування у безконечному перекладанні його надбань з одного альбому в інший. Його марки були його найбільшим щастям, і він кидав нетерплячі похмурі погляди на кожного, хто відволікав його від улюбленої справи; марки з'їдали його місячні кишенькові гроші, і він лежав без сну в нічній задумі над їхнім різноманіттям і строкатою пишнотою.

Коли йому було шістнадцять, він майже повністю занурився у себе, став мовчазним підлітком, абсолютно не схожим на американця, який викликав ввічливе спантеличення у своїх однолітків.

Попередні два роки він провів у Європі з особистим учителем, який переконав його, що лише Гарвард вартий уваги, що тільки він «відчинить йому всі двері», збадьорить дух, принесе відданих і здатних на самопожертву друзів. Отже, він вступив до Гарварда, що було єдиним логічним варіантом.

Якийсь час він жив сам у найкращій кімнаті Бек-хола — стрункий, середній на зріст темноволосий юнак із сором'язливою чутливою усмішкою. Його кишенькові були більше ніж ліберальні, тож він вирішив започаткувати власну бібліотеку і придбав у якогось мандрівного бібліографа перші видання Свінберна, Мередіта й Гарді, а ще — пожовклий нерозбірливий лист Кітса, довідавшись згодом, скільки він переплатив. Він зробився витонченим денді, зібравши колекцію жалюгідних шовкових піжам, парчевих халатів і метеликів, занадто пістрявих, щоб їх можна було носити. У цих помпезних шатах він міг потаємно дефілювати перед дзеркалом у своїй кімнаті або лежати на атласних подушках на підвіконні, споглядаючи подвір'я і невиразно усвідомлюючи його метушню, запаморочливу і швидкоплинну, частиною якої він, вочевидь, так ніколи й не став.

На старшому курсі він із цікавістю з'ясував, що має на потоці певну репутацію. Він довідався, що його вважають такою собі романтичною постаттю, вченим, відлюдником, цитаделлю ерудитії. Це його подивувало, але потай потішило: він почав виходити в люди, спершу потроху, потім інтенсивніше. Він зробився завсідником вечірок. Він пив — без галасу, але дотримуючись відповідних правил. Про нього казали, що якби він не вступив до коледжу таким юним, то закінчив би його з відзнакою. У 1909-му, коли він отримав диплом, йому виповнилося всього двадцять.

Потім знову закордон, цього разу — Рим, де він розважався архітектурою та живописом, навчався гри на скрипці й писав огидні сонети італійською, наслідуючи роздуми ченця тринадцятого століття про радощі споглядального способу життя. Чутки, що він у Римі, поширились серед його друзів із Гарварда, й ті, котрі були того літа в Європі, завели звичку навідуватися до нього в гості, щоби разом відкривати для себе краси екскурсій під місячним сяйвом по місту, яке було старше од самого Ренесансу і старше самої республіки. Наприклад, Морі Нобл з Філадельфії гостював у нього два місяці, й разом вони пізнавали особливий шарм лати-

нянок і п'янке відчуття молодості й свободи в цивілізації, яка сама була старою та вільною. Багато знайомих його дідуся запрошували його в гості, тож якби він мав бодай крихту бажання, то став би «persona grata» в дипломатичних колах, але він дедалі більше тяжів до свята життя: крім того, його підліткова відлюдькуватість, і як наслідок — сором'язливість, і досі диктували його поведінку.

Він повернувся до Америки у 1912 році через раптову хворобу дідуся і після винятково виснажливої бесіди з вічно одужуючим старим, вирішив відкласти ідею постійного проживання за кордоном до смерті діда. Після довгих пошуків він винайняв квартиру на П'ятдесят другій авеню та, вочевидь, осів.

У 1913-му процес пристосування Ентоні Петча до всесвіту наближався до завершення. Він значно покращав фізично проти часів завершення університету: і досі був худорлявим, але поширив у плечах, і його смагляве обличчя втратило наляканий вираз першокурника. Він завжди був бездоганно охайним, його друзі казали, що ніколи не бачили його волосся не вкладеним. Ніс його був занадто гострим, а рот — зрадницьким дзеркалом настрою, чії кутики опускались у хвилину незадоволення, але його блакитні очі були однаково чудовими — чи то збурені спалахом усвідомлення, чи то примружені в меланхолійній задумі.

Він був одним із тих людей, котрих позбавлено симетрії рис, необхідної для арійського ідеалу, але все ж його вважали красивим; ба більше: він був сповнений із вигляду і всередині тієї особливої чистоти, яку породжує лише краса.

ЙОГО БЕЗДОГАННА КВАРТИРА

П'ята й Шоста авеню здавались Ентоні зразками велетенських сходів, які простягнулися від Вашингтон-сквер до Центрального парку. Коли повертався додому, на другому поверсі автобуса в напрямку П'ятдесят другої вулиці, його ніколи не полишало відчуття, ніби він тримається за зрадницьке, нестабільне поруччя, тож коли автобус доїжджав до його зупинки і він спускався ненадійними металевими сходами, то відчував щось схоже на полегшення.

Після того йому треба було пройти П'ятдесят другою авеню десь півквартала, минути сімейство нудних садиб із темно-

коричневого пісковіку, і вже за мить він опинявся під високою стелею своєї чудової вітальні. Місце було більше ніж задовільним. Тут краще, ніж будь-де, минало життя. Тут він спав, снідав, читав і розважався.

Сам будинок був із темного матеріалу, збудований наприкінці дев'яностих; у відповідь на зростання попиту на невеликі квартири кожен поверх було ретельно перебудовано, і його здавали окремо. З усіх квартир на третьому поверсі Ентоні винаймав найбільш бажану.

У вітальні були чудова висока стеля і три великі вікна, які ліниво поглядали на П'ятдесят другу вулицю. Її умеблюванню пощастило уникнути прихильності до конкретної епохи; не була вона ані загрубілою, ані загромадженою, не мала й ознак декадансу. Не пахла вона ані димом, ані ладаном — була вона простора і навіть дещо сумна. Була там м'яка затишна канапа з найтоншої коричневої шкіри, сонливість огортала її, як туман. Стояла тут також висока ширма, покрита китайським лаком, із малюнками, що в основному зображали рибалок і мисливців у чорному із золотим; ширма створювала кутовий альков для пухкого фотеля, що його охороняв оранжевий торшер. На чорній каламуті задньої стінки каміна проступав якийсь герб.

Минаючи їдальню, де Ентоні зазвичай тільки снідав, коли був удома — отже, вона була лише величним натяком на саму себе, і проходячи відносно довгим коридором, можна було потрапити в осереддя помешкання — спальню і ванну кімнату Ентоні.

Обидві кімнати були неосяжними. Під стелею спальні навіть просторе ліжко з балдахіном здавалося невеликим. На підлозі лежав килим із малинового оксамиту, м'який, ніби руно, що pestило ноги. Його ванна, на відміну від бундючного характеру спальні, була веселою, світлою, надзвичайно придатною для життя і навіть злегка жартівливою. На стінах висіли в рамках світлини чотирьох знаменитих красунь, новоспечених трагічних актрис: Джулії Сандерсон у «Сонячній дівчині», Іни Клер у «Юній квакерші», Біллі Берк у «Мімосі», та Хейзел Давн у «Пані в рожевому». Між Біллі Берк і Хейзел Давн висіла репродукція, на якій було зображено безкрає засніжене поле, над яким височіло холодне грізне сонце, — на думку Ентоні, вона символізувала холодний душ.

Ванна, оснащена химерною підставкою для книг, була глибока і довга. Поруч — вбудований гардероб, роздутий від запасу спідньої білизни, достатнього для трьох чоловіків, і колекцією краваток. На підлозі не було вбогого рушника, який виконував би функцію килимка, — замість нього лежав багатий килим, такий самий, як у спальні, диво м'якості, яке масажувало вистромену з ванни ногу.

Все тут свідчило, що Ентоні вдягається тут, вкладає своє бездоганне волосся, насправді робить тут усе, крім хіба що сну. Ця ванна була його гордістю. Він уявляв, що якби в нього була кохана, він повісив би її світлину просто над ванною, щоби, ніжачись у заспокійливій парі гарячої води, він міг би дивитись на неї, тонучи в теплі й чуттєвості її краси.

ВЕСЬ У КЛОПОТАХ

Чистоту у квартирі підтримував лакей-англієць із надзвичайно, просто-таки театральню доречним ім'ям — Баундс, чиї навички затьмарював лише той факт, що він носив м'який комірець. Якби він був Баундсом тільки для Ентоні, то хутко виправив би цю ваду, але він був Баундсом іще для двох джентльменів з його кварталу. З восьмої до одинадцятої ранку він повністю належав Ентоні. Він приходив із поштою та готував сніданок. О пів на десяту він тягнув краєчок ковдри Ентоні й кидав декілька скупих слів — Ентоні ніколи чітко не пам'ятав, що саме, але допускав, що щось зневажливе; потім він накривав сніданок на картковому столику у вітальні, застеляв ліжко і після неприязного запитання, чи не потрібно часом іще чогось, забирився геть.

Зранку, принаймні раз на тиждень, Ентоні відвідував свого брокера. Дохід його складав трошки менше семи тисяч на рік — відсоток із грошей, успадкованих від матері. Його дідусь, який ніколи не дозволяв власному сину перевищувати доволі помірні суми кишенькових, уважав, що для юного Ентоні цієї суми більше ніж достатньо. Кожного Різдва він надсилав Ентоні п'ятисотдоларову облігацію, яку Ентоні зазвичай по можливості продавав, хоч і не мав у тім особливої потреби.

Візити до брокера варіювались від напівсвітських балачок до обговорень надійності восьмивідсоткових інвестицій, — вони завжди приносили Ентоні задоволення. Велика будівля довірчої компанії, здавалося, нерозривно пов'язує його з тими великими статками, чию спільність він поважав, і запевняла його, що він належним чином репрезентований у фінансовій ієрархії. Від цих неквапливих людей віяло тим же духом надійності, що й від роздумів про статки його діда, ба більше — вони видавались йому своєрідною позикою на вимогу, яку всесвіт надав Адаму Петчу за його моральну праведність, тоді як гроші в діловій частині здавалися захопленими та утримуваними стрімкою неприборканою силою та величезним подвигом волі: на додачу, вони здавалися більш виразними та очевидними — просто гроші.

Частьєнко Ентоні наступав на п'яти свого бюджету, але вважав його задовільним. Одного щасливого дня він володітиме мільйонами, а поки що сенсом його існування був задум написання есе про життя пап епохи Ренесансу. Це відносить нас назад до бесіди з його дідусем одразу по приїзді з Рима.

Він сподівався, що не застане діда в живих, але після телефонного дзвінка додому ще з пристані довідався, що Адам Петч знову почуваеться відносно добре — наступного дня, приховуючи своє розчарування, він вирушив до Террітавна. За п'ять миль від станції його таксомотор звернув на старанно доглянутий під'їзд, що прорізався крізь справжній лабіринт зі стін і дротяних огорож, які охороняли маєток. Це було необхідно, як казали в народі, якщо прийдуть соціалісти — і це було теж достеменно відомо — першим, кого вони знищать, буде старий «Лютий Петч».

Ентоні запізнився, а поважний філантроп чекав його на заскленій веранді, де вже вдруге переглядав ранкові газети. Його секретар Едвард Шаттлворт, який до свого переродження був гравцем, власником салуну і загалом негідником, провів Ентоні до кімнати, де представив йому свого благодійника, ніби той був безцінним скарбом.

Вони поважно потиснули руки один одному.

— Жахливо радий чути, що вам краще, — сказав Ентоні.

Старший Петч, так ніби не бачив онука всього тиждень, поглянув на годинник.

— Поїзд запізнився? — м'яко запитав він.

Його дратувала думка, що він мав чекати на Ентоні. Він жив у стійкій омані, що не лише у своїй молодості провадив свої робочі справи з найвищою скрупульозністю і доводив усі справи до кінця, але вважав саме цей фактор головною причиною свого успіху.

— Цього місяця вони часто запізняються, — сказав він із відтінком лагідного докору в голосі й додав після довгого зітхання: — Сідай.

Ентоні оглядав діда з мовчазним подивом, який завжди викликало це видовище. Адже кволий, неосвічений старий володів такою силою, що навіть попри заяви жовтої преси міг купити (прямо чи опосередковано) будь-яку душу мужів республіки, і так, що їх заледве вистачило би, щоб заселити Вайт Плейнс, і ще складніше було повірити, що колись він був рожевощоким малюком.

Весь розмах його сімдесяти п'яти років можна було уподібнити до магічних ковальських міхів — перша чверть століття вдихнула в нього життя, а наступна — висмоктувала його геть. Вона висотала щокі і груди, обхват рук і ніг. Вона тиранічно відбирала його зуби, один за одним, занурила його маленькі очі в темно-сизі мішки, прорідила волосся, змінила його кольори подекуди зі сріблястого на біле, подекуди з рожевого на жовтий, бездушно розмиваючи їх, бавлячись, ніби дитина з коробкою фарб. Потроху, через його тіло й душу, вона заволоділа свідомістю. Послала йому нічний піт і сльози, необґрунтовані страхи, поділила його нормальність на довірливість і підозрілість. Штивний матеріал його ентузіазму порізала на десятки м'яких, але дратівливих одержимостей; його енергія висохла до норову малої зіпсованої дитини, а його прагнення влади заступили слабоумні інфантильні бажання створити землю арф і гімнів на землі.

Після завбачливого обміну люб'язностями Ентоні відчув, що від нього очікують окреслення намірів, а водночас блиск в очах старого застеріг його висвітити своє бажання жити за кордоном, принаймні зараз. Він хотів, щоби Шаттлворт виявив достатньо такту і вийшов з кімнати, але секретар сів у крісло-гойдалку між двома Петчами й кидав на них погляди своїх вицвілих очей.

— Тепер, коли ти тут, мусиш чимось перейнятися, — лагідно сказав дід, — досягнути чогось.

Ентоні очікував, що той скаже щось на кшталт: «залишити щось після себе». Тому зробив припущення:

— Я гадав... Можливо, зважаючи на мою підготовку, я міг би писати...

Адам Петч поморщився, уявляючи собі поета в сім'ї з довгим волоссям і трьома коханками.

— Історію, — закінчив Ентоні.

— Історію? Історію чого? Громадянської війни? Революції?

— Чом би й ні, сер.

Історія середніх віків. Ідея про пап епохи Ренесансу раптово зародилася в його голові, викладена в романі. Одначе, він був радий, що сказав про середні віки.

— Середні віки? Чому не про власну країну? Щось, про що ти знаєш?

— Ну, ви розумієте, я багато жив за кордоном...

— Навіщо тобі писати про середні віки, я не розумію. Темні віки, як ми їх називаємо. Ніхто не знає, що відбувалось, і нікому немає діла, крім того, що вони закінчились. — Він розводився іще декілька хвилин про марність такої інформації, торкаючись, однак, іспанської інквізиції та корумпованості монастирів. Потім додав:

— Ти міг би виконувати якусь роботу в Нью-Йорку, якщо таки маєш намір працювати. — Останнє він вимовив з ледь помітним, майже невловимим цинізмом.

— Так, звичайно, маю, сер.

У спадних конвульсіях розмова дійшла до стрімкого завершення. Ентоні підвівся, глянув на свій годинник і зауважив, що має зустріч із брокером увечері. І що він мав намір залишитися з дідусем на кілька днів, але стомлений і роздратований виснажливим перетинанням океану. Він не мав якогось бажання зносити ці прискіпливі та святенницькі залякування. Потім додав, що повернеться по кількох днях.

Проте, саме завдяки цій зустрічі, ця робота ввійшла в його життя як постійна ідея. Протягом року, який минув відтоді, він склав декілька бібліографій, навіть поекспериментував із назвами розділів і переділом роботи на періоди, але жодне речення так і не з'явилося на папері (та навряд чи коли-небудь могло з'явитися). Він нічого не робив, навіть всупереч прописній логіці йому щастило цим себе розважати.

ПОПОЛУДНІ

У жовтні 1913-го, посеред тижня із приємних днів, коли сонце вешталось провулками, а повітря було таким млосним, що, здавалося, тільки спале листя обтяжує його, приємно було ліниво сидіти біля відкритого вікна, дочитуючи розділ «Едіна». Приємно було десь о п'ятій, позіхнувши, кинути книжку на стіл і, наспівуючи, повільно переміститись у ванну.

На тебе... прек-рас-на панно,

Співав він, відкриваючи кран.

Я здіймаю... свої... очі,
До тебе... прек-рас-на пан-но,
Моє... серце... хоче...

Він заспівав голосніше, змагаючись із напором води, й поки дивився на знімок Хейзел Давн на стіні, він приклав уявну скрипку до плеча і ніжно провів по ній уявним смичком. Він продзижчав крізь стиснуті губи, що, на його думку, віддалено нагадувало звук скрипки. Вже за мить його руки припинили звиватись і ковзнули вздовж сорочки, розстібаючи гудзики. Він роздягнувся і прийняв атлетичну позу, як чоловік у тигровій шкурі на рекламі, схвально оглянув себе в дзеркалі, перериваючись, щоб занурити ногу в ванну. Підкручуючи кран і стогнучи, він занурився вниз.

Звикаючи до температури води, він розслабився і впав у дрімотний стан. Коли він закінчить ванну, йому потрібно буде лише неспішно одягнутись і перейти вниз по П'ятій авеню до готелю «Рітц», там у нього запланована вечера з двома найбільш частими компаньйонами — Діком Кермелом і Морі Ноблом. Після чого вони з Морі підуть у кіно, а Кермел повернеться додому дописувати книжку, яку він мав невдовзі закінчити.

Ентоні був радий, що йому не потрібно працювати над його книжкою. Думка, що йому доведеться сидіти і складати докупи не лише слова, що їх варто почути, а й думки, що їх варто втілити у слова, не викликала в ньому жодного бажання.

Винурюючи з ванни, він відполірував себе з прискіпливістю чистильника. Потім повільно пішов до спальні, насвистуючи якусь незрозумілу мелодію, й ходив по ній туди-сюди, застібаю-

чись, підправляючись і насолоджуючись теплом густого килима під ногами.

Він запалив сигарету, пожбурих сірник крізь прочинене вікно. І зупинився із сигаретою за два сантиметри до напіввідкритого рота. Його очі зупинилися на яскравій кольоровій цятці на даху будинку трошки нижче по провулку.

Це була дівчина в червоному негліже, звичайно, шовковому, вона сушила волосся на досі теплому післяобідньому сонці. Він свиснув, і звук затихнув у напруженому повітрі кімнати. Він обережно зробив крок до вікна — йому раптом здалося, що вона красива. Вона сиділа на кам'яному парапеті, біля неї лежала подушка такого самого кольору, що й халатик на ній, і вона спиралася на неї обома руками, розглядаючи залитий сонцем пряминок між будинками внизу, де, як чув Ентоні, бавилися діти.

Він декілька хвилин спостерігав за нею. Щось зрушилося в ньому, щось таке, що неможливо було пояснити теплим запахом надвечір'я чи переможною жвавистю червоного. Відчуття, що дівчина красива, було навальним — він раптом зрозумів, що це — відстань, не та нездоланна відстань між душами, а відстань у кілька земних ярдів. Осіннє повітря було між ними, і дахи, і нечіткі голоси. Раптом, за якусь цілком незрозумілу мить, яка спотворила відчуття часу, він наблизився до обожнювання більше, ніж у будь-якому поцілунку, який він коли-небудь відчував.

Він закінчив одягатись, знайшов чорний метелик і акуратно припасував його перед тристулковим дзеркалом у ванній. Тоді, піддавшись імпульсу, він швидко повернувся до спальні й поглянув у вікно. Жінка вже стояла; вона відкинула волосся назад, і він міг повністю розгледіти її. Вона була гладкою, десь за тридцять п'ять, абсолютно посередня. Він клацнув язиком і повернувся до ванни, щоб зробити проділ у зачісці.

На тебе... прек-рас-на панно, —
легко наспівував він, —

Я здіймаю... свої... очі...

Потім, кілька разів змахнувши щіткою, яка надала блискучій поверхні його волосся довершеного вигляду, він вийшов із ванної, а затим із квартири й пішов по П'ятій авеню у напрямку до «Рітц-Карлтона».

ТРОЄ ЧОЛОВІКІВ

О сьомій Ентоні і його друг Морі Нобл сиділи за столиком у кутку під прохолодою даху. Морі Нобл дуже скидався на великого імпазантного kota, його вузькі очі повнилися невтомними тягучими вогниками. Його волосся було гладким і прямим, начебто його, якщо це можна уявити, облизала здоровецька мати-кішка. За часів Гарварда його вважали винятковою постаттю на потоці, найрозумнішим, найоригінальнішим, спокійним та благо-словенним.

То був чоловік, якого Ентоні вважав своїм найкращим другом. Єдиним чоловіком зі всього оточення, яким він захоплювався, навіть більше, хоча він і сам не дуже це усвідомлював, — якому він заздирив.

Зараз вони раді були бачити один одного — їхні очі сповнені доброти, бо кожен відчуває наліт новизни після недовгого розставання. Їхня взаємна присутність розслабляє їх, дає відчуття спокою; Морі зі своїм витонченим і на диво котячим обличчям хіба що не муркоче. А Ентоні, зазвичай нервовий, як блудний вогник, нарешті заспокоївся.

Зараз вони захоплені однією з тих легких і ненав'язливих розмов, що їх полюбляють тільки чоловіки до тридцяти або чоловіки після великого стресу.

ЕНТОНІ. Сьома година. Де Кермел? *(Нетерпляче.)* Хотів би я, щоби він закінчив той безконечний роман. Я з голоду помру, поки він допише.

МОРІ. Він вигадав нову назву «Демон-коханець», незле, еге ж?

ЕНТОНІ *(зацікавлено)*. «Демон-коханець»? Чи «Жінка в сльозах», незле! Ніяк незле, що скажеш?

МОРІ. Я навіть сказав би, що добре. Котра година, ти сказав?

ЕНТОНІ. Сьома.

МОРІ *(його очі звузилися, виказуючи не те щоб незадоволення, а легке несхвалення)*. Він мене до сказу довів одного разу.

ЕНТОНІ. Як?

МОРІ. Своєю звичкою робити записи.

ЕНТОНІ. Мене теж. Здається, я щось сказав минулого разу, що здалось йому суттєвим, але він забув, що, отже, він дістався до

мене. Він сказав: «Ти не міг би сконцентруватись?» А я відповів: «Ти набрид мені до сліз. Як я можу пам'ятати?»

МОРІ (беззвучно сміється, його обличчя розпливається в розуміючій посмішці). Дік не обов'язково бачить більше, ніж інші. Але він може описати суттєво більше з того, що помічає.

ЕНТОНІ. Це вражаючий талант...

МОРІ. О, так. Вражаючий!

ЕНТОНІ. І енергія амбітності, скерована у правильному напрямку. З ним дуже цікаво — він і підбадьорює, і захоплює. Інколи від його присутності дух забуває.

МОРІ. О, так...

Тиша й далі:

ЕНТОНІ (із переконливим виразом, наскільки це можливе на його худому й дещо невпевненому обличчі). Але енергія його не невичерпна. Колись, мало-помалу, вона зникне, і вражаючий талант, скоріш за все, — теж. Залишиться тільки старе тороччя, дратівливе, балакуче та егоїстичне.

МОРІ (сміючись). Ось ми тут сидимо й доводимо один одному, що малий Дік розуміє речі не так глибоко, як ми, а от він, зі свого боку, відчуває суттєву перевагу творчого мислення над критичним, і все таке.

ЕНТОНІ. Ще б пак. Але він помиляється. Він дуже часто піддається нападам ентузіазму. Якби він не був такий занурений у реалізм і не мав би носити шати циніка, то був би довірливим, як релігійний лідер із коледжу. А він — ідеаліст. Отак. Він гадає, що ні, оскільки відкинув християнство. Пригадуєш його в коледжі? Він проковтував кожного автора, одного за одним, ідеї, техніки, персонажі: Честертон, Шоу, Велс, і кожного з них з однаковою легкістю.

МОРІ (досі обдумуючи своє останнє спостереження). Я пам'ятаю.

ЕНТОНІ. Це правда. Вроджений фетишист. Ось, скажімо, мистецтво...

МОРІ. Зробімо замовлення. Він буде...

ЕНТОНІ. Звичайно. Замовимо. Я казав йому...

МОРІ. Ось він іде. Дивися, зараз зіштовхнеться з офіціантом. (Він підняв палець, щоби подати сигнал, — так, ніби то була м'яка і дружня лапа.) Ось і ти, Кермеле.

НОВИЙ ГОЛОС (*завзято*). Привіт, Морі. Привіт, Ентоні Комсток Петч. Як поживає онук старого Адама? Дебютантки й досі в'ються за тобою, га?

Новоприбулий — Річард Кермел — невисокий і світловолосий, один з тих, хто до тридцяти п'яти вже полисіє. В нього жовтуваті очі — одне з них суттєво яскравіше, інше тьмяне, як каламутний басейн, чоло в нього смішно видається, як у малюка з карикатури. Він випирає в деяких місцях — його живіт випирає пророчо, його слова випирають із рота, навіть кишені його обіднього костюма випирають так, ніби вони наповнені висловухою колекцією всіляких графіків, програмок і різноманітних вирізок — на них, примружуючи свої непарні жовті очі, він робить замітки, закликаючи до тиші незайнятою лівою рукою.

Він підходить до столу і потискає руки Ентоні й Морі. Він — один із тих чоловіків, які незмінно потискають руку, навіть людям, яких вони бачили годину тому.

ЕНТОНІ. Привіт, Кермеле. Добре, що ти тут, нам був потрібен комічний розряд.

МОРІ. Ти спізнився. Доганяв листоношу по кварталу? А ми тут якраз обговорювали твою персону.

ДІК (*мірляючи Ентоні нетерплячим поглядом свого світлого ока*). І що ти сказав? Скажи мені, я це запишу. Викинув сьогодні тисячу слів із першої частини.

МОРІ. Благородний естет. І я залив алкоголь у свій шлунок.

ДІК. Навіть у цьому не сумніваюсь. Закладаюся, що ви двоє тут уже годину сидите й розмовляєте про лікери.

ЕНТОНІ. Ми ніколи не напиваємося, мій безбородий хлопче.

МОРІ. Й ніколи не повертаємося додому з дамами, яких зустрічаємо напідпитку.

ЕНТОНІ. Й усі наші вечірки вирізняються певною зарозумілістю.

ДІК. Особливо нерозумні ті особи, котрі вихваляються, як вони «заливаються». Проблема в тому, що ви обоє — ніби з вісімнадцятого століття. Стара школа англійських сквайрів. П'єте помаленьку, поки під стіл не впадете. Але вам ніколи не буває весело. Е, ні, так не годиться.

ЕНТОНІ. Здається, це з шостого розділу.

ДІК. Ідете до театру?

МОРІ. Так. Ми намагаємось провести вечір у глибоких роздумах над життєвими проблемами. Річ називається лаконічно — «Жінка». Допускаю, що «вона того варта».

ЕНТОНІ. Боже! То це воно? Ходімо знову на «Жартівників».

МОРІ. Мені вже набридло. Я їх бачив тричі. (До Діка.) Першого разу ми вийшли після першого акту і знайшли пречудовий бар. А коли повернулися, то зайшли не до того театру.

ЕНТОНІ. У нас був тривалий диспут із наляканою молодою парою — ми гадали, що вони зайняли наші місця.

ДІК (ніби розмовляючи сам із собою). Гадаю, що коли закінчу ще один роман і п'єсу та, можливо, книгу коротких оповідань, я напишу музичну комедію.

МОРІ. Я знаю: з інтелектуальним текстом, що його ніхто не слухатиме. А всі критики будуть бурчати і стогнати про «Старий добрий фартушок». А я сятиму, як безглузда постать у безглуздому світі.

ДІК (помпезно). Мистецтво не безглузде.

МОРІ. Безглузде само по собі. Але не є таким, коли намагається зробити життя менш безглуздим.

ЕНТОНІ. Іншими словами, Діку, ти виступаєш перед залом, повним привидів.

МОРІ. Але нехай це буде красива вистава.

ЕНТОНІ (до Морі). І навпаки, якщо ти знаєш, що цей світ — безглуздий, навіщо писати? Будь-яка спроба надати йому змісту — беззмістовна.

ДІК. Гаразд, але навіть враховуючи все це, варто залишатися пристойним прагматиком і підтримувати в бідолашному людстві інстинкт до життя. Чи ви хочете, щоб усі вірили у вашу софістичну нісенітницю?

ЕНТОНІ. Мабуть, так.

МОРІ. Ні, сер! Я гадаю, що всі в Америці, за винятком хіба якоїсь обраної тисячі, повинні прийняти жорстку систему моралі — римський католицизм, наприклад. Я не скаржусь на загальноприйняті норми. Я скаржусь скорше на посередніх еретиків, що вхопилися за досягнення софістики і прибрали позу моральної свободи, до чого їхній розум абсолютно не надається.

Тут з'являється суп, і те, що хотів сказати Морі, навіки зникло в небутті.

НІЧ

Опісля вони навідалися до гендляря по квитки і за значну суму дістали квитки на нову музичну комедію, яка називалася «Гучна забава». У фойє театру вони зачекали декілька хвилин, щоб оглянути натовп, який прийшов на прем'єру. Там були оперні шати, пошиті з міріад шовків і хутра; зливи коштовностей, що стікали з рук, ший і рожево-білих вух, переливались іскрами широкі стрічки на незліченних шовкових капелюхах, було взуття золотисте й бронзове, червоне і лаково-чорне, були високі, туго закручені жіночі зачіски поряд із прилизаним, напوماдженим волоссям доглянутих чоловіків — весь цей стічний, напливний, торохтливий, реготливий, пінний натовп був подібний до людського моря, що повільно накочувалося веселими хвилями й заливало блискучим потоком рукотворне озеро сміху.

Після вистави вони розділилися — Морі пішов танцювати в «Шері», Ентоні — додому спати.

Він повільно пробирався крізь метушливий нічний натовп Тайм-скверу, перегони колісниць і тисячі їхніх прихильників робили вулицю дивно красивою, світлою і чимось схожою на карнавал. Обличчя вихором кружляли довкола нього, калейдоскоп дівчат, страшних, як гріх — занадто повних, занадто худорлявих, але вони пливли осіннім повітрям на крилах власних теплих і пристрасних зітхань, пролитих у ніч. Хоча, попри їхню вульгарність, вони здалися йому примарно і невловно таємничими. Він обережно вдихнув, втягуючи в легені запах парфумів і не дуже приємний сморід різного тютюну. Він вловив погляд смаглявої красуні, яка сиділа одна в таксі. Приглушене світло її очей натякало на ніч і фіалки, тож на хвилину він повернувся у напівзабутий спогад давнього вечора.

Два молоді гебреї пройшли повз, голосно розмовляючи, обертаючи головами туди-сюди й кидаючи мимохідь зарозумілі погляди. Вони були одягнені у надзвичайно тісні й не надто модні костюми, їхні високі застебнуті комірці прилягали до борлаків, на ногах були сірі гетри, а руки в сірих рукавичках трималися за тростини.

Поруч пройшла розгублена старенька, затиснена між двома чоловіками, які несли її, як кошик з яйцями, розповідаючи про дива Тайм-скверу, а розмовляли вони так швидко, що голова старої пані, яка намагалася бути неупереджено зацікавленою, повертала-

ся туди-сюди, ніби збурена вітром зморщена помаранчева шкірка. Ентоні вловив уривок їхньої розмови:

— Ось це — «Астор», мамо!

— Дивіться! Оголошення про перегони колісниць...

— Ми там сьогодні були, хіба ні?

— Боже милий!..

— Будеш хвилюватись — висохнеш, як билинка, — впізнав він новомодний жарт того року, який вигулькнув десь з-поза одного з його ліктів.

— А я йому кажу, так і кажу...

Плавний поспіх таксі біля нього, і сміх, хриплий, немов вороняче каркання, невгавучий і гучний, він змішується з гуркотом метро під ногами — і над усім цим карусель світла, воно спалахує і гасне — світло сиплеться перлинами, піниться і перетворюється на блискуче плетиво, кола й монотонні гротескні фігури, які дивовижно врізаються в небо.

Він нарешті звернув в рятівну тишу, яка темрявою війнула з провулка, пройшов повз пекарню, де у вітрині десяток печених курчат оберталися знову й знову в автоматичному грилі. З дверей війнуло жарким, пухким, пряним ароматом. Поруч аптека видихала запахи ліків, розливої содової води та приємні півтони стійки з косметикою; потім він проминув китайську пральню, вона досі була відчинена; парка й задушлива, вона відгонила глевким незрозумілим жовтуватим запахом. Усе це пригнічувало його. Дійшовши до Шостої авеню, він зупинився на розі тютюнової крамниці, йому одразу полегшало — крамниця була веселою та привітною у своєму темно-синьому димі, який закликав купувати розкіш.

У своїй квартирі, сидючи біля вікна, він викурив останню сигару. Уперше за останній рік він відчув, що повністю насолоджується Нью-Йорком. Була в ньому певна, майже південна гострота. Самотнє місто, однак оскільки він виріс сам, то навчився уникати самотності. Упродовж останніх місяців він був обачним, і коли не мав жодних домовленостей на вечір, то спішив до одного з клубів, щоби когось там зустріти. О, так, самотність тут була присутня...

Сигара, її дим напливав на тонкі брижі завіси, виплітаючи на ній ледь помітні білі візерунки, вона жевріла, аж поки годинник на церкві Святої Анни не пробив першу годину жалібним світським

тоном. Десь за півкварталу почувся наростаючий шум, він нагадував гуркіт барабанів, — перехилившись через вікно, він побачив поїзд: той, наче розлютований орел, розтинав грудьми темний поворот. Йому раптом згадався фантастичний роман, що його нещодавно прочитав, де міста бомбардували з летючих поїздів, і на мить він уявив, як Вашингтон-сквер оголосив війну Центральному парку, боцімто це був північний кордон, за яким велася битва і приходила смерть. Але поїзд пролетів, ілюзія розвіялася: спершу до стихаючих барабанів, а потім до клекотання орла в даліні.

З П'ятої авеню долітали дзвінки й низькі невиразні звуки автомобільних клаксонів. Але на його вулиці панувала тиша, і тут він був у безпеці від усіх життєвих небезпек, бо тут були його двері й довгий коридор, і його вартова — спальня — у безпеці, у безпеці! Світло газових ліхтарів прозирало крізь вікно, ніби місяць, але було яскравішим і прекраснішим за нього.

РЕТРОСПЕКЦІЯ «В РАЮ»

Краса, яка народжувалася кожні сто років, сиділа в чомусь на кшталт передпокою, крізь який пролітали пориви білого вітру, а часом — якась задихана й заклопотана зірка. Зірки приязно їй підморгували на бігу, а вітри невгамовно розвівали їй волосся. Вона була незбагненною, бо й душа, і дух її були єдині — краса її тіла була есенцією її душі. Вона була тією сутністю, яку віками шукають філософи. У цьому передпокої вітрів і зірок вона сиділа вже сотню років, спокійно споглядаючи саму себе.

Нарешті вона зізналася, що мусить народитися знову. Зітхнувши, вона завела довгу розмову із голосом, що долітав із білого вітру, розмова тривала багато годин, але тут я можу навести лише уривок.

КРАСА (*губи її ледь рухаються, очі звернені, як завжди, всередину самої себе*). Куди мені мандрувати тепер?

ГОЛОС. До нової країни, землі, якої ти не бачила досі.

КРАСА (*ображено*). Ненавиджу вриватися в ці нові цивілізації. Як довго я пробуду цього разу?

ГОЛОС. П'ятнадцять років.

КРАСА. Як називається місце?

ГОЛОС. Це найбагатша, найпрекрасніша земля на світі — земля, де мудрі є трохи мудрішими за нерозумних; земля, де у правителів глузду не більше, ніж у маленьких дітей, а законодавці вірять у Санта-Клауса, де потворні жінки контролюють сильних чоловіків...

КРАСА (*здивовано*). Що?

ГОЛОС (*дуже пригнічено*). Так, це справді сумне видовище. Жінки зі скошеним підборіддям та безформними носами у білий день наказують чоловікам: «Зроби це!», «Зроби те!», і навіть найбільш могутні чоловіки беззастережно підкоряються своїм жінкам, до яких звертаються пишномовно: «місіс така-то» або «дружина».

КРАСА. Не може такого бути! Я, звичайно, розумію поклоніння перед чарівними жінками — але перед повними? Чи кістлявими? Чи жінками із запалими щоками?

ГОЛОС. Навіть перед такими.

КРАСА. А що від мене потрібно? Які в мене шанси?

ГОЛОС. Все буде «непросто», якщо можна так сказати.

КРАСА (*після невдоволеного мовчання*). Чому ж не давні землі, землі виноградників і красномовних чоловіків, чи землі кораблів і морів?

ГОЛОС. Очікується, що скоро вони будуть дуже зайняті.

КРАСА. О!

ГОЛОС. Твоє життя на землі буде, як завжди, проміжком між двома значущими поглядами у світове дзеркало.

КРАСА. Ким я буду? Ти мені скажеш?

ГОЛОС. Спершу було задумано, що ти з'явишся актрисою кіно, але ця думка виявилася недоцільною. Впродовж п'ятнадцяти років ти втілишся в образі світської дівчини.

КРАСА. А що це?

В пориві вітру з'являється новий звук, що його можна трактувати як: «голос почухав голову».

ГОЛОС (*після довгої паузи*). Щось на кшталт фальшивої аристократки.

КРАСА. Фальшивої? Що це таке?

ГОЛОС. Це ти також довідаєшся в тих землях. Ти зустрінеш багато такого, що буде фальшивим, і робитимеш багато фальшивого.

КРАСА (*безтурботно*). Все це звучить так вульгарно.

ГОЛОС. Навіть наполовину не так вульгарно, як насправді. Впродовж п'ятнадцяти років тебе будуть називати «дівчинка-регтайм», «вертихвістка», «джаз-бебі», «дівчина-вамп». Ти будеш танцювати нові танці так само граційно, як танцювала старі.

КРАСА (*пошепки*). Мені будуть платити?

ГОЛОС. Так, як завжди, — любов'ю.

КРАСА (*легкий усміх лише на мить бентежить нерухомість її уст*). А мені сподобається, коли мене називатимуть «джаз-бебі»?

ГОЛОС (*розважливо*). Ти це обожнюватимеш...

Тут діалог закінчується, Краса далі нерухомо сидить, зірки зупиняються в пориві захоплення, вітер, білий і стрімкий, розвіває її волосся.

Це дійство відбулося за сім років до того моменту, коли Ентоні сидів перед вікном своєї квартири і слухав дзвони Святої Анни.

Розділ II

ПОРТРЕТ СИРЕНИ

За місяць на Нью-Йорк із хрускотом обвалився листопад, а разом із ним три важливі футбольні матчі й мелькання хутра вздовж П'ятої авеню. Також він приніс відчуття напруженості в місто й приглушене хвилювання. Кожного ранку тепер у пошті Ентоні траплялися запрошення. Три десятка добропорядних осіб жіночої статі з вищого товариства виголошували свою здатність, ба навіть відверте бажання народити дітей трьом десяткам мільонерів. П'ять десятків добропорядних жінок середнього класу проголошували не лише свою здатність, а й нестримний потяг до перших трьох десятків чоловіків, яких, звичайно ж, було запрошено на всі дев'яносто шість вечірок — де збиралася вся родина і друзі молоді панни, знайомі, студенти коледжу та охочі молоді чужинці. Продовжуючи далі, був також і третій клас спідниць міста з передмість Ньюарка й Джерсі, навіть із суворого Коннектикута

й небажаних районів Лонг-Айленда — були, поза сумнівом, інші види, аж до самих низів міста: гебрейські дівчата виходили у світ гебрейських чоловіків і жінок у пошуках молодого брокера або ювеліра й кошерного весілля; ірландки, нарешті отримавши дозвіл, кидали погляди на молодих політиків із Таммані-хола, благочестивих підприємців і хористів, які встигли підрости.

Само собою, місто заразилося духом передчуття — робочі дівчата, бідні потворні створіння, які днями загортали мило на фабриках і демонстрували одяг в універсальних магазинах, мріяли, що, можливо, у феєричному збудженні цієї зими вони зможуть отримати такого жаданого чоловіка — ніби кишеньковий злодій на карнавалі, який вірить, що в метушливому натовпі його шанси зростуть. Кодини задиміли, й вивітрився сморід метро. Актриси з'явилися в нових п'єсах, видавництва презентували нові книги, а Кестли з'явилися з новими танцями. Вийшли нові розклади поїздів, з новими помилками замість старих, до яких пасажери вже звикли.

Місто готувалося до візитів!

Одного надвечір'я, прогулюючись Сорок другою вулицею під сталевим-сірим небом, Ентоні наштовхнувся на Річарда Кермела, який вигулькнув із циркульні готелю «Мангеттен». День був холодним, першим по-справжньому холодним днем, і на Кермелові було пальто до колін, оторочене каракулем, яке вже давно носили робітники Середнього Заходу та яке нещодавно затвердила мода. Його м'який капелюх був стриманого коричневого кольору, з-під нього світле око поблискувало, як топаз. Він рвучко зупинив Ентоні, плескаючи його по руках, більше від бажання зігрітись, аніж через грайливість, і після неодмінного потиску рук вибухнув словами:

— Дідько, як холодно! Боже милий, я весь день працював, як проклятий. Поки в моїй кімнаті не зробилося так холодно, що я подумав: схоплю пневмонію. Бісова орендаторка економить на вугіллі, піднялася тільки після того, як я півгодини кричав на сходах. Почала пояснювати, чому так. Господи! Спершу вона довела мене до сказу, а потім я подумав, що вона — непоганий персонаж, і почав записувати, поки вона говорила, але так, щоби вона не зрозуміла, ніби я просто щось пишу...

Він схопив Ентоні за руку і жваво потягнув його вгору по Медісон-авеню.

— Куди ми?

— Нікуди особливою.

— Тоді в чому сенс? — запитав Ентоні.

Вони зупинились і витріщились один на одного, а Ентоні подумав, чи часом холод не зробив його лице таким самим неприємним, як у Діка Кермела, чий ніс був малиновим, вирячене чоло — синім, чії непарні очі були червоними й водянистими по краях. За хвилину вони знову продовжили путь.

— Я добре попрацював над романом, — багатозначно провадив Дік, звертаючись ніби до тротуару. — Але часом мені треба виходити. — Він глянув на Ентоні, ніби вибачаючись і шукаючи підтримки.

— Мені потрібно виговоритись. Я гадаю, що мало хто справді думає, я маю на увазі, що ось так сідає і міркує, і врешті приходиться до якоїсь ідеї. Я мислю, коли пишу або коли розмовляю. Необхідно мати початок, те, що можна заперечувати або відстоювати — як ти вважаєш?

Ентоні щось пробурмотів і м'яко вивільнив руку.

— Я не проти нести тебе, Діку, але це пальто...

— Я маю на увазі, — настирливо продовжував Річард Кермел, — що на папері вже перший абзац містить думку, яку ти знищиш або розвинеш. У діалозі ти маєш враховувати останнє твердження твого візаві, але коли ти просто роздумуєш над чимось, твої думки слідуєть одна за одною, як картинки в чарівному ліхтарі — одна веде за собою наступну.

Вони минули Сорок п'яту вулицю і поволі сповільнили ходу. Обидва запалили сигарети і випустили в повітря великі хмари диму разом із морозним подихом.

— Пройдімося до «Плази» і замовмо егног, — запропонував Ентоні. — Тобі це на користь. Повітря вижене нікотину гниль із твоїх легень. Ходімо, я буду всю дорогу слухати про твою книжку.

— Краще не буду, якщо тобі це заважає. Тобто непотрібно робити послугу.

Слова вилітали поспіхом, і хоча він намагався не змінювати виразу обличчя, воно таки видавало невпевненість. Ентоні був змушений запротестувати:

— Заважає? Нізачо!

— В мене є кухня... — почав Дік, але Ентоні перервав його, розкинув руки й видихнув навмисне піднесено.

— Гарна погода! — вигукнув він. — Чи не так? Почуваюся як десятилітній. Тобто ця погода змушує мене почуватися так, як коли мені було десять. Убивчо! О Боже! Однієї миті світ мій, іншої — я посміховисько для нього. Сьогодні світ мій, і все просто, просто. Навіть ніщо є простим!

— Моя кухня живе над «Плазою». Чудова дівчина. Ми можемо заскочити до неї. Вона тут живе взимку з батьками, останнім часом принаймні.

— Я не знав, що в тебе є кухня в Нью-Йорку.

— Її звати Глорія. Вона з Канзас-Сіті. Її мама — практикуєча білфістка, а її батько, хоча й доволі нудний, але вроджений джентльмен.

— Що вони для тебе? Літературний матеріал?

— Намагаються ним бути. Старий постійно розповідає мені, що зустрів прекрасного персонажа для роману. Потім оповідає про якогось свого приятеля-ідіота і каже: «Ось персонаж для тебе! Чому б тобі його не описати? Він усім цікавий». Або інколи каже про якесь банальне місце, на кшталт Японії чи Парижа, і каже: «Чому б тобі не написати про це місце? Це було б чудове місце дії!».

— А як щодо дівчини? — мимохідь запитав Ентоні. — Глорія... Глорія, як?

— Гілберт. Ти мав про неї чути. Глорія Гілберт. Ходить на танці в коледжі, і всяке таке.

— Здається, ім'я знайоме.

— Красива така, справді збіса приваблива.

Вони дійшли до П'ятнадцятої вулиці та повернули в напрямку Авеню.

— Зазвичай я не цікавлюсь юними дівчатами, — похмуро зауважив Ентоні.

Це була не зовсім правда. Хоча йому здавалося, що середньостатистична дебютантка проводить кожну годину свого дня у роздумах або розмовах про те, які можливості приготував для неї світ упродовж наступної ж години, але кожна дівчина, яка

могла похвалитись своєю вродою, викликала в ньому величезний інтерес.

— Глорія дуже мила, хоча ані краплі розуму в голові.

Ентоні коротко гигикнув.

— Ти маєш на увазі, що про літературу з нею не поговориш.

— Ні, не маю.

— Діку, ти ж знаєш, що для тебе мізки в жінки. Серйозна мо-
лода особа, яка буде сидіти з тобою в куточку й серйозно розмов-
ляти про життя. З тих, які в шістнадцять із розумними обличчями
сперечаються: це добре чи погано цілуватись і чи пристойно для
першокурсника пити пиво.

Річард Кермел був ображений. Його обличчя спохмурніло і
зморщилось, як гофрований папір.

— Ні, — почав він, але Ентоні безжально перебив його.

— О, так, із тих, що вже сидять у куточку та обговорюють англійський переклад нового скандинавського Данте.

Дік розвернувся до нього, його обличчя дивно осіло, його за-
питання пролунало майже як благання.

— Та що таке з вами із Морі? Ви інколи розмовляєте зі мною,
ніби я недоумок.

Ентоні був збентежений, але йому також було холодно й не-
зручно, тож він вирішив сховатися за нападом.

— Я не думаю, що справа в розумі, Діку.

— Звичайно, що в розумі! — розлючено вигукнув Дік. — Що
ти маєш на увазі? Чому не в розумі?

— Можливо, ти достатньо багато знаєш і вмєєш це описати.

— Не можу я всього знати!

— Я можу собі уявити, — провадив своє Ентоні, — людину,
яка знає багато, але не володіє талантом, аби це описати. От як я.
Уяви на хвилину, що в мене більше досвіду, ніж у тебе, й менше
таланту. Але я не зміг би всього висловити. Ти ж, навпаки, маєш
достатньо води, щоб наповнити відро, і достатньо велике, щоби
вмістити цю воду.

— Щось я взагалі не вловлюю твоєї думки, — поскаржився Дік
зажуреним голосом. Він був безконечно стривожений, а від того ще
більше наїжачився. Він втупився в Ентоні й затулив прохід пере-
хожим, від чого ті кидали на нього злісні та осудливі погляди.

— Я маю на увазі, що такий талант, як Веллс, не може вмістити розум Спенсера. Але таланти дрібніші нехай задовольняться ідеями скромнішими. І що вужче ти можеш дивитися на предмет, то цікавіше зможеш про нього розповісти.

Дік задумався, не в змозі оцінити весь розмах парадоксу, вкладеного в ремарку Ентоні. Але Ентоні вів далі з такою невимушеністю, яка так часто витікала з нього, його темні очі блищали на худорлявому обличчі, підборіддя його піднялось, уся його фізична сутність розросталась.

— Скажімо, я гордий, розсудливий і мудрий — афінянин серед греків. Я міг би програти там, де хтось менш успішний досягнув би успіху. Він міг би наслідувати, міг би вдавати, міг би бути завзятим, міг би бути обнадійливо конструктивним. Але той, гіпотетичний «я» був би занадто гордим, щоб наслідувати, занадто розсудливим, щоб бути заповзятим, занадто складним, щоб бути утопістом, занадто грецьким, щоб удавати.

— Отже, ти не вважаєш, що митець — це інтелектуальна праця?

— Ні, він працює, якщо може, над удосконаленням того, що трапляється йому на шляху до стилю, вибирає із власної інтерпретації речей довкола те, що вважає суттєвим. Але, врешті-решт, кожен письменник пише, бо таким є його спосіб життя. Тільки не кажи мені, що ти прихильник «божественної місії митця».

— Я навіть себе не називаю митцем.

— Діку, — сказав Ентоні, змінюючи тон, — я хочу вибачитись.

— Чому?

— За цю тираду. Я, чесно, дуже перепрошую. Я казав напоказ. Дік трішки заспокоївся і відповів:

— Я часто казав, що в душі ти філістер.

Спадали хрусткі сутінки, коли вони в прихистку білого фасаду «Плази» повільно смакували пінно-жовту гущу егноку. Ентоні глянув на свого товариша. Ніс і чоло Річарда Кермела повільно набували нормальної пігментації, червоне покидало перший, а синє відступало з другого. Поглянувши в дзеркало, Ентоні був радий, що його шкіра не змінила кольору. Навпаки, ледь помітний рум'янець зайнявся на його щоках — йому навіть здалося, що він ніколи не виглядав так добре.

— Мені досить, — сказав Дік, ніби спортсмен на тренуванні. — Я хочу піднятися і зустрітися з Гілбертами. Ти йдеш?

— Так, чому б і ні. Якщо ти не залишиш мене з батьками й не сховаєшся десь у кутку з Дорою.

— Не Дорою — Глорією.

Портє по телефону повідомив про їхній прихід, вони піднялися звивистим коридором і постукали в номер 1088. Двері відчинила жінка середніх літ — місіс Гілберт власною персоною.

— Як ся маєте? — запитала вона ввічливим, притаманним американській леді тоном. — Жахливо рада вас бачити...

Деякі швидких фраз з боку Діка, а потім:

— Містер Петс? Заходьте, будь ласка, пальто залишайте тут. — Вона вказала на крісло і змінила модуляцію на улесливий сміх, упереміш з утрудненим диханням. — Це просто чудово, чудово. Річарде, чому ти не заходив до нас так довго? — Подальші односкладові слова служили подекуди відповіддю, подекуди наповненням тиші між невиразними спробами Діка відповісти. — Сідай, будь ласкавий, розкажи, як у тебе справи.

Потім вони ходили по кімнаті туди-сюди, або стояли й люб'язно кивали, потому усміхалися знову й знову безпорадно та безглуздо, сподіваючись, що вона нарешті сяде, затим опустилися в крісла і налаштувалися на приємну розмову.

— Думаю, передусім, бо ти був зайнятий, — усміхнулася місіс Гілберт дещо із викликом. «Передусім» вона використала, щоб збалансувати свою більш хитку позицію. В неї було заготовано ще дві фрази: «принаймні мені так здається» і «вочевидь» — ці три фрази вона змінювала так, що кожна її ремарка виглядала, як загальний погляд на життя, так, ніби вона перебрала всі варіанти й тицьнула пальцем у найбільш годящий.

Обличчя Річарда Кермела, як помітив Ентоні, вже прийшло до норми. Чоло і щоки набули кольору плоті, а ніс зробився ввічливо непомітним. Він дивився на тітку світло-жовтим оком, виявляючи підкреслено перебільшену увагу, яку молоді чоловіки зазвичай приділяють жінкам, на яких не мають подальших планів.

— Ви також письменник, містере Петс?.. Гаразд, можливо, ми всі зможемо зігрітися у променях Річардової слави. — Легкий смішок, який започаткувала сама місіс Гілберт.

— Глорії немає вдома, — промовила вона, ніби аксіому, з якої належало зробити далекоглядні висновки. — Десь танцює. Глорія пурхає, пурхає, пурхає. Я казала їй, не знаю, як вона це витримує. Вона танцює весь вечір і всю ніч, гадаю, від неї скоро тінь залишиться. Її батько дуже схвилюваний щодо неї.

Вона усміхнулась одному та іншому. Вони обоє усміхнулись у відповідь.

Раптом Ентоні зрозумів, що вона вся складається з послідовності півкіл і парабол, на кшталт тих фігур, що їх талановиті хлопці зображають за допомогою друкарських машинок: голова, руки, груди, стегна, ноги і гомілки були заплутаним поєднанням окружностей. Вона була охайна й чиста, її волосся було пофарбоване під насичену сивину, на її широкому обличчі ніби сховалися два вицвілі блакитні ока, облямівкою навколо вуст пробивалися ледь помітні вусики.

— Я завжди кажу, — звернулася вона до Ентоні, — що Річард — древня душа.

Запанувала незручна пауза, протягом якої Ентоні вигадав каламбур, що Дік — зношений і древній.

— У нас усіх душі різного віку, — провадила далі місіс Гілберт і вся засяяла, — принаймні так кажуть.

— Може бути, — погодився Ентоні, вдаючи, ніби ця ідея викликає в нього захоплення. Її голос спінився:

— У Глорії дуже молода душа — безвідповідальна, передусім. У неї відсутнє відчуття відповідальності.

— Вона іскриста, тітонько Кетрін, — люб'язно сказав Річард. — Відчуття відповідальності зіпсувало б її. Вона занадто гарненька.

— Ну, — зізналася місіс Гілберт, — я бачу, що вона тільки літає, літає і літає.

Спроби перейти до обговорення хиб Глорії загубились у брязкоті ручки дверей, які впускали містера Гілберта.

То був невисокий чоловік із маленькими вусами, що спочивали, ніби біла хмарка, під невиразним носом. Він досягнув тієї стадії, коли його значення як соціальної істоти суттєво поблякло (якщо не схилилося до негативного). Його ідеї були оманливими ще двадцять років тому, його розум прокладав свій хисткий і млявий шлях крізь передовиці щоденних газет. Після закінчення одного невеликого, але

поважного західного університету він подався у виробництво кіноплівки, й оскільки воно не вимагало великого розуму, то було саме для нього; кілька років йому велося добре — а саме до 1911-го, коли він почав укладати угоди з кінокомпаніями на невизначених умовах. У 1912 році кіноіндустрія вирішила проковтнути його, і тоді він, дослівно, балансував на кінчику язика. А зараз він був управителем Асоціації компаній кіноматеріалів Середнього Заходу, проводячи шість місяців у Нью-Йорку і шість місяців у Канзас-Сіті й Сент-Луїсі кожного року. Він беззастережно вірив, що хороші часи попереду; так само вірили його дружина і донька.

Він не схвалював поведінки Глорії: вона затримувалася допізна, ніколи не їла, довкола неї панував хаос: якось він намагався з нею поговорити, чим дуже роздратував її, тож вона вихлюпнула на нього такі слова, яких він і не гадав зустріти в її словнику. Після п'ятнадцяти років безперервної «громадянської війни» він таки переміг — це була війна безладного оптимізму з організованою тупістю, якимось чином серія «так», якими він отруював розмову, принесла йому перемогу.

— Так-так-так-так, — казав він, — так-так-так-так. Дай згадаю. Це було літо, коли ж це було, дев'яносто першого чи дев'яносто другого... так-так-так-так...

П'ятнадцять років «такання» доконали місіс Гілберт. Ще п'ятнадцять років безперервного заперечення через погодження, яке супроводжувалося струшуванням попелу з недопалків тридцяти двох тисяч сигар, зламали її. Вона пішла на останню поступку своєму чоловікові у подружньому житті, яка була ще більше безповоротною, ще більше невиправною, ніж саме одруження — вона послушалась його. Вона переконувала себе, що з віком вона зробилася більш терпимою — насправді вік лише знищив ту краплю мужності, яка була в ній.

Вона запрезентувала його Ентоні.

— Це — містер Петс, — сказала вона.

Молодий і старший чоловіки доторкнулись один до одного, рука містера Гілберта була м'яка і стерта до м'якості подоби вичавленого грейпфрута. Потім чоловік із дружиною обмінялися привітаннями — він сказав їй, що надворі похолоднішало, що він ішов до газетного кіоску на Сорок четвертій вулиці по газету

Канзас-Сіті. Що він намагався повернутися додому автобусом, але було занадто холодно, так, так, так, так, занадто холодно.

Місіс Гілберт додала родзинки його пригодам, будучи враженою його стійкістю до суворої погоди.

— Який ти сміливий! — із захопленням вигукнула вона. — Який сміливий! Я нізащо би не вийшла на вулицю.

Містер Гілберт зі справжньою чоловічою витримкою проігнорував благоговіння, яке викликав у своїй дружині. Він повернувся до молодиків і з переможним виглядом скерував їх на ту саму розмову про погоду. Він закликав Річарда Кермела згадати листопад в Канзасі. Запровадивши тему, він постійно витягував її, обсмоктував і розтягував так, що вона висіла у повітрі, поки повністю не знекровилась.

Успішно було запропоновано для обговорення стародавню тезу, що колись дні були тепліші, а ночі приємніші, вони вираховували точну відстань між двома нікому не відомими крапками, що їх Дік мав необачність згадати. Ентоні безвідривно дивився на містера Гілберта й почав впадати в транс, куди за хвилину прокрався усмішливий голос місіс Гілберт:

— Мені здається, що холод тут більш відчутний через вологу, він ніби в'ївся в мої кістки.

Це зауваження, відповідно «затакане», вже крутилося на язичку містера Гілберта, його не можна було винуватити за різку зміну теми.

— Де Глорія?

— Має вже бути тут із хвилини на хвилину.

— Ви знайомі з моєю донькою, містере?..

— Не мав такої честі. Але Дік багато про неї розповідав.

— Вони з Річардом — кузени.

— Справді? — Ентоні вичавив посмішку. Він не звик бути в товаристві старших за себе, і його рот уже скам'янів від надмірних усміхів. Було дуже приємно дізнатися, що Глорія і Дік — брат і сестра в перших. Йому поталанило впродовж подальших хвилин кинути на свого друга агонізуючий погляд.

Річард Кермел висловив занепокоєння, що їм час іти.

Місіс Гілберт було шалено шкода.

Містеру Гілберту було дуже прикро.

Місіс Гілберт висловила ще одну думку на взірець того, буцім-то вона дуже рада, що вони прийшли, навіть якщо їм довелося провести час у компанії старої жінки, занадто старої, щоби фліртувати з ними. Ентоні з Діком ця репліка видалася такою дотепною, що вони сміялись у три-чотири такти.

Чи завітають вони знову?

— О, так, звичайно.

Глорії буде дуже шкода!

— До побачення...

— До побачення...

Усмішки!

Усмішки!

Бам!

Двоє невтішних молодиків йшли коридором до ліфта на десятому поверсі «Плази».

ДІВОЧІ НІЖКИ

За привабливими лінощами Морі Нобла, його невимушеністю і доброю насмішкою ховалася дивовижно зріла цілеспрямованість. Як постановив іще в коледжі, він мав намір присвятити три роки подорожам і цілковитому неробству, а потім дуже швидко і сильно розбагатіти.

Три роки подорожей закінчилися. Він пізнавав земну кулю дотливо і скрупульозно, хтось би сказав, навіть педантично та без усілякої спонтанності, такий собі Бедекер в людській подобі. Який постійно самовдосконалюється; але, в цьому випадку, його подорож мала містичний характер і багатозначний задум — так, ніби доля визначила Морі Ноблу стати таким собі блукальцем, який змушений обходити землю, щоби побачити мільярди людей, яких вона породила і які вбивали та оплакували одне одного.

Він повернувся до Америки й подався на пошуки розваг, щоби так само послідовно зануритись у них. Він, який ніколи не пив більше пари коктейлів або пінти пива воднораз, привчив себе пити так, ніби він вивчав грецьку, так, ніби це нове знання відчинить йому двері у світ нових відчуттів, нових фізичних станів, нових реакцій на радість і смуток.

Його звички могли би стати предметом езотеричних роздумів. Він винаймав три кімнати в холостяцькій квартирі на Сорок чет-вертій вулиці, але його там рідко можна було застати. Телефоністка отримала найбільш детальну інструкцію не з'єднувати його, поки абонент не назве свого імені. У неї був список деяких осіб, для яких його ніколи не було вдома, і такої самої кількості, для яких він завжди був удома. Першими в останньому списку були Ентоні Петч і Річард Кермел.

Мати Морі жила разом зі своїм одруженим сином у Філадельфії, там Морі зазвичай гостював на вихідних, отже, одного суботнього вечора, коли страшенно знуджений Ентоні брів холодними вулицями й зайшов у Молтон Армз, його дуже втішило довідатися, що містер Нобл вдома.

Настрій його піднявся швидше найшвидшого ліфта. Було так добре, так чудово, що невдовзі він розмовлятиме з Морі, а той буде так само щасливий бачити його. Вони будуть дивитись один на одного із глибокою приязню в поглядах, яку будуть приховувати за добродушним кепкуванням. Якби зараз було літо, вони разом пішли би гуляти й неквапно потягували б «Том Колінз», розстебнувши комірці, й дивилися б якусь ліниву виставу розмороженого серпнем кабаре. Але надворі було холодно, вітер звивався довкола високих будинків, а вулицями крокував грудень, тож цього вечора вони сидітимуть у м'якому світлі лампи, попиваючи келишок-другий «Бушмілс», або по чарочці «Гранд Марінер», серед книжок, що виблискуватимуть, як орнамент на стіні, у променах внутрішнього спокою Морі, який спочиватиме, ніби великий кіт у своєму улюбленому кріслі.

Нарешті він прийшов! Кімната обійняла Ентоні своїм теплом. Світіння сильного тверезого розуму зіграло неспокійну душу Ентоні, заспокоїло її, як може заспокоїти тільки присутність дурненької жінки. Хтось мусить розуміти все, а хтось — сприймати все як належне. Схожий на тигра, схожий на бога, Морі заповнив собою кімнату. Вітри на вулиці стихли, мідні підсвічники на полиці над каміном сяяли, як лампади перед олтарем.

— Чому ти тут сьогодні? — Ентоні розтягнувся на м'якому дивані й розкинув лікті на м'яких подушках.

— Я тут тільки годину. Був на чаюванні з танцями, затримався і пропустив свій поїзд до Філадельфії.

— Дивно, що ти затримався, — з цікавістю почав Ентоні.

— Справді, дивно. Як поживаєш?

— Джералдін. Маленька білетерка з «Кітса». Я розповідав тобі про неї.

— О!

— Завітала до мене о третій і залишилася до п'ятої. Своєрідна маленька істота, але чимось мене зачіпає. Зовсім нерозумна.

Морі мовчав.

— Хоч це може видатися дивним, — провадив далі Ентоні, — наскільки я знаю, і наскільки мені відомо, Джералдін є взірцем благочестивості.

Він знав її місяць, непосидючу дівчину з незрозумілими звичками. Хтось випадково познайомив її з Ентоні, вона здалася йому цікавою, йому сподобались її невинні та майже невловні поцілунки, що вона подарувала йому на третій день знайомства, коли вони їхали на таксі крізь парк. У неї були якісь віддалені родичі — примарні тітка з дядьком, з якими вона разом жила в одній квартирі десь у лабіринті сотих вулиць. Вона була добрим товариством, з нею було спокійно, вона видавалася близькою і знайомою. А далі цього він і не хотів заходити — не з моральних міркувань, а через страх порушити безтурботність свого способу життя, яке щойно налагодилось.

— У неї є два коронних номери, — повідомив він Морі, — перший — опустити волосся на очі й потім здмухувати його, другий — якщо вона стикається з чимось, що її мізки не здатні переварити, вона вигукує: «Ти божевіііільний!». Це мене просто зачаровує. Можу так сидіти годину за годиною, аж цікаво, які ще маніакальні симптоми вона відшукає в моїй уяві.

Морі потягнувся у кріслі й заговорив:

— Дивовижно, як людина може жити в такій складній цивілізації й так мало розуміти. Такі жінки сприймають весь світ як само собою зрозуміле. Від впливу Руссо до складання цін на її обід — все цілком чуже для неї. Її просто перенесли сюди з епохи списів і залишили брати участь у дуелях в обладунках лучника. Ти можеш змести геть увесь наліт історії — вона ніколи не помітить різниці.

— Хотів би я, щоби наш Річард написав про неї.

— Ентоні, ти ж не гадаєш, що вона варта того.

— Не більше, ніж будь-хто інший, — відповів він позіхаючи. — Ти знаєш, я сьогодні подумав, що вірю в Діка. Якщо він буде концентруватися на людях, а не на ідеях, якщо черпатиме натхнення з життя, а не з мистецтва, він буде нормально розвиватись, і я впевнений, що він стане видатним чоловіком.

— Я гадаю, поява в нього чорного записника доводить, що він рухається до життя.

Ентоні підвівся на лікті й завзято продовжив:

— Він намагається йти до життя. Так роблять усі автори, крім, хіба що найгірших, хоча, зрештою, вони всі живуть із перетравленої їжі. Випадок або персонаж можуть бути з реального життя, але автор зазвичай трактує їх з позиції останньої прочитаної ним книжки. Наприклад, він зустрічає морського капітана, і той видається йому цікавим персонажем. Але насправді він бачить схожість між цим капітаном і «морським вовком», створеним Дане чи будь-ким іншим. Таким чином, він ніби уже знає, як виглядатиме цей «морський вовк» на папері. Дік, звісно, може описати будь-який вже існуючий колоритний персонаж, але чи зможе він описати власну сестру?

Їхня розмова про літературу затягнулася на півгодини.

— Класичною, — припустив Ентоні, — можна вважати успішну книжку, яка пережила відгуки наступних поколінь. Тоді вона в безпеці, як стиль в архітектурі чи меблях. Тоді вона набуває художньої цінності, а не є просто модним твором.

Невдовзі тема вичерпала себе. Інтерес двох юнаків був суто технічний. Вони полюбляли узагальнення. Ентоні нещодавно відкрив для себе Семюела Батлера, й меткі афоризми в записнику здавались йому квінтесенцією літературно-художньої критики. Морі, чий розум був більш зрілим внаслідок жорсткого устрою життя, завжди здавався розумнішим з них двох, але насправді їхні розумові здібності в основному мало чим різнилися.

Від літератури вони плавно перейшли до обговорення подій останнього дня.

— Хто влаштував чаювання?

— Такі собі Аберкромбі.

— І чому ж ти затримався? Зустрів якусь солоденьку дебютантку?

— Так.

— Справді? — Голос Ентоні із подивом піднявся.

— Не зовсім дебютантку. Вона сказала, що почала виходити у світ дві зими тому в Канзас-Сіті.

— Засиділась?

— Ні, — відповів Морі дещо задумливо, — мабуть, це останнє, що можна про неї сказати. Якимось чином вона здавалася наймолодшою там.

— Не така вже й молода, якщо заради неї ти пропустив поїзд.

— Достатньо молода. Красиве дівча.

Ентоні коротко чмихнув.

— О, Морі, ти впадаєш у дитинство. Що ти маєш на увазі, кажучи «красиве»?

Морі безпорадно витріщився в порожнечу.

— Гаразд, я не можу достеменно її описати, крім того, що вона красива. Вона була неймовірно жвава. Вона постійно їла желатинки.

— Що?

— Це щось на кшталт невинної вади. Вона нервова, розумієш... сказала, що завжди їсть желатинки на чаюваннях, бо не може так довго залишатися на одному місці.

— І про що ви розмовляли... Бергсон? Білфізм? Чи аморальний «ванстеп»?

Морі був незворушний, здавалося, що його можна гладити за шерстю і проти неї.

— Насправді ми розмовляли про білфізм. Здається, її мама білфістка. Але найдовше ми говорили про ноги.

Ентоні покотився зі сміху.

— Господи! Чиї ноги?

— Її, вона багато розповідала про свої ноги. Так ніби вони були якоюсь рідкісною дрібничкою. Чим викликала велике бажання їх побачити.

— Вона що, танцівниця?

— Ні, я дізнався, що вона кузина Діка.

Ентоні від здивування різко сів, аж подушка за ним піднялася, ніби жива істота, і впала на підлогу.

— А звати її не Глорія Гілберт? — вигукнув він.

— Так. Хіба ж вона не чудова?

— Я навіть і не знаю... але, судячи з тупості її батька...

— Ну, — перебив Морі з невблаганною впевненістю, — її сім'я може бути така ж гнітюча, як професійні плакальниці, але я схильний думати, що вона своєрідна та оригінальна. На перший погляд може здатися, що вона — типова завсідниця випускних балів у Єлі, але насправді вона інша, кардинально інша.

— Продовжуй, продовжуй! — наполягав Ентоні. — Щойно Дік мені сказав, що у неї в голові немає мізків, і я одразу зрозумів, що вона має бути гарненька.

— Він так і сказав?

— Присягаюся, — відповів Ентоні, пирскаючи сміхом.

— Ну, те, що для нього жіночі мізки...

— Я знаю, — не стримався Ентоні, — це поверхові роздуми над літературною дезінформацією.

— Саме так. Розумними він вважає таких, які роздумують про щорічне падіння моралі і наскільки це добре чи погано. Або пенсне, або позерки. Отже, ця дівчина казала про ноги. Також про шкіру — її власну шкіру. Завжди про себе. Вона мені розповідала щось про те, як хотіла би засмагнути влітку й наскільки вона завжди наближається до бажаного відтінку.

— І тебе полонив її низький голос?

— Низький голос? Засмага! Я почав думати про засмагу. Я почав думати, до якого кольору я засмаг, коли востаннє засмагав два роки тому. Я гарно засмагав. У мене був такий собі бронзовий відтінок, якщо пам'ять мене не зраджує.

Ентоні впав на подушки, його трусило від сміху.

— Вона таки тебе зачепила, ой, Морі! Морі Коннектикутський, рятівник невинних. Людина — мускатний горіх. Екстра! Спадкоємиця тікає з береговим охоронцем, зачарована його неперевершеною пігментацією! Потім виявляється, що в його родині є домішок тасманської крові!

Морі зітхнув, він підвівся, підійшов до вікна й підняв штору.

— Сильний сніг.

Ентоні, який досі намагався стримати сміх, нічого не відповів.

— Ще одна зима. — Голос Морі долітав шепотом від вікна. — Ми старіємо, Ентоні. Господи, мені вже двадцять сім! Три роки, і буде тридцять, це те, що старшокурсники називають «чоловік середніх літ».

Ентоні на хвилю замовк.

— Ти старий, Морі, — погодився він невдовзі. — Перші ознаки безладного й агресивного старіння — ти весь вечір розповідав про засмагу й жіночі ніжки.

Раптом Морі різко опустив штору.

— Ідіот! — вигукнув він. — І я чую це від тебе! Я сидітиму тут, молодий Ентоні, як і тепер, ще не одне покоління, і дивитимусь, як веселі душі, такі, як ти, чи Дік, чи Глорія Гілберт, не будуть проходити повз, будуть сміятись і любити, і ненавидіти одне одного, їх буде щось зворушувати вічно. А мене зворушує тільки відсутність моїх емоцій. Я сидітиму тут, а сніг буде йти... ох, саме час Кермелу зробити нотатку... іще одна зима... іще одна зима, і мені буде тридцять, а ти й Дік, і Глорія будете проходити повз, співаючи й танцюючи, вічно чимось схвильовані. Але коли ви всі зникнете, я знову щось розповідатиму новому Діку і слухатиму про нові розчарування й нові кпини нового Ентоні... а ще — розмовляти з новою Глорією про засмагу майбутнього літа.

Вогонь у каміні раптом зблиснув. Морі відійшов од вікна, розмішав вугілля кочергою і поклав нове поліно на таган. Потім він повернувся у своє крісло, і його стишений голос поглинуло полум'я нового червоно-жовтого вогню.

— Врешті-решт, Ентоні, це ти в нас молодий і романтичний. Це ти завжди боїшся, що хтось порушить твій спокій. А я шукаю щось, що зворушило би мене, я намагаюся знайти хоч щось, але я — завжди тільки я. Ніщо ніколи не зачіпає мене.

— Але, — пробурмотів він після довгої паузи, — було щось у цій дівчині з її безглуздою засмагою, щось вічне і древне — як я.

ХВИЛЮВАННЯ

Ентоні сонно повернувся в ліжку й зустрів посічений тінню віконних ґрат клаптик сонця на своєму стьобаному покривалі. Кімнату заповнив ранок. Різьблена скриня в кутку, древня незбаг-

ненна шафа стояли в кімнаті, як темні символи забудькуватості матерії, тільки килимок здавався звабливим у своїй тлінності для тлінних ніг; і ще був Баундс, жажливо недоречний у своєму м'якому комірці, він ніби сам складався з газоподібної матерії, такої ж нетривкої, як і його заморожений подих. Він стояв біля ліжка, руки його було занесено над тим місцем, за яке він стягував покривало, темно-карі очі незворушно дивилися на господаря.

— Бовс! — пробурмотів сонний бог. — То є Бовс?

— Це я, сер.

Ентоні повернув голову, змусив очі розплющитись і переможно кліпнув.

— Баундс.

— Так, сер?

— Чи могли би ви... аха-а-а-а-х, Боже!.. — Ентоні широко позіхнув, і вміст його мізків позлипався до купи в одну щільну масу. Він почав заново.

— Чи могли би ви зайти десь о четвертій і подати чай з канапками та ще щось?

— Так, сер.

Ентоні відчув прохолодний брак натхнення.

— Якись канапки, — безпорадно повторив він, — якись канапки з сиром чи зельцом, і курку й оливки, щось таке. Сніданку не подавайте.

Творче напруження було занадто великим. Він утомлено заплющив очі, дозволив голові безконтрольно впасти і швидко розслабив м'язи, які вже встигли попрацювати. Десь із провалля його свідомості виліз невиразний, але неминучий привид учорашнього вечора — він виявився нічим іншим, як тривалою розмовою з Річардом Кермелом, який зайшов у гості опівночі; поки Ентоні слухав першу частину «Демона-коханця», вони випили чотири пляшки пива й зажували сухими скоринками хліба.

Десь іздалеку долинув голос. Ентоні нічого не міг розібрати, сон зімкнувся над ним, обійняв його, заповз у найглибші куточки свідомості.

Раптом він прокинувся, вимовляючи «Що?»

— На скількох, сер? — Баундс досі був тут, він спокійно й нерухомо стояв біля ліжка... Баундс, який ділив свої добрі манери між трьома господарями.

— На скількох що?

— Я гадаю, сер, мені варто знати, скільки гостей буде. Потрібно розрахувати сандвічі, сер.

— Двоє, — пробурмотів Ентоні хрипко, — леді та джентльмен.

Баундс сказав: «Дякую, сер!» і пішов геть, понісши з собою ганебний м'який комірець, принизливий для всіх трьох господарів, які, однак, могли вимагати з нього тільки третину.

Ентоні встав пізно й натягнув коричнево-синій, із молочним відливом халат на свою худорляву, але приємну фігуру. Солодко позіхнувши, він пішов у ванну та, увімкнувши світло над туалетним столиком (у ванній не було вікон), уважно і з цікавістю розглянув себе у дзеркалі. Мерзенне видовище, подумав він; він зазвичай так думав вранці — сон робив його обличчя неприродно білим. Він запалив сигарету, переглянув декілька листів і ранковий «Триб'юн».

Годину по тому, поголений та одягнений, він сидів за столом, розглядаючи клаптик паперу, якого добув зі свого гаманця. Той був заповнений нерозбірливими закарлюками: «Зустріч з містером Ховландом о п'ятій. Підстригтися. Розібратися з рахунком Ріверса. Зайти у книжковий магазин».

І під останнім рядком: «Готівка в банку, 690\$ (закреслено), 612\$ (закреслено), 607\$.

У самому кінці квапливим почерком: «Дік і Глорія Гілберт на чай».

Остання нотатка викликала в нього задоволення. Його день, зазвичай схожий на медузу, безформну та безхребетну, раптом набув кістяка мезозойських ящурів. День упевнено й навіть бадьоро йшов у напрямку кульмінаційного моменту, як і належить виставі, як і належить дню. Він боявся того моменту, коли хребет дня зламається, коли він, нарешті, зустріне дівчину, коли порозмовляє з нею, а потім проведе її сміх до дверей, уклониться і повернеться до сумного чайного осаду і недоїдених канапок, які почали черствіти.

Дні Ентоні поволи втрачали кольори. Він постійно це відчував, інколи він повертався до тієї розмови, яка була між ним і Морі місяць тому. Абсурдно було думати, що це благородне, випечене відчуття марнування власного часу пригнічує його, але не можна було й відкидати той факт, що якийсь дивом уцілілий, непроханий

фетиш привів його три тижні тому на заході сонця в громадську бібліотеку, де він набрав півдюжини книжок про італійський Ренесанс на абонемент Річарда Кермела. Книжки так і лежали тим самим стосом, яким були принесені з бібліотеки, і той факт, що вони набирали у вазі по дванадцять центів штрафних щоденно, ніяк їх не виправдовував. В Ентоні було декілька годин сильної паніки, що самого його вразило.

Головним виправданням його способу життя був, ясна річ, постулат про беззмістовність життя. Помічниками й міністрами, пажами та сквайрами, дворецьким і лакеями цього володаря були тисячі книжок, які поблискували на полицях, ця квартира і всі ті гроші, що він отримає, коли старигань, який живе вгору по ріці, задихнеться в останньому нападі моралізування. Благо, він був позбавлений численних загроз цього світу, таких як дебютантки й тупість усіляких Джералдін, — йому розвинути б котячу байдужість Морі та з гордістю нести квінтесенцію мудрості багатьох поколінь.

Над і поза всіма доводами стояло щось, що його розум настирливо аналізував і з чим періодично боровся як із надокучливим комплексом; щось, що навіть будучи утилізоване логікою та відчайдушно попруне ногами, понесло його, крізь обм'яклу листопадову сльоту, в бібліотеку, де він, однак, не знайшов жодної бажаної книжки. Справедливо було б аналізувати Ентоні не глибше, ніж він міг би проаналізувати сам себе, бо глибше — то були б лише припущення. Він виявив у собі ростучий страх самотності. Думка, що він обідатиме сам, лякала його; він навіть волів обідати з людьми, до яких мав відразу. Подорожі, які колись зачаровували його, з часом почали здаватися нестерпними, кольоровими картинками, позбавленими змісту, примарною гонитвою за тінню власної мрії.

«Якщо я по суті посередній, — думав він, — то мені потрібно просто працювати, робити роботу». Його хвилювало, що насправді він був поверховою посередністю, в ньому не було ані витримки Морі, ані ентузіазму Діка. Здавалося, що нічого не хотіти — це трагедія, але він таки чогось прагнув... чогось. Інколи спалахом прозріння до нього приходило усвідомлення певного шляху, який дасть йому надію і приведе до чогось, що він уявляв собі як лихо-вісну старість.

Після коктейлів і пізнього сніданку в університетському клубі Ентоні стало краще. Він наштовхнувся на двох хлопців із його групи в Гарварді, і на контрасті обтяжливої сірості їхньої розмови, життя видалось йому кольоровим. Обоє були одруженими, і поки вони пили каву, один із них жваво описував свої позашлюбні пригоди під улесливі й заохочувальні погляди іншого. Обоє, думав Ентоні, містери Гілберти в зародку; по двадцяти роках кількість їхніх «так» збільшиться вчетверо, характер стане дратівливим — вони зробляться застарілими і зламаними машинами, псевдомудрими і нічого не вартими, випещеними до повного старечого маразму жінками, яких самі ж і зламали.

Ах, він був поза цим, навіть коли йшов після обіду довгим коридором, вистеленим килимом, він зупинився перед вікном і подивився на метушливу вулицю. Ось він, Ентоні Петч, блискучий, привабливий, спадкоємець багатьох років і багатьох мужів. Тепер це — його світ, але остання і наймасштабніша іронія, якої він прагнув, була вже не за горами.

З юнацьким максималізмом він бачив себе на вершині світу: з грошима діда він збудує собі власний п'єдестал, стане новим Талейраном, новим лордом Веруламом. Ясність його розуму, його витонченість, його всебічна розвиненість, зрілість, що натхненні однією метою, яка ще мала народитися, знайшли би вихід у великих справах. Але наразі його мрія скорочувалася до «робити роботу»: він намагався уявити себе в Конгресі, як він укорінюється в тій брудній підстилці того потворного хліву, серед вузьколобих свиноподібних мужів, чий зображення він часом бачив у недільних газетах, серед тих уславлених пролетаріїв, які ласкаво лепечуть нації на вухо ідеї рівня середньої школи! Маленькі чоловічки з прописними амбіціями, які, тільки завдяки своїй посередності, мріють знехтись над посередністю на бляклі й неромантичні небеса уряду, звідки керуватимуть людьми... і лише дюжина обраних, хитрих чоловіків на верхівці, егоїстів і циніків; обраних, щоби диригувати цим хором білих краваток і високих комірців, що співатимуть недоладний і чудесний гімн багатству як винагороді за гідність, як доказу мудрості, й віддаватимуть хвалу Господу, Конституції та Скелястим горам!

Лорд Верулам! Талейран!

Він повернувся у свою квартиру, і разом із ним повернулася сірість. Його коктейлі закінчилися, він почав куняти, затуманений, схильний до похмурого настрою. Лорд Верулам — він? Його засмучувала вже сама думка. Ентоні Петч, без послужного списку, без хоробрості, без сміливості прийняти правду й радіти, що її виявили йому. О, він просто претензійний дурень, який будує кар'єру з коктейлів, шкодуючи, що його жалюгідний і вбогий ідеалізм завалився. Він прикрашав свою душу з витонченим смаком, а тепер йому хотілося старого сміття. Він був порожнім, таким порожнім, як стара пляшка...

Загудів зумер біля дверей. Ентоні підскочив і приклав слухавку до вуха. Почувся голос Річарда Кермела, пишномовний і жартівливий:

— Дозвольте зарекомендувати міс Глорію Гілберт.

ПРЕКРАСНА ПАННА

— Як ся маєте? — сказав він, усміхаючись і відчиняючи двері навстіж.

Дік уклонився.

— Глоріє, це Ентоні.

— Прекрасно! — вигукнула вона, простягаючи маленьку, одягнену в рукавичку руку. Під її хутряною шубкою була блідо-голуба сукня з білим мереживним комірцем, який тісно прилягав до шиї.

— Дозвольте взяти ваші речі.

Ентоні простягнув руки, і коричнева хутряна маса впала на них.

— Дякую.

— Що ти про неї скажеш, Ентоні? — по-варварському прямо запитав Річард Кермел. — Хіба ж не красуня?

— Прекрасно! — демонстративно, але цілком незворушно, вигукнула дівчина.

Вона була сліпуча — яскрава, неможливо було охопити всю її красу за один погляд. Її волосся, сповнене небесних чар, видавалося непристойно життєрадісним на тлі зимової сірості.

Ентоні жестом фокусника перетворив грибоподібний абажур на оранжевий німб. Розтривожений в каміні вогонь почав облизувати мідні ґрати для дров.

— Я просто крижинка! Ми знайшли місце, де можна стояти на залізних ґратах, і тепле повітря дме на тебе, але Дік не захотів чекати на мене. А я сказала йому, щоб ішов сам, а мені й так добре.

Прості слова. Вона ніби розмовляла заради власного задоволення, без жодних зусиль. Ентоні сидів на краю канапи і розглядав її профіль на тлі світла лампи: витончена правильність її носа й верхньої губи, підборіддя, злегка викличне, прекрасно гармоніювало із не дуже довгою шиєю. На світліні вона мала би виглядати цілком класичною, майже незворушною, але світіння її волосся і щік, водночас гаряче і крихке, перетворювало її на найживішу людину, яку він коли-небудь бачив.

— Гадаю, у вас найкраще ім'я, що його я коли-небудь чула, — вимовила вона, вочевидь сама до себе, її погляд на мить зупинився на ньому і ковзнув далі — на італійські бра, що влаштувались на стінах, як мерехтливі жовті черепашки, потім — на проміжок між стінами, затим на ряди книг, тоді на кузена, що сидів навпроти. — Ентоні Петч. Але ви маєте виглядати як кінь — із довгим витягнутим обличчям, й одягнені маєте бути в лахміття.

— Це все стосовно Петча. А як щодо Ентоні?

— Ви виглядаєте як Ентоні, — серйозно запевнила вона, хоча він подумав, що вона навряд чи устигла розгледіти його, — доволі «велично», — продовжила вона, — й «урочисто».

Ентоні улестив себе зніяковілою посмішкою.

— А я полюблю співзвучні імена, — провадила вона, — всі, крім мого. Моє занадто яскраве. Я знала двох дівчат, яких звали Джинкс, тільки подумайте, якби їх звали якимось інакше, наприклад, Джуді Джинкс чи Джері Джинкс. Мило, правда? Як ви вважаєте?

Її дитячий ротик розтулився, очікуючи заперечної репліки.

— В наступному поколінні всі, — припустив Дік, — матимуть імена Пітер чи Барбара.

Ентоні продовжив його передбачення:

— Звісно, Гледіс чи Елінор були героїнями останнього покоління, і зараз вони мають першість, тому дістануться у спадщину наступним поколінням продавчинь...

— І заступлять Еллу і Стеллу, — перебив Дік.

— І Перл, і Джуел, — від щирого серця додала Глорія, — і Ерла, і Елмера, і Мінні.

— І тут на сцену вийду я, — додав Дік, — і візьму ці застарілі імена, скажімо, Джуел, і приклею його до якогось ексцентричного персонажа, і тоді її кар'єра почнеться заново.

Її голос ухопився за нитку розмови й почав погойдуючись наростати, додаючи напівнасмішливу інтонацію в кінці, — ніби побоюючись, що її переб'ють, — вона заповнювала паузи похмурим смішком. Дік розповів їй, що лакей Ентоні називається Баундс — і їй це видалося просто чудовим! Дік вигадав якийсь сумний каламбур, як Баундс «латає латки за зарплату», потім додала, що гірше, ніж каламбур, може бути тільки особа, яка кидає на творця каламбуру докірливо-смішліві погляди.

— Звідки ви? — запитав Ентоні. Він пам'ятав, але краса зацьмувала його пам'ять.

— Канзас-Сіті, Міссурі.

— Її вигнали якраз тоді, коли там заборонили продаж сигарет.

— Вони заборонили сигарети? Вбачаю тут руку мого святого діда.

— Він реформатор, чи щось на кшталт, вірно?

— Я червонію за нього.

— Я теж, — зізналась вона, — я ненавиджу реформаторів, особливо тих, які намагаються змінити мене.

— А таких багато?

— Тьма тьмуща. Таких як: «Ой, Глорія, ти багато куриш, втра тиш свій гарненький колір обличчя!» і «Ой, Глоріє, чому б тобі не вийти заміж і не осісти?».

Ентоні підкреслено погодився, а про себе здивувався, хто наважився розмовляти з нею таким тоном.

— Окрім того, — провадила вона далі, — є такі витончені реформатори, які розповідають про тебе всілякі дикі історії, а потім кажуть, наскільки вони за тебе переживають.

Він побачив, врешті-решт, що її очі були сірими, дуже спокійними і дуже прохолодними, й коли вони зупинили свій погляд на ньому, він зрозумів, що мав на увазі Морі, кажучи, що вона дуже молода й дуже доросла водночас.

— Мушу зізнатися, — неохоче сказав Ентоні, — що навіть я чув дещо про вас.

Хвилинку вагаючись, вона випросталась. Її очі, сповнені сірої вічності нерухомої гранітної скелі, піймали його погляд.

— Скажіть мені. Я повірю. Я завжди вірю в те, що інші говорять про мене, — а ви?

— Незмінно! — одностайно погодилися хлопці.

— Отже, кажіть.

— Не впевнений, що я повинен, — піддразнив Ентоні, мимоволі усміхаючись. Вона була настільки зацікавлена, що годі було не покепкувати над її самозахопленням.

— Я маю на увазі твоє прізвисько, — сказав її кузен.

— Яке прізвисько? — запитав Ентоні та ввічливо вдав, що здивований.

Раптом вона зашарілася, потім засміялася, обіперлася на подушки, тоді підвела очі та сказала:

— «Глорія від берега до берега». — Її голос іскрився дивним сміхом, який був схожий на світло, що бавилося між каміном і лампою над її волоссям. — О Боже!

Ентоні досі не розумів.

— Що це означає?

— Це — я. Так мене колись прозвали нерозумні хлопці.

— Хіба ти не чув, Ентоні, — пояснив Дік, — що вона — всенародно відома мандрівниця. Ти мав би чути це прізвисько. Її так давно назвали, відколи їй виповнилося сімнадцять.

Очі Ентоні зробились сумно-глузливими.

— Що за Мафусаїла в жіночій подобі ти мені привів, Кермеле?

Вона не звернула на це уваги, хоча це й могло її зачепити, але вона перемкнулася на основну тему розмови.

— Що ви чули про мене?

— Дещо про вашу зовнішність.

— О, — сказала вона, вочевидь розчарована, — і це все?

— Про вашу засмагу.

— Мою засмагу? — здивувалася вона. Вона піднесла руку до горла і затримала на декілька хвилин, ніби її пальці підбирали необхідний колір.

— Ви пам'ятаєте Морі Нобла? Ви зустрічалися приблизно місяць тому. Ви справили на нього враження.

Вона задумалася на мить.

— Так, пам'ятаю, але він так і не передзвонив.

— Поза сумнівом, він просто злякався.

Надворі запанувала непроглядна темінь. Ентоні здивувався, як ця квартира могла здаватися йому похмурою — так тепло і дружно тут стало, книжки й картини на стінах, добрий Баундс подає чай із ввічливою напівтемряви, а троє приємних людей обмінюються хвилями жартів і сміху біля веселого вогню.

РОЗЧАРУВАННЯ

У четвер після обіду Глорія та Ентоні зустрілися на чаюванні в ресторані готелю «Плаза». На ній був сірий, облямований хутром костюм, — «бо під сіре треба сильно наквацятися», — пояснила вона, невеличкий капелюшок хвацько сидів на її голівці, дозволяючи білявим кучерям зиватись у всій красі. У яскравому світлі її обличчя видалось Ентоні значно м'якшим, вона виглядала молодшою, заледве вісімнадцять. Її постать у тісній спідниці, відомій у тому сезоні, як «спідниця-футляр», виглядала гнучкою і стрункою, руки в неї були і не «артистичні», і не опецькуваті, просто маленькі, саме такі, як належить дитині.

Коли вони зайшли в зал, оркестр награвав перші акорди «макшиші» — музики, повної потріскування кастаньєт і легко-млявих скрипкових гармоній, вона була дуже доречною в залюдненому зимовому ресторані, що його заповнили студенти коледжів у передчутті прийдешніх канікул. Глорія ретельно оглянула кілька столиків та ескортувала Ентоні обхідним шляхом до столика на двох у дальньому кутку зала, чим викликала його роздратування. Підійшовши до столика, вона знову завагалася. Сісти їй зліва чи справа? Її прекрасні очі й губи були дуже серйозними, коли вона робила вибір, і знову Ентоні подумав, якими невимушеними були всі її жести; все в житті вона сприймала так, ніби мала постійно робити вибір, розкладати по полицях, ніби вибираючи один подарунок із безлічі на прилавку.

Впродовж декількох хвилин вона байдуже споглядала танцюючі пари, а коли одна пролітала повз, кружляючи в танці, вона пошепки коментувала:

— Он симпатична дівчина в блакитному, — й додавала, коли Ентоні слухняно звертав погляд: — Ось! Ні, за вами, там!

— Так, — безпорадно погоджувався він.

— Ви її не бачили.

— Я краще дивився би на вас.

— Я знаю, але вона дуже симпатична. Тільки в неї грубі щиколотки.

— Привіт, Глоріе! Агов, Глоріе!

— О, привіт.

— Хто це? — запитав він.

— Не знаю. Хтось. — Вона побачила інше обличчя. — Привіт, Мюріел! — І, звертаючись до Ентоні: — Це — Мюріел Кейн. Вона приваблива, хоч і не вельми.

Ентоні схвально усміхнувся.

— Приваблива, хоч і не вельми, — повторив він.

Вона усміхнулась і одразу зацікавилась.

— Фраза вам видалася смішною? — Вона була така зворушлива, зосереджено чекаючи відповіді.

— Так, просто кумедно.

— Хочете потанцювати?

— А ви?

— Не проти. Але ще посидьмо, — вона ухвалила рішення.

— І поговоримо про вас? Ви ж любляєте розповідати про себе, так?

— Так, — вона засміялась, бо її спіямили на марнославстві.

— Можна собі уявити вашу автобіографію класика.

— Дік каже, що немає про що писати.

— Дік! — вигукнув він. — Що він знає про вас?

— Нічого. Але він каже, що біографія кожної жінки починається з першим поцілунком і закінчується з останньою дитиною на руках.

— Це він зі своєї книжки цитує.

— Він каже, що жінка, яка ніколи не кохала, не має біографії — тільки історію.

Ентоні знову засміявся.

— Хочете сказати, що ви ніколи не кохали?

— Не думаю.

— Тоді чому у вас немає біографії? Хіба у вас не було першого поцілунку для відліку? — Щойно слова зірвалися з його уст, він різко вдихнув, ніби хотів втягнути їх назад. У цієї крихітки?

— Я не розумію, що ви маєте на увазі під «відліком», — неохвально відгукнулася вона.

— Я хотів би дізнатися, скільки вам років.

— Двадцять два, — вона втомлено подивилася йому в очі. — А ви скільки подумали?

— Десь вісімнадцять.

— Збираюся туди повернутись. Двадцять два мені не подобається. Ненавиджу понад усе.

— Бути двадцятидвохлітньою?

— Ні. Старіти, й таке інше. Одружуватися.

— Ви ніколи не хотіли заміж?

— Я не хочу відповідальності та дітей, про яких треба буде дбати.

Вона, вочевидь, навіть не сумнівалася, що будь-які слова з її уст звучать чудово. Він, затамувавши подих, чекав нової репліки, сподіваючись, що вона продовжить попередню думку. Вона усміхалася без утіхи, просто люб'язно і, витримавши паузу, вимовила кілька слів:

— Не відмовилась би зараз від льодяників.

— Зараз будуть! — Він махнув офіціантові й відправив його до сигаретної стійки.

— Ви ж не проти? Я люблю желатинки. Всі з мене кепкують через це. Бо коли батька немає поруч, я завжди їх жую.

— Зовсім ні. Хто всі ці завсідники? — він змінив тему. — Ви всіх їх знаєте?

— Ні, не знаю, але вони, вони — звідусіль, мені так видається. Ви тут ніколи не були?

— Декілька разів. Мене не надто цікавлять симпатичні дівчата.

Після цієї фрази вся її увага була його. Вона рішуче розвернула плече від танцюючих пар, зручно вместились у кріслі й запитала:

— А чим ви тоді займаєтесь?

Завдяки коктейлю Ентоні радо зустрів це питання. Він був у настрої для бесіди, навіть більше, хотів вразити цю дівчину, чії зацікавлення були геть незрозумілими — вона могла зупинитися на цілком несподіваній темі, швидко обминаючи неочевидно-очевидні питання. Він хотів показати себе. Він раптом захотів стати персонажем у її романі, бажано в героїчних тонах. Він хотів витягнути її за межі тієї буденності, де жили всі, крім неї самої.

— Я нічим не займаюсь, — почав він, раптом усвідомлюючи, що ці слова позбавлені тієї елегантної граційності, якою він намагався їх наділити. — Я нічим не займаюсь, оскільки немає нічого, що було би варте зусиль.

— Он як? — Він не тільки не здивував її, а навіть не зацікавив, хоча вона однозначно зрозуміла його (якщо це взагалі варто було розуміти).

— Ви не схвалюєте лінивих чоловіків?

Вона кивнула.

— Напевне, так, якби ж вони були граційно-лінивими. Але хіба це можливо для американця?

— Чому ж ні? — запитав він збентежено.

Але її увага вже покинула цю тему і полетіла аж на десятій поверх.

— Мій тато злий на мене, — зауважила вона беземоційно.

— Чому? Але я таки хотів би знати, чому американець не може бути граційно-ліновим, — його голос набув наполегливої інтонації, — це мене дивує. Просто... просто... я не розумію, чому всі вважають, що молодий чоловік зобов'язаний осісти в діловому районі та проводити там по десять годин кожен день, протягом двадцяти найкращих років свого життя, за тупою, нетворчою, хоч і не альтруїстичною роботою.

Він здався. Вона незворушно дивилась на нього. Він чекав, що вона погодиться або не погодиться, але вона мовчала.

— Ви ніколи не маєте думки про будь-що? — запитав він дещо роздратовано.

Вона похитала головою, і поки очі її стежили за танцюючими парами, вона відповіла:

— Не знаю. Я не знаю нічого про те, що вам слід чи не слід робити, чи що будь-кому варто робити.

Вона остаточно збентежила його, змішала хід його думок. Потреба висловитись іще ніколи не була такою бажаною і такою неможливою.

— Звісно, — погодився він виправдовуючись, — я також не знаю, само собою, але...

— Коли я думаю про людей, — продовжила вона, — зазвичай мені цікаво, наскільки вони вписуються у своє оточення, чи їм належить бути там, де вони є. Мені байдуже, роблять вони щось чи не роблять, насправді мене завжди вражає, коли хтось робить якусь справу.

— А вам не хотілось би займатись якоюсь справою?

— Я хочу спати.

На мить він остовпів, ніби вона саме це дослівно мала на увазі.

— Спати?

— Щось на кшталт. Я просто хочу байдикувати, і я хочу, щоби люди довкола мене клопоталися справами, бо так я почувуюся спокійною та захищеною, а хтось мусить нічого не робити, щоб вони склали мені приємну компанію. Але я не хочу змінювати людей чи переживати через них.

— Ви — дивна маленька детерміністка, — засміявся Ентоні. — Такий ваш світ, правда?

— Ну... — сказала вона, швидко відводячи погляд, — чом би й ні? Поки я молода.

Перед останнім словом вона зробила невелику паузу, й Ентоні подумав, що вона додасть «і красива». Беззаперечно, вона саме це й мала на увазі.

Її очі засяяли, він сподівався, що вона продовжить тему. Йому поталанило спровокувати її (принаймні, так йому здалося), він навіть нахилився вперед, щоби вловити слова.

Але «Ходімо танцювати!» — ось усе, що вона сказала.

ЗАХОПЛЕННЯ

Цей зимовий вечір у «Плазі» був першим із череди «побачень», що Ентоні призначав їй у ці невиразні та бентежні дні перед Різд-

вом. Вона постійно була зайнята. Він довго намагався зрозуміти, які сфери міського життя так займали її час. Її, здавалося, нічого не хвилювало. Вона відвідувала напівофіційні добродійні танцювальні вечори у великих готелях; декілька разів він зустрічав її на званих вечерях у «Шеріс», і одного разу, поки він чекав, щоб вона одягнулась, і вислуховуючи торохтіння місіс Гілберт про «втєчі» її доньки, довідався, що в її планах була вражаюча програма на півдюжини танцювальних вечорів, куди Ентоні теж отримав за-прошення.

Декілька разів він домовлявся з нею про обід або чай, але зустрічі були дуже поспішними і (принаймні для нього) не дуже приємними, оскільки вона була сонна і незібрана, не могла ні на чому сконцентруватися чи бодай слідкувати за перебігом розмови. Після двох таких нужденних зустрічей він дорікнув їй, що вона залишає йому самі «недоїдки» і скоро від нього залишаться сама шкіра й кістки, вона засміялась і призначила йому зустріч на чай за три дні. Це його дуже підбадьорило.

Однієї неділі, якраз перед Різдвом, він зателефонував до неї та застав її тоді, коли вона намагалася заспокоїтись після бурхливої таємничої сварки: вона повідомила його тоном, досі повним гніву, але вже з нотками задоволення, що тільки-но випроводила когось з квартири, — Ентоні гарячково розмірковував, з ким же вона того вечора мала вечеряти й куди вочевидь не піде. Отже, вечір дістанеться Ентоні.

— Ходімо кудись! — запропонувала вона, коли вони спускалися ліфтом донизу. — Я хочу подивитись якусь виставу, а ви?

На стійці в готелі пропонували тільки два недільні вечірні концерти.

— Завжди те саме, — невдоволено поскаржилась вона, — ті самі старі гебрейські комедіанти. Ой, ходімо кудись!

Аби уникнути докору, що він мав би вигадати якусь програму, яку вона схвалила б, Ентоні з удаваною веселістю зробив спробу:

— Ходімо в кабаре.

— Я вже в усіх була.

— Ну то знайдемо нове.

Але настрій у неї зіпсувався, це було очевидно. Її сірі очі раптом зробилися гранітними. Коли вона мовчала, то дивилася про-

сто перед собою, ніби дивлячись на якусь неприємну абстрактну фігуру у вестибюлі.

— Гарзд, ходімо.

Він пішов за нею до таксі. Навіть уся загорнена в хутро, вона була граційною, вдаючи, ніби має якесь місце на прикметі. Він дав командо водієві їхати на Бродвей, а потім повернути на південь. Він зробив декілька спроб почати розмову, але вона одягнула непробивні обладунки мовчання і відповідала похмуріше за темінь холодного таксі. Відчуваючи, що його настрій теж псується, він здався.

Коли проїхали кілька кварталів по Бродвею, погляд Ентоні привернула велика й незнайома вивіска, на ній електрично-жовтими помпезними буквами було написано «Маратон», неонові квіти й листки з'являлись і гаснули над блискучою від вологи вулицею. Він нахилився і злегка постукав по вікну таксі. За хвилину кольоровий порт'є повідомив, що так, це кабаре. Найкраще кабаре. Найкраще шоу в місті!

— Заглянемо?

Зітхаючи, Глорія відчинила двері, викинула недопалок на вулицю й сама зайшла слідом за ним. Вони проминули яскраву вивіску, зайшли у широкий хол і сіли в тісний ліфт, який мав доправити їх у цей ще не оспіваний палац насолод.

Це була весела обитель дуже бідних і дуже небагатих, показних денді та явно кримінальних елементів, не кажучи вже про недавню популярність таких місць серед богеми; випускниці шкіл Св. Августи, Джорджії та Редінга її просто обожнювали, не тільки завдяки кольоровим і захоплюючим розворотам недільних театральних брошур, а й завдяки обурливо занепокоєним заявам містера Руперта Х'юза та інших літописців божевілля Америки. Але всі ці виплески Гарлема на Бродвей, чорна магія нудьги й гульня респектабельності були предметом езотеричних тем лише для учасників самого збіговиська.

Чутки, одначе, циркулюють, і у хвацько розрекламованому місці по суботах і неділях збиралися представники класу, не надто обтяженого мораллю, такі собі маленькі заклопотані чоловічки, яких у коміксах підписують «Споживач» і «Публіка». Вони постаралися, щоби місце відповідало трьом вимогам: було недороге, наслідува-

ло блиском механічних автоматів інтер'єри дорогих кав'ярень у театральному районі; ба більше, це було місце, куди можна було привести «порядну дівчину», хоча розваги передбачалися відносно невинні, безпечні для всіх, а за браком грошей та уяви просто нецікаві.

У неділю ввечері тут збиралися довірливі, сентиментальні, малооплачувані спрацьовані люди, представники професій, чия назва складалась із двох слів: молодший бухгалтер, білетний агент, офіс-менеджер, роздрібний торговець, а понад усе — дрібні клерки — кур'єри, листоноші, продавці, посильні, банківські службовці. З ними були їхні жінки, які постійно гиготіли, надміру жестикулювали, патетично претензійні дами, які приречені розтовстіти із ними, народити їм купу дітей та безпорадно борсатись у чорно-білому морі незадоволення і розбитих надій.

Називали ці низькопробні кабаре за марками пульманівських вагонів. «Маратон»! Не для них непристойні усмішки, вкрадені в паризьких кав'ярнях! Сюди тямущі патрони приводять своїх «милих дівчаток», які бажають чуда, які вірять, що саме це місце сповнене радості й веселощів і навіть трошки аморальне. Живи сьогодні! Яка різниця, що буде завтра?

ПРОПАЦІ ЛЮДИ!

Ентоні та Глорія озирнулися довкола. За сусіднім столиком компанія з чотирьох була у процесі об'єднання з компанією з трьох, остання складалася з двох чоловіків та однієї дівчини, які, вочевидь, запізналися. Поведінка дівчини була би гідним внеском у національну соціологію. Її знайомили з новими чоловіками, і вона відчайдушно грала. Жестами, словами та ледь помітними порухами повік вона показувала, що належить до класу, трошки вищого за той, з яким їй зараз доводилося спілкуватись, що невдовзі знову вона перебуватиме у вищих сферах. Вона була майже зворушливо претензійна у своєму минулорічної моди капелюшку, рясно вкритому такими ж кричущими і штучними фіалками, як і вона сама.

Із захопленням Ентоні та Глорія дивились, як вона сідає, усім своїм виглядом демонструючи, що вона тут лише із поблажливо-

сті. Для мене, промовляли її очі, це всього-на-всього експедиція в нетрі, замаскована презирливим смішком і напіввибаченнями.

Інші жінки також намагалися справити враження, що хоча вони й тут, тут їм не місце. Власне, це — не те місце, до якого вони звикли, вони заскочили сюди просто тому, що це місце було поруч і зручне — весь натовп у залі намагався справити таке враження... але хтозна? Вони належали до класу, який постійно змінювався, — жінки часом знаходили кращу партію, чоловікам траплялася можливість швидко і раптово розбагатіти, як у рекламі, коли рука з неба простягає ріжок із морозивом. А поки що вони прийшли сюди попоїсти, попри очевидну убогість не надто чистих скатертин, випадковий склад виконавців кабаре і цілком очевидну словесну недбалість і фамільярність офіціантів. Останні, видавалося, зовсім не боялися своїх відвідувачів і поводитися так, ніби скоро самі сядуть за столик...

— Вам тут не подобається? — запитав Ентоні.

Обличчя Глорії потепліло, і вперше за весь вечір вона посмінулась.

— Мені тут дуже подобається, — зізналася вона. І це не викликало сумнівів. Її сірі очі блукали туди-сюди, вони завмирили, зупинялись і знову спалахували, коли вона розглядала якусь групу, потім із нестримною цікавістю переходили на іншу, а поки що Ентоні зміг сповна оцінити всі деталі її профілю, чудові живі порухи її губ, неповторний вираз обличчя, статуру і манери, які перетворювали її на унікальну квітку серед гамузу дешевого мотлоху. Дивовижне відчуття того, що вона щаслива, наповнило його очі сльозами, здушило горло, його нерви напружились, а груди наповнилися сильними й хвилюючими відчуттями. Раптом усе стихло. Байдужі скрипки й саксофони, немов надокучливо-скрипучі скарги дитини десь поруч, голос дівчини в капелюшку з фіалками за сусіднім столиком — усе поволі зникло, відступило, зринуло, як тіні на блискучому паркеті, — залишилися тільки вони вдвох, йому здавалося, що вони були вдвох, вдалині від усіх, у вічній тиші. Залишилася тільки свіжість її щік, ніби прозорий спогад якихось невловимих і непізнаних тіней, її рука сяяла на заплямованій скатертині перламутровою мушлею далеких, незаймано диких морів...

Раптом видіння зникло, як сон, кімната обступила його своїми голосами, обличчями, рухами, вульгарне мерехтіння ламп над головою стало реальним і зловісним, вони вдихали й видихали повітря з слухняним натовпом, грудні клітки здіймалися та опускалися, вічна беззмістовна гра словами і фразами, жонгливання ними — все це вивернуло його почуття, оголило перед задушливим натиском життя, і її голос долинув до нього, спокійний, ніби видіння, яке щойно покинуло його.

— Це моє місце, — прошепотіла вона, — я така, як ці люди.

На мить її слова здалися чимось уїдлигим і непотрібним, ніби їх спотворила нездоланна відстань, якою вона себе оточила. Вона вочевидь пожваввішала, її очі зупинилися на єврейському скрипалі, який рухав плечима в такт із найпопулярнішим фокстротом цього року.

Ці слова для тебе,
Дринь-динь-динь-динь-динь,
Лише для твоїх вух...

Вона задумалась, її очі зупинилися на ньому і здивовано замерли, ніби вона не сподівалася його там побачити.

— У мені є домішок того, що ви назвали би «дешевизною». Я не знаю, звідки це взялось, але воно є, всі ці яскраві кольори й показна вульгарність. Тут мені місце. Ці люди сприймали б мене такою, як я є, тутешні чоловіки закохувались би в мене й захоплювались би мною, розумні ж чоловіки здатні тільки аналізувати й розповідати мені, що я така через це й через те.

Ентоні раптом захотілось її намалювати, закарбувати такою, якою вона була, бо кожна наступна мить могла змінити її образ.

— Про що ви думаєте? — запитала вона.

— Що я не реаліст, — додав він. — Ні, тільки романтики можуть шанувати те, що варто вшановувати.

Із глибини складних домислів Ентоні формувалося розуміння, яке не було ані атавістичним, ані заплутаним, позбавлене всіляких фізичних ознак, успадковане від романтиків багатьох поколінь, що те, як вона розмовляє і ловить його погляд, і повертає свою прекрасну голівку, зворушує його так, як ніщо не зворушувало раніше. А це всього-на-всього формувалась оболонка її душі. Вона була сонцем, променистим і величним, що поглинає

світло й накопичує його, щоб в одну мить вічності вилити його в погляді, в уривку фрази на ту його частину, яка плекала всю красу і всю ілюзію.

Розділ III

ЗНАВЕЦЬ ПОЦІЛУНКІВ

Ще з молодших курсів, обіймаючи посаду редактора «Гарвард Крімсон», Річард Кермел відчув бажання писати. Але на старших курсах він десь підхопив славнозвісну ідею, що деякі люди народжені для «служіння», і що прийшли вони у світ, аби здійснити примарне і сумне щось, за що їм сповна буде повернено у кращому світі, чи принаймні окупиться особистою сатисфакцією від прагнення кращого добробуту для максимальної кількості людей.

Цей дух давно збурював коледжі Америки. Починалося все, зазвичай, з незрілих і сприйнятливих першокурсників, інколи ще зі старших класів. Відомі своєю емоційною акторською грою, успішні проповідники цього культу гастролювали університетами та, інколи просто залякуючи довірливу паству, інколи притупляючи природний інтерес і допитливість розуму, які, властиво, є підґрунтям освіти, зводили неблагонадійну загрозу гріха до дитячої злочинності і всюдисущої «жіночої загрози». Ці лекції відвідувала зіпсована молодь, щоби повеселитись і пожартувати, або довірливі учні, які могли проковтнути солодку пігулку, яка, може, й була би нешкідливою, якби її прописали фермерським жінкам чи благочестивим аптекарям, але для «майбутніх лідерів нації» вона була просто згубною.

Цей спрут виявився достатньо сильним, щоб запустити свої звивисті мацаки в Річарда Кермела. За рік після закінчення університету він потягнув його в нетрі Нью-Йорка, де він подався, разом із якимись спантелченими італійцями, в секретарі «Асоціації допомоги молодим іноземцям». Там він пропрацював більше року, поки монотонність не почала йому надокучати. Потік іноземців не вичерпувався — італійці, поляки, скандинави, чехи, вірмени, — всі

з однаковими проблемами, всі з однаково неприємними обличчями і таким же неприємним запахом, хоча, по декількох місяцях, запахи почали йому здаватися більш глибокими й різноманітними. Його остаточні висновки про необхідність такої організації були розмитими, але щодо власних відносин із нею — завершив він їх різко та безповоротно. Будь-який доброзичливий молодик, в чиїх вухах іще дзвеніли дзвони останнього хрестового походу, міг би зробити не менший внесок у спасіння цих відпадків Європи, а для Діка настав час писати.

Він жив у гуртожитку Юнацької християнської організації, але коли вирішив, що не буде більше шити сумки зі свинячих вух, то переїхав в осереддя міста й одразу знайшов роботу в «Сан». Там він протримався півроку без жодного успіху, інколи безладно пописуючи на сторону, але одного дня трапився невеселий інцидент, який безпелеяційно обірвав його газетну кар'єру. Одного лютого дня йому було доручено зробити репортаж про парад кавалерійського полку. Одначе через снігову загрозу він пішов спати перед теплим каміном, коли ж прокинувся, то написав витончену замітку про приглушений тупіт копит на снігу... І передав у газету. Наступного ранку редактор відділу міських новин отримав примірник з приміткою: «Звільнити того, хто це написав». Виявилося, що полк також налякався снігової загрози і переніс парад на інший день.

За тиждень він почав «Демона-коханця»...

У січні, що є понеділком року, ніс Річарда Кермела був постійно синім, злісно-синім і віддалено нагадував пекельне полум'я, що пожирає грішника. Його книжка була майже готова, але в міру того, як вона росла у своїй повноті, зростали й її вимоги — вона висушила його, висотала, і врешті накрила, виснаженого, своєю тінню. Він виливав свої надії, хвастощі й вагання не тільки на Ентоні й Морі, а й на будь-кого, кого міг примусити слухати. Він дзвонив ввічливим, але спантеличеним видавцям, обговорював її з випадковими візаві у клубі Гарварда; Ентоні навіть стверджував, що одного разу застав Діка за обговоренням другого розділу із літературно освіченим контролером у холодних і похмурих закапелках станції метро в Гарлемі. В ряди його повірених останнім часом було записано місис Гілберт, вони проводили години за інтенсивним перехресним вогнем між білфізмом і літературою.

— Шекспір був білфістом, — переконувала вона його із законсервованою на устах посмішкою. — Ще б пак! Він був білфістом. Це було доведено.

Діка ця репліка не дуже зачепила.

— Якщо ти читав «Гамлета», цього просто не можна не помітити.

— Ну, він... він жив у часи, коли люди були більшими вірянами, в часи більш релігійні.

Але вона вимагала весь коровай:

— Так-так, але розумієш, білфізм — не релігія. Це вчення про всі релігії. — Вона зухвало посміхнулася йому. Це було гасло її віри. Було щось у самому поєднанні слів, що захоплювало її розум настільки, що інші слова просто не могли туди досягнути. Хоча вона могла прийняти будь-яку іншу ідею, лишень би вона вписувалась у цю блискучу формулу, яка, можливо, й не була формулою, а була доведенням до абсурду всіх інших формул.

Врешті-решт, на сцену красномовно виходив Дік.

— Ви чули про новий рух у поезії? Чи не чули? Отже, зараз багато молодих поетів відходять від старих форм, і в них непогано виходить. Тож я намагаюся сказати, що своєю книгою започаткую новий рух у прозі, такий собі ренесанс.

— Упевнена, так воно й буде, — засяяла місіс Гілберт. — Впевнена, що так і буде. Минулого вівторка я була у Дженні Мартін, хіромантки, знаєш, зараз усі від неї просто в захваті. Я сказала їй, що мій племінник зараз перейнятий однією справою, і вона сповістила, що я скоро довідаюся про його неймовірний успіх. Хоча вона ніколи тебе не бачила і не знала нічого про тебе, навіть твого імені.

Видавши правильні звуки, щоби висловити своє здивування стосовно цього приголомшливого феномену, Дік, ніби деспотичний регулювальник, повернув хід розмови у потрібне йому русло.

— Моя робота поглинає мене, тітонько Кетрін, — запевнив він її, — на правду. Всі мої друзі кепкують із мене, я сам розумію, що можу бути смішним, тому не злюсь. Я гадаю, що людина має вміти сприймати жарти. Але мені це тільки додає упевненості, — підсумував він похмуро.

— Я завжди кажу, що в тебе древня душа.

— Може, й так.

Дік досягнув тієї стадії, коли він вже не опирався, а покійно погоджувався. Він розважав себе думкою, що в нього така древня душа, що, мабуть, уже вся прогнила. Одначе, повторення цієї фрази чомусь соромило його, і неприємні мурашки бігли по спині. Він змінив тему.

— Де моя славнозвісна кузина Глорія?

— Гуляє десь із кимось.

Дік зробив паузу, подумав і розтягнув своє обличчя в чомусь, що мало стати посмішкою, а перетворилося на страхітливий похмурий вигляд, потім він видав коментар.

— Мені здається, що мій друг Ентоні Петч закоханий у неї.

Місіс Гілберт завмерла, кліпнула очима із хвилинною затримкою та видихнула тоном героїні детективу: «Справді?»

— Гадаю, що так, — серйозно запевнив Дік. — Вона перша дівчина, з якою я його так довго бачу.

— Так, звісно, — сказала місіс Гілберт з удаваною байдужістю, — Глорія ніколи не ділиться зі мною. Вона дуже скритна. Але це між нами. — Вона нагнулася вперед, підкреслюючи всю секретність інформації, яку довірити можна тільки небу та її племіннику. — Між нами: я хотіла би, щоб вона, нарешті, схаменулася.

Дік підвівся і зосереджено почав ходити по кімнаті, невисокий, активний, але вже округлий чоловік, його руки неприродно стовбурчилися з кишень.

— Я не наполягаю на своїй правоті, майте на увазі, — запевнив він металеву, ніби з готелю, гравюру, яка самовдоволено посміхалась у відповідь. — Я не кажу нічого такого, що Глорія не знає. Але я думаю, що нестримний Ентоні дуже нею зацікавлений. Він постійно про неї говорить. У когось іншому то був би кепський знак.

— У Глорії дуже молода душа... — нетерпляче почала місіс Гілберт, але племінник перебив її швидкою фразою.

— Вона буде молодою та дурною, якщо не вийде за нього. — Він зупинився і подивився на неї, його обличчя, спотворене й напружене максимальним виявом рішучості, своїми лініями й заглибинами нагадувало мапу бойових дій — ніби своєю щирістю він мав вибачитися за нерозсудливість своїх слів. — Глорія — дикунка, тітонько Кетрін. Вона неконтрольована. Як вона це робить,

не знаю, але віднедавна вона нажила собі багато цікавих друзів. Їй, здається, байдуже. А чоловіки, з якими вона гуляє по Нью-Йорку... — він зупинився, щоби вдихнути.

— Так-так-так, — заповнила паузу місіс Гілберт, роблячи невдалу спробу приховати свій безмежний інтерес.

— Отож, — вів далі Річард Кермел з тією ж серйозністю, — я це сказав. Я маю на увазі, що колись чоловіки, з якими вона виходила на люди, з якими спілкувалася, були першого ґатунку. А тепер це не так.

Місіс Гілберт швидко закліпала, її груди піднялися, набираючи повітря, потім завмерли і з видихом випустили з себе цілий потік слів.

Так, вона про це знала, заговорила пошепки, так-так, матері бачать такі речі. Але що вона могла вдіяти? Він же знає Глорію. Він знає, яка вона і як складно з нею порозумітися. Глорія така зіпсована, дивакувата і примхлива. Вона годувала її груддю до трьох років, коли та вже могла би розкусити дерев'яну тріску. І можливо, саме це (бо нікому достеменно не відомо) могло зробити її такою здоровою та міцною. А відколи їй виповнилося дванадцять, хлопці так і липнули до неї, від них проходу не було. В шістнадцять вона почала ходити на танці до старшої школи, потім у коледжі, і всюди були хлопці, хлопці, хлопці. Спершу, коли їй виповнилося вісімнадцять, їх було дуже багато, і здавалося, що вона ніколи не віддавала нікому перевагу, а потім почала відсіювати їх.

Вона знала, що в доньки була низка романів упродовж трьох років, разом десь близько дюжини. Інколи це були старшокурсники, інколи хтось із коледжу, тривали романи в середньому декілька місяців кожен, і навіть виглядали серйозно. Один чи два рази вони тривали довше, і її мати навіть думала, що дійде до заручин, але щоразу з'являвся хтось новий, і ще один, іще...

Чоловіки? О, вона просто принижувала їх, дослівно! Був тільки один, кому пощастило зберегти рештки гідності, але він був іще просто дитиною, — молодий Картер Кірбі з Канзас-Сіті, він був настільки самовпевненим, що його ж пиха врятувала його від приниження, а наступного дня він відплив із батьком до Європи. Інші були просто жалюгідними. Вони ніколи не могли зрозуміти, що набридли їй, а Глорія дуже часто була навмисне недоброю. Вони

продовжували дзвонити, писати їй листи, шукали зустрічі, їздили за нею по країні. Дехто з них довірявся місіс Гілберт і зі сльозами на очах розповідав, що ніколи не зможе забути Глорію... принаймні двоє з них уже одружені, але... Глорія — вона вражала назавжди, донині містер Карстерс телефонує їй раз на тиждень і надсилає квіти, від яких вона вже стомилася відмовлятися.

Декілька разів, принаймні двічі (і місіс Гілберт це було відомо), дійшло до таємних заручин — з Тюдором Бейрдом і молодим Холкомом з Пасадени. Вона впевнена, що так було, оскільки (але ні, вона не повинна про це розповідати!) коли вона раптово заходила до Глорії в кімнату, то заставала її за справами, можливими тільки для офіційних заручин. Звісно, вона не сказала доньці ані слова. Вона ж знає, що таке делікатність, окрім того, кожного разу вона чекала оголошення про заручини не далі як за декілька тижнів. Але оголошення так і не було, замість того був новий чоловік.

А сцени! Молоді хлопці снували туди-сюди в бібліотеці, ніби тигри в клітках! А їхні погляди один на одного в коридорі, коли один приходив, а інший ішов! Їхній відчай після раптово обірваної телефонної розмови! Їхні погрози назавжди поїхати в Південну Америку!.. А які знедолені листи вони писали! (Далі вона не продовжувала, але Дік допустив, що деякі листи місіс Гілберт бачила на власні очі.)

...А Глорія, між сльозами і сміхом, між жалем і радістю, між любов'ю і нелюбов'ю, нещасна, знервована, холодна, між поверненням подарунків, зміною світлин у рамках, яким уже згубила лік, приймала гарячу ванну й починала все спочатку — вже з наступним.

Так тривало довго, вже набувало сталих форм. Ніщо не вражало Глорії, не змінювало, не зворушувало її. І раптом, як грім ясенний, вона повідомила матір, що старшокурсники їй набридли, що вона більше ніколи не піде на університетські танці.

Ось тут і почалися зміни, — не стільки в її звичках, бо вона і далі танцювала, і ходила на побачення, — але самі побачення змінили свій тон. Раніше це було її гордістю, способом улестити власне марнославство. Вона була, можливо, найбільш відомою, найбільш бажаною юною красунею в країні. Глорія Гілберт із Канзас-Сіті! Вона безжально збирала плоди, насолоджувалася

стовпотворінням довкола себе, тим, як найперспективніші юнаки вирізняли її з-поміж інших, насолоджувалася лютими ревностями інших дівчат; її забавляли приголомшливі, якщо не сказати, скандальні, але абсолютно безпідставні (радісно уточнила її мати) чутки, наприклад, як вона стрибнула одного вечора в басейн Єлю просто в шифоновій вечірній сукні.

І раптом її замилювання собою, майже чоловіче марнославство (весь її успіх був схожим на переможну та блискучу кар'єру) скінчилося, вона зробилася несприйнятливою до всього, що раніше захоплювало її. Вона відсторонилася. Вона, яка була королевою безконечних вечірок, чия легка й невловна хода викликала захоплені погляди в лабіринті бальних залів, втратила до всього інтерес. Вона різко та безповоротно відкидала чоловіків, які закохувались у неї. Виходила у світ із безліччю не цікавих їй. Вона не приходила на побачення, але не так, як колись, будучи свято впевнена у своїй неперевершеності, і що чоловіки приповзуть до неї, як слухняна домашня тварина, — навпаки, без презирства і гордості — їй було байдуже. Чоловіки більше не хвилювали її — їй було з ними нудно. Вона ніби (її матір це бентежило) ставала холоднокровою.

Річард Кермел слухав. Спершу він стояв, але в міру того, як розповідь його тітки розросталася (тут викладено лише половину її, зважаючи на відступи про молодість душі Глорії та власні душевні хвилювання місіс Гілберт), він притягнув стілець і мужньо чекав, поки її кидало від сліз до повної безпорадності в океані життя Глорії.

Коли вона дійшла до опису останнього року розповіді про незліченні недопалки, розкидані по всьому Нью-Йорку в попільничках таких закладів, як «Опівнічні фіглі» чи «Приватний клуб Джустіни Джонсон», він кивав спершу повільно, потім швидше і швидше, а коли її голос напруженим стакато вийшов на фінішну пряму, його голова загойдалася, немов на пружинці, вгору-вниз, кумедно, ніби в ляльки, не висловлюючи абсолютно нічого.

Направду, минуле Глорії було давньою казкою для нього. Він слідкував за нею поглядом журналіста, оскільки одного дня збирався написати про неї. Тепер його інтерес був суто сімейним. Особливо його цікавило, хто такий Джозеф Блокмен, з яким він

бачив її декілька разів, і хто ті двоє дівчат, з якими вона постійно буває, «ця» Рейчел Джерел і «ця» місіс Кейн — безумовно, місіс Кейн не була з тих жінок, з якими Глорії варто було спілкуватись!

Але момент було втрачено. Місіс Гілберт саме видерлася на вершину експозиції, щоби стрімко ковзнути вниз по трампліну кульмінації. Її очі були схожі на блакитне небо, видиме крізь круглі червоні шиби. Губи її тремтіли.

Раптом двері відчинилися, пропускаючи в кімнату Глорію і двох щойно згаданих леді.

ДВІ МОЛОДІ ЖІНКИ

— Вітання!

— Як ваші справи, місіс Гілберт?

Містеру Річарду Кермелу презентували місіс Кейн і місіс Джерел. «Це — Дік» (сміх).

— Я стільки про вас чула, — сказала місіс Кейн голосом, середнім між сміхом і хихотінням.

— Як ся маєте? — сором'язливо додала місіс Джейн.

Річард Кермел намагався рухатися так, щоб його фігура здавалася кращою. Він розривався між вродженою сердечністю і тим фактом, що вважав цих дівчат простолюдинками з якоїсь ферми.

Глорія зникла у своїй спальні.

— Прошу, сідайте, — засяяла місіс Гілберт, яка вже стала більше схожа на себе. — Роздягайтеся.

Дік злякався, що вона зробить якусь ремарку про древність їхніх душ, але його докори сумління повністю розчинилися в допитливості письменника.

Мюріел Кейн походила із сім'ї з Іст-Оранджа, яка зараз швидко наживала статки. Вона була скорше невисока, ніж маленька, її форми зухвало коливалися між пухкістю та округлістю. В неї було чорне, акуратно вкладене волосся. Все це вкупі з красивими, дещо коров'ячими очима і густо-червоними губами робили її схожою на Теду Бару, багатообіцяючу молоду актрису. Люди їй постійно повторювали, що вона — «вамп», і вона в це вірила. Вона з надією вірила, що вони бояться її, тому за будь-яких обставин щосили

намагалася справити загрозливе враження. Але будь-який чоловік із багатою уявою міг би побачити червоний прапор, якого вона постійно підіймала та яким гарячково й благально розмахувала, — на жаль, без очевидної користі. Також вона була дуже сучасною: вона знала всі найновіші пісні — коли котрась із них звучала з фонографу, вона підскакувала й починала трусити плечима вперед-назад і клацати пальцями, коли ж музики не було, вона акомпанувала собі співом.

Розмовляла вона теж по-сучасному: «Плювати», — казала вона, «Буду хвилюватись — зіпсую фігуру», або ще: «Коли я чую цю музику, мої ноги самі мене несуть. Еге ж, мала!»

Її занадто довгі та супермодної форми нігті було відполіровано до неприродного рожевого кольору. Її одяг був занадто тісний, занадто стильний, занадто яскравий, її очі були занадто лукаві, а усмішка — занадто скромна. Вона вся була до болю претензійна з голови до п'ят.

Інша дівчина була, вочевидь, більш витонченим персонажем. Гарно вбрана молода єврейка з темним волоссям і приємною молочно-білою шкірою. Вона видавалася сором'язливою і нерішучою, і ці дві якості тільки підкреслювали атмосферу витонченого шарму довкола неї. Вона була з «єпископської» сім'ї, яка володіла трьома магазинами розкішного жіночого одягу на П'ятій авеню та жила в пишних апартаментах на Ріверсайд-драйв. На якусь мить Дікові здалося, що вона намагається наслідувати Глорію — і він задумався. Чому люди завжди наслідують тих, кого наслідувати неможливо?

— Це був просто жах! — емоційно вигукнула Мюріел. — З нами в автобусі їхала жінка. Вона була абсолютно, абсолютно божевільною! Вона постійно говорила сама до себе, що вона хотіла би зробити з тим-то й тим-то. Я була в шоці, але Глорія відмовилася виходити.

Місіс Гілберт округлила рота до правильної форми.

— Справді?

— Таааак, у неї дах з'їхав. Ми навіть злякалися, що вона накинеться на нас. Страшнааааа! Слава Богу, чоловік через прохід від нас сказав, що з її лицем тільки в притулку для сліпих працювати, ми тааааак сміялись, само собою, і він почав до нас клеїтись.

При цих словах Глорія хотіла вийти з кімнати, всі очі дружно повернулися до неї. Дві дівчини ніби відступили в тінь, нікому не потрібні, зовсім непомітні.

— Ми говорили про тебе, — швидко сказав Дік, — твоя мама і я.

— Ага, — сказала Глорія.

Пауза. М'юріел повернулася до Діка.

— Ви ж видатний письменник, чи не так?

— Я просто письменник, — сором'язливо зізнався він.

— Я завжди кажу, — серйозно сказала М'юріел, — що коли б я мала час записати всі мої пригоди, вийшла би пречудова книжка.

Рейчел співчутливо захихотіла, нахил голови Річарда виглядав майже велично. М'юріел продовжила:

— Я навіть собі не уявляю, як можна взяти і щось написати! А поезія! Господи, я навіть двох рядків не заримую. Але що мені до цього!

Річард Кермел ледве стримав сміх. Глорія жувала свої желатинки, які дивом десь з'явилися, і сумно дивилась у вікно. Місіс Гілберт прокашлялась і засяяла посмішкою.

— Ви розумієте, — сказала вона, ніби проголошуючи старовинну мудрість, — у вас не така древня душа, як у Річарда.

«Древня душа» з полегшенням видихнув — нарешті вона це сказала.

І раптом, ніби обдумуючи сказане хвилин із п'ять, Глорія зробила заяву:

— Я планую влаштувати вечірку.

— А мене запросиш? — вигукнула М'юріел із удаваним благанням.

— Вечірку. На сімох осіб: М'юріел, Рейчел і я, і ти, Дік, і Ентоні, і той хлопець, Нобл, — він мені сподобався, і Блокмен.

М'юріел і Рейчел у пориві захоплення могли тільки щось бурмотіти. Місіс Гілберт усміхалась і кліпала. Тут із буденним питанням втрутився Дік:

— А що то за один — Блокмен, Глоріє?

Відчуваючи приховану загрозу, Глорія повернулася до нього.

— Джозеф Блокмен? Він з кінематографа. Віце-президент «Фільм Пар Екселенз». У нього з батьком якісь справи.

— Ага!

— То що, ви всі прийдете?

Всі сказали, що прийдуть. Дату мали призначити впродовж тижня. Дік підвівся, одягнув капелюх, пальто й кашне та зобразив на обличчі щось на кшталт прощальної посмішки.

— Па-па, — сказала Мюріел, весело махаючи ручкою.

Річард Кермел почервонів за неї.

БЕЗСЛАВНИЙ КІНЕЦЬ ШЕВАЛЬЄ О'КІФА

Був понеділок, і Ентоні повіз Джералдіну Берк на ланч у «Боз Арт», потім вони поїхали до нього додому, де він викотив маленький столик, де тримав свої запаси спиртного, й оглянувши його, вибрав вермут, джин і абсент для належної стимуляції.

Джералдін Берк, білетерка з Кітса, вже декілька місяців розважала його. Вона мало вимагала, чим і подобалась йому, оскільки після печального досвіду з дебютанткою минулого літа, яка після низки поцілунків уже розраховувала на заручини, він остерігався дівчат свого класу. Тепер йому просто кидалися в очі їхні вади: одній бракувало граційності, іншій — душевної витонченості, але дівчину, яка була білетеркою з Кітса, можна було трактувати зовсім по-іншому. (Можна толерувати такі якості свого лакея, які будуть неприпустимими для представника твоєї соціальної верстви.)

Джералдін скрутилася в куточку канапи і розглядала його, примруживши очі.

— Ти постійно п'єш, так? — раптом сказала вона.

— Ну, напевно, — ледь здивовано відповів Ентоні. — А ти хіба ні?

— Ні. Інколи я ходжу на вечірки, знаєш, один раз на тиждень, але п'ю тільки два-три коктейлі. Ти й твої друзі постійно п'єте. Гадаю, ти гнобиш своє здоров'я.

Ентоні це навіть зворушило.

— Це так мило, що ти хвилюєшся за мене!

— Так, хвилююсь.

— Я не так багато п'ю, — заявив він. — Минулого місяця у мене і краплі в роті не було протягом трьох тижнів. А напиваюсь я раз на тиждень.

— Але ти щось п'єш кожен день, а тобі тільки двадцять п'ять.
Хіба в тебе немає ніяких амбіцій? А що з тобою буде в сорок?

— У мене немає наміру так довго прожити.

Вона клацнула язиком.

— Ти божев'їїїїїїльний! — сказала вона, поки він змішував її наступний коктейль, і додала: — Ти родич Адама Петча?

— Так, він мій дід.

— Чесно? — Вона відверто зацікавилась.

— Абсолютно.

— Так, цікаво. Мій татусь у нього працював.

— Він дивний старигань.

— А він добрий? — запитала вона.

— Ну, у приватному житті він рідко буває нелюб'язним без особливої потреби.

— Розкажи про нього.

— Що саме? — Ентоні задумався. — Він худезний, і на голові в нього залишки сивого волосся, воно завжди виглядає так, ніби в ньому гуляє вітер. Високоморальний.

— Він зробив багато хорошого, — сказала Джералдіна поважним тоном.

— Нісенітниця! — презирливо заперечив Ентоні. — Він — по-божний зануда, тугодум.

Її думки попливли далі, обминувши сказане.

— А чому ти з ним не живеш?

— Може, зразу до методистів?

— Ти божев'їїїїїїльний!

Вона знову клацнула язиком, висловлюючи своє несхвалення. А Ентоні подумав, якою моральною у глибині душі була ця маленька прибрлуда і чи буде вона такою ж моральною, коли неминуха хвиля змие її з піску респектабельності.

— Ти ненавидиш його?

— Не знаю. Він мені ніколи не подобався. Люди, які для тебе щось роблять, ніколи не подобаються.

— Він ненавидить тебе?

— Моя люба Джералдіно, — запротестував Ентоні, жартівливо насупившись, — випий ще один коктейль. Я дратую його. Якщо я кури́в, а він заходив до кімнати, то починав принохуватися.

Він — надокучливий педант, зануда, та ще й лицемір. Я напевно тобі цього не казав би, якби не випив, але мені здається, що це все не важливо.

Джералдіна, однак, продовжувала виявляти інтерес. Вона так і не доторкнулася до склянки, тримаючи її великим і вказівним пальцями, та дивилася на нього очима, в яких промайнув страх.

— Як це лицемірний?

— Ну, — сказав Ентоні, втрачаючи терпіння, — може, й не зовсім. Але йому не подобається те, що я полюблюю, мені навіть видається, що йому не цікаво.

— Хм. — Вона, здається, нарешті задовольнила свою цікавість. Відкинулася на диван і сьорбнула коктейль.

— Ти кумедний, — вона зробила вдумливий висновок. — Напевно, всі хочуть за тебе заміж, бо твій дід багатий?

— Не всі, але чи можу я їм дорікнути? В усякому разі, розумієш, я ніколи не хотів одружитися.

Цю фразу вона знехтувала.

— Одного дня ти закохаєшся. О, так, я знаю, — із виглядом мудреця додала вона.

— Нерозумно з мого боку було втягнутися в цю розмову. Саме це згубило шевальє О'Кіфа.

— Божевільний! — мило пролепетала дівчина, вона завжди використовувала цю недоладну мотузяну драбину, щоби перебраться через прірву власної розумової недолугості. Підсвідомо вона відчувала, що таким чином повертає людину, чия уява значно перевищувала її, назад у межі досяжності.

— Ой, ні! — запротестував Ентоні. — О, ні, Джералдіно, тільки не треба бавитись у психіатра з шевальє. Якщо ти відчуваєш, що не можеш зрозуміти його, я не буду розповідати. Окрім того, мені трохи ніяково — репутація в нього жалюгідна.

— Гадаю, я зможу зрозуміти, був би в тому якийсь зміст, — дещо ображено відповіла Джералдіна.

— Тоді деякі епізоди з життя шевальє можуть видатися цікавими.

— Так?

— Саме його передчасна кончина наштовхнула мене на думку, що він міг стати нам у пригоді. Мені не подобається починати зна-

йомство з ним із останнього епізоду, але, здається, така його доля, ввійти у твоє життя з кінця.

— То що з ним сталося? Він помер?

— Помер! А доля його була така, Джералдіно. Він був ірландцем, напівміфічним ірландцем, із тих нестримних, з благородним акцентом і рудуватим волоссям. Його прогнали з Еріну в останні дні лицарства, тож він, ясна річ, вирушив до Франції. Отож, шевальє О'Кіф мав одну слабкість, таку ж, як я. Він був надзвичайно чутливим до впливу всіляких жінок. Він був сентиментальним, та ще й романтиком, не цурався і марнославства, чоловік невгамовної пристрасті, трошки підсліпуватий на одне око й цілком сліпий на інше. Ти можеш уявити, що чоловік, який поневіряється світом у такому стані, беспорядний, як лев без зубів; на додачу, останні двадцять років зробили шевальє абсолютно злиденим, бо зустрічав він жінок, які ненавиділи його, використовували його, обтяжували його, заражали його, витрачали його гроші, дурили його — одне слово, як це прийнято називати, любили його.

І це було дуже сумно, Джералдіно, а позаяк, окрім згаданої вже слабкості, цієї згубної схильності, він був людиною вдумливою, то вирішив раз і назавжди покінчити з постійно виснажливою його залежністю. З цією метою він вирушив у славнозвісний монастир у Шампані, який називався, хоча й трохи анахронічно, обителлю святого Вольтера. І було в ньому таке правило, що жоден чернець не міг спуститися на перший поверх, поки він живий, а вік свій має провести в молитвах і спогляданні однієї з чотирьох веж, кожна з яких називалася відповідно до чотирьох регул чернечого статуту: Бідність, Цнотливість, Послух і Мовчання.

Коли настав день, який мав стати свідком прощання шевальє зі світом, він був повністю щасливим. Він віддав усі свої грецькі книжки своїй орендаторці, свій меч у золотих піхвах він відправив королю Франції, а всі свої пам'ятки з Ірландії він віддав юному гугеноту, який продавав рибу на його вулиці.

Тоді він вирушив до монастиря Святого Вольтера, біля воріт забив свого коня і віддав його монастирському кухареві.

О п'ятій годині того надвечір'я він уперше відчув, що вільний — повністю вільний від проблем статі. Жодна жінка не заходи-

ла до монастиря, а ченцям заборонялося спускатись нижче другого поверху. Отже, коли він підіймався звивистими сходами, які вели в його келію на самій горі вежі Цнотливості, то зупинився на хвилину біля відчиненого вікна, яке було на височині п'ятдесяти футів над землею. Який прекрасний світ, подумав він, той світ, який він покидає! Золотий сонячний дощ падав на широкі поля, розсипи смарагдових крон удаліні, спокійно зеленіючі виноградники, підбатьорливі незвідані простори перед ним. Він оперся ліктями на підвіконня і замріяно подивився на дорогу.

І трапилося так, що Тереза, шістнадцятирічна дівчина із сусіднього села, саме в цей момент проходила саме тією дорогою, яка пролягала повз монастир. П'ять хвилин перед тим тоненька стрічка, яка тримала її панчошу, подерлась. Оскільки вона була напрочуд скромною дівчиною, то вирішила дійти додому й там зашити її, але спущена панчоха так надокучала їй, що вона не могла більше цього терпіти. Отже, дійшовши до вежі Цнотливості, вона зупинилась і граційним жестом підняла спідницю — і варто віддати їй належне, зовсім трошки — щоби поправити підв'язку.

У той час ніби могутня велетенська рука потягнула новоспеченого послушника монастиря святого Вольтера просто до вікна на самій горі вежі. Він перехилився більше та більше, поки раптом один із каменів поповз під його вагою, а потім із шурхотом випав із кладки — і спершу вниз головою, потім догори п'ятами, а потім широкими і вражаючими обертами шевальє О'Кіф попрямував до твердої землі й вічного прокляття.

Терезу так засмутив цей випадок, що вона стрімголов побігла додому і впродовж протягом десяти років кожного дня проводила годину за молитвою про душу ченця, чії обітниці зламались одно-моментно з шиєю того недільного надвечір'я.

А шевальє О'Кіфа, якого запідозрили в самогубстві, не поховали у святій землі, а закопали в найближчому полі, де він, поза сумнівом, покращив якість ґрунту на багато прийдешніх років. Такою була передчасна кончина дуже хороброго й галантного джентльмена. Що скажеш, Джералдіно?

Але Джералдіна, яка давно загубила нитку оповідання, змогла тільки лукаво посміхнутись і погрозити йому вказівним пальцем, повторюючи своє рятівне і всеохопне:

— Божевііііільний, — сказала вона, — ти просто божевііііільний!

Вона гадала, що його худе обличчя було добрим, а очі — лагідними. Він подобався їй, бо не був зарозумілим, як ті чоловіки, яких вона бачила в театрі, та й взагалі не хотів вирізнятися. Яка дивна, беззмистовна історія! Але їй сподобалася частина про панчошу!

Після п'ятого коктейлю він поцілував її, і так, поміж жартівливими пестощами й напівстримуваним горінням пристрасті, вони провели ще годину. О пів на п'яту вона повідомила, що має призначену зустріч, і зникла у ванній, щоби поправити зачіску. Відмовившись від запропонованого таксі, вона завмерла на хвилину у дверях.

— Ти ще одружишся, — наполягала вона, — от побачиш.

Ентоні бавився старим тенісним м'ячем. Декілька разів він м'яко стукнув ним по підлозі перед тим, як уїдливо відповісти:

— Ти маленька дурепка, Джералдіно.

Вона зухвало усміхнулась.

— О, справді? Закладімося?

— Це теж не дуже розумно.

— О, не дуже? Але я закладаюся, що не mine й року, як ти одружишся.

Ентоні сильно стукнув м'ячем об підлогу. Сьогодні він дуже красивий, подумала вона, — з'явилося якесь напруження в його, зазвичай меланхолійних, темних очах.

— Джералдіно, — сказав він після паузи, — по-перше, я не маю когось, із ким хотів би одружитися, по-друге, в мене недостатньо грошей, щоб утримувати двох, по-третє, я взагалі проти одруження таких людей, як я, по-четверте, у мене стійка відраза до всього, що з цим пов'язано.

Але Джералдіна, з виглядом знавця, клацнула язиком на прощання, і сказала, що їй треба йти, бо вже пізно.

— Дзвони мені частіше, — нагадала вона, цілуючи його на прощання, — ти пропав на три тижні.

— Обов'язково, — палко сказав він.

Він зачинив двері, а дорогою до спальні якась думка примусила його завмерти на хвилину, стискаючи тенісного м'яча в руці. Наближався один із нападів його самотності, коли він міг тинятись

вулицями чи сидіти бездумно і пригнічено, постукуючи олівцем об стіл. Це було копання в собі без результату, бажання самовираження, яке не знаходило виходу, відчуття того, що час біжить повз нього, невпинний, безжальний, — а втішало його тільки переконання, що втрачати йому нічого, бо всі зусилля і досягнення були нічого не вартими.

Він відчув, що йому боляче й ніяково, емоція сама собою вилась у слова:

— Яке одруження, на Бога!

Він різко і злісно пожбурих м'яча через кімнату, де той ледве не зачепив лампу, відбився від стіни, підстрибнув декілька разів і заспокоївся на підлозі.

СОНЯЧНЕ СЯЙВО, МІСЯЧНЕ СЯЙВО

Для своєї вечери Глорія замовила столик у ресторані «Каскад» готелю «Балтімор», і коли чоловіки зустрілися в холі, кілька хвилин по восьмій, «той Блокмен» одразу став мішенню для шести чоловічих очей. Він був рудуватим тридцятип'ятилітнім євреєм, який уже почав гладшати, його виразне обличчя вкривала гладка борода пісочного кольору, — вся його зовнішність, безсумнівно, була би доречною на якому завгодно діловому засіданні. Він поважно підійшов до молодших чоловіків, які курили гуртом, очікуючи господиню вечора, і представився з дещо показною самовпевненістю — і ніщо в його поведінці не змінилось у відповідь на прохолодну іронічність, з якою його зустріли.

— Ви, часом, не родич Адама Джея Петча? — запитав він у Ентоні, випускаючи два тонкі струмені диму з ніздрів.

Ентоні стримано усміхнувся.

— Він гідний чоловік, — глибокодумно ствердив Блокмен. — Прекрасний взірець американця.

— Так, — погодився Ентоні, — безперечно.

«Ненавиджу цих новоспечених аристократів, — холодно подумав він. — Як не намагається, не виходить у нього! Його б назад у пічку, може, доварився б».

Блокмен скосив очі на годинник.

— Саме час дівчатам з'явитися...

Ентоні затамував подих, зараз щось скаже...

— ...але зрештою, — усміхаючись іще більше, додав той, — ви знаєте, які ці жінки.

Трое молодиків кивнули. Блокмен мимохідь почав озиратись довкола, його очі оцінююче зупинилися на стелі, потім опустилися вниз. Його манера була чимось середнім між виглядом фермера із Середнього Заходу, який оцінює свій урожай зерна, і актора, якому кортить знати, чи вся увага публіки належить йому — типова поведінка на публіці будь-якого добропорядного американця. Він закінчив своє дослідження і швидко повернувся до мовчазного тріо з наміром вразити їх у саме серце й душу.

— Ви ж студенти?.. Гарвард, здається... я нещодавно дивився, як хлопці з Принстона обіграли ваших у хокей.

Бідолаха. Знову промах. Вони вже три роки як закінчили університет і ходили тільки на великі матчі. Встановити, чи після неспіху цієї вилазки містер Блокмен відчув, що перебуває в самому епіцентрі цинізму, не вийшло, оскільки...

Прибула Глорія. Прибула М'юріел. Прибула Рейчел. Глорія поспіхом привіталася: «Привіт, хлопці!», дві інші дівчини хором потворили за нею, і всі троє щезли у вбиральні.

За хвилину з'явилася М'юріел, вона була на межі ретельно продуманої роздягнутості й скрадливо попрямувала до чоловіків. Вона була у своїй стихії: її волосся кольору чорного дерева було пригладжене назад, а очі густо підведені, пахло від неї дуже насиченими парфумами. Вона використовувала весь доступний їй арсенал, щоби здаватися сиреною, чи, більш популярно, «вамп» — покорителькою і нищителькою чоловічих сердець, незворушною і непохитною майстринею гри з почуттями. Щось у виснажливості спроб цієї жінки з широкими стегнами вдавати граційну пантеру зачарувало Морі з першого погляду! Поки вони чекали додаткові три хвилини на Глорію і, окрім неї, на Рейчел, він не міг відвести від неї погляд. А вона повернула голову, опустила вії та, вдаючи сором'язливість, прикусила нижню губу. Потім опустила руки вздовж стегон і почала вихилатись зі сторони в сторону в такт із музикою, і додала:

— Ви коли-небудь чули такий пречудовий регтайм? Мої плечі просто не слухаються мене, коли я його чую.

Містер Блокмен галантно заплескав у долоні.

— Ваше місце на сцені.

— Я дуже хотіла б! — вигукнула М'юріел. — Допоможете мені?

— Звичайно.

М'юріел згадала про скромність і припинила свої танці, потім повернулася до Морі й запитала, що він «бачив» цього року. Він сприйняв це звернення як вступ до розмови про драматичне мистецтво, і між ними відбувся жвавий обмін заголовками приблизно в такій манері:

М'ЮРИЕЛ. Ви бачили «Мое серденько, Перті»?

МОРИ. Ні, не бачив.

М'ЮРИЕЛ (*захоплено*). Це просто чудово! Вам просто необхідно подивитись.

МОРИ. А ви бачили «Омар — кравець»?

М'ЮРИЕЛ. Ні, але чула, що фільм чудовий. Я дуже хочу подивитись. А ви бачили «Красуня і шахрай»?

МОРИ (*з полегшенням*). Так.

М'ЮРИЕЛ. Мені здається, він не дуже вдалий. Препоганий.

МОРИ (*знесилено*). Так, справді.

М'ЮРИЕЛ. От вчора я ходила на «Без закону», і мені сподобалось. А ви бачили «Маленьке кафе»?..

І так тривало доти, доки в них не вичерпався запас п'єс. А поки там що, Дік повернувся до містера Блокмена, сподіваючись намити хоч трохи золота з цієї безперспективної жили.

— Я чув, що зараз усі романи продаються до кіноіндустрії, щойно публікуються.

— Це правда. Звісно, головне в кінематографі — крутий сюжет.

— Так, можу уявити.

— Багато романів повні розмов і філософствувань. Вони, ясна річ, не мають цінності для нас. На екрані з них нічого цікавого не зліпиш.

— Тобто, в першу чергу, вас цікавить інтрига, — висловив Річард блискучу здогадку.

— Звичайно. Спершу інтрига... — Він замовк, і всі за ним, ніби за порухом вказівного пальця. З убиральні вийшла Глорія у супроводі Рейчел.

Виявилося, між усім іншим, що Джозеф Блокмен ніколи не танцював і волів спостерігати за іншими з нудьгуючою поблажливістю, ніби дорослий серед дітей. Він був поважним і гордим чоловіком. Родом він був із Мюнхена і розпочав свою американську кар'єру продавцем горішків у мандрівному цирку. Коли йому виповнилося вісімнадцять, він працював рекламістом на атракціонах, потім став там менеджером і невдовзі — власником другого-сортного вар'єте. Саме тоді, коли кінематограф зійшов зі сцени цікавих новинок і почав набувати форм багатообіцяючої індустрії, він уже був амбітним молодим чоловіком з деякою сумою грошей для інвестицій, до того ж у ньому вдало поєднувалися фінансові прагнення і практичні знання шоу-бізнесу. Це було дев'ять років тому. Кіноіндустрія винесла його нагору там, де потопила десятки інших, більш заможних, із багатшою уявою та більш практичними ідеями... А зараз він сидів тут і споглядав безсмертну Глорію, заради якої юний Холком поїхав із Нью-Йорка до Пасадени, він дивився на неї і знав, що зараз вона закінчить танцювати й сяде по ліву руку від нього.

Він сподівався, що вона не забариться. Устриці подали вже кілька хвилин тому.

А Ентоні, чиє місце було по ліву руку від Глорії, танцював із нею, тримаючись постійно на одній чверті майданчика. Це мало означати, якби були інші претенденти: «Йдіть до біса, не втручайтесь!» Вони виглядали дуже близькими.

— Отже, — почав він, дивлячись на неї згори вниз, — ваша краса сьогодні неймовірна.

Її погляд піднявся на півфута, які розділяли їх.

— Дякую, Ентоні.

— Насправді, я ніяковію від вашої краси, — додав він, але цього разу без усмішки.

— Ви теж сьогодні чудово виглядаєте.

— Хіба ж це не чудово? — засміявся він. — Ми вже схвалюємо одне одного.

— А зазвичай це не так? — Вона швидко захопилася за цю ремарку, як і завжди, коли щось, бодай віддалено, стосувалось її.

Він стишив голос, і майже неможливо було зрозуміти, що він кепкує.

— Хіба священик може схвалювати папу?

— Не знаю, але це напевне найбільш невірзаний комплімент, який я будь-коли чула.

— Я можу вигадати кілька банальностей.

— Не буду змушувати вас так напружуватися. Подивіться на Мюріел! Ось, прямо біля нас.

Він озирнувся через плече. Її густо нафарбована щока спочивала на лацкані вечірнього фрака Морі Нобла, а напудрена рука щільно обплелася довкола його шиї. Було навіть дивно, чому вона досі не вхопила його за шкірку. Її очі блукали стелею туди-сюди, стегна виписували кола, а ще вона постійно тихо підспівувала. На перший погляд могло здатися, що вона перекладає пісню якоюсь іноземною мовою, хоча насправді вона заповнювала такти музики єдиними словами, які знала, — словами заголовка:

Він складає регі,
Він складає регі,
Він хлопець-регі,
Скла-а-дає, скла-дає, регі, пам, пам,
Скла-а-дає, скла-дає, регі...

І що далі, то більш дивними й варварськими ставали фрази. Коли вона вловлювала на собі веселі погляди Ентоні та Глорії, то дарувала їм тільки мрійливу усмішку, примружуючи очі на знак того, що музика проникає в усе її єство і вводить в екстатичний і неймовірно спокусливий транс.

Музика закінчилась, і вони повернулися за столик, де одинокий, але благородний джентльмен, піднявся та обдарував їх такою чарівною посмішкою, ніби потиснув кожному руку, вітаючи з блискучим виступом.

— Блокхед ніколи не танцює! Я гадаю, що в нього дерев'яна нога, — зауважила Глорія на весь столик. Троє молодих чоловіків заворушились, а той, кого це стосувалось, помітно скривився.

Це був саме той гострий кут у знайомстві Блокмена з Глорією. Вона постійно спотворювала його прізвище. Спершу це було «Блокхаус», потім ще більш ненависне «Блокхед». Він намагався іронізувати і просив, щоби вона називала його на ім'я, і вона навіть чемно намагалася, та все ж нічого не могла вдіяти й незмінно поверталася назад до «Блокхеда», покірною й зі сміхом.

Звісно, це було дуже зухвало й легковажно.

— Боюся, містер Блокмен подумає, що ми — легковажна компанія, — зітхнула Мюріел, змахуючи в його напрямку устрицею.

— Гадаю, що він уже так думає, — прошепотіла Рейчел.

Ентоні намагався пригадати, чи вона хоч щось сказала до того. Ніби ні. Це була її перша фраза.

Містер Блокмен несподівано відкашлявся та голосно і виразно промовив:

— Навпаки. Коли говорить чоловік, за ним стоїть тисячолітня традиція. А жінка — це магічний рупор майбутнього.

За цією приголомшливою фразою запанувала разюча тиша, Ентоні раптом подавився устрицею і швидко підніс серветку до обличчя. Рейчел і Мюріел спробували засміятись, але вийшло якось вимушено, Дік і Морі приєдналися до них, обидва червоніючи від ледь стримуваного сміху.

«Господи! — подумав Ентоні. — Це субтитри до якогось його фільму. Він їх напам'ятає вчить!»

Тільки Глорія мовчала. Вона глянула на містера Блокмена із мовчазним докором.

— На Бога! Де ви тільки це відкопали?

Блокмен дивився на неї, не розуміючи, що саме вона має на увазі. Але по хвилині оговтався та всміхнувся ввічливою посмішкою, яка передавала всю терпимість, з якою інтелектуал споглядає зіпсовану і незрілу молодь.

З кухні винесли суп, але разом із ним з-за барної стійки з'явився концертмейстер: обличчя його було такого кольору, який можна успадкувати тільки від гальби пива. Отже, супу довелось остигати, поки звучала балада під назвою «Все в тебе на місці, крім твоєї жінки».

Потім було шампанське, й вечірка почала набувати розмаху. Чоловіки, крім Річарда Кермела, пили вже не стримуючись, Глорія і Мюріел також сьорбали бокал за бокалом, Рейчел Джерел не випила жодного. Вони пересиджували вальси, але танцювали під будь-що інше — всі, крім Глорії, яка виглядала втомленою. Вона сиділа за столиком і курила, в її погляді нудьга змінювалася цікавістю, залежно від того, чи слухала вона Блокмена, чи вихоплювала гарненьку дівчину серед танцюючого натовпу. Декілька разів Ентоні

було дуже цікаво, про що вони розмовляють. Той жував сигару, перекидаючи її туди-сюди, а після вечері він так розслабився, що почав дозволяти собі доволі нестримані жести.

О десятій годині Ентоні з Глорією пішли танцювати. Коли вони відійшли від столика так, щоб їх не могли почути, вона тихо сказала:

— Танцюйте до дверей. Я хочу вийти в аптеку.

Ентоні чемно повів її в установленому напрямку, в холі вона залишила його на хвилинку і повернулася з плащем через руку.

— Я хочу желатинки, — сказала вона, ніби жартома вибачаючись, — ви нізащо не вгадаєте, що трапилося цього разу. Я просто зараз почну гризти нігті, якщо не дістану цукерок. — Вона зітхнула і, коли вони зайшли в порожній ліфт, зробила підсумок. — Я їх можу днями гризти. Ви знаєте, я гризу свої нерви. Вибачте за каламбур. Мимоволі так вийшло — слова самі склалися. Глорія Гілберт, жінка-дотепниця.

Вони спустилися вниз та без слів минули стійку з цукерками, спустилися широкими сходами і, пройшовши декілька коридорів, знайшли аптеку на Гранд-Сентрал-Стейшн. Вона детально оглянула парфумерну стійку і купила те, що хотіла. Потім, підкоряючись мовчазному взаємному імпульсу, вони пішли під руку не туди, звідки прийшли, а в напрямку Сорок третьої вулиці.

Ніч оживала відлигою, тепло було так близько, що вітерець, який стелився тротуаром, доніс до Ентоні видіння несподіваної гіацинтової весни. Над ними, в синьому коридорі неба, довкола них, у лагідних об'їмах теплого повітря, зароджувалася мрія нової пори, далекої від задушливого місця, яке вони щойно покинули, а звуки вулиці й шепіт стікаючої ринвами води в тиші завмираючої миті здавалися манливим, ледь чутним відлунням тієї музики, під яку вони щойно танцювали. Коли Ентоні заговорив, він був переконаний, що слова долинають із чогось потаємного й такого бажаного, що ніч берегла у глибині їхніх сердець.

— Візьмімо таксі й покатаймося трошки! — запропонував він, не дивлячись на неї.

О, Глорія, Глорія!

Таксі позіхало біля тротуару. Коли воно рушило, ніби човен у лабіринті океану, й загубилося в безформних нічних масах згрома-

джених будинків, серед відголосу вмираючих криків і передзвонів, Ентоні обійняв дівчину, притягнув її до себе й поцілував у вогкі дитячі уста.

Вона мовчала. Вона підняла до нього своє обличчя, бліде від відблиску ліхтарів, який вкрив її, ніби місячне сяйво, що струменить крізь крони дерев. Її очі відбивали блякле світло, ніби хвилі на білому озері її обличчя; волосся окреслило її чоло різкою та відчуженою тінню. Не було тут любові ані натяку на любов. Її краса була холодною, як вологий вітер, як м'яка вогкість її вуст.

— Ви подібні до лебідки у цьому світлі, — прошепотів він по якімсь часі.

Відповіддю було лише шепотіння тиші. Йому здавалося, що ці хвилини от-от розлетяться на друзки, і єдиний спосіб утримати їх на межі забуття — це міцніше стиснути її в обіймах, як невловиму пир'їнку, вкрадену в пориву нічного вітру. Ентоні розсміявся, беззвучно і переможно, повернувшись обличчям вгору і вбік від неї, він не хотів, щоби вона бачила цей нестримний порив його триумфу, і не хотів, щоб його погляд збурих прекрасну нерухомість її обличчя. Цей поцілунок був ніби квітка між їхніми обличчями, що його не можна описати, а ще тяжче запам'ятати, ніби її краса осяяла собою його серце, і вже за мить розчинилася в його глибині.

...Тіні будинків розтанули, тепер вони їхали повз парк, а десь удалині наступав на них велетенський білий привид музею «Метрополітен», і коли вони минули його, той гучною луною повторив гуркіт таксі.

— О, Глоріє, Глоріє!

Її очі дивилися на нього з глибини тисячоліть: все, що вона могла відчувати, всі слова, що вона могла сказати, здавалися недоречними поруч зі змістовністю її мовчання, невиразними проти красномовності її краси, і її тіла поруч біля нього, стрункого й відчуженого.

— Скажіть йому, щоби повертав, — тихо сказала вона, — і щоби поквапився...

Нагорі в ресторані було гаряче. Стіл, заставлений попільничками й закиданий брудними серветками, здавався старим і не-свіжим. Вони зайшли якраз у перерві між танцями, М'юріел Кейн лукаво глянула на них.

— І де це ви були?

— Ходили телефонувати мамі, — прохолодно відповіла Глорія. — Я їй обіцяла, що передзвоню. Ми пропустили танці?

А потім стався випадок, незначний сам по собі, але який Ентоні мав причини згадати багато років потому. Джозеф Блокмен відкинувся у кріслі та зміряв його особливим поглядом, в якому змішалася ціла гама незрозумілих і заплутаних емоцій. Він тільки встав, щоби привітати Глорію, потім одразу повернувся до розмови з Річардом Кермелом про вплив літератури на кіномистецтво.

МАГІЯ

Суворе й несподіване диво ночі зникає разом із повільною смертю зірок і передчасним народженням газетярів. Вогонь відступає і перетворюється на невиразне платонічне тління, білий попіл вкриває остигле залізо, і жар покидає вугілля.

Вздовж книжкових полиць Ентоні, які щільно заповнювали стіну, скрадався прохолодний і нахабний жмуток сонячного проміння, доторкаючись байдуже, навіть дещо несхвально до Терези Французької та Анни-супержінки, Дженні зі Східного балету і до Зулейки-чародійки, потім до Хужер Кори, а далі — вниз полицею в нетрі століть і там жалісно притулився до невсипущих тіней Єлени, Таїс, Саломеї та Клеопатри.

Ентоні, поголений і вмитий, сидів у своєму найм'якшому фотелі й дивився, як проміння, слухняно скрадаючись за вранішнім сонцем, на хвилину завмерло, щоби позолотити шовкові торочки килима і зникнути геть.

Була десята година. «Сандей Таймс» лежала, розхристана, біля його ніг, вкрита ротографюрами й редакційними статтями, соціальними одкровеннями і спортивними анонсами, вона проголошувала зростаючий поступ суспільства в напрямку прекрасної та невизначеної мети. Зі свого боку, Ентоні навідав свого діда, двічі був у свого брокера і тричі у кравця, а за останню годину минулого дня він поцілував дуже красиву й чарівну дівчину.

Коли він повернувся додому, його уява кишіла високими й не притаманними йому мріями. Раптом із його свідомості зникли всілякі питання про вічні проблеми, про їх вирішення і врегулю-

вання. Він пережив відчуття, яке не було ані ментальним, ані фізичним, ані навіть сумішшю їх двох; його переповнила любов до життя, заступаючи все інше. З нього було уже досить того, що цей досвід був винятковим і неповторним. Він був майже неупереджено переконаний, що жодна жінка, яку він зустрів, ні в чому не могла зрівнятись із Глорією. Вона була повністю сама собою, безмежно справжня, в цьому він був переконаний. Поруч із нею ті два десятка школярок і дебютанток, молодих заміжніх жінок і розпусниць, яких він знав, були лише особинами жіночої статі, в найгіршому значенні цього слова, народжені лише, щоби плодитись і вигодовувати, вони виділяли задушливий пах печери й дитячої кімнати.

Наскільки він міг розуміти, вона не збиралася ані підкорятись його волі, ані тішити його самолюбство, але йому було приємно, що вона не уникає його товариства. Насправді він не думав, що вона дала йому щось таке, чого не дала б іншим. Так усе й мало бути. Думка про те, що якась приязнь розвинеться після вчорашньої ночі, була неприйнятною. Та й сама вона зреклась і поховала той випадок, як неправдивий, з усією рішучістю. Вони були просто двома молодими людьми, достатньо екстравагантними, щоби відрізнити гру від реальності, які всією легкістю своїх зустрічей і розставань проголошували всю безневинність цієї гри.

Дійшовши до такого висновку, він подзвонив у готель «Плаза».

Глорії не було вдома. Її мама не знала, ані куди вона пішла, ані коли повернеться.

І, якимось чином, усі його попередні висновки раптом виявились неправдивими. Був елемент черствості, навіть непристойності в тому, що Глорії не було вдома. Він запідозрив, що своєю відсутністю вона хотіла поставити його в незручне становище. А коли повернеться, то знайде повідомлення, що він дзвонив. Саме так вона й задумала! Йому слід було зачекати декілька годин, аби показати, що для нього це звичайний, незначний випадок. Який він осел! Вона подумає, що він уважає себе особливим. Подумає, що він близько до серця сприйняв цей доволі тривіальний випадок.

Він згадав, як минулого місяця прочитав заплутану лекцію швейцару на тему «чоловічого братерства», а наступного дня той прийшов, вмовстився на підвіконня для півгодинної сердечної роз-

мови, вважаючи, вочевидь, що має для того всі підстави. Ентоні стало страшно: раптом Глорія сприймає його, як він швейцара? Його, Ентоні Петча! Жак!

Йому навіть на думку не спало, що він може бути просто пасивним предметом у цій ситуації, якою керує ніяк не Глорія, а щось більше й вище за неї, що вона просто світлочутлива пластинка, на якій зроблено світлину. Ніби якийсь велетенський фотограф навів на Глорію камеру, клац! — і бідолашна пластинка лише проявляє те, що на ній залишилося, будучи, як і все в цьому світі, заручницею своєї природи.

Але Ентоні, лежачи на дивані й витріщаючись на оранжеву лампу, перебирав тонкими пальцями темне волосся і годинами малював нові картинки. Зараз вона в магазині, він бачить, як вона граційно проходить між шовками й хутрами, як весело шелестить її сукня в цьому царстві шовкового шелесту, низького сміху й запахів багатьох зірваних, але ще живих квітів. А всі ті Мінні й Перл, Джуел і Дженні метушаться довкола неї, ніби фрейліни, розгортаючи перед нею ліниво-витончений креп-жоржет, ніжний шифон, який відтінить ніжний рум'янець її щік, молочно-біле мереживо, яке вкриє блідим плетивом її шию — камку зараз використовують хіба для оббивки тапчанів або для священницьких ряс, а про тканини Самарканду пам'ятають тільки поети-романтики.

Зараз вона деінде, схиляє свою голівку, аби приміряти сотні капелюшків, розглядає себе з різних сторін, ретельно вишукує штучні вишні — під колір своїх губ, чи плюмажі, які були б такими ж витонченими, як її граційний стан.

Настане полудень, вона поспішить по П'ятій авеню, як нордичний Ганімед: її шубка елегантно повторюватиме її кроки, щоки зачервоніють, розмальовані пензлем вітру, її подих солодким туманом розтане в повітрі, й відчиняться двері «Ріцу», натовп розступиться, п'ятдесят чоловічих очей завмруть і проведуть її поглядом, бо вона пробудить забуті мрії в цих чоловіках огрядних і смішних жінок.

Перша година. Своєю виделкою вона мордуватиме серце закоханого в неї артишоку, в той час як її компаньйон уже подав себе під підливою і йому залишилося тільки розбризкувати круг себе фрази підкореного чоловіка.

Четверта година: її маленькі ніжки рухаються під музику, її обличчя, таке не схоже на всіх у натовпі, її партнер щасливий, як приголублене цуценя, і одержимий, як славнозвісний капелюшник... А потім, потім ніч спаде на місто і, можливо, ще одна відлига. Ліхтарі розливатимуть світло на вулицю. Хто зна? Можливо, комусь, не надто розумнішому за нього, пощастить віднайти ту картинку, зроблену з тіней і піни, яку вони знайшли на сонній вулиці ніч перед тим. А їм може пощастити, може пощастити! Тисячі таксі будуть позіхати на тисячах кутів, і тільки для нього цей поцілунок стане безповоротним минулим. Тисячі подоб Таїс гукатимуть таксі й повертатимуть своє обличчя для ласки. А блідість її буде незайманою і прекрасною, а поцілунок цнотливим, як місячне сяйво...

Збуджений, він скочив на ноги. Як це негарно, що її немає вдома! Він усвідомив, що все, чого хоче, — це поцілувати її, знайти спокій у її величній недосяжності. Тільки вона могла заспокоїти його, забрати його невдоволення.

Ентоні одягнувся й вийшов, він уже давно мав зустрітися з Річардом Кермелом, щоби послухати новий розділ «Коханця-демона». Він не дзвонив Глорії до шостої. Йому пощастило застати її тільки після восьмої, та (о, кульмінація всяких принижень!) вона зустрінеться з ним не швидше вівторка ввечері. Він кинув слухавку так, що шмат гутаперчі відлетів і впав на підлогу.

ЧОРНА МАГІЯ

Вівторок видався морозним. О другій годині було ще холодніше і, коли вони потиснули одне одному руки, йому здалося, що того поцілунку не було зовсім, — все було так дивно, він серйозно сумнівався, що вона взагалі пам'ятає, що він цілував її.

— У неділю я дзвонив вам чотири рази, — сказав він їй.

— Справді?

В її голосі відчувалось здивування, а лице виглядало здивованим. Він мовчки проклинав себе, що взагалі підняв цю тему. Він мав би здогадатися, що для її гордості цей невеликий тріумф нічого не означає. Навіть тоді він не розумів, що їй ніколи не бракувало чоловічої уваги і що вона не застосовує тих маленьких хитрощів

і не бавиться в ігри, які зазвичай популярні серед її колежанок. Якщо чоловік їй подобався, достатньо було легкого флірту. Якщо вона вважала, що може закохатись, розрив був різким і безповоротним. Її чарівність оберігала сама себе.

— Мені кортіло вас побачити, — щиро зізнався він. — Я хотів поговорити з вами, тобто справді поговорити, наодинці. Ви дозволите?

— Що ви маєте на увазі?

Він проковтнув клубок раптової паніки. Він відчув, що вона знає, чого він хоче.

— Я маю на увазі, не за чаєм, — сказав він.

— Гарзд, але не сьогодні. Мені потрібно розім'ятися. Пройдімося!

Погода була болісно вологою. Уся нестерпна ненависть лютого вирвалася з його серця поривом крижаного надокучливого вітру, який прорізав собі шлях через Центральний парк і далі вздовж П'ятої авеню. Розмовляти було майже неможливо, а холод відволікав його настільки, що коли він звернув на Шістдесят першу вулицю, то зрозумів, що Глорії немає поруч. Він озирнувся. Вона стояла нерухомо десь за сорок футів, ховаючи обличчя в хутровий капюшон, він не зміг розгледіти, сміється вона чи роздратована. Він пішов назад.

— Не переривайте своєї прогулянки через мене! — вигукнула вона.

— Я дуже перепрошую, — збентежено відповів він. — Я занадто швидко йшов?

— Мені холодно, — повідомила вона. — Я хочу додому. І ви занадто швидко йдете.

— Мені дуже шкода.

Вже обіруч вони звернули в бік готелю «Плаза». Йому дуже кортіло заглянути їй в обличчя.

— Зазвичай чоловіки не такі занурені в себе, коли вони зі мною.

— Вибачте, будь ласка.

— Це дуже цікаво.

— Занадто холодно для прогулянок, — коротко сказав він, приховуючи своє роздратування.

Вона не відповіла, і він не міг зрозуміти, чи вона не спровадить його геть, лише вони дійдуть до готелю. Вона мовчки зайшла у вестибюль і вже біля самого ліфта кинула одну фразу:

— Краще вам піднятися.

Півмиті він вагався. Вона сказала це ніби між іншим, а єдине, що її хвилювало, — це поправити пасмо волосся перед дзеркалом у ліфті. Її щоки пашіли, очі блищали, — ще ніколи вона не здавалася такою чарівною, такою безмежно бажаною.

Він зневажав себе, ось він уже йде за нею по коридору десятого поверху, на відстані півкроку, ніби раб, чекає на неї у вітальні, поки вона скидає свої хутра. Щось пішло не так — у своїх очах він утратив частину гідності й якимось незрозумілим, але важливим чином він зазнав повної поразки.

Але коли вона вийшла з кімнати, він уже встиг повністю виправдати сам себе самовдоволено хитромудрим способом. Врешті, він досягнув бажаного. Він хотів піднятися — він піднявся. Однак те, що сталося потім, було продовженням його враженого в ліфті самолюбства: дівчина з ним поводитися так безжально, що коли вона з'явилася, він не втримався від пориву цинізму.

— Хто такий цей Блокмен, Глоріє?

— Партнер батька.

— Дивний хлопак!

— Ви теж йому не подобається, — з усмішкою сказала вона.

Ентоні засміявся.

— Мені це лестить. Він, вочевидь, уважає мене... — і раптом змінив тему. — Він закоханий у вас?

— Не знаю.

— Ще б пак, не знаєте, — продовжував він. — Звичайно, закоханий. Я пам'ятаю, як він на нас глянув, коли ми повернулись. Якби ви не вгадали історію про дзвінок, він би точно підіслав до мене банду каскадерів, щоби ті порішили мене.

— Ні, йому байдуже. Я потім розповіла йому, що відбулося насправді.

— Ви розповіли йому!

— Він запитав.

— Щось мені це не подобається... — запротестував він.

Вона знову засміялася.

— Справді?

— Як це може його стосуватись?

— Ніяк. Тому я й розповіла.

Ентоні закусив губу від злості.

— Чому я маю брехати? — прямо запитала вона. — Мені не соромно за те, що я роблю. Так сталося, що йому було цікаво, чи я вас поцілувала, і так сталося, що я була в достатньо доброму гуморі, щоб відповісти йому «так». Але він — досить тактовний чоловік, тому змінив тему.

— Недостатньо, щоб сказати, що ненавидить мене.

— Ох, вас це хвилює? Якщо для вас це так важливо, і ви намірилися йти до кінця, то він не сказав, що ненавидить вас. Просто я це знаю.

— Не хвилює...

— Ой, облишмо! — вона починала драгуватись. — Це — найбільш нецікава тема для мене.

З величезним зусиллям Ентоні підкорився, і хоча йому й не хотілося змінювати тему, вони таки перейшли до старої гри в питання-відповідь. Упродовж того, як вони розповідали про своє минуле і знаходили багато спільного у смаках та уявленнях одне одного, обоє почали теплішати. І, можливо, навіть були більш відвертими у своїх одкровеннях, ніж хотіли, і кожен намагався вдати, що сприймає кожне слово співбесідника за щиру правду.

Зближення виглядає так. Спершу ми покажемо свою найкращу картинку — яскраву й викінчену, оздоблену вигадками, лестощами і веселими історіями. Потім від нас просять деталей, тоді проявляється другий портрет, з тим третій... А коли зникають витончені деталі та оголюється найпотаємніше, плани картини змішуються і викривають нас повністю, і хоч би скільки ми потім малювали, картина вже нічого не варта. Залишається тільки надіятись, що цю неякісну підробку, яку ми підсовуємо нашим друзинам, дітям і колегам, сприймуть за оригінал.

— Мені здається, — зізнався Ентоні, — що становище чоловіка без жодних зобов'язань та амбіцій — доволі жалюгідне. Бог свідок, мені гріх скаржитись, але часом я заздрю Дікові.

Він сприйняв її мовчанку як заохочення. Напевне, це найбільше, що можна було від неї очікувати.

— ... і, звісно, для джентльменів на дозвіллі є більш гідні справи, ніж задимлювати ландшафт чи жонглювати чужими грішми. Безперечно, є наука — інколи я шкодую, що не отримав належного підґрунтя, як, скажімо, Бостонський технологічний. А зараз, їй-богу, мені довелося би засісти на два роки, щоби відновити основи фізики й хімії.

Вона позіхнула.

— Я казала вам, що не знаю, що і кому слід робити, — сказала вона непривітно, і її байдужість знову розбудила в ньому злість.

— Вас ніщо, крім вас самої, не цікавить?

— Не дуже.

Він гнівно глянув на неї: від задоволення, яке він почав отримувати від розмови, не залишилось і сліду. Весь день вона була дратівливою і мстивою, і зараз йому здавалося, що він ненавидить її за цей затятий егоїзм. Він потупився у вогонь.

І раптом щось дивне сталося. Вона повернулася до нього й усміхнулася, і коли він побачив її посмішку, всі рештки люті та образи зникли, ніби всі його емоції були невиразними відблисками її власних, так ніби вони зароджувалися в ньому з порухом всевладної та могутньої палички.

Він підсунувся ближче, взяв її за руку й ніжно притягнув її до себе, поки вона не притулилася до його плеча. Вона усміхнулася йому, і він поцілував її.

— Глоріє, — тихо прошепотів він. І знову її невловна магія соталась і проникла всюди, ніби пролиті ненароком парфуми, солодкі й неповторні.

Згодом, ані через день, ані через багато років він не міг згадати важливих деталей того дня. Чи була вона зворушена? Чи вона щось говорила в його обіймах, чи просто мовчала? Чи отримувала задоволення від його поцілунків? Чи бодай на хвилину зрадила себе?

О, щодо себе він не мав жодних сумнівів! Він підвівся і збентежено почав міряти кімнату кроками. Така й має бути дівчина; саме так вона має сидіти в куточку дивана, ніби ластівка, яка щойно спустилась із неба після вільного й чистого польоту, щоб дивитися на нього незворушним поглядом. Щоби він, знічений, підходив до неї та обіймав її, прагнучи поцілунку.

Він повторював їй, що вона чарівна. Що він ніколи не зустрічав такої дівчини. Ніби жартома, проте цілком щиро, він просив вигнати його, бо він боїться в неї закохатися. Що він ніколи більше не шукатиме зустрічі, бо вона вже достатньо заповонила його.

Який прекрасний роман! Насправді він не відчував ані страху, ані жалю, лише глибоке задоволення бути поруч із нею, воно забарвлювало всі банальності, всі сльозливі сентименти перетворювало на тугу, а все позерство виглядало як мудрість. Він шукатиме зустрічі, вічно. Чому він не розумів цього раніше!

— От і все. Мені так пощастило взнати вас — це дивовижно й чудово. Але нічого з цього не вийде — так не може тривати вічно.

І коли він казав, у його серці був той тремор, який ми часто сприймаємо за щирість у нас самих.

Зі всього сказаного він запам'ятав тільки одну її відповідь. Хоча пам'ять її видозмінила і, можливо підсвідомо, вишліфувала і припасувала її.

— Жінка має вміти цілувати чоловіка красиво й романтично, не прагнучи стати ані його дружиною, ані коханкою.

І як завжди, коли він бував з нею, вона ніби поступово старшала, поки її роздуми — занадто глибокі, щоб їх висловити словами, не замерзали, як паморозь на склі, в її очах.

Минали години, і пригасле полум'я вогню спалахувало поодинокими пристрасними іскрами, ніби смерть його була солодкою. Годинник над каміном урочисто оголосив п'яту годину. І раптом, разом із тонким дзвоном, який нагадав, що хвилини цього дня опадають, як пелюстки, в ньому прокинулася тваринна чуттєвість: Ентоні рвучко підняв її на ноги і притиснув, безпорадну, до себе, а потім відібрав подих поцілунком, який уже не був ані грою, ані даниною.

Її руки безсило опустились. Раптом вона вивільнилась.

— Не треба! — тихо сказала вона. — Я так не хочу.

Вона сіла в дальньому кутку дивана, вона дивилася просто перед собою. Похмурі брижі утворилися на її чолі. Ентоні сів біля неї та наклав своєю рукою її руку, вона здавалася неживою та безмовною.

— Чому, Глоріє? — він підняв руку, щоб обійняти її, але вона відсторонилась.

— Я так не хочу, — повторила вона.

— Вибачте, — нетерпляче сказав він. — Я не знав, що ви так тонко відчуваєте.

Вона не відповіла.

— Ви не поцілуєте мене, Глоріє?

— Я не хочу. — Йому здавалося, що вона не рухається цілу вічність.

— Яка раптова зміна, правда? — Його нетерпіння зростало.

— Справді? — Здавалось, їй зовсім байдуже, ніби вона бачить його вперше.

— Напевне, мені краще піти.

Знову мовчання. Він підвівся, в його погляді була злість і невпевненість. Потім він знову сів.

— Глоріє, Глоріє, ви не хочете поцілувати мене?

— Ні, — відповіла вона, ледве рухаючи губами.

Він знову встав, бажання в ньому було дедалі менше, а ще менше впевненості.

— Тоді я пішов.

Тиша.

— Гаразд, я пішов.

Сказав і сам відчув, наскільки невиправно неоригінальними були його слова. Він відчував, якою гнітючою стає атмосфера. Йому дуже хотілося, щоби вона щось сказала, закричала на нього, насварила, будь-що, тільки б не ця холодна мовчанка. Він проклинав себе за цю дурну слабкість; найбільше йому хотілось образити її, бачити, як вона здригається від образи. Від безсилля він знову припустився помилки.

— Якщо ви втомились від поцілунків, я ліпше піду.

Вона ледь помітно скривила рот, і рештки гідності покинули його. Нарешті вона вимовила:

— Мені здається, що ви повторюєтесь.

Він різко озирнувся, побачив на кріслі свої пальто й капелюх і нестерпно довго натягав їх на себе. Знову подивився на диван, вона навіть не обернулась, жодного руху. «До побачення», — сказав він схвильовано і швидко вийшов з кімнати, залишаючи там всю свою гідність.

Ще якусь мить Глорія мовчала. Її губи й досі були скривлені, а погляд був прямий, гордий і незворушний. Потім її очі майже

зовсім непомітно затуманились, і вона впівголоса вимовила до вогню, який доживав свої останні хвилини:

— Бувай, дурню!

ПАНІКА

Чоловік отримав найважчий удар у своєму житті. Він нарешті знав, чого хотів, але коли він це усвідомив, бажане здавалося навіки недосяжним. Він повернувся додому нещасним; як був, одягнений, впав на крісло й сидів так десь годину, свідомість його губилась у безплідному та у вбогому самокопанні. Вона випровадила його геть! Відчай важким тягарем лежав на серці. Замість того, щоби стиснути дівчину в обіймах і не відпускати, поки вона не підкориться його бажанню, замість того, щоби побороти її силою своєї волі, він вийшов переможеним та безсилим геть із її кімнати, збідований, приховуючи злість, як зарюмсаний школяр. Здавалося, він уже подобався їй, — о, вона майже кохала його! І раптом він став їй геть байдужим, самовдоволенний, але вміло принижений чоловік.

Він не докоряв собі, можливо, трохи, інші думки оволоділи ним, більш нагальні. Він був не так закоханий у Глорію, скільки втрачав розум від неї. Він нічого більше не хотів від життя, окрім як цілувати її знову, міцно пригортати її, відчувати її покірність. Трьома хвилинами своєї незворушної байдужості вона піднесла себе з високого, але доволі пересічного рівня, на місце одноосібної володарки. Його думки несамовито кидалися від нестерпного бажання поцілувати її до такого ж нестерпного бажання образити, зачепити її, а рештки глузду прагнули тільки одного витонченого задоволення: оволодіти її переможною душею, чие сяйво засліпило його на ті три хвилини. Вона була прекрасною, але насамперед вона була безжальною. Він мав оволодіти тією силою, яка випровадила його.

Зараз Ентоні не був здатен тверезо мислити. Ясність розуму, якої він досягав завдяки іронії, змило геть. Не тільки цієї ночі, але на багато днів і тижнів його книги стали всього-на-всього частиною інтер'єру, а друзі — просто людьми, які жили й ходили в іншому, туманному світі, з якого він намагався втекти, — цей світ

був холодним, сповненим похмурих вітрів, йому ж пощастило на хвилину заглянути в дім, де горів вогонь.

Десь опівночі він відчув, що давно голодний. Він спустився на П'ятдесят другу вулицю, було так холодно, що він ледве міг розплющити очі — пара замерзала в нього на віях і в кутиках губ. З півночі насувалася холодна лють, вона осідала на похмурих вулицях, де сновигали чорні безформні фігури, похмуріші від самої ночі; ніби кам'яні, вони сунули вздовж тротуарів, опираючись поривам вітру, ковзаючи ногами, ніби на лижах. Ентоні звернув у напрямку Шостої авеню, він був настільки занурений у свої думки, що не помітив, як перехожі озираються на нього. Його пальто було розстебнуте, і вітер бився об нього сильними й повними смерті поривами.

...Голос офіціантки (вона повна, на ній окуляри в чорній оправі, з яких звисає довгий чорний шнурок):

— Замовляти будете?

Її голос здався йому недоречно гучним. Він обурено подивився на неї.

— Ви ж будете замовляти?

— Так, буду, — мовив він.

— Я вже три рази підходила. Тут вам не зал очікування, знаєте...

Він глянув на великий годинник на стіні та здивувався, що вже друга. Він був десь у районі Тринадцятої вулиці, його погляд раптом зупинився на написі, він прочитав відображення білої напівкруглої вивіски на вітринному склі:

АДЛІАЧ ЕФАК

Місцину було негусто заселено трьома-чотирма невиразними замерзлимими фігурами нічних пташок.

— Дайте мені пару яець, бекон і каву, будь ласка.

Офіціантка опустила на нього останній зневажливий погляд, вона виглядала безглуздо зарозумілою у своїх окулярах на шнурку, і заспішила на кухню.

Господи! Поцілунки Глорії, вони були як квіти. Проминуло вже ніби безліч років, а він і досі пам'ятав свіжість її низького голосу, чарівні лінії її тіла, які проступають крізь її сукню, її обличчя кольору білої лілії у світлі вуличних ліхтарів, з-за світла лампи.

Горе знову навалилося на нього, але цього разу з-під болю і туги проступив ще й страх. Він утратив її. Це правда — ані заперечити, ані спростувати. Раптом нова думка блискавкою пролетіла в його голові: що у неї із цим Блокменом! Що буде тепер? Він заможний чоловік, достатньо зрілий, щоби бути толерантним до красивої дружини, щоби потурати її забаганкам, бути поблажливим до капризів, ставитись до неї так, як вона, можливо, цього хотіла б — як до яскравої квітки в петлиці, захищати й оберігати від усього, що вона боїться. Він відчував, що вона розглядає думку про одруження з Блокменом, і виглядало дуже ймовірним, що це розчарування з Ентоні підштовхне її в його обійми.

Від цієї думки він ошаленів, як підліток. Він хотів убити Блокмена, примусити його страждати через оту його огидну самовпевненість. Він знову і знову повторював це собі крізь зціплені зуби, його очі виповнилися люттю і страхом.

Але, попри його образливі ревнощі, Ентоні нарешті закохався, так глибоко й так щиро, як тільки чоловік може кохати жінку.

Кава з'явилася біля його ліктя і, поступово остигаючи, віддавала тонку цівку пари. Нічний адміністратор за стійкою кидав погляди на самотню нерухому фігурку за останнім столиком, і коли стрілка годинника зупинилася на цифрі «три», зітхаючи попрямував до нього.

МУДРІСТЬ

За день пристрасті почали вщухати, і до Ентоні повертався здоровий глузд. Так, він був закоханий — пристрасно повторював він сам собі. Ті обставини, які ще тиждень тому здавались йому нездоланними, — його обмежений дохід, його бажання бути безвідповідальним і незалежним, — за останні сорок годин перетворились на полону, яку здув вітер пристрасті. Якщо він не одружиться з нею, все його життя буде просто кволою пародією на його юність. Аби мати змогу далі спілкуватися з людьми й витримувати постійні думки про Глорію, які захопили все його ество, йому потрібно було віднайти надію. Тож він почав відчайдушно й наполегливо вибудовувати її з матеріалу своїх мрій — надію, занадто крихку, щоб бути впевненою, надію, яка розліталася десятки разів на день,

надію, зрощену на насмішках над собою, але, тим не менше, надію, яка мала стати плоттю і кров'ю його самоповаги.

Із цих роздумів народилась іскра мудрості, справжнє усвідомлення себе на тлі свого безтурботного минулого.

«Пам'ять коротка», — думав він.

Таки коротка. Уявімо якогось президента компанії, якого майже виймали на гарячому, він уже стоїть перед судом за крок до в'язниці та за два до того, щоби стати рецидивістом. Але нехай його виправдають — і за рік усі про все забудуть. «Так, у нього були проблеми колись, суто технічного характеру, але...» Так, пам'ять дуже коротка!

Ентоні бачив Глорію у підсумку, скажімо, десь дванадцять годин. Припустімо, він залишить її у спокої на місяць, не буде намагатися поговорити чи зустрітися з нею, уникатиме місць, де вона буває. Які шанси для того (чи це взагалі можливо, оскільки вона ніколи не кохала його), що потік подій і часу зітре з її розсудливої пам'яті його особистість, а разом із нею — його образу і приниження? Вона забуде. Бо поруч будуть інші чоловіки. Він здригнувся. До нього, нарешті, дійшло значення цих слів — інші чоловіки. Два місяці, Господи! Краще три тижні, два тижні...

Так він думав на другий день після катастрофи, коли роздягався перед сном; це усвідомлення так вразило його, що він упав на ліжку й завмер, витріщаючись на балдахін, його били дрижаки.

Два тижні — це гірше, ніж узагалі нічого. За два тижні в її ставленні до нього мало що зміниться, для неї він і надалі залишатиметься чоловіком без характеру та без упевненості в собі, чоловіком, який занадто швидко й занадто далеко зайшов, а потім раптом почав скиглити. Ні, два тижні — занадто короткий час. Хоч би яким було її розчарування в той день, треба було дати час відчуттям притупитися. Він повинен дати їй час, коли той випадок поблякне, а потім ще один період, коли вона поступово знову почне про нього думати, нехай навіть дуже невиразно, а в перспективі почне згадувати не тільки його приниження, а й приємні сторони.

Врешті, він зупинився на шести тижнях — такий інтервал він визначив як найбільш прийнятний для досягнення мети, потім окреслив дні на настільному календарі й позначив — дев'яте червня.

Того дня він зателефонує до неї і питає, чи може зайти. А до того часу — мовчанка.

Саме тоді було прийнято маніфест поступового покращення. Принаймні він зробив перший крок у напрямку мети, якої так прагнув, і що менше він напосідатиме на неї, то більше в нього шансів справити на неї необхідне враження при зустрічі.

Вже за годину він міцно спав.

ПАУЗА

Хай там що, хоча дні минали, а блиск її волосся відчутно поблякнув у його пам'яті (та, можливо, за рік розлуки він зовсім зник би). Протягом цих шести тижнів було багато мерзенних днів. Він боявся зустрітися з Діком і Морі, йому було не по собі від думки, що вони могли все знати, але коли трійця зустрічалася, осереддям уваги був не Ентоні, а Річард Кермел — «Коханця-демона» прийняли до негайної публікації. Ентоні відчув, що відтепер їхні шляхи розходяться. Він більше не шукав тепла і впевненості товариства Морі, яке ще у листопаді так підбадьорювало його. Тільки Глорія могла дати йому те, чого ніхто інший ніколи не дасть. Отже, успіх Діка втішив його доволі умовно і значно більше схвилював. Він означав, що світ не стоїть на місці, — писати, читати, друкувати — жити. А він хотів, щоби світ завмер і затримав дихання на шість тижнів, поки Глорія все забуде.

ДВІ ЗУСТРІЧІ

Його найбільшою розрадою була компанія Джералдіни. Одного разу він запросив її на вечерю і в театр, декілька разів вони гарно проводили час у його квартирі. Коли він був з нею, вона повністю захоплювала його (не так, як Глорія, а заспокоюючи його чуттєві переживання, що пробуджувала в ньому Глорія). І не важливо, скільки він цілував Джералдіну, поцілунок — це просто поцілунок, для того його і вигадали, аби отримати найбільше задоволення за короткий час. У Джералдіни все було розкладено по полицках: поцілунок — це одне, а все, що далі, — це інше; поцілунок — добре, все інше — погано.

Коли минула половина терміну, один за одним сталися два випадки, які збурили його зміцнілий спокій і спровокували тимчасовий рецидив.

Перший — він побачив Глорію. Це була коротка зустріч. Обое розкланялися. Обое щось говорили, але не чули одне одного. Коли все закінчилось, Ентоні прочитав ту саму колонку «Сан» три рази поспіль, не розуміючи жодного слова.

Можна було би подумати, що Шоста авеню — доволі безпечне місце! Ентоні скасував візит до свого перукаря у «Плазі» й перемістився в перукарню за рогом, щоби поголитися, він скинув пальто й жилетку, розстібнув м'який комірець і стояв біля виходу, чекаючи своєї черги. Сьогоднішній день був оазою у прохолодній пустелі березня, і тротуар заповнив веселий натовп сонцелюбів. Поруч пройшла огрядна пані з обвислими від частих масажів щоками й пуделем, який намагався вирватися з поводка — виглядало це так, ніби буксир тягне океанський лайнер. Одразу за ними йшов чоловік у синьому смугастому костюмі, на кривих ногах і в білих гетрах, він усміхався, спостерігаючи цю картину і, вловивши погляд Ентоні, підморгнув йому крізь окуляри. Ентоні засміявся, він був у тому гуморі, коли всі люди довкола раптом здались йому незграбними і смішними химерами, гротескно закругленими й покрученими серед цього світу прямокутних будинків, який вони самі створили. Приблизно такі ж почуття викликали в ньому дивні величезні риби, які заселяли зеленкувато-екзотичний світ акваріума.

Ще двоє перехожих привернули його увагу — чоловік і жінка. І раптом (який жаж!) дівчина виявилася Глорією. Він заціпенів; вони підійшли ближче, і Глорія побачила його. Очі її розширилися, і вона ввічливо усміхнулась. Її губи ворухнулись. Вона була на відстані менше п'яти футів.

— Як ваші справи? — пробурмотів він, у голові було порожньо.

Глорія, щаслива, красива й молода, поруч із чоловіком, якого він ніколи не бачив!

Саме тоді звільнилося крісло цирульника, і він прочитав колонку три рази поспіль.

Другий випадок трапився наступного дня. Десь о сьомій він заскочив у бар на Мангеттені, де зіткнувся з Блокменом. Так сталося, що зал був майже порожнім, і до того, як вони впізнали один одно-

го, він уже розташувався за півфута від нього й замовив випити, отже, розмови було не уникнути.

— Вітання, містере Петч, — доволі приязно сказав Блокмен.

Ентоні потиснув простягнену йому руку, і вони обмінялися кількома люб'язностями про непостійність ртуті в термометрі.

— Ви часто тут буваєте? — запитав Блокмен.

— Ні, дуже рідко. — Він стримався, щоб не сказати, що ще до-недавня бар у «Плазі» був його улюбленим.

— Гарний бар. Один із найкращих у місті.

Ентоні кивнув. Блокмен спорожнив свою склянку і взяв тростину, він був у вечірньому костюмі.

СЛАБКІСТЬ

І одного дня на п'ятому тижні він їй зателефонував. Він сидів у своїй квартирі й читав «Виховання почуттів», і щось у цій книжці спрямувало його думки в тому напрямку, в якому зазвичай, як звільнені від пут коні, вони бігли в рідне стійло. Він різко набрав повітря і підійшов до телефону. Коли він продиктував номер, йому здалося, що його голос тремтить і зривається, як у школяра. Удари його серця, мабуть, чула вся телефонна станція. Коли на другому кінці підняли слухавку, йому привиділось, ніби земля розверзається під ногами, а голос місіс Гілберт, солодкий і тягучий, ніби кленовий сироп, який ллється у склянку, заgrimів, ніби трубний глас, своїм «Хе-лоо-у».

— Місіс Глорія недобре почувається. Вона прилягла й заснула. Хто їй дзвонить?

— Ніхто! — вигукнув він.

Його огорнула дика паніка, він кинув слухавку і впав у крісло, пітніючи від страху, але вже зітхаючи з полегшенням.

СЕРЕНАДА

Перше, що він їй сказав, було: «Ви обстригли волосся!», а вона відповіла: «Так, хіба ж не чудово?».

Тоді це ще не було в моді, коротка зачіска стала модною років за п'ять-шість. На той час це вважалося надзвичайно зухвалим.

— Надворі сонячно, — сказав він невесело. — Не хочете пройтися?

Вона одягнула легке пальто й дивижно-пікантний капелюшок «а-ля Наполеон» блідо-голубого кольору, і вони пішли вздовж авеню в напрямку зоопарку, де належним чином насолодилися величиною слона і довжиною шиї жирафа, але до мавпятника не пішли, бо Глорія сказала, що від мавп тхне.

Потім вони повернулись до «Плази», розмовляючи ні про що, радіючи співу весни в повітрі й теплу, яке несподівано відкрило золотом усе місто. Праворуч від них простягнувся парк, а ліворуч тупо бурмотіла маса з мармуру і граніту, повідомляючи будькому, хто міг почути якусь мільйонерську історію, щось на кшталт: «Я працював і відкладав, і був розумнішим за всіх синів Адама, їй-богу, їй-богу!»

Всі найновіші й найкрасивіші моделі автівок виїхали до показу на П'яту авеню, а попереду, білий і привабливий, як ніколи, височів готель «Плаза». Гнучкою і легкою ходою Глорія йшла поперед нього на відстані тині й час від часу кидала випадкові лінівні коментарі, які на хвилину зависали в прозорому повітрі, перш ніж долетіти до його вуха.

— О! — вигукнула вона. — Як я хочу на південь, у Хот-Спрінгс! Хочу гуляти на свіжому повітрі, лежати на свіжій траві й взагалі забути, що була зима.

— Так, було би незле!

— Хочу чути, як співають шпаки, всі разом, галасливо. Я люблю птахів.

— Всі жінки, як пташки, — наважився він на коментар.

— Яка ж пташка я?

— Ластівка, я гадаю, або якась райська пташка. Більшість дівчат схожі на горобців — ось бачите той ряд жіночок із візочками? Вони, звісно, горобці, а може, сороки? Гадаю, ви зустрічали дівчат-канарок і дівчат-малинівок.

— І дівчат-лебедів, і дівчат-папуг. Я гадаю, що всі літні жінки — яструби або сови.

— А я тоді хто — канюк?

Вона засміялась і похитала головою.

— О, ні, ви взагалі не птах, що скажете? Ви — мисливський хорт.

Ентоні пригадав, що вони були білі та завжди виглядали неприродно голодними, а потім — що з ними завжди фотографуються принцеси й качки, тож йому це полестило.

— Дік — фокстер'єр, веселий і грайливий, — продовжила вона гру.

— А Морі — кіт. — І раптом він подумав, як схожий Блокмен на здоровенного огидного кабана. Але вирішив промовчати.

Згодом, коли вони прощались, Ентоні запитав, коли вони зможуть знову зустрітись.

— А ви коли-небудь домовлялися про зустріч на цілий день? — запитав він благальним тоном. — Ще є тиждень попереду, але, гадаю, було би гарно провести цілий день разом: ранок і вечір теж.

— Ви так гадаєте? — вона задумалася на хвилину. — Домовимося на наступну неділю.

— Гарзд, я спланую програму, щоби ми не згаяли ні хвилини.

Він так і зробив. Він навіть подумав, що раптом, якби вона захотіла зайти до нього в гості на чай, після двогодинної прогулянки, — щоб Баундс мав залишити відчинені вікна, аби повітря в кімнаті було свіжим, але вогонь теж щоб горів, і в кімнаті не було надто холодно, а ще мають бути розставлені квіти у великих красивих вазах. А вони сидітимуть на канапі.

І того самого дня вони справді сиділи в нього на канапі. Вже невдовзі Ентоні цілував її, і сталося це само собою; і солодкий смак був досі на її губах, ніби й не було розлуки. Яскраво горів вогонь, і подих вітру доніс у кімнату солодко-вологий шепіт травня, який повідав про прихід літа. Тендітна музика дзвеніла в його душі; він чув звуки гітар і шум середземноморських хвиль, які розбиваються об берег, — він був молодий, такий, як уже ніколи не буде, сили переповнювали його, здавалося, навіть смерть не зможе здолати його.

Шоста година заскочила їх зненацька, дзвони церкви Святої Анни проспівали свою жалібну мелодію. До пізньої ночі вони гу-

ляли по Авеню, натовп, ніби юрма невільників, яких випустили на волю, прогулювався пружною ходою після довгої зими, автобуси заповнили чистокровні аристократи, а магазини наповнилися м'якими літніми речами; виняткове літо, веселе літо, яке обіцяло стати для любові тим, чим зима була для грошей. Життя співало про їжу на розі! Життя наливало коктейлі просто на вулиці! І в кожному натовпі була старенька, яка почувалася так, ніби ще могла виграти забіг на сто метрів.

Світло було вимкнене, прохолодна кімната гойдалася на хвилях місячного світла, Ентоні не спав і перебирав у пам'яті кожен момент сьогодення цього дня, як дитина вибирає кожну, так давно очікувану іграшку, зі стосу різдвяних подарунків. Майже в проміжку між поцілунками він ніжно сказав їй, що кохає, а вона усміхнулась у відповідь, притиснулася сильніше й прошепотіла, дивлячись йому просто в очі: «Я рада». Щось змінилось у її ставленні: може, дивна емоційна напруга, яка могла бути свідченням зростаючого суто фізіологічного потягу до нього, — цього було достатньо, щоби він стиснув її ще сильніше, а від одного цього спогаду замирали подих. Він ніколи не був таким близьким до неї. Це незвідане відчуття насолоди змусило його вигукнути на всю кімнату, що він кохає її.

Наступного ранку він зателефонував, цього разу без вагань, жодної невпевненості — замість цього він відчув несамолюбиве хвилювання, яке ще більше зросло, коли він почув її голос.

— Доброго ранку, Глоріє.

— Доброго ранку.

— Я просто подзвонив, щоби сказати «люба»...

— Я рада, що ти подзвонив.

— Я так хотів би побачити тебе!

— Побачиш, завтра ввечері.

— Завтра? Це ж так довго!

— Справді? — сказала вона неохоче.

Він весь зіщулився на тому кінці дроту.

— Можна й прийду сьогодні? — Він сподівався на будь-що, у передчутті й одкровенні цього пошепки промовленого «так».

— У мене побачення.

— О...

— Але я можу... можливо, я зможу скасувати.

— О! Яке блаженство! Глоріє?

— Що?

— Я тебе кохаю.

Ще одна пауза, а потім:

— Я... я рада.

Щастя, як колись зауважив Морі, це лише перша година по закінченні неймовірних страждань. Але потрібно було бачити обличчя Ентоні, коли він ішов коридором готелю «Плаза» того вечора! Його темні очі світилися, а кутики губ радісно усміхались. Він сяяв тією красою, чие світло видне на відстані багатьох років.

Він постукав і зайшов, щойно почув слова. Глорія, одягнена в просту рожеву сукню, пряма й свіжа, як квітка, стояла нерухомо навпроти й дивилась на нього широко розплющеними очима.

Коли він зачинив за собою двері, вона щось вигукнула й потяглася до нього крізь простір, простягнувши руки, щоби прийняти його обійми. Легкі складки її одягу зім'ялися в переможних і тривалих обіймах.

Книга друга

Розділ I

РАДІСНА ГОДИНА

По двох тижнях Ентоні та Глорія почали насолоджуватися «практичними дискусіями», як вони називали ті розмови, що вони провадили під завісою суворого реалізму у вічному місячному сяйві.

— Але не так, як я тебе, — наполягав часом критик белетристики. — Якби ти справді кохала мене, то хотіла б, щоб усі про це знали.

— Але я хочу! — заперечувала вона. — Я хочу кричати про це, як вуличний торговець на розі.

— Тоді назви мені всі причини, через які ти виходиш за мене заміж у червні.

— Ну, тому, що ти дуже чистий. Такий чистий, як вітер, як я. Знаєш, є два типи чистоти. Один — такий, як Дік: він чистий, як відполірована каструля. А ти і я — чисті, як струмок, як вітер. Кожного разу, коли я з кимось знайомлюсь, я можу сказати, наскільки чиста ця людина й якої вона чистоти.

— Ми з тобою близнюки.

Яка захоплива думка!

— Мама каже, — вона на мить завагалася, — мама каже, що інколи дві душі створені, щоб бути разом, і вони закохуються ще до народження.

Так швидко білфізм ще нікого не навертав... Він завмер, потім раптом закинув голову догори й розсміявся. Коли його погляд опустився на неї, він помітив, що вона розізлилася.

— Чому ти смієшся? — вигукнула вона. — Ти вже двічі так робив. Нічого немає смішного в наших стосунках. Я сама інколи полюблю дурити й не проти, якщо ти теж, але не тоді, коли ми разом — це нестерпно.

— Вибач.

— Ох, не вибачайся! Якщо не можеш вигадати нічого краще, то ліпше мовчи!

— Я люблю тебе.

— Мені байдуже.

Настала пауза. Ентоні знітився... Нарешті Глорія прошепотіла:

— Вибач, це було негарно з мого боку.

— Ні, це я кепсько себе повів.

Мир було відновлено — за ним були миті, набагато солодші й гостріші, дещо пікантні. Вони були двома зірками на сцені, де кожен грав для іншого: істина народжувалась із пристрасної гри. Але, врешті-решт, така квінтесенція самовираження: більшу частину їхнього кохання втілювала Глорія, а не Ентоні. Інколи він почувався, як гість на її вечірці, якого терплять тільки через ввічливість.

Розмова з місіс Гілберт була доволі незручною справою. Вона всілася на маленьке крісло, часто блимала очима, вдаючи зосередженість. Напевне, вона вже про все здогадувалася — три тижні Глорія ні з ким не зустрічалась, і вона мала помітити, що цього разу щось суттєво змінилось у поведінці її доньки. Кризь її руки проходила вся кореспонденція, і вона, як і всі матері, мала б розуміти той теплий тон телефонних розмов, які від неї намагались приховати.

...І попри те, вона делікатно вдала здивування і те, наскільки безмежно вона рада; безсумнівно, вона була рада; раділи квіти герані у вазонах за вікном, раділи таксі, коли закохані шукали в них прихистку, і — як не кумедно — раділи солідні рахунки в ресторанах, на яких було написано: «Ти знаєш, я теж», коли їх передавали одне одному.

Але між поцілунками Ентоні та його золота дівчинка постійно сварилися.

— Ні, Глоріє! — кричав він. — Дозволь тобі пояснити!

— Не пояснюй. Поцілуй мене.

— Не думаю, що це правильно. Якщо я образив твої почуття, ми мусимо це обговорити. Не люблю я цих поцілунків-забувалок.

— Але я не хочу сваритися. Я гадаю, це чудово, що ми можемо поцілуватися і забути, бо якщо ми не будемо цілуватися, то будемо сваритися.

Інколи якісь несуттєві розбіжності набували таких масштабів, що Ентоні був готовий зірватись і натягнути на себе плащ. Часом йому здавалося, що повториться сцена з минулого лютого, але знаючи, наскільки вона захоплена ним, йому таланило зберегти свою гідність і гордість, і вже по хвилині Глорія схлипувала в нього на руках, а її обличчя було нещасним і наляканим, як у маленької дівчинки.

Потроху, ненавмисне, своїми натяками й реакціями на них, своїм невдоволенням чи упередженням, випадковими недомовками про минуле вони пізнавали одне одного. Дівчина була нездатна на ревності, вона вважала це нижчим своєї гордості, що дуже зачіпало його, оскільки сам він був людиною ревнивою. Він розповідав їй найтемніші епізоди зі свого життя, щоб спровокувати хоч іскру того почуття, але безрезультатно. Зараз він належав їй, а що було з ним колись, її не цікавило.

— О, Ентоні, — казала вона, — мені завжди дуже зле, коли я ображаю тебе. Я віддала би праву руку, аби тільки тобі не було боляче.

У такі миті її очі були мокрими від сліз, і вона сама вірила в те, що казала. Одначе були дні, коли Ентоні розумів, що вони навмисне ображають одне одного — і практично отримують задоволення від таких тортур. Вона постійно пантеличила його: однієї миті вона була такою чарівною та близькою, відчайдушно прагнула таємної, майже сакральної близькості; наступної миті вона холоднішала й робилася мовчазною, і жодне нагадування про їхню любов, яке він міг вигадати, не зворушувало її. З часом він навчився обґрунтовувати її несподіване мовчання якимось фізичним дискомфортом — вона ніколи не скаржилася на нього, поки той не закінчувався, — або його власною неуважністю чи самовпевненістю, чи невдоволенням від вечері. Так чи інак, причини, з яких вона оточувала себе нездоланною дистанцією, були для нього загадкою, схованою за двадцятьма двома роками непохитної гордості.

— Чому тобі подобається М'юріел? — запитав він одного дня.

— Вона мені не дуже подобається.

— То чому ти з нею гуляєш?

— Просто щоби було з ким. З такими дівчатами легко. Вони вірять у все, що я кажу, хоча Рейчел мені подобається. Вона мила, дуже чиста і охайна, що скажеш? У мене було декілька подруг у школі в Канзас-Сіті, — нічого особливого, просто дівчата, з якими ти дружиш, бо хлопці приводять вас в одну компанію. Вони переставали мене цікавити, щойно обставини змінювалися. Тепер вони майже всі заміжні. Але яка різниця, вони всі були просто людьми.

— Тобі більше подобається чоловіча компанія, так?

— О, набагато більше! У мене чоловічий розум.

— У тебе такий самий розум, як у мене. Без чіткого нахилу до будь-якої статі.

Згодом вона розповіла йому про початок своєї дружби з Блокменом. Одного разу в «Дельмоніко» Глорія з Рейчел наштовхнулися на Блокмена й містера Гілберта, які обідали разом, вони вирішили пообідати вчотирьох, просто заради цікавості. Для неї він був перепочинком від молодих кавалерів, і потрібно йому було дуже мало. Він розважав її, сміявся над її жартами, навіть коли не розумів їх. Вони зустрічалися декілька разів і, попри відверте несхвалення її батьків, за місяць він освідчився їй, обіцяючи все — від вілли в Італії до блискучої кар'єри на екрані. Вона розсміялася йому в обличчя — він розсміявся у відповідь.

Утім, він не здавався. До моменту появи Ентоні на сцені він доволі впевнено прогресував. Окрім того, що вона постійно давала йому обурливі прізвиська (хоча загалом ставилася до нього добре), Глорія усвідомлювала, що він, фігурально, йде поруч, поки вона йде по тонкому краю, і варто їй оступитись, він одразу зловить її.

Увечері перед оголошенням заручин вона розповіла все Блокмену. Удар був тяжким. Вона не втаємничила Ентоні в деталі, лише зазначила, що вони посварились. Ентоні уявляв, що розмова закінчилась бурхливо, що Глорія незворушно лежала в кутку дивана, тоді як Джозеф Блокмен з «Фільм Пар Екселенз» знавісніло ходив кімнатою із примруженими очима та опущеною головою. Глорії

було шкода його, але вона вирішила краще не показувати цього. Вона навіть хотіла змусити його зненавидіти себе, — то був би останній вияв доброти, але вже наприкінці. Але Ентоні, знаючи, що байдужість Глорії — її найсильніша зброя, припустив, що всі зусилля були марними. Інколи він згадував Блокмена, випадково, а згодом і геть забув.

ЗЕНІТ

Одного дня вони знайшли два місця на сонячному даху автобуса і, не рахуючи годин, поїхали площею, яка танула в обідньому серпанку вздовж покритої брудними плямами річки, а потім, коли заблудле проміння освітло західні вулиці, вони впливли на Авеню, яка бубнявіла в сутінках, ніби вулик, сотнями крамниць. Дорожній рух наростав, поки не застиг у безформному скупченні; автобуси тулилися по чотири в ряду й височіли, немов платформи, над натовпом, очікуючи на свисток регулювальника.

— Хіба ж не чудово! — вигукнула Глорія. — Дивись!

Фургон мельника, білий від муки, проїхав перед ними, його тягнула пара коней, чорний і білий, а за візника правив напудрений клоун.

— Шкода! — поскаржилась вона. — Були б обидва білі, як вони гарно виглядали б у темряві! Яка я щаслива просто зараз, у цьому місті!

Ентоні заперечно захитав головою,

— Мені здається, що це місто — фігляр. Завжди намагається наблизитися до того величного міста, яким його вважають. Силкується бути романтично-столичним.

— Я так не думаю. Як на мене, воно вражає.

— Інколи. Насправді, це все доволі вбога і неправдива п'єса. Тут є свої розрекламовані зірки й свої декорації, крихкі і нетривкі, ніби з цигаркового паперу, та, мушу визнати, найбільша армія статистів, якій коли-небудь таланило зібратися разом. — Він зупинився, коротко засміявся й додав: — Вистава відмінна, але не переконлива.

— Закладаюся, поліціант гадає, що всі люди — дурні, — задумливо сказала Глорія, споглядаючи, як переводять через вулицю

огрядну, але лякливу пані. — Вони завжди бачать людей наляканими, безпомічними і старими, зрештою, вони такими і є, — резюмувала вона. А потім додала: — Краще зійдімо. Я сказала мамі, що повечеряю рано і хутко піду спати. Вона сказала, що я виглядаю втомленою, чорт забирай.

— Хотів би я, щоби ми були одружені, — невесело пробурмотів він, — не довелось би казати «на добраніч», і ми могли би робити все, що захочемо.

— Ах, як це було би чудово! Я гадаю, що нам варто багато подорожувати. Я хочу поїхати на Середземномор'я, в Італію. І я хотіла би виступати на сцені, скажімо, рік.

— Ти просто мусиш виступати. Я напишу п'єсу для тебе.

— Як гарно! А я гратиму в ній. А потім, коли в нас буде більше грошей (таким чином завжди тактовно малася на увазі смерть старого Адама), — ми збудуємо величезний маєток, так?

— О, так, із приватним басейном.

— Низкою басейнів. І власними річками. Ох, якби це було вже зараз.

Дивний збіг — він, власне, захотів того самого. Вони, як два водолази, занурилися у темний вир натовпу і випірнули на прохолодній п'ятдесятій вулиці, потім неспішно пішли в напрямку дому, безмежно закохані одне в одного... і кожен перебував у своєму чарівному саду із видивами зі своїх снів.

Безтурботні дні пропливали, як човни спокійними ріками; весняні вечори, сповнені тужливої меланхолії, забарвлювали минуле романтично-гіркими кольорами, примушуючи їх озирнутися назад, щоби побачити, що любов минулого літа вмерла разом зі смертю вальсів минулих років. Завжди найбільш жагучими моментами були ті, коли їх одділяли штучні бар'єри: в театрі, коли в темряві торкались їхні руки, щоб віддати й отримати ніжний потиск; у залюднених кімнатах їхні губи шепотіли слова лише для очей одне одного — вони не розуміли, що повторюють кроки всіх забутих поколінь, але невиразно розуміли: якщо правда — мета життя, то щастя — його форма, яку треба плекати в таких коротких і трепетних митях. А потім, однієї казкової ночі, травень став червнем. Ще шістнадцять днів, тепер п'ятнадцять, чотирнадцять...

ТРИ ВІДСТУПИ

Перед оголошенням заручин Ентоні поїхав у Террітавн навідати діда, який ще більше зморщився, ще більше посивів, опираючись останнім кпинам глузливого часу, і зустрів новину з глибоким цинізмом.

— Одружитись зібрався, еге ж? — сказав він із такою підозрою м'якістю і так довго трусив головою, що Ентоні навіть трохи стало сумно. Поки він не знав дідових намірів, то допускав, що велика частина статку перейде до нього. Багато піде на добročинність, звісно, ще більше — на продовження справи реформаторства.

— Ти плануєш працювати?

— Так... — Ентоні зам'явся, йому стало незручно. — Я працюю. Ви ж знаєте...

— Я маю на увазі роботу, — прохолодно сказав Адам Петч.

— Я ще не знаю, чим буду займатись. Я не зовсім злидар, діду, — відповів він навіть дещо рішуче.

Старий примружив очі й задумався. А потім, ніби вибачаючись, запитав:

— Скільки в тебе залишається на рік?

— Поки що нічого...

— І ти вирішив, що того, на що живеш сам, якимось чином тобі вистачить на двох?

— Глорія має деякі власні кошти. Достатньо для її суконь.

— Скільки?

Ентоні це питання не здалося недоречним, і він відповів.

— Десь сто на місяць.

— Разом десь сімдесят п'ять сотень на рік. — А потім м'яко додав: — Цього достатньо, якщо в тебе є крапля розважливості, цього має вистачити. Питання тільки: є вона чи ні.

— Гадаю, що є. — Для нього було принизливо терпіти благочестиві настанови від старого, тож його відповідь було підкріплено марнославством: — Я прекрасно справлюсь. Вам, мабуть, видається, що я геть безпорадний. У будь-якому випадку я прийшов сюди просто щоби сказати, що я одружуюсь у червні. До побачення, сер.

І саме в той момент, коли він розвернувся і пішов до дверей, він не усвідомив, що саме тоді вперше сподобався дідові.

— Зачекай! — покликав його Адам Петч. — Я хочу поговорити з тобою.

— Так, сер?

— Сідай. Ніч довга.

Він зм'як, Ентоні сів у запропоноване крісло.

— Вибачте, сер, але ввечері я зустрічаюся з Глорією.

— Як її звати?

— Глорія Гілберт.

— Дівчина з Нью-Йорка? Хтось із твоїх знайомих?

— Вона з Середнього Заходу.

— Чим займається її батько?

— Працює в целулоїдній компанії чи корпорації, щось таке. Вони з Канзас-Сіті.

— Весілля буде там?

— Ні, сер. Ми надумали одружитись у Нью-Йорку, скромне весілля.

— Може, ви хотіли би відсвяткувати тут?

Ентоні вагався. Пропозиція йому не те щоби сподобалась, але було би розумно, якщо це можливо, зацікавити старого в їхньому подружньому житті. На додачу Ентоні був навіть зворушений.

— Це дуже люб'язно з вашого боку, діду. Але чи не завдасть це вам багато клопоту?

— Все в цьому житті завдає клопоту. Твій батько одружувався тут — але в старому будинку.

— Справді? А хіба не в Бостоні?

Адам Петч задумався.

— Так. Він одружився в Бостоні.

Ентоні стало ніяково, що йому доводиться виправляти його, тож спробував усе залагодити.

— Гарзд, я поговорю з Глорією про це. Особисто мені хотілось би, але, звісно, вирішувати буде Глорія, ви ж розумієте.

Його дідусь протяжно зітхнув, примружив очі та знову занурився у крісло.

— Поспішаєш? — запитав він уже іншим тоном.

— Не дуже.

— Цікаво мені, — почав Адам Петч, дивлячись за вікно м'яким і добрим поглядом на куці бузку, — цікаво мені, чи ти коли-небудь думав про життя після смерті?

— Ну... інколи.

— Я багато думаю про життя після смерті. — Очі його затуманились, але голос звучав твердо і ясно. — Сидів я сьогодні й думав, що там чекає на нас, і раптом почав згадувати один день, майже шістдесят п'ять років тому, коли ми з моєю маленькою сестрою Анні бавились он там, де зараз літній будинок. — Він показав у бік саду, де закінчувалися клумби; його очі наповнилися сльозами, а голос тремтів.

— Я почав думати, і мені здається, тобі варто думати трошки більше про життя після смерті. Тобі варто бути більш стабільним, — він задумався, шукаючи правильне слово, — більш діяльним, мабуть...

Раптом вираз його обличчя змінився, і вся його особистість ніби зачинилася, мов мушля, а коли він продовжив, вся м'якість зникла з його голосу.

— Коли я був на два роки старший, ніж ти зараз, — проскрипів він із хитрою усмішкою, — я відправив трьох директорів «Вестерн і Хант» до притулку.

Ентоні ніяково стеновав плечима.

— Гарзд, до побачення, — раптом додав дід. — Пропустиш свій поїзд.

Ентоні покинув дім надзвичайно піднесений, йому було дивно, але він жалів старого; не тому, що його статки не могли йому купити ані молодості, ані здоров'я, а тому, що він запропонував Ентоні одружитись там, і тому, що він забув деталі весілля власного сина, які мав би пам'ятати.

Річард Кермел, який був одним із дружок, став для Ентоні та Глорії чималим клопотом за останні тижні, забираючи на себе всю увагу. «Коханець-демон», надрукований у квітні, одразу, так би мовити, порушив плин їхнього роману, як і все, до чого був дотичний його автор. Це був дуже оригінальний, хоча й переповнений деталями, опис життя такого собі донжуана нью-йоркських нетрів. Як казали раніше Морі та Ентоні, а згодом і найбільш доброзичливі критики, не було ще в Америці автора, який з такою силою описав би атавістичну й неподобну поведінку цього прошарку суспільства.

Якийсь час книжка була в сумнівному становищі, а потім раптом «пішла». Видання, спершу невеликим накладом, потім біль-

шим, поспішали випередити один одного. Речник Армії спасіння проголосив книгу цинічною та хибною інтерпретацією тенденцій, які саме набирали сили в низах. Вправні прес-агенти поширили чутки, що «Джипсі» Сміт планує розпочати судову справу, оскільки один із головних персонажів був пародією на нього. Книгу вилучили з публічної бібліотеки Берлінгтона, штат Айова, а один оглядач із Середнього Заходу натякнув, ніби Річард Кермел перебував у лазареті з нападом запійної маячні.

Насправді, автор усі дні перебував у стані приємного божевілля. Книга поглинала три чверті його часу — він постійно допитувався, чи всі чули «останні новини»; заходив до книгарень і голосно замовляв примірники з доправкою додому — тільки для того, щоб отримати бодай краплю визнання від клерка або покупця. Він знав із точністю аж до міста, в якій частині країни книга продається найкраще; він точно пам'ятав, що саме виправляв у кожному перевиданні, і коли він здибував когось, хто її не читав, або, що траплялося доволі часто, взагалі не чув про неї, то впадав у глибоку депресію.

Тож, природно, що Ентоні та Глорія у своїх заздрощах вирішили, що він настільки роздувся від зарозумілості, що став справжнім занудою. І як же було неприємно Дікові, коли Глорія привселюдно заявила, що не читала «Коханця-демона» і не збирається, поки він не перестане про це говорити. Насправді, зараз у неї просто не вистачало часу для читання, бо вже почався потік подарунків — спершу скромний, а потім, ніби лавина, варіюючись від усіляких дрібничок від забутих друзів і родичів до світлин забутих бідних родичів.

Морі подарував витончений набір для напоїв, який складався зі срібних кубків, шейкера й штопорів. Дікові витрати були скромнішими — чайний сервіз від Тіфані. Від Джозефа Блокмена прийшли прості, але витончені дорожні годинники й листівка. Був навіть мундштук від Баундса; це так зворушило Ентоні, що він ледь не розплакався — на правду, можна було очікувати усіляких емоцій, купно з істерикою від цілої низки людей, яких накрила хвиля жертвоприношення на вівтар умовностей. У «Плазі» було виділено окрему кімнату для подарунків від друзів з Гарварда, і партнерів його діда, із пам'ятками з часів Глорії у школі Фармовера

й доволі жалюгідними трофеями від колишніх залицяльників, до яких додавалися приховані меланхолійні послання, написані на картках, запакованих глибоко на дні, на кшталт: «Я навіть не міг подумати...», або: «Я намагаюсь бажати вам щастя...», або навіть: «Коли ви отримаєте це, я вже буду дорогою до...».

Найбільш щедрий подарунок виявився найбільшим розчаруванням. Це була концесія від Адама Петча — чек на п'ять тисяч доларів.

Щодо решти подарунків, то вони не викликали в Ентоні жодних переживань. Тепер він відчував, ніби має слідкувати за всіма змінами сімейного статусу своїх знайомих протягом наступної половини століття. Натомість Глорія раділа кожному подарунку, вона розривала обгортку і порпалась у пакувальній тирсі з нетерпінням собаки, яка шукає кістку; затамувавши подих, вона хапалася за стрічку чи металевий край, поки не витягала на світ цілий предмет, далі вона розглядала його, і на її серйозному обличчі не проступало жодних емоцій, окрім пильного інтересу.

— Поглянь, Ентоні!

— Дуже гарна річ, насправді!

Жодної реакції, і тільки по годині вона подавала йому детальний звіт про свою реакцію на подарунок: чи він був достатньо великий, чи замалий, чи вона була здивована, отримавши його, і якщо так, то наскільки здивована.

Місіс Гілберт організовувала й реорганізовувала їхнє гіпотетичне житло, вона розподіляла подарунки в різні кімнати, позначаючи їх як «не найкращий годинник», або «срібло на кожен день», і геть зовсім засоромлювала Ентоні та Глорію невдало замаскованими натяками на щось, що вона називала дитячою кімнатою. Вона була така вдоволена подарунком Адама Петча, що назвала його «насправді» древньою душею. А оскільки Адам Петч так і не зміг вирішити, чи стосувалося це його прогресуючого маразму, чи якоїсь її дивної психічної схеми, то не можна сказати, що йому це надто сподобалося. Насправді, він завжди називав її «стара маги», ніби вона — комедійний персонаж із п'єси, яку він бачив багато разів. Щодо Глорії він не мав одноставної позиції. Вона подобалася йому, але, як вона сказала одного разу Ентоні, він уважав її легковажною, тому й не хотів хвалити.

ЩОДЕННИК

Вона стояла біля ліжка, одягнена у блакитну шовкову піжаму, тримаючи руку на вимикачі, щоби за мить занурити кімнату в темряву, але раптом вона передумала і, відчиняючи шухляду стола, дістала невелику чорну книжечку — її «Щоденник». Вона вела його протягом семи років. Багато записів олівцем майже неможливо було прочитати, вони стосувалися давно забутих днів і ночей, і хоча щоденник було підписано вікопомним «Цей щоденник я веду для моїх дітей», він не був інтимним. Одначе коли вона гортала сторінки, здавалося, що очі багатьох чоловіків дивляться на неї крізь напівзабуті імена. Ось із цим вона вперше їздила до Нью-Хейвена в 1908-му, коли їй було шістнадцять, в Єлі були в моді підкладні плечі; вона була у захваті, бо весь вечір за нею «бігав» сам «Тач Даун» Мішо. Вона зітхнула, пригадуючи дорослу атласну сукню, якою вона так пишалась, і як оркестр награвав «Яма-яма, май яма мен» і «Джангл-тавн». Як давно це було! А імена: Елтінгз Рірдон, Джим Парсонс, «Кучерявий» МакГрегор, Кеннет Кован, «Риб'яче око» Фрай (тим він їй і подобався, що був потворний), Картер Кірбі — він надіслав їй подарунок, так само як і Тюдор Бейрд, — Марті Реффер, чоловік, у якого вона була закохана більше ніж один день, і Стюарт Холком, який викрав її у своєму авто, намагаючись примусити її вийти за нього заміж. І Ларі Фенвік, яким вона завжди захоплювалася, бо одного вечора він сказав, що коли вона його не поцілує, то може забиратися з його машини і йти додому пішки. Який список!

...Але, зрештою, застарілий список. Вона була закохана, готова до вічного кохання, яке мало би стати синтезом усіх кохань, проте вона відчувала сум за тими чоловіками, і всіма місячними ночами і всіма «гострими відчуттями», які в неї були, і поцілунками. Її минуле — тепер минуле, але скільки в ньому було радостей! Вона була безмежно щасливою.

Гортаючи сторінки, її очі ліниво ковзали записами останніх чотирьох місяців. Декілька з них вона уважно перечитала.

«Перше квітня. Я знаю, що Біл Карстерс ненавидить мене, бо я була дуже нелюб'язна, але інколи я ненавиджу надмірні сентименти. Він відвіз мене в замський клуб «Рок'яр», і прекрасний місяць світив крізь дерева. Моя срібляста сукня вже зносилася. Кумедно,

як швидко забуваються вечори в «Рок'яр» — такі, як із Кеннетом Кованом, — як я його кохала!»

«Третє квітня. Після двох годин із Шредером, який має мільйони, як мені сказали, я вирішила, що не варто заглиблюватися у щось, особливо в чоловіка. Зрештою, для чого себе перетруджувати — від сьогодні, клянусь, буду просто насолоджуватися. Ми розмовляли про любов — як банально! Зі скількома чоловіками я говорила про любов?»

«Одинадцять квітня. Петч таки подзвонив сьогодні! Коли місяць тому він відрікся від мене, то вийшов за двері просто нестямний від люті. Я поступово починаю втрачати віру в те, що чоловіки чутливі до смертельних поранень».

«Двадцять квітня. Провела день з Ентоні. Можливо, колись я вийду за нього заміж. І мені подобаються його ідеї — він збуджує все найбільш оригінальне в мені. Приблизно о десятій приїхав Блокхед і на своїй новій машині відвіз мене на Ріверсайд-драйв. Сьогодні він мені сподобався: такий уважний. Він зрозумів, що я не хочу говорити, тож мовчав усю дорогу».

«Двадцять перше квітня. Прокинулася з думкою про Ентоні та, звичайно, він подзвонив, його голос був такий приємний по телефону, що я скасувала побачення заради нього. Сьогодні я відчуваю, що могла би скасувати все заради нього, купно з десятима заповідями і собою самою. Він прийде о восьмій, і я одягну рожеве, і виглядатиму свіжою та чепурною».

Тут вона задумалася, пригадуючи, як того вечора, коли він пішов, вона роздяглась, і прохолодне квітневе повітря струменіло крізь вікно. Навіть тоді вона не відчувала холоду, зігріта тими банальностями, які пронизували її серце.

Наступний запис був кількома днями потому.

«Двадцять четвертого квітня. Хочу вийти заміж за Ентоні, бо чоловіки інколи просто «чоловіки», а я мушу одружитися з коханцем».

«Є чотири основні типи чоловіків.

1) Чоловіки, які завжди сидять вдома ввечері, не мають вад і працюють на зарплату. Абсолютно не бажані!

2) Атавістичний тип власника: вважає, що жінку створено тільки для його задоволення. Такі завжди вважають красивих жінок «порожніми», такі собі павичі, які відстали в розвитку.

3) За ними йдуть звеличники, ідолопоклонники своїх жінок і всього, що їм належить, начисто забуваючи про все інше. Таким за дружину потрібна актриса, яка вміє вдавати емоції. Господи! Яке напруження постійно вдавати із себе праведницю!

4) І Ентоні — тимчасово пристрасний коханець, достатньо розумний, щоби зрозуміти, коли це скінчиться, і що це неодмінно скінчиться. І я хочу заміж за Ентоні.

Якою ж гусінню мусять бути жінки, які повзуть на животі через свій шлюб! Шлюб, звичайно, потребує декорацій, але не може сам перетворитися на декорацію. Мій буде незвичайним. Він не може, він не буде просто декорацією — він буде виставою, живою, чарівною, блискучою виставою, а весь світ буде сценою. Я відмовляюся присвячувати своє життя нащадкам. Звісно, ми зобов'язані нашому поколінню стільки ж, скільки й небажаним дітям. Яка ж це доля — товстіти, ставати безхарактерною, втрачати любов до себе, а думати лише про молоко, вівсянку, няньок і підгузки... Наскільки красивіші уявні діти: сліпучі маленькі янголи, які пурхають (всі уявні діти обов'язково пурхають) на золотих-золотих крилах.

Дуже шкода, що такі діти мають так мало спільного з подружнім життям».

«Сьоме червня. Питання моралі: наскільки погано було заховати в себе Блокмена? Бо я справді його закохала. Він був сьогодні такий чарівно-сумний. Це було так доречно, що в мене стисло горло і я майже розплакалась. Але він уже в минулому — рясно перекладений лавандою».

«Восьме червня. Сьогодні я пообіцяла собі не кусати губи. Я намагатимусь, але краще він мене попросив би не робити цього!»

«Надуваємо бульбашки — ось що ми з Ентоні робимо. І сьогодні ми надули особливо красиву бульбашку, а потім вони вибухають, тоді ми надуваємо ще й ще, мені здається, що бульбашки такі великі й прекрасні доти, поки не закінчується мило й вода».

На цьому записи закінчилися. Вона перегорнула сторінки назад через восьме червня 1912-го, 1910-го, 1907 року. Перший запис було зроблено пухким і заокругленим почерком шістнадцятирічної дівчинки — це було ім'я, Боб Ламар, і ще щось, чого вона не змогла розібрати. Потім вона згадала, що це було, і спогад затуманив її очі сльозами. Там, як посіріле видиво, був запис про

її перший поцілунок, вицвілий, як і спогади про той особливий вечір на веранді сім років тому. Вона майже пригадала, що вони казали одне одному, але повністю так і не змогла. Знову накопилися сльози, вона майже не могла розібрати сторінку. Вона плакала, сказала собі, що єдине, що вона пам'ятала, були дощ, мокрі квіти в саду і запах вологої трави.

...Ще мить, і вона знайшла олівець, провела тремтячою рукою три паралельні лінії під останнім записом. Потім великими друкованими літерами написала КІНЕЦЬ, поклала книжечку назад у шухляду й заповзла під ковдру.

ПОДИХ ПЕЧЕРИ

Ентоні повернувся додому після прощальної вечері з друзями, вимкнув світло й завалився в ліжку, почуваячись безтілесним і крихким, як порцелянова чашка на чайному столі. Ніч була тепла, й вистачало простирадла, щоби почувались затишно; кризь про-чинене вікно долинав літній згук і вщухав, повний дивного передчуття. Він думав про свої молоді роки — яскраві, але порожні, сповнені незлого скепсису до шаблонних емоцій людей, які вже давно перетворилися на порохняву. Тепер це було дещо інше, а саме — злиття їхніх із Глорією душ, чий осяйний вогонь і свіжість були живим матеріалом, із якого народжується вічна краса книг.

У його високу кімнату з ночі долинав настирливий гул, він напливав і розчинявся — ніби місто, як дитина, бавилось м'ячем, закидаючи та ловлячи його назад. У Гарлемі, Бронксі, Грамерсі-парку, вздовж набережної, в невеликих вітальнях чи на вкритих гравієм доріжках, на залитих місяцем дахах тисячі закоханих створювали цей звук, видихаючи його часточки в повітря. Все місто бавилося цією грою у темряві літньої ночі, видихаючи і вдихаючи її, сповнюючи все довкола обіцянками того, що скоро життя перетвориться на прекрасну, щасливу історію — і вже сама ця обіцянка була щастям. Лише своїм існуванням цей звук дарував любов. А що іще потрібно?

Раптом нова дратівлива нотка виокремилася з тихого звучання ночі. Звук долинав із вікна у провулку, десь на відстані ста кроків, то був жіночий сміх. Він почався тихо, безперервний, він нагаду-

вав ниття (якась покоївка зі своїм кавалером, подумав він), а потім сміх почав наростати і став істеричним, аж поки не нагадав йому дівчину, яка зайшлася нервовим сміхом на одному водевілі. Потім сміх стихився, осів, але тільки для того, щоби прорватися знову вже разом із словами — грубий жарт чи якийсь соромітний анекдот, він так і не зміг розібрати. Потім знову пауза, тільки на хвилину, щоби він міг уловити низький гул чоловічого голосу, а потім знову, без упину; спершу його це дратувало, а потім його огорнув незрозумілий страх. По ньому пробігли мурашки, і, встаючи з ліжка, він підійшов до вікна. Сміх досягнув найвищої межі, напружився і захлинувся чимось схожим на крик — потім ущух і залишив по собі порожню й загрозливу тишу, безмежну, як порожнеча над його головою. Ентоні ще трохи постояв біля вікна й повернувся до ліжка. Чомусь йому було сумно, його били дрижаки. Хоч як він намагався задушити свою реакцію, сміх прикував його уяву своєю тваринною нестримністю, і вперше за чотири місяці до нього повернулось давнє відчуття жаху до всього життєвого циклу. Йому закортіло опинитись у якомусь віддаленому місці, де прохолодний вітер підніс би його на тисячі миль над містом, де він міг би існувати лише в спокійних і незайманих кутках своєї свідомості. Назовні життя було таким гучним, як той мертвотний жіночий сміх.

— О Боже! — закричав він, нервово втягуючи повітря.

Він занурив обличчя в подушку, даремно намагаючись сконцентруватися на деталях наступного дня.

РАНОК

У сірому світлі він побачив, що це була тільки п'ята година. Він пошкодував, що встав так рано — на весіллі він виглядатиме втомленим. Він заздрив Глорії, яка могла замаскувати свою втому косметикою.

У ванній він поглянув на себе в дзеркало й помітив, що був незвично блідим — кілька маленьких вад проступили на тлі ранкової білизни обличчя, за ніч відросла щетина, тож загалом він виглядав непривабливим, змарнілим і нездоровим.

На його туалетному столику було розкладено предмети, що їх він уважно перебрав несподівано ватними пальцями: квітки до

Каліфорнії, книжка дорожніх чеків, його годинник, налаштований з точністю до хвилини, ключі від квартири, які треба не забути віддати Морі, а найважливіше — обручка. Вона була платиновою, вкритою довкола невеликими смарагдами; Глорія наполягла на ній, вона сказала, що завжди хотіла обручку зі смарагдами.

Це був третій подарунок, який він їй подарував; себто обручка на заручини, а другий — золотий портсигар. Тепер йому доведеться багато чого їй дарувати: одяг і прикраси, друзів і розваги. Йому видавалось абсурдним, що тепер він має платити за всі її обіди. Це буде йому чимало коштувати; він задумався, чи достатньо в нього грошей на цю поїздку, чи може він перевести в готівку більший чек. Питання хвилювало його.

А потім довгоочікувана подія, яка захоплювала подих, змела з його пам'яті всі нюанси. Ось він, цей день — ще шість місяців тому він навіть не міг про це подумати, а тепер цей день танцював жовтим світлом крізь його східне вікно, підстрибував на килимі, сміючись над власним древнім жартом.

Ентоні нервово й коротко засміявся.

— Це ж треба, — пробурмотів він сам до себе. — Я вже майже одружений!

ДРУЖКИ

Шестеро молодиків у бібліотеці «Лютого Петча» стають дедалі веселішими під впливом сухого «Мамм», завбачливо прихованого у відрах із льодом між книжковими полицями.

ПЕРШИЙ МОЛОДИК. Їй-богу! Повірте мені, в наступній книзі я опишу таку весільну сцену, яка всіх вразить наповал!

ДРУГИЙ МОЛОДИК. Я тут нещодавно зустрів одну дебютантку, вона сказала, що твоя книга — просто чудова. Зазвичай молоді дівчатка обожнюють цей примітив.

ТРЕТІЙ МОЛОДИК. Де Ентоні?

ЧЕТВЕРТИЙ МОЛОДИК. Ходить вгору-вниз і розмовляє сам із собою.

ДРУГИЙ МОЛОДИК. Господи! Ти бачив священика? Які в нього дивні зуби.

П'ЯТИЙ МОЛОДИК. Гадаєш, вони справжні? Цікаво, дехто вставляє собі золоті зуби.

ШОСТИЙ МОЛОДИК. Я гадаю, що їм це подобається. Мій дантист розповідав мені, що до нього зверталася жінка з проханням покрити їй два зуба золотом. Просто так. Хоча зуби в неї були хороші.

ЧЕТВЕРТИЙ МОЛОДИК. Чув, ти випустив книжку, Дікі. Вітання!

ДІК (*стримано*). Дякую!

ЧЕТВЕРТИЙ МОЛОДИК (*невинним голосом*). Про що вона? Студентські історії?

ДІК (*ще більш стримано*). Ні. Не студентські історії.

ЧЕТВЕРТИЙ МОЛОДИК. Шкода! Про Гарвард уже роками нічого не писали.

ДІК (*ображено*). Чому б тобі не заповнити цю прогалину?

ТРЕТІЙ МОЛОДИК. Здається, я щойно бачив команду гостей, вони звернули у під'їзд на «пакарді».

ШОСТИЙ МОЛОДИК. Може, відкоркуємо ще пару пляшок з цього приводу?

ТРЕТІЙ МОЛОДИК. У мене був шок, коли я дізнався, що старий не проти «мокрого весілля». Знаєте, він прихильник «сухого закону».

ЧЕТВЕРТИЙ МОЛОДИК (*схвильовано клацнув пальцями*). Господи! Так і знав, що щось забуду. Постійно нагадував собі одягнути жилетку.

ДІК. Що таке?

ЧЕТВЕРТИЙ МОЛОДИК. Господи! Лишенько!

ДРУГИЙ МОЛОДИК. Спокійно! Спокійно! В чому трагедія?

ТРЕТІЙ МОЛОДИК. Що ти забув? Дорогу додому?

ДІК (*глузливо*). Забув сюжет своєї книжки про Гарвард.

ЧЕТВЕРТИЙ МОЛОДИК. Ні, сер. Забув подарунок, на Бога! Забув купити старому Ентоні подарунок. Я постійно відкладав, відкладав — і забув. Господи, що вони подумують?

ШОСТИЙ МОЛОДИК (*жартома*). От чому вони ніяк не почнуть.

Четвертий молодик нервово дивиться на свій годинник. Сміх.

ЧЕТВЕРТИЙ МОЛОДИК. Господи! Який я козел!

ДРУГИЙ МОЛОДИК. Що ти скажеш про дружку, яка думає, що вона Нора Бейс? Постійно мені повторює, як вона хотіла би,

щоб це було весілля у стилі «регтайм». Як її прізвище — Хейнс, Хемптон?

ДІК (*підганяючи свою уяву*). Кейн, ти маєш на увазі Мюріел Кейн. Вона щось на кшталт зразка честі. Вона одного разу врятувала Глорію, коли та тонула, чи щось таке.

ДРУГИЙ МОЛОДИК. Не думаю, що вона могла так довго не крутити стегнами, поки пливла. Налий мені ще. Старий, щойно в мене була довга розмова про погоду.

МОРІ. З ким? Зі старим Адамом?

ДРУГИЙ МОЛОДИК. Ні, з батьком нареченої. Він напевно з бюро прогнозів.

ДІК. Він мій дядько, Отісе.

ОТІС. Ну, це поважна професія. (*Сміх.*)

ШОСТИЙ МОЛОДИК. Значить, наречена — твоя кузина?

ДІК. Так, Кейбл, моя кузина.

КЕЙБЛ. Вона безсумнівно красуня. Не те що ти, Дікі. Закладаюся, вона доведе до пуття старого Ентоні.

МОРІ. Чому всіх наречених називають «старими»? Я гадаю, що шлюб — це помилка молодих.

ДІК. Морі в нас професійний цинік.

МОРІ. А ти тоді — інтелектуальний брехун!

П'ЯТИЙ МОЛОДИК. Отісе, у нас тут битва високочоліх, підбирай крихти, поки можеш.

ДІК. Сам ти брехун! Що ти знаєш?

МОРІ. Зате ти в нас знаєш все.

ДІК. Питай мене будь-що. З будь-якої галузі.

МОРІ. Гаразд, який фундаментальний принцип біології?

ДІК. Ти й сам не знаєш.

МОРІ. Не викручуйся.

ДІК. Природний відбір?

МОРІ. Неправильно.

ДІК. Тоді я здаюся.

МОРІ. Онтогенез повторює філогенез.

П'ЯТИЙ МОЛОДИК. Ага, здав базу!

МОРІ. Ось тобі ще одне. Як впливають миші на урожай конюшини? (*Сміх.*)

ЧЕТВЕРТИЙ МОЛОДИК. Який вплив шурів на Декалог?

МОРИ. Замовкни, йолопе. Там є зв'язок.

ДІК. Який?

МОРИ (*задумався, його збентеження наростає*). Ага, дай подумати. Здається, я забув, що саме. Щось про те, що бджоли їдять конюшину.

ЧЕТВЕРТИЙ МОЛОДИК. А конюшина їсть мишей! Гам! Гам!

МОРИ (*наступився*). Дай подумати хвилину.

ДІК (*раптом випрямляється у кріслі*). Чуєте?

З сусідньої кімнати чути гул веселої розмови. Шестеро молодиків поправляють краватки й підводяться.

ДІК (*авторитетно*). Краще нам приєднатися до цього війська. Здається, вони будуть робити знімок. Чи ні, знімок перегодом.

ОТІС. Кейбл, ти ведеш дружку-регтайм.

ЧЕТВЕРТИЙ МОЛОДИК. Якби ж я не забув про подарунок!

МОРИ. Якщо дасте мені ще хвилину, я згадаю про мишей.

ОТІС. Минулого місяця я був дружкою у старого Чарлі Макінтайра і...

Вони поволі йдуть до дверей, балачка перетворюється на гамір серед жалібних акордів увертюри, яку починає награвати благочестивий орган Адама Петча.

ЕНТОНІ

П'ять сотень очей свердлили спину його фракa, а сонце виблискувало на недоречно буржуазних зубах священика. Він ледве стримав сміх. Глорія щось казала дзвінким і врочистим голосом, а він намагався усвідомити, що цей момент ніколи не повториться більше, що кожна хвилинка — важлива, що його життя зараз поділяється на два періоди і що просто перед ним світ змінює своє обличчя. Він намагався віднайти те хвилююче відчуття десятиятижневої давності. Всі емоції вислизнули від нього, він навіть не відчував фізичного нервування, яке відчував цього самого ранку, — все йому здавалося велетенським закінченням чогось. А ці золоті зуби! Він подумав: цікаво, чи священик одружений? А потім його думки пішли геть хибним шляхом: чи міг священик одружити сам себе...

Але коли він обійняв Глорію, сильні почуття раптом заповнили його. Кров текла в його жилах. Щось вагоме лягло приємним

вантажем на його плечі, даруючи відчуття відповідальності й володіння. Він був одружений.

ГЛОРИЯ

Так багато таких заплутаних емоцій, що не можна було відрізати одну від іншої. Вона могла плакати через свою маму, яка сама тихо плакала за її спиною на відстані десяти кроків, і через чарівність червненого сонячного світла, яке лилося крізь вікна. Можна було втратити свідомість. Єдине відчуття, схоже на марення, забарвлене диким піднесенням, що щось важливе відбувається, — і віра, нестримна і пристрасна, яка молитвою горіла в ній, що зовсім скоро вона навіки буде у повній безпеці.

Якось пізно ввечері вони приїхали до Санта-Барбари, і нічний адміністратор у готелі «Лефкадіо» не впустив їх на тій підставі, що вони не одружені.

Клерк подумав, що Глорія прекрасна. І подумав, що хтось такий прекрасний, як Глорія, не може бути моральним.

«CON AMORE»

Ті перші півроку — поїздка на Захід, довгі місяці безцільних прогулянок каліфорнійським узбережжям, і сірий будинок біля Грінвіча, де вони жили, поки пізня осінь не зробила сільські краєвиди геть похмурими — ті дні, ті місця бачили захопиви години. Ця ідилія періоду заручин, яка захоплювала подих, поступилася романтиці більш пристрасних відносин. Ваблива ідилія покинула їх і пішла до інших закоханих; одного дня вони озирнулися довокола і зрозуміли, що її більше немає, вони й самі не помітили, як. Якби хтось із них втратив іншого в ті дні ідилії, для іншого втрата кохання залишилась би примарним бажанням, яке неможливо наситити, яке триватиме до кінця життя. Але магія завжди зникає, а закохані залишаються...

Идилія минула, забираючи з собою юність за плату. Настав той день, коли Глорія зрозуміла, що інші чоловіки більше не втомлюють її; настав той день, коли Ентоні зрозумів, що міг би знову засидітися допізна із Діком, розмовляючи про ті чудернацькі аб-

стракції, які колись заповоняли весь його світ. Але знаючи, що вони вже взяли від любові все найкраще, вони тримались за те, що залишилось. Вони плакали любов довгими нічними розмовами, до тих застиглих годин, коли розум робиться тонким і гострим, а запозичені у снах видава стають матерією, з якої складається життя; а ще глибоко інтимними проявами доброти, яку розвивали одне до одного, тим, як вони сміялися над одними й тими ж дурницями, і тим, що вважали благородним чи сумним.

Передовсім то був час відкриттів. Ті якості, які вони відкривали одне в одному, були такими суперечливими, такими змішаними, навіть більше — такими підсолодженими любов'ю, що вони їх сприймали скорше не як вражаючі знахідки, а як окреме явище, яке треба побачити й забути. Ентоні довідався, що живе з надзвичайно нервовою дівчиною, а на додачу ще й зятятою егоїсткою. За місяць Глорія довідалася, що її чоловік — винятковий боягуз, і боїться він мільйона створених його ж уявою привидів. Її сприйняття було змінним, оскільки цей страх раптом з'являвся і ставав нав'язливо очевидним, потім раптом блякнув і зникав, ніби був тільки плодом її уяви. Реакція Глорії була ніяк не типовою для її статі — вона не відчувала ані огиди, ані передчасного переживання материнства. Вона сама майже не відчувала фізичного страху, вона не могла зрозуміти, тому намагалась, як могла, знайти поблажливі обґрунтування для його поведінки, нехай навіть під сильним нервовим напруженням або від хвилювання. Він міг бути боягузом, коли його уява грала з ним в ігри, — але в рідкісні моменти в ньому проявлялася майже безглузда відвага, яка викликала в ній захоплення; була в ньому й гордість, яку він зазвичай стримував, коли бачив, що за ним спостерігають.

Ця риса спершу виявила себе в декількох випадках, просто як незначна нервовість — він зробив попередження таксисту в Чикаго за те, що той занадто швидко їде; відмовився вести її в одну сумнозвісну кав'ярню, яку вона давно хотіла відвідати; але, звісно, все можна було обґрунтувати зручним трактуванням: він піклувався про її добробут; тим не менш, частота цих випадків непокоїла її. А після випадку в готелі в Сан-Франциско, коли вони були одружені вже тиждень, вона остаточно впевнилась у своїй правоті.

Сталося це після опівночі в непроглядній п'їтьмі їхньої кімнати. Глорія вже дрїмала, а рівне дихання Ентонї поруч підказувало їй, що він теж. Аж раптом вона побачила, як він звївся на лікті і витріщився у вікно.

— Що сталося, любий? — прошепотїла вона.

— Нічого, — він відкинувся на подушки і повернувся до неї, — нічого, моя люба дружинонько.

— Не кажи «дружинонько». Я твоя коханка. Дружинонька — таке потворне слово. «Твоя постїйна коханка» — набагато реальнїше і бажанїше... Ходи до мене, — додала вона в поривї нїжності. — Менї так добре, так гарно спитьсся, коли ти в моїх обїймах.

Йти до Глорїї в обїйми мало абсолютно конкретне значення. Від нього вимагалосся просунути одну руку під її плече, зїмкнути обидві руки довкола неї та пригорнути так тїсно, як тїльки можна, щоби вийшло щось на кшталт дитячого лїжечка, де вона могла би нарештї розслабитись. Ентонї, який не мїг заснути так, бо його рука терпла за пївгодини в такому положеннї, чекав, поки вона засне, а тодї нїжно відсовував її на край лїжка. Потїм він мїг скрутитися так, як було зручно йому.

Глорія, яка отримала свою краплю душевного спокою, засинала. П'ять хвилин збїгло на дорожньому годиннику, який подарував Блокмен; тиша запанувала в кімнатї, опустилася на незнайомї та безликі меблї й майже гнїтючу стелю, яка непомїтно переходила в невидимї стїни по боках. Раптом по вікну пробїг рїзкий дзенькїт, у притихлому повітрї звук вийшов напрочуд гучним.

Ентонї стрибком підхопився з лїжка й завмер напружений біля нього.

— Хто там? — вигукнув він моторошним голосом.

Глорія лежала спокїйно, вона вже повнїстю прокинулася. Її захопив не так дзенькїт, як нерухома фігура, чий голос донїсся збоку, звідкись із зловїсної темряви.

Звук завмер, у кімнатї знову панувала тиша, потїм почувся голос Ентонї, який щось белькотїв у слухавку.

— Хтось щойно намагався залїзти в кімнату!.. Там хтось є біля вікна! — його голос тепер був виразним, але й досї наляканим.

— Звісно! Швидше! — Він поклав слухавку і стояв нерухомо.

...Біля дверей почувся тупіт, потім шум, потім стук — Ентоні відчинив двері, за ними стояв схвильований нічний адміністратор, а за ним — ватага з трьох коридорних, які витріщилися на нього. Він був озброєний пером, затиснутим між великим і вказівним пальцями, один із коридорних тримав грубу телефонну книжку й недоумкувато зиркав на неї. Звідкись з'явився готельний детектив, і дружною бригадою вони вступили до кімнати.

Клацнув вимикач, і кімнату залило світло. Глорія натягнула на себе простирadlo, відвернулась і заплющила очі, аби тільки не бачити всього жахіття цього нежданого візиту. Вона не відчувала нічого, крім того, що її Ентоні припустився жахливої помилки.

...Нічний адміністратор говорив біля вікна, його тон був більше схожий на вчителя, який докоряє учневі, ніж на тон прислуги.

— Тут нікого немає, — остаточно виголосив він, — на Бога, тут нікого і не могло бути. Тут — пряма стіна, а до вулиці п'ятдесят футів. То просто вітер віконницями гримить.

— О...

Їй стало шкода його. Вона тільки хотіла заспокоїти його, зігріти його в своїх обіймах, сказати їм, щоби вони йшли геть, бо те, заради чого вони прийшли, було просто огидним. Але вона просто не могла підвести голову від сорому. Вона почула уривки фраз, вибачення, слова, що їх переважно кажуть службовці в таких випадках, сміх одного з коридорних, який ледве стримувався.

— Я весь вечір був знервований, як чорт, — сказав Ентоні, — цей звук просто збентежив мене, я вже майже заснув.

— Звісно, я розумію, — сказав нічний адміністратор із заспокійливим тактом, — я сам такий інколи буваю.

Двері зачинилися, світло згасло; Ентоні тихо пішов кімнатою і заліз у ліжко. Глорія, вдаючи, що ще не прокинулась, тихо зітхнула й ковзнула в його обійми.

— Що це було, любий?

— Нічого, — відповів він, його голос тремтів, — мені здалося, що біля вікна хтось був, тож я виглянув, але не зміг нічого розглядіти, а шум тривав, і я подзвонив униз. Вибач, що потурбував тебе, але я сьогодні жахливо знервований.

Він їй збрехав, від цього вона всередині здригнулася, — він навіть близько не підійшов до вікна. Він стояв біля ліжка, а потім почав дзвонити зі страху.

— Ох, — сказала вона й додала: — Я так хочу спати...

Десь годину вони лежали поруч без сну, Глорія так міцно заплющила очі, що перед нею виникли два голубі місяці на бузковому тлі, Ентоні сліпо втупився в темряву над головою.

І лише багато тижнів по тому все, що трапалося того вечора, за допомогою сміху й жартів було витягнуто на світ божий. Вони вигадали правило, щоби справлятися із цими нездоланими нічними страхами Ентоні: вона просто його обіймала й нашіптувала ніжно, майже як колискову:

— Я захищу мого Ентоні. Ніхто не зможе образити мого Ентоні!

Вони сміялися так, ніби це була гра для їхньої взаємної розваги, але для Глорії це ніколи не було грою. Насамперед, це розчарувало її, а потім вона просто стримувалася, щоб не розіслитися.

Справлятися з дратівливістю Глорії, яку могло розіслити будь-що — чи то відсутність гарячої води для ванни, чи непорозуміння з чоловіком, — стало для Ентоні щоденним обов'язком. Від нього вимагалось тільки змовчати, де потрібно, інколи натиснути, інколи накричати, інколи змусити. Її непомірний егоїзм в основному виявлявся у люті, змішаній із жорстокістю. Бо вона була смілива, вона була «зіпсована», її судження були шаленими, але водночас похвально незалежними, і зрештою, бо вона була самовпевнено переконана, що він ніколи не бачив такої красивої дівчини, як вона. Із цих причин Глорія перетворилася на затяту і практикуючу ніцшеанку. І все це було скріплено глибокими почуттями.

Наприклад, щодо її шлунку. Вона звикла до певних страв і мала стійкі упередження щодо інших, які просто не їла. Зранку в неї мав бути лимонад і канапки з помідором, на пізній ланч вона замовляла фаршировані помідори. І питання було не тільки в тому, що вона була перебірливою; окрім того, вона хотіла, щоби страву було приготовано саме так, як вона хоче. Він пережив перші найбільш жахливі півгодини одного ранку в Лос-Анджелесі, коли офіціант, на свою біду, приніс їй помідори, фаршировані куркою замість селери.

— Ми завжди їх так подаємо, мадам, — прошебетав він до сірих очей, які гнівно дивилися на нього.

Глорія мовчала, а коли офіціант обережно розвернувся й пішов геть, вона почала гримати кулачками по столу так гнівно, що здзвеніла вся порцеляна й срібло.

— Бідна Глорія! — Ентоні мимоволі розсміявся. — Ніколи не отримувє того, що хоче, так?

— Я не можу цього їсти! — вибухнула вона.

— Я покличу офіціанта.

— Не хочу, щоб ти його кликав! Він нічого не знає, він дурень!

— Ну, ресторан у цьому не винен. Або скажи їм це приборати, або будь молодчиною і з'їж.

— Замовкни! — перебила вона.

— А я в чому винен?

— Ні в чому... — застогнала вона. — Я просто не можу цього їсти.

Ентоні безпорадно замовк.

— Ну, ходімо ще кудись, — запропонував він.

— Не хочу я йти. Я втомилася вештатися туди-сюди по сотнях кав'ярень, де я не можу нічого з'їсти!

— Коли ми були в сотнях кав'ярень?

— А що ще робити в цьому місті? — наполягала Глорія, яка вже налаштувалася до суперечки.

Ентоні, збитий з пантелику, спробував іншу тактику.

— Чому б тобі не скуштувати цього? Може, страва не така кепська, як тобі видається.

— Просто — тому, — що — я — не — люблю — курки!

Вона взяла виделку й почала штрикати помідор. Ентоні вже приготувався, що зараз вона почне розкидати начинку геть. Він був переконаний, що такою злою він її ще ніколи не бачив, на якусь мить він навіть відчув спалах люті не тільки до всіх інших, а й до нього самого — а до розгніваної Глорії годі було достукатись.

Потім, на диво, вона піднесла виделку до рота і спробувала курячий салат. Похмурий вираз не щезав з її обличчя, він дивився на неї з тривогою мовчки і навіть намагався не дихати. Вона спробувала ще трошки — і за хвилину вже їла. Ентоні ледве стримав

сміх; а коли, врешті, наважився говорити, то унікав, як міг, теми курячого салату.

Цей випадок повторювався, ніби траурна fuga з різними ва-ріаціями протягом першого року їхнього сімейного життя; і це страшенно бентежило, дратувало і пригнічувало Ентоні. Війна їхніх темпераментів на тлі мішків із брудною білизною ще більше дошкуляла йому, бо кожного разу він виходив переможеним.

Одного разу в Коронадо, де вони зупинилися найдовше про-тягом своєї подорожі — понад три тижні, Глорія готувалася до чаю і доводила свою зовнішність до ідеалу. Ентоні, який був унизу і слухав останні новини про війну в Європі, зайшов до кімнати, поцілував її в напудрену шию та пішов до своєї вбиральні. Після того, як він винишпорив усі шухляди, вочевидь безрезультатно, він повернувся до Незавершеного Шедедру.

— У нас є носовички, Глоріє? — запитав він.

Глорія захитала своєю золотою голівкою.

— Жодного. Я взяла твій.

— Останній, вочевидь.

— Справді? — Вона вимальовувала виразний, але дуже делі-катний контур довкола губ.

— Хіба прання ще не принесли?

— Я не знаю.

Ентоні засумнівався, потім його осінила здогадка, і він від-чинив двері комірки. Його підозра підтвердилася. На кілку висів голубий готельний мішок, готовий для прання. У мішку був його одяг — він сам його туди поклав. Підлогу під ним було завалено неймовірною масою всілякого одягу — білизною, панчохами, сук-нями, халатами й піжамами — деякі з них майже не ношені, але всі, поза сумнівом, проходили як прання Глорії.

Він завмер, тримаючи відчиненими двері комірки.

— Глоріє, що це?

— Що?

Лінію губ вона витерла і знову почала наносити з якоїсь іншої перспективи; жоден палець не затремтів, коли вона накладала по-маду, жодного погляду не звернула на нього. То був тріумф кон-центрації.

— Ти що, не здавала прання?

— А воно там?

— Без жодних сумнівів.

— Тоді, значить, не здавала.

— Глоріє, — почав Ентоні, сідаючи на ліжку і намагаючись вловити її погляд у дзеркалі, — ти просто чудовий друг! Я здаю прання кожного разу відтоді, як ми поїхали з Нью-Йорка, а більше тижня тому ти пообіцяла, що тепер твоя черга. Єдине, що тобі треба було зробити, це запхнути весь цей мотлох у мішок і викликати покоївку.

— Ой, навіщо такий галас через прання? — ображено вигукнула Глорія. — Я про все подбаю.

— Я не галасую. Мені так само неприємно. Як і тобі. Але коли у нас закінчуються носовички, може, саме час почати хвилюватися.

Ентоні вважав, що його доводи — надзвичайно логічні. Але Глорія, вочевидь, так не думала, вона відклала косметичку й підставила йому спину.

— Застєбни мене, — попросила вона. — Ентоні, любий, я геть про це забула. Справді, чесно, я сьогодні це зроблю. Не свари свою маленьку...

І що Ентоні міг зробити, окрім як всадовити її до себе на коліна і стерти помаду поцілунками.

— Я не проти, — прошепотіла вона, усміхаючись осяйною великодушною посмішкою. — Ти можеш стирати всю мою помаду поцілунками, коли лишень заманеться.

Вони спустилися вниз до чаю. Вони купили пару носовичків у галантереї поруч. Все було забуто.

Але два дні потому Ентоні зазирнув у комірку й побачив, що мішок і досі був на місці, а купа мотлоху внизу суттєво збільшилася в розмірах.

— Глоріє! — закричав він.

— О... — її голос справді звучав розпачливо.

Ентоні гнівно підійшов до телефону і викликав покоївку.

— Мені здається, — сказав він нетерпляче, — що ти розраховуєш, буцімто я буду для тебе чимось на кшталт французького камердинера.

Глорія так заразливо засміялася, що Ентоні не стримався й усміхнувся у відповідь, що було нерозумно з його боку. Бідаха!

Якимось незрозумілим чином його усмішка зробила її хазяйкою становища — і з виглядом ураженої праведниці вона демонстративно підійшла до комірки й почала розлючено заштовхувати білизну в мішок. Ентоні дивився на неї, і йому було соромно за себе.

— Ось! — сказала вона, всім своїм виглядом показуючи, що вона стерла пальці до кісток, бо жорстокий наглядач примусив її це зробити.

Так чи інак, він уважав, що дав їй гарну науку, і що питання було знято, а виявилось, що все тільки починається. Купу прання заступала купа прання — у великих проміжках, брак носовичків заступав брак носовичків — у коротких проміжках; не кажучи вже про брак шкарпеток, сорочок і всього іншого. І невдовзі Ентоні збагнув, що або йому доведеться клопотатися пранням самому, або витримувати кожного разу неприємні словесні баталії з Глорією.

ГЛОРІЯ І ГЕНЕРАЛ ЛІ

Дорогою на Схід вони зупинилися на два дні у Вашингтоні. Вони відчували певну неприязнь, гуляючи в його суворому світлі відчуженості без свободи, помпезності без розкоші — місто видалось їм блідим і самовпевненим. Наступного дня вони необачно здійснили поїздку до Арлінгтона в маєток генерала Лі.

Автобус, який їх віз, був переповнений не вельми гідними людьми, тож Ентоні, який уже добре знав Глорію, відчув, що насувається буря. І шквал почався в зоопарку, де автобус зупинився на десять хвилин. Здавалося, що весь зоопарк просяк сморідом мавп. Ентоні підсміювався, а Глорія проклинала мавп на всі заставки, а разом із ними — всіх пасажирів автобуса з їхніми спітнілими нащадками, які галасуючи побігли до мавпятника.

Нарешті автобус вирушив до Арлінгтона. Там вони зустрілися з іншими автобусами, й одразу весь натовп жінок і дітей, залишаючи по собі слід з арахісових лушпайок, посунув залами будинку генерала Лі та скупчився в кімнаті, де він одружився. На стіні цієї кімнати висіла приємна табличка з написом великими літерами «Жіночий туалет». Тут Глорія не витримала.

— Це просто жахливо! — лютувала вона. — Чому вони пускають цих людей сюди! Чому такі місця виставляють напоказ?

— Ну, — заперечив Ентоні, — якби за такими будинками не доглядали, вони вже розвалились би.

— Ну і нехай! — вигукнула вона, коли вони протискувалися до широкого ганку з колонами. — Ти гадаєш, тут бодай щось залишилося з 1860-го? Тут усе з 1914 року.

— Ти проти збереження старожитностей?

— А навіщо їх зберігати, Ентоні? Красиві речі розквітають до певного моменту, потім опадають і вмирають, а коли розкладаються, то видихають те, що називається пам'яттю. Саме так, як кожен період розкладається в нашій пам'яті, всі предмети, які пов'язані з ним, теж мають зникнути, тільки так вони можуть зберегтись у небагатьох серцях, де можуть знайти відгук, таких, як моє. Наприклад, цвинтар у Террітавні. Ті осли, які дають гроші на його утримання, тільки все псують. «Сонної лощини» більше немає, Вашингтон Ірвінг помер, і всі його книги порохнявіють рік за роком у нашій уяві — тож нехай і цвинтар собі порохнявіє, як йому й належить, як і всьому належить. Намагатись утримати століття, зберігаючи його останки, — це так само як утримувати вмираючого на пігулках.

— Отже, ти вважаєш так: щойно час минає, його пристановища теж мають померти?

— Звісно! Чи цінував би ти свій лист Кітса, якби підпис на ньому вивели заново, аби той довше тримався? Все це тому, що я люблю минуле і хочу, щоби цей будинок виглядав так, як за часів своєї юності й краси, хочу, щоби сходи його скрипіли, як тоді, коли по них спускались жінки в кринолінах і чоловіки в чоботах зі шпорами. А вони зробили з нього шістдесятилітню жінку, яка намагається замаскуватися за гримом та білилами! Цей будинок не має права виглядати таким квітучим! Найкраща турбота про пам'ять Лі — це дозволити йому час від часу скидати цеглини там-сям. Хто із цих... цих тварин, — вона обвела рукою довкола, — винесе бодай щось із цього, зі всіх тих путівників і реставраційних робіт? А скільки з тих, хто в кращому випадку гадає, що шана — це розмовляти впівголоса й ходити навшпиньках, приїхали б сюди, знаючи, що це пов'язано бодай з найменшим ризиком? Я хочу, щоби тут пахло магноліями, а не арахісом, хочу, аби під моїми черевиками хрустів той самий гравій, по якому ступали черевики Лі. Немає краси без

гіркоти, немає гіркоти без відчуття, що все минає, — люди, імена, книги, будинки — все розсипеться на порох, все смертне.

Біля них з'явився маленький хлопчик і, замахнувшись рукою, пожбурих жменю бананових шкірок у напрямку Потомака.

СЕНТИМЕНТАЛЬНІСТЬ

Одночасно з падінням Льежа Ентоні та Глорія прибули до Нью-Йорка. Якщо озирнутися назад, то ці шість тижнів були дивовижно щасливими. Істотним стало усвідомлення, як і для більшості молодих пар, що в них багато спільних усталених ідей, уподобань і навіть чудернацьких примх; в основному, вони стали друзями.

Хоча втримати багато їхніх розмов на рівні просто дискусій було тяжкою боротьбою. Глорія не сприймала жодних логічних доказів. Упродовж свого життя вона спілкувалася з людьми, які були на нижчому розумовому рівні, ніж вона, або з чоловіками, які під смертельним впливом її краси не наважувалися заперечувати їй; тому, природно, її дратувало, що Ентоні вийшов за межі того стану, коли її твердження були остаточною істиною.

Спершу він не міг збагнути, що така поведінка була частково результатом її «жіночого» виховання, а частково — її краси, отже, він майже зарахував її до лав її статі, як особу дивакувату та безповоротно обмежену. Його дратувала повна відсутність у неї відчуття справедливості. Також він довідався, що коли тема розмови цікавила її, її розум був набагато витривалішим за його власний. Але, в основному, у її свідомості бракувало дидактичної телеологічності: відчуття порядку та організованості, сприйняття життя як клаптика, що загадковим чином складається з іншими в єдину клаптикову ковдру, проте невдовзі для нього стало очевидним, що така риса була б у ній просто недоречною.

Ще одна риса, яку вони набули спільно, можна сказати, найкраща з усіх, — майже надприродна здатність торкати серця одне одного. В той день, коли вони покидали готель у Коронадо, він складав речі, а вона сіла на інше ліжко й гірко заплакала.

— Золотце моє, — його руки обплелись довкола неї, він пригорнув її до плеча. — Що з моєю коханою Глорією? Скажи мені.

— Ми переїжджаємо... — схлипувала вона. — О, Ентоні, це перше місце, де ми жили разом. Ось і наші два ліжечка тут, поруч одне біля одного, вони завжди будуть чекати нас, а ми ніколи більше не повернемося до них.

Її плач завжди розривав йому серце. На нього наринувла сентиментальність, і сльози накопилися на очі.

— Глоріє, ну чого ти, ми просто переїжджаємо в іншу кімнату. Там будуть інші маленькі ліжечка. Ми будемо разом усе життя.

Вона заторохтіла низьким охриплим голосом.

— Ніколи вже більше не буде таких двох маленьких ліжечок! Хоч би звідки ми їхали, щось залишається позаду, щось змінюється, щось губиться. Ніколи не можна щось достеменно відтворити, а тут я повністю належала тобі...

Він пристрасно притиснув її міцніше, усвідомлюючи, що значить ця мить, він зовсім не намагався критикувати її за надмірну сентиментальність, хіба що за те, що вона так сильно піддавалася бажанню поплакати... Глорія, ледача істота, яка плекає свої власні мрії, яка видобуває гостроту зі спогадів свого життя і молодості.

Коли пізно того ж вечора він повернувся з вокзалу з квитками, то побачив, як вона спить на їхньому ліжку, обіймаючи чорний предмет, що його він спершу не міг розрізнити. Він підійшов ближче й побачив, що то був його черевик — не зовсім новий, не зовсім чистий, але її залите сльозами обличчя міцно притискалося до нього, і Ентоні зрозумів це древне й морально чисте послання. Якою ж насолодою було розбудити її та побачити, як вона усміхається до нього, — зніяковіла, але сповнена усвідомлення, що її вигадку вірно потрактували.

Ентоні ніколи не усвідомлював цінності чи символічності цих речей, але завжди відчував, що вони наблизилися до серцевини кохання.

СІРИЙ БУДИНОК

Саме на третьому десятку настає той момент, коли життя починає згасати, й воістину наївним є той, хто вважає важливим те, що й десять років тому. У тридцять шарманщик — уже просто поїдений міллю чоловік, який крутить ручку шарманки, — а ко-

лись він був шарманщиком! Тавро людства, якого не уникнути, торкається також усіх тих безликих і красивих речей, якими може володіти тільки молодість у всій їхній пишноті. Блискучий бал, радісний від сміху закоханих, зношує свої шовк і парчу, щоби виставити напоказ голий каркас людської суті, — о, ця вічна рука! — а п'єса, божественна і трагічна, стає просто послідовністю промов, народженою в поті плагіаторів у липкі й вологі від страху години, і виконують її люди боягузливі до судом, та ще й охочі до всіляких сентиментів.

Саме в той час, у перший рік подружнього життя, «сірий будинок» зненацька заскочив Глорію з Ентоні, а шарманщик уже почав процес свого неминучого перетворення. Їй було двадцять три, йому — двадцять шість.

«Сірий будинок» був попервах чимось на кшталт пасторальної мрії. Перші два тижні вони жили у квартирі Ентоні в якомусь страшному поспіху, в задушливій атмосфері розпакованих валіз, напливу відвідувачів і вічних мішків для прання. Разом зі своїми друзями вони обговорювали важливі проблеми їхнього майбутнього. Дік і Морі сиділи з урочистим, майже задумливим виглядом і кивали головами, коли Ентоні зачитував список того, що «треба» зробити і де вони «мають» жити.

— Я хотів би поїхати з Глорією за кордон, — скаржився він, — якби ж не ця чортова війна... а потім хотілось би оселитися десь у селі, десь недалеко від Нью-Йорка, звичайно, де я зміг би писати... чи займатись чим захочеться.

Глорія засміялась.

— Хіба ж він не чудовий? — запитала вона Морі. — «Займатися, чим захочеться!» А що я робитиму, якщо він буде працювати? Морі, ти возитимеш мене на прогулянки, якщо Ентоні буде працювати?

— Принаймні я ще не збираюся працювати, — швидко додав Ентоні.

Хоча вони за замовчуванням десь віддалено думали, що колись він зробить блискучу дипломатичну кар'єру, всі принци та прем'єр-міністри будуть заздрити йому через красуню-дружину.

— Ну, — сказала Глорія, — я вже точно нічого не знаю. Ми говоримо й говоримо, але так нікуди й не просуваємося. Коли ми

розмовляємо з друзями, вони відповідають тільки те, що ми хочемо почути. Хотіла б я, щоби хтось про нас подбав.

— Чому б вам не проїхатися за місто, у Грінвіч, скажімо, чи ще десь? — підказував Річард Кермел.

— О, це може бути цікаво, — сказала Глорія так, ніби її осяяла якась здогадка. — Гадаєш, ми могли би знайти там будинок?

Дік низав плечима, а Морі засміявся.

— Ви двоє мене просто дивуєте, — сказав він. — Ви вкрай непрактичні люди! Щойно ми згадуємо місце, ви очікуєте, що ми витягнемо стос світлин із кишень із зображеннями різних архітектурних стилів та бунгало.

— Цього я якраз не хочу! — обурилася Глорія. — Тісні задушливі бунгало, купа сусідських дітей, а їхній татусь косить газон у сорочці з закасаними рукавами...

— На Бога, Глоріє, — перебив Морі, — ніхто не хоче закривати тебе в бунгало. Хто, заради всього святого, підняв цю розмову про бунгало? Але ви ніколи не знайдете житла, якщо не поїдете його шукати.

— Шукати — де? От ти кажеш: «поїхати пошукати», але де?

Зі всією гідністю Морі провів своєю котячою лапою довкола кімнати.

— Скрізь. Країна велика, щось знайдете.

— Дякую.

— Слухайте! — жовте око Річарда Кермела хвацько закрутилося. — Біда в тому, що ви двоє неорганізовані. Ви хоч щось знаєте про штат Нью-Йорк? Мовчи, Ентоні, я з Глорією розмовляю.

— Ну, — врешті зізналася вона, — я була на декількох приватних вечірках у Портчестері й десь у Коннектикуті, але, звісно, це не Нью-Йорк, так? І Морріставн теж, — закінчила вона вже геть мляво.

Гучний сміх.

— О Господи! — заходився Дік. — Морріставн теж! Ні, Санта-Барбара теж ні, Глоріє. Слухай сюди. Для початку, — хіба що ти маєш багато грошей, — про такі місця, як Ньюпорт чи Саутгемптон, чи Такседо, навіть і думати не варто.

Всі одноставно з цим погодились.

— Особисто я ненавиджу Нью-Джерсі. Але є ще місця на північ від Нью-Йорка, над Такседо.

— Там дуже холодно, — коротко відповіла Глорія. — Я там одного разу каталася.

— Ну, мені здається, є ще багато міст, таких як Рі, між Нью-Йорком і Грінвічем, де ви можете купити маленький сірий будиночок, чи ще щось таке...

Глорія аж підстрибнула від захвату. Вперше, після повернення зі Сходу, вона знала, чого хотіла.

— Так, певна річ! — вигукнула вона. — О, так! От і все: маленький сірий будиночок, а довкола все біле, і кленові гаї, такі коричнево-золоті, як на малюнку в галереї. Де нам знайти такий?

— На жаль, я забув свій перелік маленьких сірих будиночків із кленовими гаями довкола, але спробую знайти. А ви поки візьміть аркуш і запишіть назви сімох міст, які вам можуть підійти. І кожного дня впродовж тижня навідуйтеся в одне з них.

— Отакої! — запротестувала Глорія, так ніби розумовий процес втомив її. — Чому б тобі не поїхати і не зробити це за нас? Я ненавиджу поїзди.

— Тоді найміть машину і...

Глорія позіхнула.

— Ця дискусія мене втомилася. Мені здається, все, що ми робимо, — це обговорюємо, де нам жити.

— Моя витончена дружина втомлюється від роздумів, — іронічно зауважив Ентоні. — Їй потрібна канапка з помідором, щоби стимулювати виснажені нерви. Ходімо, вип'ємо десь чаю.

Найбільш невдалим наслідком їхньої розмови з Діком було те, що вони дослівно сприйняли його пораду і по двох днях поїхали до Рі, де тинялися довкола разом із роздратованим агентом, як двоє немовлят у лісі. Їм показували будинки за сотню в місяць, які тісно прилягали до інших будинків за сотню в місяць; їм показували будинки, які стояли окремо та які викликали в них стійку відразу; вони неохоче корилися проханням агента глянути на плиту («гляньте на цю плиту — яка добротна!»), потрясти з усієї сили дверима й постукати по стінах, що мало би слугувати доказом, що будинок не розвалиться одразу, хоч би яким благоденним він видавався на перший погляд. Вони заглядали крізь вікна на «комерційні» інтер'єри з плоскими стільцями й жорсткими диванами, чи на домашні меланхолійні дрібнички, забуті з минулих літ-

ніх вакацій: тенісні ракетки, засиджені дивани і гнітючі портрети гібсонівських дівчат. З відчуттям провини вони оглянули декілька справді гарних будинків, усамітнених, гідних і прохолодних — за три сотні в місяць. Вони покидали Рі з відчуттям глибокої вдячності агентів.

Назад до Нью-Йорка вони поверталися у переповненому потязі, сидіння позаду них було зайняте латиноамериканцем, який, вочевидь, харчувався тільки часником. Додому вони зайшли з відчуттям глибокої вдячності й на межі істерики. Глорія побігла в бездоганну ванну кімнату, щоби прийняти гарячий душ. Тому впродовж тижня, щойно заходило питання про майбутню оселю, в них різко падала дієздатність.

Зрештою, питання вирішилося само собою вкрай неромантичним способом. Одного дня Ентоні забіг до вітальні, випромінюючи «ідею».

— Я знаю! — вигукнув він із таким виглядом, ніби йому пощастило вполювати мишу. — Ми купимо машину!

— Нічого собі! Ніби в нас і так проблем мало?

— Дай мені хвилику, щоби пояснити, гаразд? Ми просто залишимо наші речі в Діка, закинемо пару валіз у машину — ту, яку купимо, за містом вона нам таки буде потрібна, і просто поїдемо в напрямку Нью-Хейвена, розумієш, місця, де кепське сполучення з Нью-Йорком. Там мали би пропонувати дешевшу оренду, і, щойно знайдемо будинок, який ми хочемо, просто там і оселимось.

Він так часто й захоплено повторював слово «просто», що воно пробудило її заколисаний ентузіазм. «Завтра купуємо машину», — сказав він із бундючним виглядом, енергійно ходячи кімнатою, чим дуже правдоподібно симулював робочу діяльність.

— Завтра купуємо машину!

Життя, яке завжди шкутильгає за десятимильними стрибками уяви, побачило їх за тиждень за містом у дешевому, але свіжопофарбованому «родстері», дивилось, як вони ідуть крізь хаотичний і незрозумілий Бронкс, потім широкою й похмурою місцевістю, де безрадісні синьо-зелені пустки чергувалися з передмістями, де кипіла жажлива й мерзенна діяльність. Вони виїхали з Нью-Йорка об одинадцятій, був уже гарячий і блаженний полудень, коли вони, вже не так заповзято, тяглися через Пелем.

— Ні, це не міста, — зневажливо сказала Глорія, — це просто приміські квартали, що їх невідомо з якої причини нагромадили серед цієї пустки. Можу уявити, що в усіх чоловіків тут вуса ніби морилкою приморені. Бо вони всі дуже швидко п'ють каву зранку.

— І грають у пінокль в електричках.

— Що таке пінокль?

— Не чіпляйся до слів. Звідки я знаю? Але звучить так, ніби саме це вони й роблять.

— Мені подобається. Звучить так, ніби хтось хрустить суглобами пальців, щось таке... Дай я поведу.

Ентоні недовіркою глянув на неї.

— Хочеш сказати, що ти вмієш водити?

— З чотирнадцяти років.

Їхні голови разом відкинулися назад, як у маріонеток, коли різким поворотом машина обігнала фургон молочника, який стояв попереду. Його водій вискочив з кабіни й зайшовся прокльонами. І, як заповідає традиція дороги, Ентоні відповів йому короткими слівцями щодо непристистності професії молочника. Він перервав свої зауваження і повернувся до Глорії, але усвідомлення того, що він припустився тяжкої помилки, наростало, оскільки вона була водієм ексцентричним і вперто-байдужим.

— Пам'ятаєш, — він нервово намагався застерегти її, — як продавець сказав нам, щоб ми не їздили більше двадцяти миль на годину перші п'ять тисяч миль?

Вона коротко кивнула й додала газу. Було зрозуміло, що вона збирається перевищити рекомендований ліміт якомога швидше. Ще за хвилину вона зробила наступну спробу.

— Бачиш отой знак? Хочеш, щоби нас затримали?

— О, на Бога! — роздратовано вигукнула вона. — Ти завжди все перебільшуєш!

— Я не хочу, щоби нас заарештували.

— Хто тебе заарештує? Ти такий упертий, просто як учора з моїми пігулками від кашлю.

— Це було заради твого власного блага.

— Ха! Я так само могла би жити з мамою.

— Ну що ти таке кажеш!

Вони швидко проїхали повз поліціанта, який стояв на узбіччі.

— Бачила? — запитав Ентоні.

— Ох, ти мене з розуму зведеш! Він же нас не заарештував, так?

— Коли заарештує, буде вже пізно, — Ентоні блискуче встояв.

Вона відповіла з презирством, майже ображено:

— Ну що таке! Ця стара шкапа не їде більше тридцяти п'яти.

— Вона не стара.

— Та вона ледве дихає!

Того вечора машина приєдналася до мішків з пранням і до желатинок в трійці самоствердження Глорії. Він попереджав її про залізничні переїзди, про автомобілі, які наближались, і зрештою наполог на своєму: невдовзі ображена і зла Глорія мовчки сиділа на пасажирському сидінні десь між містами Ларчмонт і Рі.

Але саме завдяки її злісній мовчанці той сірий будиночок матеріалізувався з їхніх мрій, оскільки за Рі він похмуро таки здав їй кермо. Він благально подивився на неї, а Глорія, яка присяглася бути обачною, знову повеселіла. Втім, оскільки невихований трамвай відмовився покидати свою колію, Глорія пірнула в бічну вуличку — й зрештою так і не знайшла дороги назад. Вулиця, на яку вони врешті звернули, десь за п'ять миль за Кос Кобом, геть утратила ознаки головної дороги. Асфальт перетворився на гравій, потім на ґрунт — окрім того, дорога звузилась, і звідкись з'явилися межі з кленових дерев, сонце сідало й сочилося крізь крони, творячи чудернацькі візерунки на високій траві.

— Тепер ми точно заблукали, — застогнав Ентоні.

— Глянь на знак!

— Марієтта — п'ять миль. Що це за Марієтта? Ніколи про неї не чув, але їдемо далі. Ми можемо розвернутись тут і просто виїхати знов на головну дорогу.

Дорога вкрилася рубцями глибоких колій, на ній виступали загрозливі вибоїни. Раптом вигулькнули і зникли три дахівки ферм. Удалині з'явилися сумні дахи містечок, які оточували високу білу дзвіницю.

Глорія завагалася між двома поворотами, відреагувала надто пізно і на друзки розбила трансмісію об пожежний гідрант.

Було вже темно, коли брокер із Марієтти показав їм сірий будиночок. Вони одразу наштовхнулись на нього на околиці села, де він спочивав просто неба, яке накрило його теплим синім плащем,

зашпиленим крихітними зірочками. Будинок стояв тут з тих часів, коли жінок, які тримали котів, називали відьмами, з часів, коли Пол Ревір зробив штучні зуби в бостонській підготовчій школі, щоби розбудити націю комерсантів, коли наші предки гордим на-товпом покидали Вашингтон. Відтоді в будинку укріпили слабкий кут, суттєво перепланували й заново побілили всередині, розширили кухню і прибудували бічний ганок — але, за винятком даху нової кухні, що його якийсь йолоп покрив червоною жерстю, будинок зберіг свою неповторну своєрідність.

— Як вас занесло в Маріетту? — запитав брокер, намагаючись приховати підозріливість. Він саме показував їм чотири простори та світлі спальні.

— Ми поламалися, — пояснила Глорія. — Я в'їхала в гідрант, і нас відкотили в гараж, а потім ми побачили вашу вивіску.

Брокер кивнув, не спроможний слідкувати за такими викрута-сами спонтанності. Було щось дещо легковажне в тому, щоби до-мовлятись ось так, одразу, без місяців попередніх переговорів.

Вони підписали договір того ж вечора, і їх щасливих, у машині брокера, доправили в сонний і древній «Маріетта Інн», який був настільки знищеним, що не мав жодного шансу на легковажність чи супутні їй веселощі, притаманні таким сільським прихисткам. Півночі вони не спали, а планували, чим тут будуть займатися. Ентоні мав намір працювати в шаленому темпі над своїми до-слідженнями, щоби умилостивити цинічного діда... Коли маши-ну відремонтують, вони об'їдуть округи, знайдуть найближчий «справді хороший» клуб і вступлять до нього, Глорія зможе грати там у гольф чи «щось таке», поки Ентоні буде писати. Це була ідея Ентоні, Глорія ж хотіла тільки читати і мріяти, поки служниця з ангельським виглядом подаватиме їй канапки з помідором і ли-монад, решта майбутнього наразі була в тіні. В перерві між розді-лами Ентоні буде приходити, щоби поцілувати її, а вона буде без діла лежати в гамаку... Гамак! Колиска нових мрій, які гойдаються в такт із його уявним ритмом, коли вітер колихає його і здійсмає сонячно-пшеничні тіні на полі, чи коли курна дорога вкривається ластовинням від лагідного літнього дощу...

А гості? І тут у них зав'язалася довга дискусія, і кожен намагав-ся бути достатньо зрілим і далекоглядним. Ентоні стояв на тому,

що їм потрібне буде товариство кожні вихідні «для зміни оточення». Це спровокувало сентиментальну і глибоку розмову про те, що Ентоні замало товариства однієї Глорії. Хоча він переконував, що йому її вистачає, вона все ж таки мала сумніви... І зрештою, сама собою, розмова повернула до звичного надокучливого запитання: «І що тоді? Ох, що ми тоді будемо робити?»

— Ну, ми можемо завести собаку, — запропонував Ентоні.

— Не хочу собаки. Хочу кішку. — І далі вона детально і з ентузіазмом заглибилася в історію кішки, яка в неї колись була. Ентоні вирішив, що то була істота з жахливим характером, яка не мала ані особистого шарму, ані відданості.

Потім вони заснули і прокинулись за годину до світанку, бо привид їхнього сірого будинку танцював перед їхніми зачарованими очима.

ДУША ГЛОРІЇ

Тієї осені сірий будинок прийняв їх з таким напливом почуттів, які годі було очікувати від його поважного віку. Були, що-правда, і мішки з пранням, був апетит Глорії і схильність Ентоні до безплідних роздумів, і його надумана «нервовість», але були також і хвилини ні з чим не зрівнянної злагоди. Часом вони сиділи на ганку, притиснувшись одне до одного, й чекали, поки вийде місяць, перестрибне через густий ліс і залле своїм світлом акри полів, а потім сколихне срібні хвилі, які докотяться до їхніх ніг. У цьому місячному сяйві обличчя Глорії робилося проникливим і мрійливим, яке багато про що нагадувало, і потрібно було не більше краплі зусиль, аби злетіли шори звичок і вони знову знайшли одне в одному ту саму квінтесенцію романтики, що й минулого червня.

Однієї ночі, коли її голова лежала в нього на грудях, а їхні сигарети жевріли, ніби два маячки під куполом темряви над ліжком, вона вперше й уривчасто заговорила про чоловіків, які на короткий момент прагнули поневолити її красу.

— Ти коли-небудь про них згадуєш? — запитав він її.

— Тільки випадково, якщо станеться щось таке, що викличе спогади саме про цього чоловіка.

— А що ти згадуєш — їхні поцілунки?

— Всяке таке... чоловіки зовсім інші, коли вони з жінками.

— В чому інші?

— Ох, у всьому — це складно пояснити. Наприклад, чоловіки, в яких уже була певна репутація, що давно вкоренилася, зі мною поводитися зовсім несподівано. Брутальні чоловіки були ніжними, нікчеми виявлялися напрочуд вірними і приятними, а нерідко чоловіки, яких уважали благородними, робили такі вчинки, в яких не було нічого благородного.

— Наприклад?

— Ну, був такий хлопець, Персі Волкот із Корнелла, в коледжі був чимось на кшталт героя: видатний спортсмен, врятував людей із вогню, чи щось таке. Але невдовзі я зрозуміла, що він небезпечно дурний.

— Що ти маєш на увазі?

— У нього була якась дивна концепція «жінки, яка пасувала би йому за дружину». Це доводило мене до сказу, тому я полюбляла насміхатися з нього. Він хотів дівчину, яка ніколи ні з ким не цілувалася, полюбляла би шити, сиділа вдома і поклонялася його зарозумілості. І закладаюся, що якби він здивав таку ідіотку, то вже розважався би на стороні з якоюсь більш кмітливою леді.

— Мені шкода його дружину.

— А мені ні. Подумай, якою тупою треба бути, щоби не усвідомити цього до весілля! Його ідея поваги до жінки полягала в тому, щоб охороняти її від усіляких розваг. Навіть із найкращими намірами, таке годиться тільки для середньовіччя.

— А як він ставився до тебе?

— Зараз розповім. Як я вже казала — чи я не казала? Він був запаморочливо красивий: великі чесні карі очі, а посмішка така, що ти гадаєш: за нею — серце із щирого золота. Я була тоді юна й довірлива, я гадала, що в нього є хоч крапля розсудливості, отже, одного вечора я пристрасно поцілувала його, коли ми катались околицями після танців у Хомстеді біля Хот-Спрінгс. Це був чудовий тиждень, я пам'ятаю соковиті зелені дерева, розкидані долиною, як зелена піна, з них піднімається ранковий жовтневий туман, ніби багаття, щоби вкрити їх листя міддю...

— А що твій друг з ідеалами? — перервав Ентоні.

— Коли він поцілував мене, то, здається, подумав, що має право на щось більше, що мене не потрібно «поважати», як ту Беатріс Ферфакс, усім задоволену дівчину з його уяви.

— І що він зробив?

— Небагато. Я зіштовхнула його з шістнадцятифутового насипу ще до того, як він добряче завівся.

— Він забився? — засміявся Ентоні.

— Зламав руку й вивихнув щиколотку. Потім він розповідав цю історію по всьому Хот-Спрінгс, а коли його рука зажила, один хлопець на ймення Барлі, якому я подобалася, побився з ним і знову її зламав. Ох, гармидер був страшний! Він погрожував подати до суду на Барлі, а Барлі — він був із Джорджії — кажуть, бачили, як він купував пістолет. Але ще до того мама забрала мене назад на Північ, звичайно, проти моєї волі, тож я так і не дізналася, чим усе закінчилося, хоч одного разу я зустріла Барлі в холі готелю «Вандербіт».

Ентоні довго й гучно сміявся.

— Яка біографія! Я мав би просто шаленіти, бо ти цілувала стількох чоловіків. Але я не злюсь.

З цими словами вона сіла на ліжку.

— Смішно, але я впевнена, що ці поцілунки не залишили на мені й сліду: ані краплі нерозбірливості у стосунках. Знаєш, хоча одного разу один чоловік сказав мені цілком серйозно, що ненавидить мене, бо я — ніби загальноживана склянка для пиття.

— Зухвалий чоловік...

— Я засміялась і сказала йому, що точніше вважати мене круговою чашею, яка передається з рук у руки, але від того не втрачає своєї цінності.

— Чомусь мене це анітрохи не хвилює — але, з іншого боку, хвилювало б, якби ти дозволила щось більше, ніж поцілунки. Але, я гадаю, ти не здатна на ревності, крім випадків, коли це ранить твоє марнославство. Чому тобі байдуже, чим я займався? Чи ти волієш уважати мене абсолютно невинним?

— Все залежить від сліду, який вони у тобі залишають. Я цілувалася, бо чоловік був вродливий, чи місяць був звабливий, чи навіть тому, що була схвильована і трохи романтична. Але це все на мене не мало жодного впливу. Але ти пам'ятаєш, і твої спогади переслідують і хвилюють тебе.

— Ти нікого не цілувала так, як мене?

— Ні, — щиро відповіла вона. — Як я вже сказала, чоловіки намагались — ох, багато чого намагались! Кожна красива дівчина через це проходила... Розумієш, — підвела вона підсумок, — для мене не важливо, скільки жінок у тебе було в минулому, якщо це було суто фізичне задоволення. Але не думаю, що змогла би стерпіти бодай думку про те, що ти міг із кимось жити довший час або навіть хотіти одружитися з кимось. Це зовсім інше. А якщо згадувати всі ті маленькі подробиці, то вони лише притупили би всю свіжість теперішніх відносин, а це — найбільш дорогоцінна складова любові.

Захоплений, він притягнув її до себе на подушку.

— Кохана моя... — прошепотів він, — якби ж я пам'ятав ще щось, окрім твоїх поцілунків...

Потім Глорія сказала дуже м'яким голосом:

— Ентоні, здається, тут хтось хотів пити.

Ентоні засміявся і з дуркуватою, але веселою посмішкою виліз із ліжка.

— Тільки з маленьким кубиком льоду у воді, — додала вона. — Як ти гадаєш, мені це можна?

Глорія вживала прикметник «маленький», коли просила про послугу — так її прохання звучали менш категорично. Але Ентоні знову розсміявся: чи хотіла вона тільки кубик льоду, чи цілу брилу, спускати-ся на кухню таки доведеться йому... Її голос тягнувся за ним через хол:

— І маленький крекер із шматочком мармеладу згори...

— От дідько! — зітхнув Ентоні й від захоплення вилаявся. — Воно чудове, це дівчисько! Цього в нього не забрати!

— Коли в нас буде хлопчик, — завела вона якимось розмову, і вони вже вирішили, що це буде за три роки, — я хочу, щоби він був схожий на тебе.

— Окрім ніг, — лукаво додав він.

— О, так, окрім ніг. Ноги мають бути моїми. А решта — може бути твоє.

— А мій ніс?

Глорія задумалась.

— Ну, можливо, мій ніс. Але однозначно — твої очі та мій рот, і, певне, моя форма обличчя. Я от думаю, що якби в нього було мое волосся, це було би гарно.

— Моя люба Глоріє, ти вже привласнила всю дитину.

— Я не навмисне... — вибачалася вона сміючись.

— Хай у нього принаймні шия буде моя, — наполягав він, серйозно розглядаючи себе в дзеркалі. — Ти завжди казала, що тобі подобається моя шия, бо не виступає борлак, окрім того, твоя шия — занадто коротка.

— Що? Не коротка! — обурено вигукнула вона, повертаючись до дзеркала. — Вона така, як треба. Не вірю, що ти колись бачив красивішу шию.

— Занадто коротка, — повторив він, піддражнюючи її.

— Коротка? — з відчутними нотками відчаю в голосі. — Коротка? Ти божевільний! — Вона почала витягувати її та видовжувати, аби переконати себе в її зміїній гнучкості. — Ти називаєш це короткою шиєю?

— Найкоротша з тих, що я бачив.

Уперше за багато тижнів на очах Глорії заблищали сльози, і вона глянула на нього поглядом, у якому був справжній біль.

— Ох, Ентоні...

— Господи, Глоріє! — збентежений, він кинувся до неї та взяв за лікті. — Не плач, будь ласка! Ти не зрозуміла, що я просто жартую? Глоріє, глянь на мене! Кохана, у тебе найдовша шия, яку я коли-небудь бачив. Чесно...

Її сльози розчинились у зболеній посмішці.

— Тоді тобі не слід було цього говорити. Краще поговорімо про дитину...

Ентоні змірював кімнату кроками і повторював, ніби готуючись до дебатів.

— Підсумуємо. Отже, можемо мати двох дітей, двох різних і гарних дітей, які будуть повністю відрізнятися між собою. Одне маля буде поєднанням наших найкращих рис. Твоє тіло, мої очі, мій розум, твоя кмітливість. Друге маля втілить в собі наші найгірші риси: моє тіло, твій характер і мою нерішучість.

— Мені подобається друге маля, — сказала вона.

— Чого б мені справді хотілося, — провадив Ентоні, — це мати два комплекти по троє дітей з різницею в рік, а потім експериментувати з цими шістьма дітлахами...

— Бідолашна я, — додала вона.

— ...я відправив би їх учитись в різні країни з різними системами, а коли їм виповниться двадцять три, я зберу їх усіх разом і подивлюся, що з них вийшло.

— Але нехай у них усіх буде моя шия, — підказала Глорія.

КІНЕЦЬ РОЗДІЛУ

Автомобіль нарешті відремонтували, а він, ніби хотів їм помститися, став предметом безконечних суперечок. Хто поведе? Як швидко може їхати Глорія? Ці два питання, які викликали вічні взаємні обвинувачення, могли тривати декілька днів. Вони об'їхали всі містечка в околиці, Рі, Порчестер і Грінвіч, запрошували до себе десятки друзів, переважно подруг Глорії, які зазвичай перебували на різних стадіях вирощування дітей. Ці причини, як і багато інших, доводили Глорію до нервового зриву. Ще годину після кожного візиту вона кусала нігті від нестями і, зазвичай, виливала всю свою злість на Ентоні.

— Ненавиджу жінок! — вигукнула вона, украй розлючена. — Про що можна з ними говорити, крім оцих дурних балачок? Я вже втомилася розхвалювати їхніх дітей, яких я хочу просто задавити! І кожна з цих гусок уже починає підозрювати або ревнувати свого чоловіка, якщо він достатньо привабливий, а якщо ні, то починає нудитися з ним.

— Не хочеш більше їх запрошувати?

— Не знаю. Вони всі видаються мені нечистими — всі-всі. Крім хіба декількох. Констанс Шоу, пам'ятаєш, та місіс Меріам, яка приїжджала минулого вівторка, — напевно єдина. Вона така висока, свіжа і велична.

— Мені такі високі не подобаються.

Хоча вони відвідували танцювальні вечори в декількох заміських клубах, але вирішили, що осінні «виходи» для них майже закінчилися, та й їм уже не дуже й хотілося. Він ненавидів гольф; Глорія іноді полюбляла грати, одного вечора в них відбулася напружена партія з якимись старшокурсниками, і їй було приємно, що Ентоні міг пишатись її красою. Також вона помітила, що хазяйку вечора місіс Гренбі непокоїв той факт, що Ентоні та Алек Гренбі були однокурсниками, і той із запалом долучився до гри.

Гренбі ніколи більше їм не телефонували, і хоча Глорія сміялась, цей факт її зачіпав.

— Розумієш, — пояснювала вона Ентоні, — якби я не була заміжня, її це не хвилювало б, але свого часу вона надивилася фільмів, тож гадає, що я така собі «вамп». Але річ у тім, що задобрювання таких людей потребує зусиль, яких я просто не хочу робити... А ці маленькі симпатичні першокурсники стріляли на мене очима і робили ідіотські компліменти! Я це переросла, Ентоні.

Соціальне життя в Марієтті було бідним. Шестикутником довкола міста були розташовані кілька ферм, що належали древнім старцям. Ті показувалися на люди дорогою на вокзал, у формі неповоротких опудал із сіро-солом'яними головами на задніх сидіннях лімузинів, інколи їх супроводжували такі ж древні й удвічі масивніші за них дружини. Городяни були людьми винятково нецікавими — в основному, незаміжні жінки, єдиною сферою зацікавлень яких були шкільні фестивалі й три загрозово білі церкви. Єдиною з місцевих, із ким вони завели тісний контакт, була плечиста, з широкими стегнами дівчина-шведка, яка приходила до них кожного дня допомагати по дому. Вона була мовчазна і старанна. Одного разу Глорія застала її зі схованим у долоні обличчям за кухонним столом — вона гірко плакала. Відтоді Глорія почала відчувати перед нею надприродний страх і припинила скаржитися на їжу. Саме через її невимовну й таємну скорботу дівчина залишилася з ними.

Для Ентоні виявилось несподіванкою схильність Глорії до передчуттів та її сплески віри в надзвичайне. Можливо, якийсь комплекс із дитячого віку, належним чином і «науково» оформлений її матір'ю-білфісткою, чи якась успадкована гіперчутливість зробили її сприйнятливою до будь-яких духовних натяків і зовсім недовірливою до мотивів живих людей. Вона була схильна приписувати будь-яку незвичайну подію неспокійним духам предків. Розпачливі скрипи, які наповнювали старий дім вітряними ночами, які для Ентоні видавалися кроками грабіжників із револьверами наготові, були для Глорії злими привидами, які не знали спокою, духами мертвих поколінь, які шукали прощення в цьому древньому й таємничому будинку. Якось уночі їх розбудили два різкі удари на першому поверсі. Наляканий Ентоні намагався з'ясувати їхне

походження, але безрезультатно. Потім вони пролежали всю ніч без сну, ставлячи одне одному запитання з екзаменаційних білетів зі світової історії.

У жовтні з двотижневим візитом приїхала Мюріел. Глорія подзвонила їй по міжміському телефону, і місіс Кейн, закінчуючи розмову її улюбленим «Доообренько. Вже лечу!», примчалася з дюжиною нових популярних платівок під пахвою.

— Вам потрібно завести фонограф у цьому селі, — сказала вона, — принаймні маленьку «Віктролу» — вони недорогі. І тоді, коли вам буде самотньо, ви завжди зможете мати вдома і Карузо, і Ела Джонсона.

Вона набридала Ентоні так, що він не знав, куди подітися, постійно повторюючи йому, що «він перший розумний чоловік, якого вона зустріла, а вона так втомилася від пустопорожніх людей». Він не міг зрозуміти, як чоловіки закохуються в таких жінок. Хоча він припускав, що коли придивитися неупередженим поглядом, вона навіть могла бути м'якою й піддатливою.

Але Глорія, яка відчайдушно виставляла напоказ своє кохання до Ентоні, просто муркотіла від задоволення.

Врешті, прибув Річард Кермел для красномовного та болісного для Глорії літературного вікенду, вони розмовляли з Ентоні весь вечір допізна, коли вона вже спала сном немовляти нагорі.

— Цей успіх — це щось кумедне, — сказав Дік. — Ще до того, як надрукували роман, я безуспішно намагався продати декілька коротких оповідань. А потім, після того, як книжку надрукували, я відредагував три з них і продав в один журнал, який раніше відмовився їх видавати. Відтоді я написав іще багато оповідань, бо видавництво розраховується за книжку тільки взимку.

— Не дозволяєш собі спочивати на лаврах?

— Ти маєш на увазі, що я пишу непотріб? — задумався він. — Якщо ти маєш на увазі, що я ллю водичку в цих оповіданнях, то це не так. Хоча не надто вже й стараюсь. Звісно зараз я пишу набагато швидше, та й роздумую менше. Можливо, тому, що після того, як ти одружився, а Морі переїхав до Філадельфії, я не маю з ким поговорити. Зникли старі бажання й амбіції. Ранній успіх, сам розумієш.

— А тебе це не хвилює?

— Шалено. У мене з'явилося щось на кшталт словесної лихоманки, напевно, це схоже на мисливську лихоманку — така собі літературна самосвідомість, яка прокидається, коли я примушую себе писати. Але насправді страшні дні — не ті, коли я гадаю, що не можу писати. Страшно тоді, коли я розмірковую, чи варто писати взагалі... Я маю на увазі, що, може, я просто блазень, якому незаслужено пощастило.

— Мені подобається, що ти так гадаєш, — сказав Ентоні із напівзабутим зухвало-зверхнім тоном. — Я боявся, що ти трохи пустився берега зі своєю роботою. Десь читав твоє жакливе інтерв'ю...

Дік болісно скривився.

— Господи! Не гадауй мені! Його написала одна молода леді, дуже захоплена молода леді. Постійно повторювала, що моя робота «могутня», тож я необачно наробив усіляких дурних заяв. Але дещо було непогано, що скажеш?

— Ну, звісно, особливо та частина, де письменник пише для молоді свого покоління, критиків наступного і вчителів прийдешніх поколінь.

— О, я справді так думаю, — зауважив Річард Кермел, обличчя його просвітліло. — Просто не треба було цього казати.

У листопаді вони переїхали у квартиру Ентоні, звідки робили триумфальні вилазки на футбольні матчі Ель—Гарвард і Гарвард—Прінстон, на ковзанку у День святого Миколая, в усі можливі театри і всілякі розваги, які тільки могли знайти, — від невеликих танцювальних вечорів до розкішних прийомів, що їх так любила Глорія, в тих небагатьох маєтках, де сновигали англійського вигляду лакеї у припудрених перуках під пильним керівництвом могутнього мажордома. А ще вони планували поїхати за кордон на початку року або принаймні коли закінчиться війна.

Ентоні нарешті завершив есе у стилі Честертона про дванадцять століття, яке мало слугувати вступом до його запланованої книги, а Глорія провела глибоке дослідження на тему шуб із російських соболів — насправді, зима видавалася дуже приємною, поки одного дня в середині грудня білфістський деміург раптом вирішив, що місіс Гілберт уже досягнула запланованого в її реінкарнації віку. Як наслідок, Ентоні відвіз невтішну й заплакану Глорію в Канзас-

Сіті, де вони віддали, в найліпших традиціях людства, жахливо немислиму данину покійній.

Вперше за все життя містер Гілберт був справді жалюгідною постаттю. Ця жінка, яку він зламав і прирік на служіння його тілу й поклоніння його розуму, так неочікувано втекла від нього — саме тоді, коли він більше не міг її утримувати. Ніколи більше він не зможе так мордувати і залякувати чийсь душу.

Розділ II

СИМПОЗИУМ

Глорія приспала розум Ентоні. Вона, яка видавалася найкращою і найрозумнішою з усіх жінок, повисла, як блискуча завіса, на його шляху, заступаючи сонячне світло. В ті перші роки все, у що він вірив, незмінно несло на собі відбиток Глорії; він бачив сонячне світло тільки кризь візерунок на цій завісі.

Наступного літа щось на кшталт утоми привело їх назад до Маріетти. Впродовж усєї золотої розмороної весни вони тинялися без діла неспокійним і екстравагантним каліфорнійським узбережжям, час від часу об'єднувалися з іншими компаніями, переїжджаючи з Пасадени в Коронадо, з Коронадо до Санта-Барбари; найбільш очевидною причиною було бажання Глорії танцювати під різну музику чи вловлювати безконечні переливи відтінків мінливого моря. З Тихого океану здіймалися їм назустріч дикі скелі й такі самі дикі готелі, збудовані таким чином, щоби на час чаювання гості опинялися на товковиську із плетених лежаків, прославленим костюмами для поло з Саутгемптона й Лейк Фореста, Ньюпорта й Палм-Біч. Неначе хвилі, які плещуться й виблискують у найбільш безтурботній гавані, вони приєднувалися до однієї групи чи до іншої та переїжджали з ними з місця на місце, щоби вести дивні беззмистовні розмови про всілякі розваги, які чекають на них просто за цією веселою та родючою долиною.

Це був стиль простого і здорового дозвілля, де були найкращі чоловіки, які не без задоволення вважали себе вічними кан-

дидатами ефемерних братств із назвами «Порцелянова чаша» чи «Череп і кості», які поширили свій вплив по всьому світу; жінки були більш ніж просто красиві, вони були витончено спортивні, невмілі господині, але прекрасні співбесідниці та окраса будь-якої компанії. Спокійно і граційно танцювали вони на п'єдесталах своєї обраності впродовж манірних чайних годин, виконуючи з гідністю такі рухи, що їх жакливо спотворили виконавці бурлесків чи дівчата-хористки по всій країні. І здається сумним і парадоксальним, що Америка досягнула успіху тільки в цьому сумнівному виді мистецтва.

Впродовж щедрої весни Ентоні та Глорія танцювали і купалися, коли раптом виявилось, що вони витратили забагато грошей, тому вони вирішили усамітнитися на якийсь час. Ентоні мусить «працювати», казали вони. Але перед тим як вони повернулися в сірий будинок, вони пам'ятали, що спали тут, якісь імена вимовлялися над балюстрадами, удвох вони сиділи на ґанку і дивилися на сіро-зелені поля і на чорні згромадження лісу за ними.

Це був начебто той самий Ентоні, але більш байдужий, здатний швидше рухатися тільки під впливом декількох коктейлів, який майже невідчутно, але все ж охолонув до Глорії. Але Глорія — в серпні їй мало виповнитися двадцять чотири — перебувала в непомітній, але щирій паніці щодо цього факту. Шість років залишилось до тридцяти! Якби вона менше кохала Ентоні, то страх плину часу пробудив би в ній інтерес до інших чоловіків, вона навмисне намагалась би видобути випадковий сплеск романтики з кожного потенційного кавалера, який кидав на неї погляди спідлоба через обідній стіл. Одного разу вона сказала Ентоні:

— У мене було таке відчуття, що якби я чогось захотіла, то просто це взяла би. Так я гадала все життя. Але так сталося, що хочу я тільки тебе, тому в мене не залишилось місця для інших бажань.

Вони їхали на схід через випалену й мертву Індіану, коли вона була змушена відірватися від свого улюбленого журналу про кіно, відчуваючи, що звичайна розмова раптом набирає серйозних обертів.

Ентоні глянув крізь вікно машини. Коли шосе перетинало сільську дорогу, поруч неодмінно з'являвся фермер на своєму возі; він жував соломинку і, вочевидь, був тим самим фермером, повз

якого вони проїжджали вже десяток разів, — такий собі мовчазний і лиховісний символ.

— Ти мене непокоїш, — заперечував він. — Я припускаю, що можу захотіти іншу жінку за певних нетривалих обставин, але не можу собі уявити, що я з нею робив би.

— Але для мене це не так, Ентоні. Я не можу допустити, щоб мої бажання надокучали мені. Я волію не хотіти — для мене є тільки ти.

— Хоча я вважаю, якби таке трапилося і ти кимось захопилася...

— Ой, не будь ідіотом! — вигукнула вона. — Не бачу в цьому нічого випадкового. Навіть можливості такої не уявляю.

На цьому розмову було закінчено. Вона почувалася щасливішою у товаристві Ентоні, ніж будь із ким, через його здатність достеменно розуміти її. Вона насолоджувалася його компанією — вона любила його. Отже, це літо почалося майже так само, як попереднє.

Втім, сталась одна радикальна зміна в їхньому господарстві. Холоднокровна скандинавка, чия аскетична кулінарія і сардонічна манера очікувати біля столу так пригнічувала Глорію, поступилася місцем надзвичайно старанному японцеві, якого звали Таналахака і який зізнався, що відгукується на будь-яке ім'я, яке містить дво-складове «Тана».

Тана був незвичайно малий, навіть для японця, і дещо наївно називав себе «громадянином світу». Того дня, коли він прибув із «Агенції надійних японських працівників Р. Гуджімокі», він покликав Ентоні до своєї кімнати, щоби показати скарби своєї валізи. Вони склалися з великої колекції японських листівок, про кожну з них він готовий був одразу розповісти своєму роботодавцеві. Половина з них були порнографічного змісту і, вочевидь, американського походження, хоча їх виробники скромно вилучили свої імена та адресу для листування. Далі він продемонстрував предмети свого рукоділля — пару американських штанів, які пошив сам, і два комплекти спідньої білизни зі штивного шовку. Про мету використання останніх виробів він повідомив Ентоні конфіденційно. Наступним експонатом була доволі вдала копія гравюри Авраама Лінкольна (хоча обличчя, однак, мало виразний слід японського

мистецтва). І останньою з'явилася флейта; він сам її зробив, але вона була зламана: невдовзі він планував її полагодити.

Після цього ввічливого обміну формальностями, що, як Ентоні припустив, притаманні японській культурі, Тана виголосив довгу промову ламаною англійською мовою про відносини між господарем і слугою, звідки Ентоні зробив висновок, що він працював у великих маєтках, але завжди сварився з іншими слугами, бо ті були нечесними. Потім у них відбулася жвава дискусія стосовно слова «чесний», в результаті якої вони обоє розізлились один на одного, бо Ентоні вперто наполягав, що Тана неправильно вимовляє це слово, як «шершень», і навіть почав дзиччати, як бджола, й махати руками, імітуючи крила.

Майже за годину Ентоні випустили на свободу, запевняючи з теплою, що в них ще буде багато приємних розмов і Тана пояснить, «як ми це робимо в нашій країна».

Такою була багатослівна прем'єра Тана в сірому будинку — і він виконав усе, що обіцяв. І хоча він був добросовісний і чесний, та виявився страшенним занудою. Здавалося, що він не міг контролювати свій язик, тож стрибав від абзацу до абзацу з болісно напруженим виразом у маленьких карих очах.

У неділю і в понеділок після обіду він читав розділ коміксів у газетах. Одного разу він побачив карикатуру на японського дворецького, що дуже його розвеселило, хоча він сказав, що персонаж, який для Ентоні був очевидно зі Сходу, насправді мав американське обличчя. Основні труднощі в читанні коміксів полягали в тому, що коли він, за допомогою Ентоні, нарешті прочитував три останні картинки та обдумував їх із таким напруженням, ніби читав Кантову «Критику», то зовсім забував, про що йшлося у попередніх.

У середині червня Ентоні й Глорія відсвяткували свою першу річницю весілля «побаченням». Ентоні постукав у двері Глорії, і вона побігла відчиняти йому. Потім вони сиділи разом на дивані й перелічували всі пестливі імена, які вигадали одне для одного, нові комбінації старих, як світ, ніжностей. Хоча цьому побаченню бракувало м'якого жалю прощання.

Наприкінці червня жах скося глянув на Глорію, затим несподівано вдарив і відкинув на півпокоління назад її світлу душу. А по-

тім відступив у ту непроникну темряву, з якої вийшов, неблаганно забираючи з собою краплю юності.

Із несхибним відчуттям драматурга він вибрав маленьку залізничну станцію в убогому селі біля Порчестера. Весь день її платформа була порожня, ніби прерія, виставлена напоказ брудному жовтому сонцю і поглядам сільських жителів, яких життя неподалік великого міста вже навчило дешевої ошатності, але ще не навчило ввічливості. Дюжина цих червонооких і похмурих, як опудала, жителів були свідками цього інциденту. Навряд чи їхня каламутна й нерозбірлива свідомість сприйняла цей випадок інакше, ніж грубий жарт, або, за найтоншою варіацією, «ганьба». А поки там що, на платформі саме тоді світ втратив частину своєї чистоти.

Того спекотного літнього дня Ентоні сидів із Еріком Меррієм за карафкою скотчу, поки Глорія і Констанс Меррієм плавали й засмагали на клубному пляжі. Констанс лежала під смугастою парасолькою, а Глорія блаженно розтяглася на м'якому піску, незмінно підставляючи свої ноги для засмаги. Потім вони всі підкрипилися простими канапками; Глорія підвелась і постукала Ентоні по коліну парасолькою, щоби привернути його увагу.

— Любий, нам потрібно йти.

— Вже? — Він подивився на неї з відвертою неохотою. Здавалося, для нього зараз немає нічого важливішого, ніж сидіти в затінку на ганку, ліниво попиваючи витриманий скотч, поки господар вкотре розповідав про якийсь епізод забутої політичної кампанії.

— Нам справді треба йти, — повторила Глорія. — Ми можемо взяти таксі на станції... Пішли, Ентоні! — наказала вона більш владним тоном.

— Слухай далі... — Меррієм, якому вкотре обірвали розповідь, висловив відповідні заперечення, наповнюючи бокал гостя порцією, яку можна було розтягнути хвилин на десять. Але під звуки роздратованого: «Нам справді треба їхати!» Глорії Ентоні випив бокал одним махом, підвівся і вклонився господині найбільш вишуканим способом.

— Здається, нам справді треба їхати, — сказав він, приховуючи невдоволення.

Вже за хвилину він ішов за Глорією по садовій доріжці між високими кущами троянд. Її парасолька ледь чутно торкалася соко-

витого червненого листа. Яка вона нечуйна, подумав він, коли вони вийшли на дорогу. Він почувався ображеним, Глорія не мала би переривати таке невинне задоволення, яке нікому не заважало. Віскі заспокоїло і прояснило ці неспокійні думки в його голові. Йому спало на думку, що вона вже не вперше так чинить. Йому тепер завжди доведеться відмовлятися від приємних моментів кожен раз, коли вона стукатиме парасолькою чи заковуватиме очі? Його небажання переростало у злість, яка роздувалась у ньому, як бульбашка, що зараз вибухне. Він мовчав, ледве стримуючись, щоб не посваритись з нею. Перед готелем вони знайшли таксі й мовчки поїхали на маленьку станцію...

І раптом Ентоні зрозумів, чого він хоче — продемонструвати свою волю цій байдужій і нечутливій жінці, одним швидким зусиллям опанувати її — зараз він безмежно цього бажав.

— Заїдьмо до Барнсів, — сказав він, не дивлячись на неї. — Я ще не хочу додому.

У місіс Барнс, вродженої Рейчел Джеріл, був літній будиночок за декілька миль від Редгейта.

— Ми позавчора там були, — коротко відповіла вона.

— Я впевнений, вони будуть раді нас бачити. — Він відчув, що недостатньо рішучий, і, зібравши всю рішучість, додав: — Я хочу бачити Барнсів. У мене немає жодного бажання їхати додому.

— Ну, а в мене немає жодного бажання їхати до Барнсів.

Вони впилися поглядами одне в одного.

— Навіщо, Ентоні, — сказала вона роздратовано, — це недільний вечір, і в них напевне гості. Для чого нам до них їхати о цій годині...

— То чому ми не залишились у Мерріемів? — вибухнув він. — Навіщо їхати додому, коли ми так гарно проводили час? Вони запросили нас на вечерю.

— Їм довелося. Дай мені гроші, я куплю квиток.

— Звісно, що не дам! Я не хочу їхати у цьому бісовому поїзді!

Глорія тупнула ногою по платформі.

— Ентоні, ти поводишся, як п'яний!

— Навпаки, я цілком тверезий.

Але його голос просів, і вона зрозуміла, що це однозначно неправда.

— Якщо ти тверезий, то дай мені гроші на квитки.

Проте вже було запізно говорити з ним таким тоном. У голові його була тільки одна думка: Глорія — егоїстка, вона завжди буде егоїсткою, поки він не покаже їй, хто тут головний. Кращої нагоди бути не могло, бо вона позбавила його задоволення заради своєї примхи. Рішучість його окріпла й моментально перетворилася на тупу й похмуру ненависть.

— Не буду я сідати у поїзд, — сказав він, його голос ледь тремтів від люті. — Ми їдемо до Барнсів.

— Я не їду! — закричала вона. — Якщо ти поїдеш туди, я їду додому сама!

— Ну то їдь.

Без жодного слова вона пішла до каси, а Ентоні одразу згадав, що вона мала при собі якісь гроші. Не такої перемоги він хотів, не так усе мало бути. Він кинувся за нею і схопив її за руку.

— Слухай мене! — гаркнув він. — Нікуди ти сама не поїдеш!

— Звісно, поїду! Що таке, Ентоні! — Цей вигук, разом із зусиллям, з яким вона намагалася викрутитися, тільки змусив його стиснути руку сильніше.

Він дивився на неї примруженими від злості очима.

— Відпусти! — Її голос наповнювався люттю. — Якщо в тобі є крапля порядності, відпусти.

— Чого б то? — Він знав, чому. Але бажання втримати її стало для нього питанням честі.

— Я йду додому, розумієш? А ти мене зараз відпустиш!

— Не відпущу.

Її очі палали.

— Ти збираєшся тут влаштувати сцену?

— Я сказав: ти нікуди не підеш! Мені набрид твій безконечний егоїзм!

— Я просто хочу піти додому. — Дві сльозинки гніву скотились з її очей.

— Цього разу ти зробиш так, як я сказав.

Вона повільно випросталась, її голова відкинулася назад на знак безконечного презирства.

— Ненавиджу тебе! — Її слова сочилися, ніби отрута, крізь зціплені зуби. — Відпусти мене! Ненавиджу тебе! — Вона намагалася викрутитись, але він тільки схопив другу її руку. — Ненавиджу тебе! Ненавиджу!

Гнів Глорії похитнув його впевненість, але він розумів, що зайшов уже занадто далеко, аби здатись. Тепер він відчув, що завжди поступався і в глибині душі вона зневажала його за це. Напевне, вона й зараз його ненавидить, але зрештою вона буде захоплюватись його перевагою.

Гудок поїзда, який наближався, драматично докотився до них голубими блискучими рейками. Глорія напружилася, намагаючись вивільнитися, і слова, більш древні, ніж Книга Буття, зірвалися з її уст.

— Ах ти скотина! — заридала вона. — Яка ти скотина! Ненавиджу тебе! Скотина!

Деякі пасажери на платформі почали оглядатись і витріщатися на них; гул поїзда, який наближався, переріс у рев. Глорія подвоїла зусилля, а потім разом здалася; вона стояла тремтячи, з палаючими від приниження очима, поки поїзд із гуркотом під'їхав до станції.

Ніби знизу разом із парою і скреготом гальм донісся її голос:

— Ох, якби тут був хоч один чоловік, ти не наважився б! Ти не посмів би! Ти боягуз! Ах який ти боягуз!

Ентоні мовчав, він здригався і міцно тримав її, знаючи, що за ними з нерухомою цікавістю спостерігають десятки облич. Потім дзвони зайшлись металічним звуком, ніби щось зламалося від болю, стовпи диму випалом вибухнули в небо; в цій каламуті сірого диму і гуркоту повз них пролетіли обличчя, які, віддаляючись, злилися в одну нерозривну лінію — раптом залишилося тільки сонце, яке кидало косе проміння через рейки в напрямку сходу, і відголос поїзда, який долинав звіддала, як гуркіт олов'яного грому. Він відпустив її руку — він переміг.

Тепер, якби він захотів, він міг би розсміятися. Він пройшов випробування і підкріпив свою волю насиллям. Нехай покірність іде слідами перемоги.

— Зараз ми візьемо таксі й повернемося в Маріетту, — сказав він із підкресленою витримкою.

У відповідь Глорія взяла його руку своїми двома руками і сильно вкусила його за великий палець. Він навіть не відчув болю, тільки помітив кров і, машинально витягнувши хустинку, обмотав її довкола пальця. Це теж частина тріумфу, подумав він, — поразка вимагає помсти, а тому не варто звертати увагу.

Вона схлипувала, майже без сліз, глибоко й гірко.

— Я не поїду! Не поїду! Ти — не — можеш — примусити — мене — поїхати! Ти вбив усю мою любов до тебе, всю повагу. А те, що залишилося, помре в мені, якщо я зрушу з цього місця. Якби ж я знала, що ти здіймеш на мене руку...

— Ти поїдеш зі мною, — грубо сказав він, — навіть якщо доведеться тебе нести.

Він повернувся й махнув таксі, сказав водієві їхати в Марієтту. Водій вийшов і відчинив двері. Ентоні подивився на жінку і кризь зуби процідив:

— Ти сядеш, чи мені тебе заштовхнути?

З її грудей вирвався приглушений болісний крик відчаю, вона поступилась і сіла в таксі.

Всю довгу дорогу в густій темряві сутінків вона клубочком сиділа у своєму кутку сидіння, зрідка схлипуючи без сліз. Ентоні дивився у вікно, підсвідомо він починав усвідомлювати, що щось було не так. Щось сталося — її останні слова порвали струну, яка посмертно обізвалася дивним неспокоєм у його серці. Він переконував себе, що все зробив правильно, але зараз вона видавалась йому такою нещасною, такою маленькою, зламаною та пригнобленою, її приниження було більшим, ніж вона могла стерпіти. Рукава її сукні подерлися, вона забула парасольку на платформі. Це була її нова сукня, вона так пишалася нею, коли вдягнула її зранку... Він подумав, чи часом не бачив їх хтось із знайомих. Її слова луною віддавалися в його голові: «Все, що залишилося в мені, помре...»

Він відчував, що його неспокій наростає. Він дивився на Глорію, яка зіщулилась у кутку, і це відчуття резонувало в ній — вона не була більше тією гордою Глорією, тією Глорією, яку він знав. Він питав себе, як таке може бути. Він не міг повірити, що вона може розлюбити його, навіть думки не міг припустити, але проблема була в тому, чи зможе Глорія без її зарозумілості, її незалежності,

її нічим не заплямованої впевненості й сміливості бути тією жінкою, якою він захоплювався, тією сліпучою жінкою, чий безцінний чар полягав у тому, що вона була сама собою беззастережно й повністю.

Він досі був п'яний, п'яний настільки, що не усвідомлював ступеня свого сп'яніння. Коли вони повернулись у сірий будинок, він пішов у свою кімнату і впав на ліжко у глибокому отупінні, а його каламутна свідомість продовжувала безплідно боротися з тим, що він накоїв.

Була друга година ночі, в будинку було незвично тихо, коли Глорія, яка ані миті не спала, навіть не заплющила очей, пройшла через зал і штовхнула двері його кімнати. Він був занадто одурманений, щоби відчинити вікна, й повітря в кімнаті було затхлим і густим від запаху віскі. Мить вона стояла біля його ліжка — струнка й неймовірно витончена у своїй шовковій хлопчачій піжамі, потім вона кинулася до нього й майже розбудила несамовитою силою своїх обіймів, її теплі сльози капали на його шию.

— Ох, Ентоні! — ридма ридала вона. — О, любий, ти не знаєш, що накоїв...

А потім, наступного ранку, він прийшов до неї в кімнату і впав на коліна біля її ліжка, і плакав, ніби маленький хлопчик, так ніби це його серце розбили.

— Минулої ночі мені здалося, — важко сказала вона, її пальці перебирали його волосся, — що та частина мене, яку ти любив, та частина, яка була чогось варта, зникла. Я знаю, що та частина, яка залишилася, завжди любитиме тебе, але ніколи так, як раніше.

Проте вона знала, що навіть це вона з часом забуде, що життя рідко б'є, а частіше висотує. Після того ранку вони ніколи не згадували про цей випадок, Ентоні загоїв рани своїми руками, і якщо це була перемога, то всі її плоди й досвід належали незрозумілій для них силі.

ВИПАДОК У СТИЛІ НІЦШЕ

Незалежність Глорії, як і всі щирі та глибокі якості, розвинулася підсвідомо, але коли захоплений нею Ентоні звернув на цю якість увагу, вона почала набувати форми кодексу. З її розмов мож-

на було дійти висновку, що вся її енергія і життєва сила пішли на ствердження негативного принципу «На все наплювати».

— Мені байдуже до всіх і до всього, — казала вона, — крім себе самої, ну й, відповідно, Ентоні. Це — закон життя, і навіть якби це було не так, я все одно дотримувалась би цього правила. Ніхто нічого для мене не робить просто так, хіба що їм це подобається, тож не бачу сенсу чинити інакше.

Коли вона це казала, то саме стояла на парадному ганку найбільш люб'язної пані в Марієтті, а коли закінчила, то якось коротко й незрозуміло скрикнула й зомліла просто на місці.

Пані привела її до тямі й відвезла додому на машині, а тямущій Глорії спало на думку, що вона, мабуть, вагітна.

Вона лежала на великому дивані у вітальні. Теплий день струменів у вікна, торкаючись троянд на колонах ганку.

— Я постійно думаю тільки, як я тебе люблю, — застогнала вона. — Я ціную своє тіло, бо гадаю, що воно красиве. Це моє тіло — твоє тіло, тож чому воно має розповніти і стати безформним? Це просто нестерпно. Ох, Ентоні, я боюся не болю...

Він відчайдушно намагався втішити її, але даремно. Вона провадила далі:

— А після того в мене можуть розширитися стегна, я буду блідою, вся моя свіжість зникне, а волосся поблякне.

Він заходив по кімнаті, заклавши руки в кишені, а потім запитав:

— Ти впевнена?

— Я нічого не знаю. Я завжди ненавиділа ходити до гінекологів, чи як їх там. Я думала про дитину колись у майбутньому. Але не зараз.

— Тоді, заради Бога, досить тут лежати й так побиватися.

Ридання припинилися. Сутінки, які наповнили кімнату благодатною тишею, здається, заспокоїли її.

— Увімкни світло, — попросила вона. — Дні тепер здаються такими короткими — в червні дні були довшими, коли я була маленькою дівчинкою.

Світло ввімкнулось, а за вікном і за дверима ніби впала завіса із найм'якшого шовку. Її блідість, її нерухомість — тепер без горя чи радості — пробудили в ньому співчуття.

— Ти хочеш, щоби я народила? — байдуже запитала вона.

— Мені однаково. Я просто нейтрально до цього ставлюсь. Якщо народиш, я, можливо, буду щасливий. А не народиш — теж нічого.

— Я хотіла би, щоб ти ухвалив одне рішення!

— Я пропоную, щоб ти сама його ухвалила.

Вона дивилася на нього з презирством і не визнала гідною відповідь.

— Ти гадаєш, що ти єдина у світі жінка, яка проходить через це випробування.

— А навіть якщо й так! — Вона геть розлютилася. — Для них це не безчестя. Вони тільки на це й здатні. Це — приниження для мене.

— Послухай, Глоріє, хай би що ти зробила — я з тобою, але, на Бога, будь розумницею.

— Ох, не мороч мені голови! — заголосила вона.

Вони обмінялися німими поглядами, в них, окрім стресу, не було жодного особливого змісту. Потім Ентоні взяв книжку з полиці та впав у крісло.

За півгодини її голос донісся із гнітючої тиші, яка повисла в кімнаті, мов клуби ладану.

— Завтра поїду до Констанс Меррієм.

— Гарзд. А я поїду в Террітавн, навідаю діда.

— Розумієш, — додала вона, — не те щоб я боялась, чи ще щось таке. Я просто щира сама з собою.

— Я знаю, — погодився він.

ПРАКТИЧНІ ЧОЛОВІКИ

Адам Петч, охоплений праведним гнівом проти німців, харчувався воєнними зведеннями. Мапи на його стіні рясніли шпильками; атласи громадилися на столі так, щоб завжди бути під рукою, разом із «Історією Світової війни у світлинах», офіційними бюлетенями та «Особистими враженнями» військових кореспондентів і рядових ікс, ігрек і зет. Протягом декількох візитів Ентоні секретар його діда, Едвард Шаттлворт, «дипломований алкотерапевт» із «Громади святого Патріка» в Хобокені, тепер теж охоплений праведним гнівом, підносив йому чергові стоси.

— Ну, чим ти займався? — ласкаво запитав він Ентоні. — Нічим? Ага, я так і думав. Я все літо планував навідати тебе.

— Я писав. Ви не пригадуєте есе, яке я вам надіслав — те, що я продав у «Флорентіну» минулої зими? Ми його обговорювали.

Адам Петч злегка похитав головою.

— Е, ні. Ти нічого мені не надіслав. Може, ти хотів надіслати, але так і не надіслав.

— Як? Ви ж читали його, діду, — наполягав на своєму Ентоні, вже починаючи драгуватися. — Ви його прочитали, і воно вам не сподобалось.

Старий раптом згадав, про що можна було здогадатися з того, що губа його злегка опустилась, оголюючи сірі ясна. Він дивився на Ентоні древнім зеленим поглядом і вагався, чи визнати свою помилку, чи приховати її.

— Значить, ти пишеш, — швидко промовив він. — Гаразд, чому б тобі не написати про цих німців? Напиши про щось справжнє, щось, що відбувається зараз, щось, що люди зможуть читати.

— Не кожен може бути військовим кореспондентом, — заперечив Ентоні. — Для цього має бути газета, яка захоче купити твої статті. А я не маю грошей, щоб їхати туди самостійно.

— Я дам тобі грошей, — на превеликий подив, запропонував дід. — Ти можеш поїхати як власний кореспондент будь-якої газети, яку вибереш.

Ентоні аж відсахнувся від такої ідеї, але водночас чимось вона його привабила.

— Я... я не знаю...

Для цього йому доведеться покинути Глорію, яка всім своїм життям прагнула до нього, яка огортала його. До того ж ці неприємності. Ох, весь задум виглядав малоімовірним... проте... він уже бачив себе в хакі, як він опирається на масивну тростину, так роблять усі військові кореспонденти, через плече в нього сумка — він намагається виглядати як англієць.

— Я хотів би це обдумати, — зізнався він. — Це, безперечно, дуже люб'язно з вашого боку. Я обдумаю це і дам вам знати.

Обдумування поглинуло його аж до самого Нью-Йорка. Він пережив той раптовий спалах прозріння, яке трапляється з усіма

чоловіками, які перебувають під впливом сильної та коханої жінки, спалах, який дозволяє їм на хвилину побачити світ сильних чоловіків, які пройшли більш сувору школу, які готові кинути виклик не тільки власній уяві, а й самій війні. У такому світі руки Глорії існували би тільки як гарячі обійми випадкової коханки, які шукають без жодних пристрастей і яких швидко забувають...

Ці нові для нього видіння оточували його й тоді, коли він сів у поїзд до Марієтти на Центральному вокзалі. Вагон був переповнений; він зайняв останнє вільне місце, і минуло тільки декілька хвилин перед тим, як він помітив чоловіка поруч. Він побачив важку щелепу й ніс, округле підборіддя і невеликі, втоплені в мішки очі. Раптом він упізнав Джозефа Блокмена.

Одночасно вони обоє трохи підвелись, трохи знітились та обмінялися тим, що залишилося від половини потиску. А потім, щоби завершити розпочате, трохи розсміялись.

— Так, — сказав Ентоні без натхнення, — давно ми не бачились. — І водночас пошкодував про свої слова, тому схаменувся й додав: — Не знав, що ви живете в цьому напрямку.

Але Блокмен випередив його й запитав приємним тоном:

— Як ваша дружина?..

— У неї все добре. А як ваші справи?

— Чудово, — наголосив він інтонацією велич цього слова.

Ентоні здалося, що впродовж останнього року почуття гідності Блокмена відчутно виросло. Він більше не виглядав «недовареним», тепер він був «саме раз». На додачу він уже не одягався занадто ошатно. Недоречна веселість його краваток поступилася серйозним стриманим відтінкам, а на правій руці, на якій виставлялися напоказ два важенні персні, не було й натяку на щось подібне, зник і слід старанного манікюру.

Ця гідність простежувалася тепер і в його особистості. Розвіялась аура успішного комівояжера, не було й сліду тої навмисної запобігливості, яка проявляє себе найгіршою формою недоречних жартів у вагоні для курців. Можна було сказати, що, досягнувши фінансового успіху, він досяг стриманості, а соціальна зневага навчила його бути небагатослівним. Утім, хоч би що додавало йому ваги, окрім власної маси. Ентоні більше не відчував зверхності в його присутності.

— Ви пам'ятаєте Кермела, Річарда Кермела? Здається, ви якось із ним зустрічалися за вечерею.

— Я пам'ятаю. Він писав книжку.

— Так, він продав її кінокомпанії. Один сценарист, такий собі Джордан, працює над нею. Отже, Дік домовився в якомусь бюро, що йому вишлють рецензії, і він просто ооскаженів, коли прочитав про «силу й міць» «Коханця-демона» Вільяма Джордана. А про старого Діка ані слова. Можна було подумати, що цей Джордан сам усе вигадав і написав.

Блокмен розуміюче кивнув.

— Більшість контрактів складаються так, що ім'я автора оригінальної ідеї вводиться в будь-яку комерційну рекламу. Кермел і досі пише?

— Так. Дуже багато. Короткі оповідання.

— Що ж, це добре, дуже добре... Ви часто їздите цим поїздом?

— Раз на тиждень. Ми живемо в Марієтті.

— Справді? Он як? Я живу біля Кос Коба. Нещодавно купив там будинок. Між нами лише п'ять миль.

— Ви маєте приїхати, навідати нас. — Ентоні сам був здивований своєю люб'язністю. — Впевнений, що Глорія буде рада зустріти давнього друга. Всі вам покажуть, де наш будинок, — ми вже другий сезон там.

— Дякую. — Потім, відплачуючи люб'язністю за люб'язність, додав: — Як ваш дід?

— Добре. Я сьогодні з ним обідав.

— Видатна особистість, — серйозно сказав Блокмен. — Прекрасний зразок американця.

ТРИУМФ ЛЕТАРГІЇ

Ентоні застав свою жінку, коли вона, занурена в гамак, з насолодою поглинаючи лимонад і канапку з помідором, вела, вочевидь, жваву бесіду з Таною стосовно однієї з болючих для Тани тем.

— В моя клаїна, — почув Ентоні його незмінний вступ, — весь час люди їсти лис, бо нема. Не можуть їсти, що нема.

Якби його національність не була настільки очевидною, можна було би подумати, що він почерпнув свої знання з американського підручника з географії для середньої школи.

І коли цього представника Сходу таки змусили замовкнути й повернутися на кухню, Ентоні запитально подивився на Глорію.

— Усе гаразд, — повідомила вона, широко усміхаючись. — Мене це здивувало ще більше, ніж тебе.

— Жодних сумнівів?

— Жодних! Які тут сумніви!

Вони знову розвеселилися, безтурботно радіючи відродженій безвідповідальності. Потім він розповів про можливість поїхати за кордон, що йому майже шкода відмовлятися.

— Як ти гадаєш? Тільки чесно.

— Але, Ентоні, — в її очах був жах. — Ти хочеш поїхати? Без мене?

Його обличчя витягнулося: все це він знав, коли вона тільки запитала, що було вже занадто пізно. Її ніжні руки були занадто сильними, щоби розірвати задушливі обійми, він уже знав, що кожен такий вибір він уже зробив у готелі «Плаза» колись. Це був лише анахронізм із часів давніх мрій.

— Глоріє, — брехав він, раптом усвідомивши це все, — звісно, я не поїду. Я подумав, може, ти могла би поїхати санітаркою. Цікаво, що на це сказав би дід.

А коли вона усміхнулася, він знову зрозумів, яка вона красива, ця прекрасна й дивовижно свіжа дівчина з безмежно щирими очима. З вражаючим драматизмом вона вхопилася за його пропозицію та піднесла її, ніби створене нею ж сонце, високо над головою, щоби погрітися в його промінні. Вона розмалювала напружений і феєричний сценарій їхніх військових пригод.

Після вечері вона переситилася темою і почала позіхати. Вона не хотіла більше розмовляти, а тільки читати «Пенрода», тож розтягнулася на кушетці з книжкою в руках і там же заснула опівночі. Але Ентоні, після того, як романтично відніс її нагору, не міг заснути, він думав про сьогоднішній день і сам не розумів, чому був незадоволений і злий на неї.

— Що мені тепер робити? — почав він за сніданком. — Ми одружені вже рік, і чим ми займаємось? Навіть не вміємо гідно ледарювати.

— Так, тобі треба чимось зайнятися, — погодилася вона, сьогодні вона була лагідною та балакучою. Це була не перша їхня

дискусія, але якщо головним дійовим персонажем виступав Ентоні, вона могла й уникнути її.

— Не те щоб я відчував докори сумління через те, що не працюю, — провадив він, — але дід може померти завтра, а може по десяти роках. А поки там що, ми живемо вище рівня нашого доходу, і все, що ми нажили, — це фермерський автомобіль і дещо з одягу. Ми тримаємо квартиру, де жили всього три місяці, і маленький старий будинок посеред казна-чого. Нам дуже часто нудно, але ми не робимо жодних зусиль, щоб іще з кимось познайомитись, окрім того натовпу, що впродовж усього літа тиняється Каліфорнією, де всі носять однаковий спортивний одяг і чекають смерті своїх родичів.

— Як ти змінився! — зауважила Глорія. — Яюсь ти сказав мені, що не розумієш, чому американці не вміють красиво ледарювати.

— Так, дідько забирай, я не був одружений. І мій закостенілий мозок працював на повну потужність, а тепер просто крутиться, як шестірня, якій нема за що зачепитися. Насправді, я думаю, якби я не зустрів тебе, то міг би чимось зайнятися. Але ти робиш дозвілля таким витончено привабливим...

— Ох, то це все моя вина...

— Я не це мав на увазі, ти ж знаєш, що ні. Але зараз мені майже двадцять сім, і...

— Ой! — спересердя перебила вона. — Ти мене втомив! Ти так кажеш, ніби я тобі щось забороняла чи перешкоджала!

— Я просто хотів обговорити це, Глоріє. Невже не можна просто обговорити...

— Мені здається, ти достатньо сильний, щоб ухвалювати рішення...

— ...щось із тобою...

— ...свої власні проблеми, не звертаючись до мене. Ти багато говориш про те, щоб знайти роботу. Я могла би з легкістю витрачати більше грошей, але ж я не скажусь. Чи працюєш ти, чи ні — однаково я тебе люблю. — Останні її слова впали ніжно, як перший сніг на промерзлу землю. Але в той момент ніхто з них не слухав іншого — кожен був зайнятий поліруванням і вдосконаленням власної пози.

— Але я трохи працював.

Це було не дуже обачно з боку Ентоні — витягати такий сирий матеріал. Глорія засміялася, розриваючись між захопленням і глузуванням, вона не схвалювала його за софістику, але він їй подобався своєю безтурботністю. Вона ніколи не дорікнула б йому, якби він просто байдикував, але робив би це щиро, з тієї позиції, що ніщо у світі не варте зусиль.

— Працювати! — глузувала вона. — Бідолашний мій роботяга! Брехун ти! Робота — ти маєш на увазі вкотре все перекладати на столі, перелаштовувати світло, безперервне заточування олівців і «Глоріє, не співай!» і «будь ласка, скажи Тана, хай дасть мені спокій» і «дай я тобі прочитаю вступ», і «мені ще багато, ти на мене не чекай, лягай спати», і безконечне споживання чаю чи кави? Ось і все. А десь за годину я чую, що олівець перестав писати. Потім ти вже щось «шукаєш» у книжці. А потім уже читаєш. А потім пози-хаєш — і ось, уже в ліжку, а заснути не можеш, бо кофеїну забагато. А за два тижні вся ця вистава повторюється заново.

З великим зусиллям Ентоні спромігся зберегти клопоть гідності.

— Ну, це ти трохи перебільшуєш. Ти прекрасно знаєш, що я продав есе у «Флорентину». Ба більше, Глоріє, ти знаєш, що я працював до п'ятої ранку, щоби закінчити його.

Вона замовкла, простягаючи йому мотузку. Якщо він на ній іще не повисівся, то однозначно вже вхопився за кінець.

— Принаймні, — мляво закінчив він, — я абсолютно за те, щоби попрацювати військовим кореспондентом.

Глорія теж була не проти. Вони обоє були «за» — ба більше, вони запевняли одне одного в цьому. Вечір закінчився на піднесеній сентиментальній ноті, вони говорили про насолоду дозвілля, про здоров'я Адама Петча і про любов за будь-яку ціну.

— Ентоні! — гукнула вона через поруччя за тиждень після їхньої розмови, — там хтось біля дверей.

Ентоні, який розвалився в гамаку на поцяткованому сонцем південному ганку, побрів у напрямку парадних дверей. На під'їзді до будинку стояла величезна й показна іномарка, вона припала до землі, як здоровенний, налитий кров'ю жук. Їх привітав чоловік у костюмі з м'якого епонжу і такої же кепці.

— Вітання, Петч. Заїхав привітати вас.

Це був Блокмен, як завжди, він став іще показнішим, його інтонація — більш витонченою, і поводив він себе переконливо легко.

— Страшенно радий, що ви заїхали. — Ентоні підвищив голос до обвитого виноградною лозою вікна. — Гло-о-о-ріє! У нас гість!

— Я у ванній, — ввічливо відгукнулася вона.

З усмішкою чоловіки визнали непоборність її алібі.

— Зараз спуститься. Ходімо сюди, на бічну веранду. Хочете щось випити? Глорія постійно у ванній, добру третину кожного дня.

— Шкода, що вона не живе в Саунді.

— Ми не можемо собі цього дозволити.

Блокмен сприйняв ці слова онука Адама Петча як чесноту. За п'ятнадцять хвилин, поки вони обмінювалися належними до-тепами, з'явилася Глорія — свіжа, в чомусь жовтому й тісному, оживляючи все навколо.

— Я хочу стати наступною сенсацією в кіно, — оголосила вона. — Я чула, що Мері Пікфорд заробляє мільйон доларів на рік.

— Ви знаєте, що могли б, — сказав Блокмен, — ви дуже гарно виглядали би на екрані.

— Ентоні, ти мені дозволив би? Якщо я буду виконувати тільки невинні ролі?

Поки їхня розмова текла цим жартівливим руслом, Ентоні дивувався, як ця дівчина була колись для нього з Блокменом найбільш хвилюючою, найбільш стимулюючою особистістю, яку вони коли-небудь зустрічали, а тепер вони трійко спілкувались, як добре змащені коліщата, — без конфліктів, без страху, без перепадів настрою, густо вкриті емаллю маленькі фігурки, заховані за своїми задоволеннями від світу, де панували смерть і війна, де підспудні бажання і дике лицемірство заволокли весь континент димом терору.

По хвилині він покличе Тана, і вони вливатимуть в себе веселу й ніжну отруту, яка на мить відновить у них приємне хвилювання дитинства, коли кожне обличчя в натовпі несло з собою натяк на прекрасні й важливі події, які відбувалися десь як частина велич-ного й незрозумілого задуму... Цей літній полудень і був життям, легкий вітерець бавився мереживним комірцем сукні Глорії, веран-да повільно запікалася на сонці... Вони всі здавалися незворушни-

ми, позбавленими всіляких романтичних поривань. Навіть красі Глорії бракувало дикості, гостроти і смертельності...

— ...будь-коли наступного тижня, — казав Блокмен Глорії. — Ось, візьміть візитку. Вони відзнімуть проби десь на три сотні футів плівки, а з цього вже можна буде сказати щось більш детально.

— А як щодо середи?

— Середа? Добре. Просто подзвоніть мені, я всюди вас проведу...

Він підвівся, вони коротко потиснули одне одному руки — і його автомобіль перетворився у клубок пилу на дорозі. Ентоні здивовано повернувся до дружини.

— Що це було, Глоріє?

— Ти ж не проти, якщо я піду на проби, Ентоні? Просто проби? Мені в середу все одно потрібно до міста.

— Але це так нерозумно! Ти ж не хочеш зніматися в кіно — волоктися цілий день студією в натовпі дешевих статистів?

— А от Мері Пікфорд може!

— Не кожна може бути Мері Пікфорд.

— Ага, бачу, як ти сприймаєш мої наміри.

— Так і сприймаю. Я ненавиджу акторів.

— Ох, ти мене виснажив. Гадаєш, мені дуже подобається дрімати тут на остогидлім ганку?

— Якби ти мене любила, тобі це було би нетяжко.

— Звісно, я люблю тебе, — сказала вона нетерпляче, а потім швидко вигадала собі виправдання: — Просто я не можу дивитись, як ти тут розвалюєшся, повторюючи, що треба працювати. Можливо, якби я трошки цим зайнялася, тебе це спонукало би теж щось робити.

— Тобі просто необхідно, щоби тобою захоплювались.

— Може, й так! Цілком природне бажання!

— Ну, скажу тобі тільки одне. Якщо ти підеш у кіно, я подамся в Європу.

— Ну то їдь, я тебе не тримаю!

І щоб показати, що справді не тримає, зайшла тихим плачем. Разом вони вишколили цілу армію сентиментів — слів, поцілунків, ніжностей і взаємних докорів. І не досягнули нічого. Як завжди. Врешті, цей всеохопний порив емоцій примусив їх написати

листи. Ентоні — своєму дідові, Глорія — Джозефу Блокмену. Це був триумф летаргії.

Одного дня на початку липня Ентоні повернувся після обіду з Нью-Йорка і гукнув Глорію. Коли він не отримав відповіді, то подумав, що вона спить, і пішов у буфетну за одним із тих маленьких сандвічів, які завжди були напоготові для них. Там він наштовхнувся на Тана, який сидів за кухонним столом, а перед ним громадився асортимент різноманітного мотлоху — сигарні коробки, ножі, олівці, накривки від банок і декілька клаптів паперу, вкритих хитромудрими фігурками й діаграмами.

— Що ти в біса робиш? — з цікавістю запитав Ентоні.

Тана ввічливо вишкірив зуби.

— Я покажу вам, — вигукнув він з ентузіазмом. — Я казати...

— Собачі буди будуєш?

— Ні, сер. — Тана знову вишкірився. — Роблю длукальська машина.

— Друкарську машинку?

— Так, сер. Я думати, постійно думати, лежати в ліжку, думати про «длукальська машина».

— Тож ти надумав зробити її сам, га?

— Зараз, я показати.

Ентоні повільно жував канапку, а для зручності сперся на мийку. Тана відкрив і закрити рот декілька разів, ніби випробовуючи, чи готовий він до дії. А потім заторохкотів.

— Я думати, длукальська машина мати, о, багато, багато, багато, багато штук. О, багато, багато, багато, багато. Багато кнопка.

— Ага, так, клавіш. Зрозуміло.

— Ні-і! Так, клавіш. Багато, багато, багато, багато літера. Як те а, б, ц.

— Так, маєш рацію.

— Чекайте. Я казати. — Він зморщив своє обличчя, з величезним зусиллям намагаючись висловитись. — Я думати, багато слова закінчуватись так само. Як оце «інг».

— Ще б пак. Цілий флот слів.

— Я робити длукальська машина швидко. Не так багато букв...

— Чудова ідея, Тана. Заощадить час. Ти розбагатієш. Натискаєш одну кнопку, і раз — ось тобі «інг». Сподіваюсь, у тебе все вийде.

Тана зневажливо засміявся.

— Чекайте, я говорити...

— Де місіс Петч?

— Поїхала. Чекайте, я сказати... — він знову поморщився. —

Моя «длукальська машина».

— Де вона?

— От, я її робити. — Вказав він на купу мотлоху на столі.

— Я маю на увазі місіс Петч.

— Поїхала, — заспокоїв його Тана. — Буде в п'ята година, сказала.

— Куди, в село?

— Не, перед обідом поїхала. Поїхала до містер Блокмен.

Ентоні здригнувся.

— Поїхала до Блокмена?

— Буде в п'ята.

Не вимовивши ані слова, Ентоні вийшов із кухні, навздогін йому летіло невтішне Танине «я говорити». Ось яке захоплення потрібно Глорії! П'ястуки його стиснулись. За хвилину він уже розвинув у собі нестримне обурення. Він підійшов до дверей і визирнув. У полі зору не було жодної машини, а годинник його показував за чотири хвилини п'яту. Не тямлячи себе від злості, він кинувся вниз дорогою — аж до повороту, на цілу милю довкола, не було видно жодної машини — крім лише колимаги фермера. Потім, намагаючись повернути власну гідність, він побіг так швидко, як тільки міг, під прихисток дому.

Він змірював кроками вітальню і про себе гнівно повторював промову, яку виголосить їй.

«Оце, значить, така любов! — так він почне. — Ні, дуже схоже на заїжджену фразу «оце, значить, Париж!». Ні, він має показати, що йому боляче, що він засмучений, але тримати себе з гідністю. Чи щось на кшталт: — Ось чим ти займаєшся, поки я кручусь у справах у спекотному місті. Не дивно, що я не можу писати! Тебе навіть саму залишити не можна! — Його понесло, він продовжував накручувати себе далі. — Скажу тобі так, — додумував він, — скажу тобі так...» — Він схаменувся, дуже вже це нагадувало Танине «я говорити».

Проте йому не було смішно, а ситуація не здавалась абсурдною. В його розпаленій уяві вже була шоста, сьома, восьма, а її нема! Блокмен довідався, що вона нещасна, що їй сумно, й переконав поїхати з ним до Каліфорнії...

А потім перед парадним входом почувся знайомий звук і веселе «агов, Ентоні!». Він підвівся, весь тремтів і раптом ослаб від несподіваної радості, коли побачив, як вона пливе доріжкою. Блокмен ішов за нею з картузом в руці.

— Найдорожчий! — вигукнула вона.

— Ми так гарно покаталися по всьому штату Нью-Йорк.

— Мені вже час їхати додому, — майже слідом вимовив Блокмен. — Шкода, що вас не було, коли я заїхав.

— Мені теж шкода, — сухо відповів Ентоні.

Коли той поїхав, Ентоні сумнівався, чи варто щось говорити. Страх покинув його серце, але він відчував, що має сказати бодай щось для годиться. Глорія вирішила за нього.

— Я знала, що ти не будеш проти. Він заїхав перед самим обідом і сказав, що йому треба поїхати в Гаррісон у справі, й запитав, чи я не хотіла би поїхати з ним. Йому було так самотньо, Ентоні. І я вела його авто всю дорогу.

Ентоні збайдужіло опустився у крісло, його розум стомився — стомився від нічого й від усього, від тягаря слів, який він втомився нести. Навіть тут він виявився безпорадним невдахою, зрештою. Як завжди. З усіх ролей йому перепала тільки одна — та, яка приречена ніколи не висловити себе, ця давня традиція людських неспіхів — більше нічого, а ще — відчуття смерті.

— Так, напевне, я не був би проти, — відповів він.

Треба було би ширше дивитися на такі речі. Глорія, яка була молодію і красивою, не могла не користуватися певними привілеями. Проте його це бентежило настільки, що він так і не зміг зрозуміти.

ЗИМА

Вона перевернулася на спину й лежала так нерухомо ще якийсь час у їхньому великому ліжку, спостерігаючи, як лютьневе сонце з потугами прокладає собі тонку стежку в кімнату кризь свинцево-

сірі шибки. Вона довго не могла усвідомити, де вона, чи згадати події минулого дня, чи дня перед тим, потім, ніби пригальмований маятник, з її пам'яті почали зринати спогади, ніби з кожним його змахом з'являвся новий відтинок часу, поки її життя цілком не повернулося до неї.

Ось вона у ванній, чистить зуби, щоби позбутися цього нестерпного присмаку, потім знову сидить на ліжку, слухаючи, як Баундс повертає ключі в замку вхідних дверей.

— Ентоні, прокидайся! — різко сказала вона.

Вона заповзла до нього під ковдру й заплющила очі. Останнє, що вона пам'ятала, була розмова з містером і місіс Лейсі. Містер Лейсі сказав: «Ви впевнені, що не хочете, щоб ми вам викликали таксі?», а Ентоні відповів, що вони цілком можуть пройтися по П'ятій. Потім вони обоє зробили незграбну спробу вклонитись і незрозуміло як завалилися на батальйон порожніх пляшок з-під молока, які стояли просто за дверима. Там було зо дві дюжини пляшок, які стояли в темряві, роззявивши свої горла. Вона не могла знайти для цих пляшок жодного розумного пояснення. Можливо, їх привабив спів із «Лейсі-хаус» і вони поспішили, роззявивши рота від здивування, щоби подивитись на забаву. Що ж, від забави їм дісталось найгірше, хоча ці вперті штуки так крутилися, що Ентоні не міг підвестися...

Зрештою вони знайшли таксі. «У мене лічильник зламався, це буде півтора долара, щоб доїхати додому», — сказав водій таксі. «Гаразд, — сказав Ентоні, — тоді я — молодий Пакі Макфарланд, і якщо ти вилізеши з машини й підійдеш сюди, я так тебе відчикрижу, що ти не встанеш...» На тому водій поїхав без них. Але якщо вони у квартирі, то напевне знайшли інше таксі.

— Котра година? — Ентоні сидів на ліжку й дивився на неї нерухомим совиним поглядом.

Питання, вочевидь, було риторичне. Глорія не змогла назвати жодної причини, чому вона має знати час.

— Господи, почувуюся жахливо! — простогнав Ентоні беземоційним голосом. І знов безсило повалився на подушку. — О пекло, де твій похмурий жнець!

— Ентоні, як ми вчора потрапили додому?

— Таксі.

— А! — Потім після паузи. — Ти мене вклав у ліжко?

— Я не знаю. Мені здалося, що це ти мене вклала. Який сьогодні день?

— Вівторок.

— Вівторок? Сподіваюся, що так. Бо якщо сьогодні середа, то я мав би приступити до роботи в цьому безглуздому місці. Так виглядає, що мені доведеться якийсь час приходити туди так рано.

— Запитай Баундса, — сказала Глорія кволим голосом.

— Баундсе! — покликав він.

Жвавий і тверезий, ніби голос з того світу, який вони покинули, здавалося, назавжди, два дні тому, Баундс бадьоро піднявся невеликими сходами до зали й постав у напівтемряві одвірка.

— Який сьогодні день, Баундсе?

— Припускаю, двадцять друге лютого, сер.

— Я маю на увазі, який день тижня?

— Вівторок, сер.

— Дякую.

Після паузи.

— Ви готові снідати, сер?

— Так, і Баундсе, поки ви накриєте, чи не могли би ви принести графин з водою і поставити його біля ліжка? Пити хочеться

— Так, сер.

З тверезою гідністю Баундс відступив назад у прохід.

— День народження Лінкольна, — ствердив Ентоні без ентузіазму, — чи святого Валентина, чи ще когось. Коли ми почали цю шалену вечірку?

— У неділю ввечері.

— Після служби Божої? — уїдливо додав він.

— Ми ганяли по всьому місту на тих бричках, а Морі сидів біля візничого, ти хіба не пам'ятаєш? Потім ми прийшли додому, і він намагався підсмажити бекон, а потім вийшов із кухні з двома почорнілими рештками, наполягаючи, що саме так виглядає «славетна хрустка скоринка».

Обоє засміялися спонтанно, але все ж важкувато й, лежачи одне біля одного, відмотували череду подій, яка закінчилася цим хаотичним світанком.

Вони жили в Нью-Йорку вже майже чотири місяці, відколи в кінці жовтня в селі стало надто холодно. Того року вони від-

мовилися від Каліфорнії частково через брак коштів, а частково тому, що досі планували поїздку за кордон, щойно ця безконечна війна, яка тривала вже другий рік, нарешті закінчиться цієї зими. Останнім часом їхні доходи втрачали свою еластичність, їх розтягу вже не вистачало, щоби покрити веселі примхи і приємні дивацтва, тож Ентоні проводив багато заплутаних та безрезультатних годин над густо списаним блокнотом, складаючи дивовижні бюджети, які показували солідний залишок на «розваги, чайові й т. ін.», і намагаючись розписати, принаймні приблизно, їхні витрати.

Він згадував ті часи, коли зі своїми двома найкращими друзями йшов на «вечірку», він і Морі завжди платили більше, ніж замовили. Коли вони наввипередки купували квитки в театр і сперечалися, хто оплатить рахунок за обід. Дікові, з його юнацькою наївністю і дивовижним захопленням усім, що стосувалось його самого, дуже пасувала роль персонажа для розваг — такого собі блазня для «їхніх величностей». Зараз усе змінилось. Тепер Дік завжди мав гроші, а Ентоні, який розважався, тільки коли міг — за винятком ось таких натхненних вином розгульних вечірок, перетворився на того Ентоні, який із серйозним виглядом наступного ранку заявляв Глорії, яка з огидою та презирством слухала його, що вони мають «бути обачнішими наступного разу».

За два роки від моменту публікації «Коханця-демона» Дік заробив більше двадцяти п'яти тисяч доларів, особливо за останній час, коли потреба в авторах белетристики роздулася до нечуваних масштабів з огляду на ненаситний голод кіноіндустрії на цікаві сценарії. За кожне оповідання він отримував сімсот доларів, на той час це була величезна платня для молодого чоловіка — йому не було ще й тридцяти, а за кожну історію для кіносценарію, яка містила дії (поцілунки, стрілянину й жертву), він отримував ще тисячу. Його оповідання змінювалися, вони були живими, в усіх відчувався вроджений талантизм, але жодне з них не сягнуло повноти «Коханця-демона», а деякі з них Ентоні вважав відвертою дешевицею. Цей факт Дік пояснював тим, що йому треба розширювати аудиторію. Хіба ж не правда, що люди, які досягнули певного рівня, — від Шекспіра до Марка Твена — зверталися не тільки до обраних, а й до широкого загалу?

Хоч Ентоні й Морі не погоджувалися з ним, Глорія казала йому не зупинятись і заробляти стільки грошей, скільки він зможе — зрештою, це єдине, що має значення...

Морі, який трошки потовстішав, трошки зм'якнув і став більш поступливим, переїхав на роботу до Філадельфії. Раз чи двічі на місяць він приїжджав до Нью-Йорка, з такої нагоди вони четверо робили тур популярними маршрутами від вечері до театру, звідти у «Фіглі» або, поступаючись завжди цікавій до таких місць Глорії, до одного з льохів у Грінвіч-Віллідж, який був відомий завдяки несамовитій, але недовговічній славі «нового поетичного руху».

У січні, після багатьох монологів, спрямованих до його мовчазної дружини, Ентоні вирішив «чимось зайнятися», принаймні на зиму. Він хотів зробити приємне дідові й навіть, певним чином, подивитися, чи йому самому це сподобається. Після декількох пробних напівофіційних дзвінків він дізнався, що працівники, які хочуть «спробувати на декілька місяців, чи щось таке», мало кого цікавлять. Як онука Адама Петча його всюди приймали з підкресленою ввічливістю, але старого вже давно поклали на полицю — розквіт його слави як «гнобителя», а потім «воскресителя» нації випав ще двадцять років тому до його відходу від справ. Ентоні навіть зіткнувся з кількома молодими людьми, які вважали, що Адам Петч уже мертвий декілька років.

Зрештою, Ентоні пішов до діда, щоб запитатись поради. Розмова звелася до того, що йому варто податись у торгівлю, що видавалось Ентоні нудним, але він таки пристав на цю пропозицію. Заробляння грошей на спритних маніпуляціях мало свій шарм, тоді як податись у будь-яке виробництво здавалось йому справою марудною. Він думав про роботу в газеті, але вирішив, що робочі години не підходять одруженому чоловікові. Але він полюбляв тішити себе приємними фантазіями, як він стане редактором блискучого тижневика, чогось на кшталт «Меркюр де Франс», або зробиться іскрометним продюсером сатиричної комедії чи музичного кабаре в паризькому стилі. Але, виявилось, для вступу в цю гільдію треба було знати професійні тонкощі. Тут люди піднімалися звивистими сходишками письменництва чи акторського ремесла. Було ніяк неможливо працювати в журналі, якщо ти не займався цим раніше.

Отже, зрештою, за допомогою листа від діда він увійшов у святиню Америки, де президент «Вілсон, Хеймер і Харді» сидів за своїм «безгрішним» столом і вийшов звідти вже найманим працівником. До роботи він мав стати двадцять третього лютого.

На честь цієї знаменної події було заплановано дводенну гулянку, оскільки після того, як піде на роботу, Ентоні доведеться рано вставати впродовж тижня. Морі Нобл приїхав із Філадельфії, щоби побачитися з якимось чоловіком з Волл-стрит (з яким, між іншим, так і не зустрівся), потім до них приєднався Річард Кермел, якого частково переконали, частково обдурили. В понеділок після обіду вони вшанували своїм візитом якесь модне весілля, де випивка лилася рікою. А ввечері настала розв'язка: Глорія, яка перевищила свою звичайну норму із чотирьох точно розрахованих коктейлів, влаштувала їм веселу й запаморочливу вакханалію, яку вони будь-коли бачили: виявилось, що вона володіє вражаючим запасом балетних рухів і знає безліч пісеньок, що їх, як вона зізналась, її навчила їхня куховарка, коли Глорія ще була невинна і їй було сімнадцять років. Ці вистави вона повторювала на прохання глядачів і робила це з таким завзяттям, що навіть Ентоні, який не дуже звертав увагу, із задоволенням спостерігав за цим новим джерелом розваг. Подія запам'яталася й іншими визначними моментами — була довга бесіда Морі з мертвим крабом, якого він водив за собою на мотузку, аби переконатися, що той повністю ознайомлений із застосуванням біноміальної теореми, потім були згадані вище перегони на бричках, за глядачів були нерухомі грандіозні тіні П'ятої авеню, а закінчилося це все втечею в темні лабіринти Центрального парку. Наостанок Ентоні з Глорією навідалися до однієї божевільної пари — цих Лейсі, — де й впали на порожні пляшки з-під молока.

Тепер у них був ранок, щоби підсумувати всі чеки, які вони виписували тут і там по клубах, магазинах, ресторанах. Щоби вивітрити винний пар і сигаретний дим з високої голубої вітальні, прибрати розбите скло, почистити оббивку на кріслах і диванах, зібрати сукні й костюми, що їх Баундс мав здати в чистку, й нарешті винести свої виснажені й напівхворі тіла і душі на морозне лютневе повітря, щоби в них продовжилося життя і щоб «Вілсон, Хеймер і Харді» могли отримати на дев'яту годину наступного дня енергійного працівника.

— А пам'ятаєш, — кричав Ентоні з ванни, — коли Морі вийшов на розі Сотої та Десятої вулиць і вдавав із себе регулювальника, зупиняв і пропускав машини? Всі, мабуть, гадали, що він приватний детектив.

Кожен такий спогад вони зустрічали нестримним сміхом, а їхні перевантажені нерви бриніли та однаково гостро реагували на радість і на біль.

Глорія дивилася на себе у дзеркало й дивувалась, який у неї сьогодні чудовий і свіжий колір обличчя. Вона ще ніколи не виглядала так гарно, хоча в неї болів живіт, а голова просто розколювалася.

Повільно тягнувся день. Ентоні поїхав на таксі до свого брокера, щоб позичити гроші під боргову розписку, раптом він виявив, що у нього в кишені всього два долари. Він витратить їх усі на поїздку, але їхати сьогодні на метро він просто не міг. Коли лічильник досягне межі його запасу, доведеться вийти й піти пішки.

Він задумався, і його свідомість почала курсувати своїми улюбленими стежками... Його уява підказала, що лічильник працює занадто швидко — нечесний водій підкрутив його. Він спокійно доїхав до місця призначення та безтурботно вручив водію те, що йому справедливо належало. Той висловив бажання побитися, але навіть не встиг підняти руки, як Ентоні збив його одним приголомшливим ударом. Коли він підвівся, Ентоні швидко відступив і збив його з ніг різким ударом в голову.

...Потім був суд. Суддя оштрафував його на п'ять доларів, грошей у нього не було. Чи прийме суд чек? Так, але суд не знає його. Добре, вони можуть установити його особу, зателефонувавши до нього додому.

...Так вони і зробили. Так, говорить місіс Ентоні Петч... але звідки їй знати, що той чоловік — саме її чоловік? Як вона може пересвідчитись? Сержант запитав, чи вона пам'ятає пляшки з-під молока...

Він нахилився й постукав по склу. Таксі було тільки біля Бруклінського моста, а лічильник уже показував один долар і вісімдесят центів, залишати на чай менше десяти центів він уважав недопустимим.

Додому він повернувся після обіду. Глорія також виходила з дому — ходила по магазинах — зараз вона скрутилась калачиком

і спала в кутку дивана, міцно обіймаючи своє нове придбання. Обличчя її було безтурботне, як у маленької дівчинки, а згорток, який вона міцно притискала до грудей, виявився дитячою лялькою, цілющий, доречний бальзам для її неспокоїної дитячої душі.

ДОЛЯ

Саме ця вечірка, а надто роль Глорії в ній, започаткувала ті зміни, які докорінно поміняли їхній спосіб життя. За одну ніч вони переглянули преславну позицію наплювати на все; зі звичайного постулату Глорії він перетворився на цілу систему примирення і виправдання того, що вони робили, і всіх відповідних наслідків. Не шкодувати жодної сльози жалю, жити за кодексом поваги одне до одного, шукати хвилини щастя так гарячково й настирливо, як це тільки можливо.

— Нікому немає до нас діла, крім нас самих, Ентоні, — сказала вона одного разу. — Було би безглуздо з мого боку вдавати, що я відчуваю себе чимось зобов'язаною цьому світові, чи хвилюватися, що люди думають про мене, просто не хочу, от і все. Ще коли я була маленькою дівчинкою і ходила до балетної школи, мене критикували матері тих дівчат, які не були такими популярними, як я, а я завжди сприймала критику як данину заздрості.

— Я їй сказала, що все бачу інакше, — сказала Глорія Ентоні. — Ерік Мерієм — це сублимований Персі Волкот (я тобі про нього розповідала, це той хлопець із Хот-Спрінгс), його уявлення поваги до Констанс полягає в тому, щоби тримати її вдома за шиттям, книжкою, дитиною та рештою безпечних розваг, тоді як сам він ходить на вечірки, де є хоч натяк на порятунок від смертельної нудьги.

— І ти їй це сказала?

— Звісно, так. І сказала їй, що насправді її хвилює тільки те, що я проводжу час краще, ніж вона.

Ентоні захоплювався нею. Він був жахливо гордий за Глорію, він пишався тим, що вона неодмінно затьмарювала всіх жінок на вечірках, гордий, що чоловіки збиралися довкола неї великим шумним натовпом, без жодного розрахунку на щось більше, ніж просто насолоджуватись її красою і теплом її життєрадісності.

Ці вечірки поступово перетворилися на основне джерело їхніх розваг. Досі закохані, досі безмежно цікаві одне одному, вони, однак, помітили, що з наближенням весни залишатися ввечері вдома їм набридає; у книгах не було реальності, давня магія залишатися наодинці давно зникла — тепер вони воліли нудитися переглядом якоїсь дурної музичної комедії чи вечеряти із найбільш нецікавими зі своїх знайомих і затягувати трапезу так довго, поки достатня кількість коктейлів перетворить її на щось задовільне. Цілий розсип молодих одружених чоловіків, які були їхніми друзями зі шкільних часів або з коледжу, так само як широкий асортимент неодружених чоловіків, підсвідомо згадували про них, коли було потрібно додати барв і нових переживань у їхнє життя, тож не минало дня, щоби вони не отримували дзвінок із запитанням: «Що ви робите сьогодні ввечері?». Дружини, зазвичай, боялися Глорії — через те, з якою легкістю вона перетворювалася на осереддя загальної уваги, через те, як легко й цілком безневинно ставала улюбленицею їхніх чоловіків, — це інстинктивно викликало в них глибоку недовіру, яка підсилювалася ще тим фактом, що Глорія була байдужою до будь-яких проявів приязні з боку жінок.

Призначеної середі в лютому Ентоні з'явився у презентабельний офіс «Вілсон, Хеймер і Харді», де йому довелося вислухати незрозумілі інструкції від чоловіка приблизно його віку, на прізвище Калер, який носив зухвалу, солом'яного кольору зачіску а-ля «помпадур», представився заступником секретаря і натякнув, що таку честь отримують за виняткові здібності.

— Тут є два типи людей, ви це потім зрозумієте, — сказав він. — Є чоловіки, які стають заступниками секретаря або скарбниками, їхні імена потрапляють в ось цей наш буклет, а є чоловіки, чий імена потрапляють сюди в сорок п'ять. Той, хто потрапляє сюди в сорок п'ять, залишається тут до кінця життя.

— А як щодо тих, хто потрапляє сюди в тридцять? — ввічливо запитав Ентоні.

— Ну, вони потрапляють сюди, бачите. — І вказав на перелік помічників віце-президента в тому ж буклеті. — А можливо, він стає президентом, або секретарем, або скарбником.

— А це хто?

— Це? Це наші члени правління — люди з капіталом.

— Зрозуміло.

— Зараз дехто думає, — вів далі Калер, — що старт залежить від того, чи є в тебе вища освіта, чи немає. Але вони помиляються.

— Зрозуміло.

— От у мене є вища освіта. Я закінчив Баклі, випуск дев'ятсот одинадцятого, але коли потрапив на Стрит, то дуже скоро збагнув, що те, чого мене вчили в коледжі, нічим мені не допоможе. Насправді мені довелося чимало непотребу викинути з голови.

Ентоні було дуже цікаво, якого «непотребу» його навчили в Баклі в дев'ятсот одинадцятому. Далі його всю розмову не покидала думка, що йшлося, мабуть, про вишивку.

— Ось бачите того чоловіка отам? — Калер вказав на молодшого чоловіка з красивим сивим волоссям, який сидів за столом за перегородкою з червоного дерева. — Це містер Еллінгер, перший віце-президент. Був всюди, бачив усе, прекрасна освіта.

Даремно намагався Ентоні відкрити свою свідомість для романтики фінансів; він міг думати про містера Еллінгера як про покупця чудових, у шкіряних палітурках видань Теккерера, Бальзака, Гюго й Гіббона, які заповнювали собою всі книжкові полиці біля стіни.

Упродовж вологого й невеселого березня його готували до кар'єри продавця. Через те, що йому бракувало ентузіазму, він сприймав той поспіх і метушню довкола нього тільки як безплідне й каламутне прагнення до якоїсь незрозумілої мети, яка могла хіба що отримати своє матеріальне втілення в маєтках містера Фріка й містера Карнегі на П'ятій авеню, які змагалися між собою в своїй пишності. А те, що ці пихаті віце-президенти могли бути батьками тієї «золотої молоді», яку він знав у Гарварді, не спадало йому на думку.

Він обідав у ідальні для персоналу нагорі, й підозра, що над ним жартують, не покидала його. Весь перший тиждень він думав, чому ці десятки молодих службовців, деякі з них зовсім юні й недосвідчені, просто з коледжу, живуть примарною надією всім натовпом ступити на цей вузький картонний місток, іще до кризи тридцяти років. Всі розмови, які переплітали щоденну рутину, мало чим різнилися. Обговорювали, як містер Вілсон заробив свій статок, які методи застосовував містер Хеймер, які засоби викорис-

стовував містер Харді. Хтось постійно розповідав старі анекдоти, які, втім, завжди веселили всіх, про статки, нажиті на вулиці якимось «м'ясником» чи «арменом» або «посильним, їй-богу!», потім обговорювали поточні біржові ігри й те, чи краще заробляти сто тисяч на рік, чи задовольнитися двадцятьма. Минулого року один із помічників секретаря вклав усі свої заощадження у «Вифлеємську сталь». Історія про його несподівану велич, про його зухвале звільнення і про одну з його пишних резиденцій, яку він зараз будує в Каліфорнії, була однією з найулюбленіших офісних тем. Вже саме ім'я цього чоловіка набуло магічного значення, символом прагнень для всіх добропорядних американців. Ходили анекдоти і про нього — як один із віце-президентів радив йому продавати, а він тримався заради всього святого і постійно докуповував — і «подивіться, де він тепер!».

Так, очевидно, в цьому і полягала суть їхнього життя: запаморочливий тріумф, який засліплював їх усіх, а поки — пісні циганської вервечки, щоб задовольнитися доволі скромними заробітками й арифметичною неможливістю раптового успіху.

Для Ентоні саме усвідомлення цього було страхітливим. Він відчував: щоби досягнути тут успіху, сама ідея успіху має повністю захопити свідомість, а отже, обмежити її. Йому здавалося, що невід'ємним елементом усіх цих чоловіків нагорі була віра в те, що бізнес є суттю життя. За рівних умов самовпевненість і опортунізм незмінно перемагали суто технічні знання; було очевидно, що більшість експертної роботи відбувається саме внизу, а справжнім спеціалістам, із суто егоїстичних причин, не дозволять піднятися вище.

Його рішучості нікуди не виходити ввечері не вистачило й на тиждень, і добру половину часу він приходив на роботу з головою, яка розколювалася від болю, а жах переповненого метро дзвенів у його вухах, як пекельні дзвони.

А потім він несподівано звільнився. Він провів у ліжку весь понеділок, а пізно ввечері, коли його здолав один із його нападів похмурого відчаю, від яких він постійно страждав, він написав листа містеру Вілсону, де зізнався, що вважає себе малопридатним для цієї роботи. Глорія, яка повернулася з театру з Річардом Кермелом, застала його на кушетці, він мовчки дивився на стелю,

вона не бачила його таким пригніченим і збентеженим за всі роки подружнього життя.

Вона хотіла, щоби він поплакався. Якби він пожалівся, вона могла би жорстко дорікнути йому, бо вона була сильно невдоволена. Але він лежав там, такий нещасний, що їй стало його шкода, і вона опустила біля нього на коліна й почала гладити його по голові, повторюючи, що це не важливо, що взагалі нічого не має значення, поки вони люблять одне одного. Це було так, ніби в їхній перший рік, Ентоні відчув її прохолодну руку, її ніжний голос, її подих біля свого вуха, майже розвеселився і почав ділитися з нею своїми планами на майбутнє. Перед сном він навіть пошкодував, що так поспішно надіслав листа.

— Навіть коли здається, що все погано, не варто піддаватися цій думці, — сказала Глорія. — Має значення тільки сума всіх висновків.

В середині квітня прийшов лист від брокера з Маріетти; він пропонував продовжити оренду сірого будинку ще на один рік із трошки вищою орендною платнею, до листа додавався договір оренди (бракувало тільки їхніх підписів). Тиждень лист із договором пролежали на столі Ентоні. Вони не планували повертатися в Маріетту. Місце їм набридло, минулого літа вони більшість часу нудьгували. Окрім того, їхня машина перетворилася на торохкотливу масу іпохондричного металу, а їхні фінанси їм підказували, що нову вони собі дозволити не можуть.

Але після чергової шаленої вечірки, яка тривала чотири дні й де брали участь більше дюжини людей, вони підписали договір; на свій превеликий жах, вони підписали і надіслали його, й одразу відчували, як зловтішається сірий будинок, як облизує свої білі ікла, готовий проковтнути їх.

— Ентоні, де цей договір? — закричала вона раптом стривоженим голосом, коли прийшла до тям, протверезівши суботнього ранку. — Де він? Він був тут?

І тоді вона згадала. Згадала, як на піку веселощів вони влаштували вечірку в них удома, згадала кімнату, заповнену людьми, яким, навіть коли було весело, не було жодного діла до них з Ентоні, згадала, як Ентоні вихваляв незрівнянні якості й самотність сірого будинку, що довкола немає нікого і можна галасувати скільки

хочеш. Тоді Дік, який навідувався до них, із захопленням вигукнув, що це — найкращий будиночок, який тільки можна уявити, і що вони будуть ідіотами, якщо не заорендують його на ще одне літо. А потім їм було дуже легко довести себе до такого стану, коли місто починало здаватися задушливим і пустельним, а чари Марієтти віяли запашною прохолодою. Потім Ентоні схопив договір і почав гарячково ним розмахувати, а Глорія ніби дала свою мовчазну згоду. Останнім був сплеск балакучої рішучості, коли всі скріпили свій намір приїхати до них у гості урочистими рукошестисаннями...

— Ентоні! — закричала вона. — Ми підписали й надіслали його!

— Що?

— Договір!

— Дідько!

— Ох, Ентоні!

В її голосі було стільки розпачу. На ціле літо, на цілу вічність вони збудували собі тюрму. Ця подія підрізала коріння їхньої стабільності. Ентоні подумав, що вони могли би домовитись із брокером. Вони більше не могли утримувати будинок і квартиру, а від'їзд до Марієтти означав би необхідність відмовитися від квартири, від його бездоганної квартири з вишуканою ванною, з кімнатами, меблі й порт'єри для яких він вибирав сам, — ця квартира була єдиним місцем, яке він майже вважав домом, — тут жили спогади чотирьох найкращих років.

Але з брокером вони нічого не вирішили, вони взагалі нічого не вирішили. Безнадійно, без жодних розмов, як це можна вирішити, навіть без всеохопного «мені байдуже» Глорії, вони повернулися до будинку, який тепер (і вони це знали) не плекав ані любові, ані юності — лише ті терпкі уламки спогадів, що їх вони вже ніколи не зможуть ані склеїти, ані поділитися ними.

ЛИХОВІСНЕ ЛІТО

Того літа в домі поселився жах. Він прийшов із ними та осів похмурою пеленою по всьому дому, просочився у нижні кімнати й поступово піднявся вузькими сходами, проникаючи в їхній сон. В Ентоні та Глорії розвинувся страх самотності. Її спальня,

яка здавалася такою рожевою, юною і делікатною, так пасувала до пастельного кольору її розкиданої там і сям на ліжку і стільцях білизни, тепер щось шепотіла шелестом фіранок:

«О, моя прекрасна молода панно, ти не перша, чії граційність і витонченість зів'яли тут під літнім сонцем... покоління нелюбих жінок прикрашали себе перед цим дзеркалом для сільських кавалерів, які навіть не звертали на це уваги... Молодість заходила в ці кімнати в ніжно-голубому й виходила в сірих саванах відчаю, і довгими ночами багато дівчат лежали в цьому ліжку без сну, виливаючи свій жаль у темряву».

Глорія врешті збрала весь свій одяг і косметику та безславно покинула кімнату, заявивши, що переходить до Ентоні. Виправданням була сітка на вікні, яка майже вся прогнила і пропускала комах. Кімнату залишили для менш чутливих гостей, а вони перевдягались і спали в кімнаті чоловіка, яку Глорія вважала «пристойною», ніби присутність Ентоні діяла вбивчо на неспокійні тіні, які могли вештатись її кімнатою.

Різниця між «хорошим» і «поганим», яка впливала з їхнього попереднього життєвого досвіду, тепер відновилася в іншій формі. Глорія наполягала, що кожен, хто приходить у сірий будинок, має бути «хорошим», для жінок це означало, що вона має бути простою та бездоганною, або в неї мав бути сильний і твердий характер. Для Глорії, завжди скептично налаштованої щодо питань її статі, її судження тепер стосувалися чистоти чи нечистоти жінки. Під «нечистотою» вона мала на увазі широкий спектр рис: відсутність гордості, розхлябаність і понад усе — ауру розпущеності, яку ні з чим не можна було сплутати.

— Жінки дуже легко стають брудними, — казала вона. — Легше, ніж чоловіки. Якщо жінка не почувається молодою та відважною, то майже неможливо, щоби вона не скотилась вниз, перетворюючись на істеричну, підступну, брудну тварину. У чоловіків інакше — ось чому, я гадаю, найпоширеніший персонаж романтичних історій — це лицар, який галантно йде під три чорти.

Їй подобалося багато чоловіків, особливо ті, які щиро нею захоплювались або розважали її — але часто, в мить прозріння, вона казала Ентоні, що хтось із його друзів використовує його, тож краще з ним не зустрічатись. Ентоні зазвичай заперечував,

наполягаючи на тому, що вона звинуватила «хорошого» хлопця, але, зрештою, він виявляв, що її судження були менш хибними, ніж його власні (наприклад, декілька разів він залишався наодинці в ресторані з оберемком неспланих рахунків).

Вони наповнювали дім гостями на вихідні, інколи посеред тижня, не так через свою любов до клопотів та безладу вечірок, скільки через самотність. Всі вечірки на вихідних були однаковими. Коли приїжджали трое-четверо запрошених чоловіків, за традицією була випивка, потім вони їхали вечеряти в шумний клуб «Кредл Біч», який їх влаштовував, бо був недорогий і поживлений, хоч і не дуже модний, і пасував саме для таких okazji. Ба більше, нікого не цікавило, чим вони займалися, скільки коктейлів висмоктала Глорія за столом, якщо тільки компанія Петчів залишалася в межах допустимої шумності.

Зазвичай субота закінчувалася хаотичним безладом — і дуже часто доводилося доправляти стомлених гостей до ліжка. Неділя приносила газети з Нью-Йорка і тихий ранок, щоби протверезіти на ганку, а після обіднього прощання з одним чи двома гостями, яким треба було повернутися до міста, тривала рятівна п'ятитка в компанії тих, хто залишився до наступного ранку; вечір видавався веселим і затягувався інколи до ранку.

Вірний Тана, природний педагог і майстер на всі руки, повернувся з ними (серед їхніх найчастіших гостей склалася своєрідна традиція щодо нього). Морі Нобл якось зауважив, що його справжнє ім'я було Танненбаум і що він був німецьким агентом, якого заслали, щоби сіяти тевтонську пропаганду в окрузі Ветчестер; після цього почали приходити таємничі листи з Філадельфії, адресовані йому й підписані «Лейтенанту Емілю Танненбауму», в них були дивні послання, підписані «Генеральним штабом» та оздоблені стилізованими японськими ієрогліфами у два стовпчики. Ентоні завжди передавав їх Тана з кам'яним обличчям; минали дві години, і розгублений адресат, який весь цей час вивчав листи на кухні, проголошував, що ці перпендикулярні символи аж ніяк не японські, навіть не схожі на них.

Глорія відчувала до нього стійку неприязнь ще від того дня, коли вона неочікувано повернулася з Марієтти й застала його напівлежачим на ліжку Ентоні, коли той читав газету. Якось так ін-

стинктивно виходило в їхніх слуг, що вони обожнювали Ентоні й недолюблювали Глорію, і Тана не був винятком із правила. Але він дуже боявся її та висловлював свою антипатію тільки тоді, коли був геть не в гуморі, вона виливалася в тонкі зауваження, адресовані Ентоні, які не було призначено для її вух:

— Сцо місіс Петс буде вечеряти? — питав він, дивлячись тільки на господаря. Або інколи висловлював зауваження щодо прикрого егоїзму «мериканських людей» таким чином, що не виникало сумнівів, хто ці «люди».

Але вони не наважувалися звільнити його. Такий крок був просто несумісним з їхньою інертністю. Вони терпіли Тана, як терплять погоду, чи хворобу, чи те, що сприймають як Божу волю, — словом, як вони терпіли все, купно з самими собою.

У ТЕМРЯВІ

Одного спекотного дня Річард Кермел зателефонував з Нью-Йорка; вони з Морі збиралися приїхати до них і привезти ще одного друга. Вони приїхали десь о п'ятій, вже напідпитку, в супроводі невисокого присадкуватого чоловіка (на вигляд йому було років тридцять п'ять), представили його як містера Джо Халла, одного з найкращих хлопців, якого Ентоні з Глорією коли-небудь зустрічали.

У Джо Халла була солом'яного кольору щетина, яка підступно пробивалася крізь шкіру, голос у нього був чимось середнім між глибоким басом і хриплим шепотом. Ентоні допоміг занести валізи Морі в кімнату нагорі та пройшов за ним, зачинивши за собою двері.

— Що то за один? — запитав він.

Морі весело хмикнув.

— Хто, Халл? Та все з ним добре. Він хороший хлопець.

— Так, але хто він?

— Халл? Просто хороший хлопець. Він принц. — Морі знову засміявся, вдвічі гучніше, а кульмінацією став милий котячий оскал. Ентоні вагався: сміятись йому чи насупитись.

— Він мені якийсь дивний. Одяг дивний теж. — Ентоні зробив паузу. — Я маю таку підозру, що ви його десь вчора надибали.

— Не будь смішним, — оголосив Морі. — Я його знаю все життя.

Однак після того як він підкріпив останнє речення серією смішків, Ентоні змушений був додати:

— Дідька лисого я тобі повірив!

Перегодом, перед вечерею, поки Морі й Дік щось голосно обговорювали, а Джо Халл мовчки слухав і сьорбав коктейль, Глорія відвела Ентоні в їдальню.

— Цей Халл мені не подобається, — сказала вона. — Хай користується ванною Тана.

— Мені незручно його про це просити.

— Ну, а я не хочу, щоби він користувався нашою ванною.

— Він виглядає цілком безневинно.

— У нього черевики зовсім як рукавички, здається, можна пальці крізь них побачити. Ох! Хто він такий, зрештою?

— Гадки не маю.

— Гарзд, але як вони посміли його сюди привести? Це не нічліг для моряків!

— Коли вони дзвонили, їм уже було весело. Морі сказав, що вони гуляють ще од учора.

Глорія роздратовано струснула головою та, нічого більше не кажучи, повернулася на ганок. Ентоні помітив, що вона намагається забути свої підозри й отримати задоволення від вечора.

День був насправді тропічний, і навіть у пізніх сутінках хвилі спеки накочувались із сухої дороги та злегка тремтіли, як желатин. На небі не було ні хмарини, але десь за лісом у напрямку Саунда починався настирливий гуркіт. Коли Тана оголосив, що вечера готова, чоловіки, з дозволу Глорії, без піджаків зайшли в дім.

Морі завів пісню, яку вони довели до досконалості протягом першої зміни страв. У пісні було всього два рядки на мотив популярної «Люба Дейзі». Слова були такі:

«Паніка нас охопила, моральна пропала сила!»

Кожне повторення зустрічали із захопленням і тривалими оплесками.

— Веселіше, Глоріє! — підбадьорював Морі. — Якась ти сьогодні пригнічена.

— Не пригнічена, — збрехала вона.

— Агов, Танненбауме! — гукнув він через плече. — Я тобі наповнив бокал. Ходи сюди!

Глорія поривалася зупинити його руку.

— Будь ласка, не треба, Морі!

— Чому ні? Може, він зіграє для нас на флейті після вечері? Тримай, Тана.

Тана вишкірився й забрав келишок на кухню. Потім Морі налив йому ще.

— Не будь такою сумною, Глоріє! — вигукнув він. — Заради Бога, люди, веселімо Глорію!

— Кохана, випий ще, — порадив Ентоні.

— Будь ласка, випий!

— Веселіше, Глоріє, — по-панібратськи додав Джо Халл.

Глорія здригнулася від такого недоречного використання її імені, а потім глянула довкола, щоби побачити, чи ніхто не помітив. Слово, яке так легко злетіло з вуст цього чоловіка, до якого вона не відчувала нічого, крім відрази, обпекло її. Потім вона помітила, що Джо Халл налив Тана ще один келишок, алкоголь тільки пришвидшив приплив її злості.

— ...а одного разу, — розказував Морі, — ми з Пітером Гренбі пішли в турецьку сауну в Бостоні, була друга ночі. Там не було нікого, крім власника, ми заштовхали його в комірку і зачинили там. Потім прийшов якийсь дядько й захотів сауну. Він подумав, що ми масажисти, уявляєте! Ну то ми просто схопили його і в одязі кинули в басейн. Потім ми його витягли, поклали на лаву й таких ляпасів йому надавали, що він весь посинів і почорнів. «Легше, хлопці! — кричав він писклявим голосом. — Прошу!»

«Невже це Морі?» — думала Глорія. Якби цю історію розповів хтось інший, можливо, вона навіть розвеселила б її, але Морі, безмежно чуйний, приклад тактовності й розважливості...

«Паніка нас охопила, моральна пропала сила!»

Розкотистий гуркіт грому заглушив кінець пісні; Глорія здригнулась і спробувала спорожнити келишок, але від першого ковтка її майже знудило, і вона відставила недопите. Вечеря закінчилась, і всі перейшли до вітальні, захопивши з собою декілька пляшок і карафок. Хтось зачинив двері на ганок, щоб не було протягу, і невдовзі звивисті мацаки сигаретного диму заповнили і без того сперте повітря.

— Викликається лейтенант Танненбаум! — Морі ніби знову підмінили. — Принесіть нам флейту!

Ентоні й Морі побігли на кухню; Річард Кермел завів фонограф і підійшов до Глорії.

— Потанцюй зі своїм відомим кузенком.

— Я не хочу танцювати.

— Тоді я носитиму тебе на руках.

І з виглядом, ніби він виконує надзвичайно важливу місію, він підхопив її своїми короткими пухкими ручками й тяжко затупотів кімнатою.

— Опустити мене, Діку! У мене голова паморочиться! — наплювала вона.

Він кинув її, ніби клунок, на диван, що вона аж підскочила, і побіг слідом на кухню, вигукуючи: «Тана! Тана!»

Раптом, без попередження, вона відчула чийсь руки, які підняли її з дивана. Джо Халл підняв її та, п'яний, намагався наслідувати Діка.

— Облиште мене! — різко сказала вона.

Його хмільний смішок, його колюча жовта щетина біля її обличчя... Їй стало гидко.

— Негайно!

— Па-а-а-ніка... — почав він, але не закінчив, Глорія замахнулась, і її рука різко опустилась на його щоку. Від несподіванки він впустив її, і вона впала на підлогу, зачепивши стіл плечем...

Потім кімната наповнилася чоловіками й димом. Похитуючись, зайшов Тана, його підтримував Морі. На своїй флейті він видмухував дивну суміш звуків, які, як сказав Ентоні, були відомою японською «дорожньою» піснею. Джо Халл знайшов короб зі свічками й почав жонглювати ними, вигукуючи: «Ще одна вниз!» кожного разу, коли якась випадала в нього з рук; Дік кружляв у дивному танці кімнатою наодинці із самим собою. Їй здалося, що все в кімнаті обертається гротескними чотиривимірними вихорами, розтинаючи туманно-сині площини.

Надворі почалася гроза — коли вщухали перекооти грому, було чутно, як високі кущі роздирають стіни будинку і гуркіт дощу на жерстяному даху кухні. Блискавки били одна за одною, впускаючи за собою частий дріб грому, як розтоплений свинець із горнила.

Глорія бачила, як дощ заливав усі три вікна, але не могла підвестися, щоб зачинити їх...

...Вона була в холі. Вона сказала всім «на добраніч», але їй нічого не почув. На хвилину їй здалося, що хтось спостерігає за нею згори крізь поруччя, але вона не могла повернутись у вітальню, краще збожеволіти, ніж дивитися на той гармидер... Нагорі, в темряві, вона не могла знайти вмикач, поки блискавка не вказала їй на нього на стіні. Але потім темрява згустилася знову, вмикач знову втік з-під її неслухняних пальців, тож вона скинула сукню і нижню спідницю та втомлено опустилася на сухий край замоченого дощем ліжка.

Вона заплющила очі. Знизу чувся гамір п'ятики, що його подекуди розривав дзвінкий тремтячий звук розбитого скла, і ще один, а потім уривки нерівного і плутаного співу...

Вона лежала так дві години — потім ретельно склеїла уривки часу. Вона була при тямі й добре все усвідомлювала. Невдовзі гамір унизу почав ущухати, а гроза відступила на захід, залишаючи за собою відгук дощу, який важкими краплями падав на її душу й на важкі від вологи поля. Ще довго й повільно танули бризки дощу, а за ними й вітер, аж поки не залишилося нічого, тільки ніжний звук крапель і постукування мокрої виноградної лози об її підвіконня. Вона ще не спала, але сон ніяк не міг заволодіти нею... Бажання позбутися тягаря, який лежав у неї на грудях, не давало їй спокою. Вона відчувала, що якби заплакала, тягар зник би, і вона міцно стискала очі, намагалася підняти клубок у горлі... все дарма...

Кап! Кап! Кап! Цей звук подобався їй — як колись весною, коли вона була маленькою, дощ розводив веселу грязюку на їхньому задньому дворі й поливав крихітний сад, що його вона скопувала маленькою лопаткою, вирівнювала грабельками й сапкою. Ка-а-ап-кап! Це нагадувало ті дні, коли дощ приходив із жовтого неба, яке тануло перед сутінками й кидало косий блискучий стовп сонячного світла на вологі зелені дерева. Так свіжо, так ясно й чисто — і її мама в осередді світла, в осередді дощу, який ніби й не торкається її, вона — надійна й сильна. Як їй потрібна зараз мама, а її мама мертва, і ніколи більше вона не зможе ані доторкнутися до неї, ані побачити її... І цей тягар лежав на ній і гнітив — гнітив, як він її гнітив!

Вона напружилася. Хтось підійшов до дверей і стояв там, спостерігаючи за нею дуже тихо, тільки злегка погойдуючись. Вона змогла роздивитись силует на тлі тьмяного світла. Не було чути ні звуку, тільки величезна нездоланна тиша... навіть краплі замовкли... тільки ця фігура похитувалась і похитувалась у дверях незрозуміло. Вона вселяла моторошний страх, брудна та огидна під своїм сховком, як висипи віспи під пудрою. Тільки її стомлене серце калатало так, що здіймалися груди, налякане, воно відчайдушно билосся, нагадуючи їй, що вона досі жива...

Хвилина чи череда хвилин тривали безконечно, і розмита пляма почала набувати форми перед її очима, які з дитячою настирливістю намагалися пронизати імлу в напрямку дверей. Наступної миті їй здалося, що якась неймовірна сила хоче розчавити її... а фігура в дверях — то був Халл, вона побачила Халла, — він неквапливо повернувся і відійшов, похитуючись, і те незрозуміле марево, з якого він вийшов, поглинуло його.

Кров рвонулася до її кінцівок, а разом із нею — життя. З притоком сили вона рівно сіла на ліжку, намагаючись зібрати своє тіло, поки її ноги не торкнулися підлоги біля ліжка. Вона знала, що саме мусить зробити — вже негайно, поки ще не дуже пізно. Вона мусить вийти в цю вологу свіжість, геть подалі, відчувати, як мокра трава обіймає її ноги, відчуті прохолодні краплі на чолі. Механічно вона натягнула на себе одяг, вхопила в темряві комірочки капелюшок. Їй треба вирватись із цього дому, де вешталосся щось, що давило її груди, що набувало форм заблудлих фігур, які гойдалися в темряві.

У паніці вона незграбно намацала плащ, знайшла рукав і почувала кроки Ентоні внизу сходів. Чекати не можна, він може не пустити її, навіть Ентоні був частиною цього тягара, частиною цього злого будинку, тієї зловісної темряви, яка ширилася круг нього...

Тоді через хол, а потім... униз через чорний вихід, вона вже чула голос Ентоні у спальні, вона щойно вийшла...

— Глоріє! Глоріє!

Але вона вже була на кухні та вийшла крізь двері у ніч. Сотні крапель зірвалися з поривом вітру з мокрого листя й накрили її, а вона радісно притиснула їх до обличчя гарячими долонями.

— Глоріє! Глоріє!

Голос був безконечно далекий, жалібний, приглушений тими стінами, які вона щойно залишила. Вона обігнула будинок і вийшла на стежку в напрямку головної дороги, вона майже зраділа, коли звернула на неї та пішла мокрим трав'яним килимом уздовж узбіччя, обережно рухаючись у непроникній темряві.

— Глоріє!

Вона побігла, спіткнулась об гілку, яку зламав вітер. Голос уже був назовні. Ентоні побачив, що спальня порожня, і вийшов на ганок. Але щось гнало її вперед, це «щось» залишилося в будинку з Ентоні, а вона мусить летіти далі під цим темним і гнітючим небом, підганяючи себе крізь тишу, ніби вона була цілком реальною перешкодою перед нею.

Вона вже пройшла якусь відстань уздовж майже непомітної дороги, приблизно півмилі, минула покинутий хлів, чорний, повний загадкових передчуттів, він був єдиною будівлею між ними й Марієттою; на розвилці вона звернула на дорогу, яка вела через ліс, і побігла між двома високими стінами з листя й гілок, які майже торкались її голови. Раптом вона помітила тонку подовжену смугу срібла на дорозі перед нею, — як блискучий меч, напівзанурений у багнюку. Вона вигукнула від задоволення, коли підійшла ближче, — то була колія від коліс фургона, наповнена водою: вона підвела голову до неба й побачила, що вийшов місяць.

— Глоріє!

Вона різко здригнулась. Ентоні був менше ніж за двісті футів за нею.

— Глоріє, зачекай мене!

Вона міцно стиснула губи, щоб не закричати, і пришвидшила ходу. Вона пройшла ще сто ярдів, і ліс зник, відкотився назад, як чорна панчоха з ноги дороги. За три хвилини ходи перед нею висіло в чистому та безмежному небі тонке плетиво поодиноких вогнів і ліній, які рівномірними хвилями закручувалися до одного невидимого центру. Тепер вона знала, куди їй іти. То був великий каскад дротів, що здіймався над рікою, як лапи гігантського павука, а маленькі зелені вогні на трансформаторній будці були його очима. Вони бігли через залізничний міст у напрямку до станції. Станція! Там буде поїзд, який відвезе її додому.

— Глоріє, це я! Це Ентоні! Глоріє, я не буду тебе тримати! Господи, Глоріє, куди ти біжиш!

Вона нічого не відповіла, тільки побігла ще дужче, тримаючись центру дороги і перестрибуючи блискучі калюжі — безформні басейни нереального золота. Вона різко звернула наліво й пішла вузькою колією, минаючи темні згромадження на дорозі. Вона подивилася вгору, коли на самотньому дереві скорботно пугукнула сова. Просто перед собою вона розгледіла естакаду, яка вела до залізничного мосту, і сходинок, які піднімалися до нього. Станція була за рікою.

Ще один звук налякав її: меланхолійна сирена поїзда, який наближався до станції, а майже одночасно — ще один звук, який вторував йому, але вже далеко і майже нечутно.

— Глоріє! Глоріє!

Ентоні вже, мабуть, пішов по головній дорозі. Вона лукаво застіялась, їй пофортунило обдурити його, тепер у неї був час, щоби дочекатись поїзда.

Потім гудок долинув знову, вже зовсім поруч, із шумом і гуркотом наближалася чорна звивиста маса, вона вигнулась із тіні та виїхала в поле зору, злетіла на високий насип десь унизу і без жодного звуку, крім свисту повітря і схожого на цокання стрілок постукування рейок, рушила до мосту — це був електропоїзд. Над локомотивом світилися два гарячо-сині вогні, що перекинули між собою сліпучу дугу, яка, ніби свічка біля ліжка покійника, захлинулася світлом, щоб освітити рівні ряди дерев і примусити Глорію інстинктивно відступити до протилежного краю дороги. Світло було ледь теплим, температури теплої крові... Гуркіт раптом змішався з усіма звуками довкола, розтягнувся з навальною пружністю і пронісся повз неї, не помічаючи її, потім звернув на міст, підганяючи перед собою стовп світла, і кинувся в напрямку безмовної річки.

Тиша знову наповзла на вологі поля; знову почало накрапати, і раптом злива впала на Глорію, щоб витягнути її з того, подібного до трансу, заціпеніння, в яке її занурило видовище поїзда, який щойно проїхав. Вона швидко побігла схилом униз до берега і почала збігати залізними сходами на міст, пригадуючи, що це — те, що вона завжди хотіла зробити, а потім на неї чекало ще одне задо-

волення — пройти по планках завширшки один ярд, прокладених біля колії вздовж ріки.

Ось! Так краще. Тепер вона була нагорі й могла бачити поля довкола, які плавно перетікали одне в одне довкола неї, вони виглядали холодними у місячному світлі й нагадували латки, зшиті тонкими стібками і залатані важкими латками дерев. Праворуч від неї, за півмилі вниз по ріці, яка тікала долиною та виблискувала, ніби слід равлика, блимала розсипаними вогнями Марієтта. Менше ніж за двісті ярдів з іншого боку моста припала до землі станція, помічена самотнім тьмяним ліхтарем. Тягар зник — верхівки дерев під нею заколисували молоде місячне світло, щоб воно заснуло таким жаданим сном. Вона розправила руки, віднайшовши свободу. Саме цього вона хотіла: стояти тут на прохолодній висоті.

— Глоріє!

Як налякана дитина, вона побігла по дошках, стрибаючи, пере-стрибуючи, підстрибуючи, захоплена почуттям власної фізичної легкості. Тепер нехай доганяє — вона більше не боялася, вона тільки мусить першою добігти до станції, тепер це — частина гри. Вона була щаслива. Вона міцно стискала в руці капелюшок, зірваний вітром, і короткі кучері підстрибували біля її вух. Вона подумала, що більше ніколи не буде відчувати себе знову такою молодою, але ця ніч була її, це був її світ. Вона переможно засміялася, коли добігла до кінця містка, а коли заскочила на дерев'яну платформу, щаслива приземлилася біля залізного стовпа.

— Тут я! — покликala вона радісним голосом, весела, як ранкова зоря. — Ентоні, любий, добрий мій Ентоні, ти хвилювався за мене?

— Глоріє! — Він зійшов на платформу й підбіг до неї. — З тобою все гаразд? — Він опустився на коліна біля неї та обійняв її.

— Так.

— Що сталось? Чому ти пішла? — схвильовано запитав він.

— Мені потрібно було піти... там було щось, — вона подумала, й згадка про тягар промайнула в її свідомості, — щось сиділо в мені... ось тут. — Вона поклала руку на груди. — Мені потрібно було втекти від цього.

— Що ти маєш на увазі, коли кажеш «щось»?

— Я не знаю, цей чоловік... Халл...
— Він тебе образив?
— Він прийшов до моїх дверей, п'яний. Я гадаю, що на мене навалилось якесь божевілля.
— Глоріє, кохана...
Вона стомлено поклала голову йому на плече.
— Ходімо назад, — запропонував він.
Вона зіщулилась.
— Ох! Ні, я не можу. А раптом воно повернеться і знову обсяде мене? — Її голос майже перетворився на крик, який завис у тужливій темряві. — Ця річ...
— Ну все, все, — заспокоював він її, притискаючи до себе міцніше. — Ми не будемо робити нічого, чого ти не хочеш. Що ти хочеш робити? Просто сидіти тут?
— Я... я хочу поїхати геть.
— Куди?
— О... будь-куди.
— На Бога, Глоріє! — вигукнув він. — Ти ще п'яна!
— Ні, не п'яна. Я не була з вами весь вечір. Я піднялася нагору десь... ох... я не знаю, десь півгодини після вечері... Ой!
Вона ненароком торкнулась правого плеча.
— Болить. Я вдарилася, здається. Хтось підняв мене і відпустив... я не пам'ятаю...
— Глоріє, ходімо додому. Вже пізно й волого.
— Я не можу! — запевнила вона. — Ох, Ентоні, не проси мене! Завтра піду. Ти йди собі, я зачекаю тут на поїзд. Я піду в готель...
— Я поїду з тобою.
— Ні, я не хочу, щоб ти зі мною їхав. Я хочу побути сама. Я хочу спати... ох, як я хочу спати! А завтра, коли ти вивітриш весь запах віскі й тютюну з будинку, і все буде в порядку, і цей Халл поїде, тоді я прийду додому. Якщо я піду зараз, ця річ... ой... — Вона затулила очі долонею; Ентоні зрозумів, що переконувати її марно.
— Коли ти пішла, я був тверезий, — сказав він. — Дік спав на кушетці, а ми з Морі щось обговорювали. Цей хлопець, Халл, кудись подівся. Потім я зрозумів, що тебе вже немає декілька годин, тож я пішов нагору...

Раптом його перервало гучне привітання: «Агов, ви там!», яке долинуло звідкись із темряви. Глорія підскочила на ноги, він за нею.

— Це голос Морі! — схвильовано закричала вона. — Якщо Халл із ними — не давай їм підійти, не давай їм підійти!

— Хто там? — покликав Ентоні.

— Це ми, Дік і Морі, — почувалася заспокійлива відповідь.

— Де Халл?

— Він у ліжку. Вирубався.

Їхні фігури з'явилися з туману на платформі.

— Що в біса ви тут із Глорією робите? — запитав Річард Кермел із сонним здивуванням.

— А ви що тут робите?

Морі засміявся.

— Хай йому грець, якщо я знаю. Ми пішли за вами і шукали вас невідомо скільки часу. Я чув, як ти кричав на ґанку: «Глоріє!», тож я розбудив Кермела і переконав його, хоча це було непросто, що в нас вечірка з хованками і краще нам її не пропускати. Він мене дуже пригальмовував, бо постійно сідав біля дороги перепочити і допитувався, що це все означає. А відслідковували ми тебе за приємним запахом «Канадіан Клуб».

Під навісом станції вибухнув істеричний сміх.

— Ми йшли вздовж дороги, а потім раптом загубили вас. Здається, ви звернули на ґрунтову дорогу. Потім хтось нас покликав і запитав, чи ми раптом не дівчину шукаємо. Ми підійшли, то був маленький дідусь, він сидів на поваленому дереві та весь трусився, мов якийсь казковий гном. «Вона туди звернула, — сказав він, — і майже наступила на мене, так бігла, а потім хлопець у коротких штанах, ніби для гольфу, побіг слідом. І кинув мені це». Старий помахав перед нами доларовою купюрою.

— Ох, бідний дідусь! — зворушено вигукнула Глорія.

— Я кинув йому ще долар і пішов далі, хоча він просив зачекати й пояснити, що відбувається.

— Бідний старигань, — повторила нажахана Глорія.

Сонний Дік сів на якийсь ящик.

— А тепер що? — запитав він із покірністю стоїка.

— Глорія налякана, — пояснив Ентоні. — Ми з нею їдемо в місто наступним поїздом.

У темряві Морі дістав розклад із кишені.

— Запали сірника.

Крихітний вогник вистрибнув із темряви, освітлюючи чотири обличчя, гротескні й не схожі на себе посеред ночі.

— Погляньмо. Друга, друга тридцять... ні, це ввечері. Господи, хочете чекати до п'ятої тридцять?

Ентоні задумався.

— Ну, — невпевнено пробурмотів він, — ми вирішили залишитися тут і чекати на поїзд. Ви можете повертатися додому і виспатись.

— Ти теж іди, Ентоні, — наполягала Глорія. — Я хочу, щоб ти виспався, любий. Ти блідий як смерть увесь день.

— Що ти, дурненька!

Дік позіхнув.

— Гарзд. Ви залишаєтеся — й ми залишаємося.

Він вийшов з-під навісу і глянув на небо.

— Зрештою, ніч погідна. На небі зірочки, і все таке. Асортимент, підібраний з винятковим смаком, сказав би я.

— Подивимось. — Глорія вийшла за ним, і всі вийшли за нею. — Посидьмо тут, — запропонувала вона, — тут набагато красивіше.

Ентоні з Діком перетворили довгий ящик на спинку і знайшли суху дошку для сидіння Глорії. Ентоні опустився біля неї, а Дік із певним зусиллям вмовстився на діжу з-під яблук біля них.

— Тана заснув у гамаку на ганку, — зазначив він. — Ми занесли його і залишили біля плити, щоби висох. Він змок до нитки.

— Бідний маленький чоловічок! — зітхнула Глорія.

— Вітання вам! — Голос, дзвінкий і похоронний, донісся згори, вони подивилися догори і побачили Морі, що якимось чином виліз на навіс, де й сидів, звисивши ноги скраю, а на тлі тепер чистого неба його постать нагадувала примарну й фантастичну карлючку.

— Напевне, саме для таких випадків, — розмірено почав він, щоб його слова плавно спадали вниз із захмарної висоти і плавно осідали на його слухачів, — праведники цієї землі прикрашають залізницю білбордами, які проголошують червоно-жовтими літе-

рами, що «Ісус Христос є Бог», і ставлять їх на відповідній відстані від реклами «Божественне віскі “Гюнтер”».

Всі гигикнули, і три голови далі дивилися нагору.

— Я гадаю, що мушу розповісти вам історію про мою освіту, — провадив Морі, — під світлом цього сардонічного сузір'я.

— Так! Будь ласка!

— Справді?

Затамувавши подих, вони чекали, поки він замислено позіхнув до місяця, який усміхнувся йому у відповідь широкою посмішкою.

— Гарзд, — почав він, — коли я був маленький, я молився. Я складав молитви проти майбутніх гріхів. Одного року я наскладав дев'ятсот молитов «Перед сном».

— Кинь сигарети, — сказав хтось пошепки.

Невелика пака сигарет досягнула платформи одночасно з громоподібним наказом:

— Тиша! Я збираюся звільнити себе від тягаря спогадів, які берегли себе для темряви такої землі та блиску таких небес.

Знизу запалений сірник передали від сигарети до сигарети. Голос продовжив оповідку:

— Я був знавцем, як уміло обманювати Бога. Я молився одразу після того, як грішив, поки одного дня не зміг відрізнити молитву від гріха. Я вірив: людина вигукує «Боже мій!», коли на неї падає шафа, і це тільки тому, що в її серці глибоко вкоренилася віра. Потім я пішов до школи. Чотирнадцять років півсотні серйозних людей вказували мені на кремнієву рушницю і говорили: «Оце справжня річ. Нові рушниці — то пусті й поверхові копії». Вони засуджували книжки, які я читав, предмети, над якими задумувався, вони називали їх аморальними; потім мода змінилась, і вони засуджували ті ж речі, називаючи їх «мудруватими».

Оскільки я був завжди занадто меткий для своїх років, то звернув від професорів до поетів; я почув ліричний тенор Свінберна і драматичний тенор Шеллі, перший бас Шекспіра з його тонкими діапазонами, другий бас Теннісона з несподіваними нотками фальцету, бас-профундо Мілтона і Марлоу. Я вслухався в невимушену розмову Браунінга, декламації Байрона і тягучий спів Вордсворта. Принаймні вони не могли мені зашкодити. Я навчився розуміти

красу — достатньо, аби збагнути, що вона не має нічого спільного з правдою; навіть більше — довідався, що не існує великої літературної традиції, є тільки традиція драматичної смерті всіякої літературної традиції...

Потім я виріс, і соковита краса ілюзій покинула мене. Матерія мого мозку закрубіла, а очі мої стали прискіпливо-гострими. Життя підіймалося довкола мого острова, як море, поки я не отямився, вже пливучи на його хвилях.

Перехід відбувся непомітно — все це давно чекало на мене. Життя готує свої підступні та, здавалось би, незагрозливі пастки для кожного. А щодо мене... Ні, я не намагався спокусити жінку двірника, не бігав голий вулицями, проголошуючи свою зрілість. Не тільки пристрасть спонукає до дії — спонукають костюми, в які вона одягається. Просто мені стало нудно. Нудьга, що є лише маскою, за якою ховається прагнення життєвої сили, зробилася підсвідомим мотивом усіх моїх дій. Я залишив красу позаду, розумієте?.. Я виріс. — Він витримав паузу. — Кінець школи й навчання в коледжі. Частина друга.

Три жаринки, які плавно переміщалися в темряві, вказували місце розташування його слухачів. Глорія тепер напівлежала в Ентоні на колінах. Однією рукою він так міцно її обіймав, що вона могла чути, як б'ється його серце. Річард Кермел на діжі з-під яблук час від часу вовтузився і тихо стогнав.

— Я дорослішав і опинився на землі джазу; одразу збентеження заповнило мене. Життя стояло наді мною, як аморальна шкільна вчителька, коригувало мої впорядковані думки. Я досі вірив у силу розуму та брів далі, але я помилявся. Я читав Сміта, який сміявся над милосердям і наполягав, що саме глум є найвищою формою самовираження. Сам же Сміт заступив мені милосердя і світло. Я читав Джонса, який акуратно розправився з індивідуалізмом — і подивіться! Джонс і досі стоїть у мене на шляху. Не думав я, що стану полем бою для ідей багатьох мужів чи, сказати краще, однією з тих привабливих, але безпорадних країн, землями яких перекочуються туди-сюди великі держави.

Я досягнув зрілості під враженням, що накопичую весь цей досвід, бо він має забезпечити мені дорогу до щастя. Насправді я набув не таку вже й дивовижну властивість — вирішувати кожне

питання в моїй голові ще до того, як воно постане в реальному житті, але це не рятувало ані від побиття, ані від плутанини. Та після того, як я скуштував цю останню страву, я сказав собі: досить! Ось так! Я сказав, що досвід не вартий таких зусиль. Це — не щось приємне, що відбувається з пасивним тобою, це стіна, на яку тобі доводиться видиратись. Тож я зодягнув себе у свій непроникний скептицизм і вирішив, що моя освіта закінчилась. Але було вже занадто пізно. Я оберігав себе, скільки міг, від трагічного і прогнозованого людства, уникаючи нових зв'язків, але всього іншого я не уникнув. Я проміняв боротьбу з любов'ю на боротьбу з самотністю, боротьбу проти життя на боротьбу зі смертю.

Він замовкнув, щоби підкреслити останнє твердження, а потім позіхнув і вів далі:

— Гадаю, що підґрунтям початку другого етапу моєї освіти було похмуре невдоволення від того, що мене використовують для досягнення якоїсь незбагненої мети, про яку я нічого не знав... якщо така мета насправді існує. Вибір був непростим. Ця вчителька ніби казала мені: «Ми будемо грати в футбол і нічого, крім футболу. Якщо ти не хочеш грати у футбол, ти не можеш грати взагалі...» І що мені залишалось робити? Матч триває недовго!

Але, розумієте, я відчував, що мені навіть відмовляють у праві примарної розради, яку отримує гравець, коли піднімається з колін. І не думайте, що я з головою занурився у цей песимізм, вхопився за нього із солодким самовдоволенням, бо песимізм не так заганяє в депресію, в усякому разі, не більше, ніж похмурий осінній день біля вогню. Ні, я так не вчинив. Я був іще занадто гарячим для цього, занадто живим. Бо здавалося мені, що немає мети в житті людини. Людина почала абсурдну та безнадійну боротьбу з природою — з тією природою, яка за збігом прекрасних і божественних обставин привела нас туди, де ми могли би кинути їй виклик. Вона вигалада способи, як позбавити людство від найгірших і таким чином зробити сильнішими найкращих, аби ті могли здійснити її найвищі чи, скажімо так, найцікавіші, хоч і незрозумілі та, можливо, раптові задуми. І, збурені дарами просвітління, ми вигадуємо способи, щоб ошукати її. У цій республіці я бачив, як біле починає змішуватися з чорним, — у Європі відбувалась економічна катастрофа, щоб урятувати три-чотири хворі з

препоганим керівництвом нації, від однієї влади, яка могла б привести їх до матеріального процвітання.

Ми створюємо Христа, який може піднести прокаженого, — а зараз нащадки тих прокажених вважаються «сіллю землі». Якщо хтось може винести з цього науку, то щасливої йому дороги!

— А я гадаю, що одну науку ми можемо взяти від життя, — перебила Глорія (вона не заперечувала, а радше із сумом погоджувалась).

— Яку науку? — зацікавився Морі.

— Що немає жодної науки, яку ми можемо взяти від життя.

Запанувала недовга тиша, і Морі сказав:

— Юна Глорія, прекрасна та безжальна дама, перша поглянула на світ із фундаментальною витонченістю, яка далася мені з боєм, якої ніколи не буде в Ентоні, яку Дік ніколи не зможе повністю зрозуміти.

З яблучної діжі почувся обурений стогін. Ентоні, який вже звик до темряви, міг чітко бачити, як блиснуло обуренням жовте око Річарда Кермела, коли він закричав:

— Ти божевільний! Ти сам стверджував, що ми отримуємо до-свід, уже принаймні намагаючись.

— Намагаємося що?! — люто заволав Морі. — Намагаємося пронизати темряву політичного ідеалізму якимось диким і відчайдушним проривом до істини? Чи ліниво сидіти день за днем у твердому кріслі, поки життя тече повз, витріщатися на верхівки шпилів над кронами дерев, намагаючись назавжди одділити те, що можна пізнати і чого не можна пізнати? Намагатися вихопити шматок реальності й надати йому блиску власної душі, щоби він на аркуші паперу засвітився тими дивними властивостями, якими й так насправді володіє? Чи в лабораторії боротися впродовж виснажливих років за пробірками й шестернями за йоту сумнівної істини...

— А ти намагався?

Морі замовк, його відповідь була квінтесенцією втоми, яка гірким обертоном на мить долетіла до трьох голів і потім злинула до місяця, як повітряна кулька.

— Тільки не я, — м'яко відповів він. — Я народився втомленим — але з дешицею кмітливості, що притаманна таким жінкам,

як Глорія, — тому, попри всі мої розмови і слухання, даремне чекання вічної істини, яка, здається, лежить за кожним твердженням, попри всі роздуми, я не просунувся ні на йоту.

Вдалині почувся звук, який наростав уже якийсь час, а тепер означив себе жалібним муканням велетенської корови, і перлистого кольору фара вигулькнула цяткою за півмилі від них. Цього разу то був локомотив: він гуркотів і стогнав, перекидаючись із боку на бік, і коли проїхав, жадливо нарікаючи, повз, то пройняв платформу снопом іскор і золи.

— Ані на йоту! — Голос Морі знову злетів на них із захмарної висоти. — Яка недосконала річ — інтелект, з його маленькими кроками, з його сумнівами, з його коливаннями туди-сюди, із його катастрофічними відступами. Люди кажуть, що інтелект збудував всесвіт — але інтелект не зміг би навіть збудувати парову машину! Обставини збудували її. Інтелект — не більше, ніж коротка лінійка, за допомогою якої ми вимірюємо безмежні досягнення обставин.

Я міг би розтлумачити вам філософію сьогодення... але, і ви це знаєте, теперішніх філософів повністю поглинула теорія заперечення всього, а по п'ятдесяти роках усе може перевернутись, і ми побачимо перемогу Христа над Анатолем Франсом... — він потягнувся, а потім додав: — Єдине, що я знаю напевне, це наскільки я важливий сам для себе, і наскільки важливо це усвідомлювати — саме з розумінням цього і того, наскільки марними є намагання осягнути будь-що інше, народилася наша прекрасна і мудра Глорія.

Отже, я почав розповідати вам про мою освіту, чи не так? Але насправді я не навчився нічого і зовсім трошки — про себе самого. А якби я чомусь і навчився, то помер би з міцно стиснутими губами і тримаючи ручку в руках, як досі чинили наймудріші з людей — ох, аж до моменту провалу однієї справи, — дивної справи, до речі. Тож дозвольте вам повідати про цих людей, як молитву перед тим, як ви всі заснете.

Зберімося разом і напишімо книжку, яка буде вічним насміхом над легковірністю людей. Переконаймо наших найбільш талановитих в описанні чуттєвих насолод поетів написати про радощі плоті, намовмо наших найсильніших журналістів внести декілька найвідоміших любовних історій. Долучімо бабуси-

ні історії, такі популярні нині. Оберімо найбільш пронизливого сатирика із тих, котрі живуть нині, який зліпить для нас одне божество з усіх, яким поклонялося людство, божество, що буде найвеличнішим із усіх, але попри те, таким по-людському слабким, що воно стане посміховиськом для всього світу, припишімо йому смішні, марнославні та люті думки, аби всі думали, що воно затіяло це тільки заради власної розваги, і щоб усі читали нашу книжку й роздумували над нею, поки на світі більше не залишиться глупства.

І наостанок подбаймо про те, щоб у книзі було зібрано всі найкращі приклади стилів, щоби вона справді стала вічним свідченням нашого глибокого скептицизму та універсальної іронії.

Так вони вчинили й померли.

Але книга живе вічно, так красиво вона написана й настільки вражає красномовством вигадок, що ці премудрі мужі вклали в неї. Вони не пошанували її назвою, але після їхньої смерті книга стала відома як «Біблія».

Коли він закінчив, усі мовчали. Волога дрімота, що зависла в нічному повітрі, зачарувала їх.

— Як я вже сказав, почав я з розповіді про мою освіту. Але мої коктейлі вже вивітрилися, та й ніч добігає завершення, і скоро всюди почнеться шалений галас, на деревах, у будинках і у двох маленьких крамницях там, за станцією, і невдовзі великий рух охопить землю на декілька годин... Гаразд, — завершив він усміхаючись, — дякуючи Господу, ми четверо можемо спочити вічним спокоєм, знаючи, що своїм відходом зробимо цей світ кращим, ніж він був.

Дмухнув вітерець, він приніс із собою ніжні вогні життя, яке зароджувалося на тлі неба.

— Твої зауваження стали плутаними й непереконливими, — сказав Ентоні сонним голосом. — Ти чекав на одне з тих див осяяння, яке надихає тебе на всі ті блискучі та змістовні репліки, саме такі, які спонукають до ідеального обміну думками. А от Глорія продемонструвала всю далекоглядність своєї позиції тим, що заснула, — можу підтвердити тим фактом, що їй пощастило сконцентрувати всю свою вагу на моєму виснаженому тілі.

— Я вас натомив? — запитав Морі, дещо схвильовано поглядаючи на них.

— Ні, ти нас розчарував. Ти випустив багато стріл, але чи поціли в одну пташку?

— Залишу пташок Дікові, — відразу відповів Морі. — Думки мої хаотичні, в них лише не пов'язані між собою уривки.

— Ні, зараз ти від мене нічого не доб'єшся, — пробурмотів Дік. — Мій розум зайнятий більш матеріальними справами. Я надто сильно хочу в гарячу ванну, щоби перейматися тим, наскільки важлива моя робота чи хто з нас — жалюгідна постать.

Світанок нагадав про себе білим скупченням на сході над рікою та ростучим цвіріньканням із ближніх дерев.

— За п'ятнадцять п'ята, — зітхнув Дік, — іще майже годину чекати. Дивись! Мінус два! — Він указав на Ентоні, чії повіки вже опустились. — Сон сімейства Петчів...

Але за п'ять хвилин, попри все цвірінькання, його власна голова похилилась, і він уже клював носом — раз, два, три...

Тільки Морі Нобл не спав, він сидів на навісі й широко розплющеними очима вдивлявся до болю в далекі зародки ранку. Він думав над нереальністю ідей, над тим, як згасає принадливість існування, про ті, поки несильні, напади задумливості, які, одначе, потроху закрадалися у його життя, як щури у старий будинок. Зараз йому не було шкода нікого, а в понеділок зранку будуть його справи, а потім буде дівчина з іншої соціальної верстви, для якої він — цілий світ, саме це зараз було в його серці. І в цьому дивовижному світлі нового дня весь старий інструментарій, за допомогою якого він намагався думати, здався йому вершиною зарозумілості.

Зійшло сонце, проливаючи на землю потоки тепла, всюди було життя, жваве та безладне, яке кружляло довкола них, як рій мошви — чорна задишка поїзда, командне «по вагонах!» і калатання дзвінка. Морі знітився, коли побачив, як очі з «молочного поїзда» з цікавістю дивляться на нього, потім почув, як сперечаються Глорія та Ентоні, варто йому чи ні їхати до міста з нею, знову гучні протести, і вона поїхала, а трійко блідих, як привиди, чоловіків залишилися стояти на платформі, слухаючи, як замузаний вугляр, що їхав униз дорогою в кузові вантажівки, співає хриплим голосом оду літньому дню.

Розділ III

ЗЛАМАНА ЛЮТНЯ

Сьома тридцять, серпень, вечір. Вікна вітальні сірого будинку широко розчинені, терпляче замінюючи пропахлу тютюном і випарами спиртного атмосферу на сонливу свіжість пізніх сутінків. У повітрі чути запах прив'ялих квітів — такий тонкий, такий невловний, як і натяк того, що літо теж невдовзі добіжить кінця. Але серпень ще настирливо нагадує про себе тисячами цикад довкола бічного ганку, а надто цвіркотінням одного коника, який закрався в будинок і заховався під книжковою полицею, звідки вряди-годи вигукував про власну кмітливість і непохитну волю.

У кімнаті панує жахливий безлад. На столі стоїть таріль із фруктами, вони справжні, хоч і видаються штучними. Довкола нього згромадився загрозливий асортимент карафок, склянок і заповнених попільничок, останні ще досі випускають тонкі та звивисті пасемця диму, які здіймаються у затхлому повітрі; для повного ефекту бракує хіба черепа, тоді картина нагадувала би старовинну літографію, яку колись можна було зустріти в кожному «барлозі», який уособлює схильність до життєвих насолод і викликає блаженну настороженість.

Невдовзі бадьоре соло суперцвіркуна перериває, але не зливається з ним, новий звук — меланхолійний плач флейти, яку мордують невмілі руки. Зрозуміло, що музикант вправляється, а не виступає перед публікою, оскільки час від часу мотив переривається і, після нерозбірливого бурмотіння, продовжується знову.

Якраз перед третім фальстартом чується третій звук, що зливається із цим дисонансом. Це — звуки таксі. Хвилина тиші, знову таксі, гул його гучного відступу майже повністю глушить шелест кроків на вкритій гравієм доріжці. У будинку лунає стривожений дзвінок.

З кухні виходить маленький, вбраний у костюм з білої парусини, втомлений японець, він похапцем застібає форму. Він відчиняє передні сітчасті двері та пропускає красивого молодика років тридцяти, одягненого в костюм, що виражає добрі наміри людини, яка присвятила себе служінню людству. Круг нього панує ця атмо-

сфера добрих намірів: його погляд, у якому змішалися цікавість і затаєний оптимізм, обводить кімнату; коли він подивився на Тана, в його очах відобразилося велетенське зусилля, з яким він піднімав цього безбожника на свій рівень. Його звали Фредерік І. Перемор. Він навчався з Ентоні в Гарварді, а через однакові літери у прізвищах їх постійно ставили поруч на лекціях. Вони були просто знайомими, але від університетських часів так і не зустрічались.

Попри це, Перемор заходить у кімнату як гість, який залишиться на весь вечір.

Тана відповідає на запитання.

ТАНА (*услесливо посміхається*). Поїхали в готель на весерю. Повернутися через півгодина. Поїхали шість трисять.

ПЕРЕМОР (*дивлячись на склянки на столі*). У них гості?

ТАНА. Так. Компанія. Міста Кермел, міста і міяс Барнес, місіс Кейн, всі залишатись тут.

ПЕРЕМОР. Зрозуміло. (*Добродушно*). Гарна в них забава була.

ТАНА. Я не розуміти.

ПЕРЕМОР. Розважались вони.

ТАНА. Так, пили. Дузе, дузе, дузе пили.

ПЕРЕМОР (*делікатно змінюючи тему*). Мені здалося, чи я справді чув музику, коли підходив до будинку?

ТАНА (*нервово гикотить*). Так, я грати.

ПЕРЕМОР. Якийсь японський інструмент?

Цілком очевидно, що він передплачує «Нешенал Джеографік».

ТАНА. Я грати флє-е-е-йта, японська флє-е-ейта.

ПЕРЕМОР. Яку мелодію ви грали? Щось із японських пісень?

ТАНА (*морищить чоло із неймовірним зусиллям*). Я граю поїзд-пісня. Як ви кажете? — залізнодорожна пісня. Так дома називати. Як поїзд. Він їхати т-а-а-к, це свисток, поїзд зупинятися. Потім т-а-а-к і поїзд їхати. Так їхати. Дуже галний пісня з моєї країни.

ПЕРЕМОР. Звучить дуже гарно.

Тут стає зрозуміло, що Тана великим зусиллям стримує порив кинутися нагору і принести всі свої листівки, купно з тими, що з Америки.

ТАНА. Коктейль для джентльмена?

ПЕРЕМОР. Ні, дякую. Я не п'ю. (*Усміхається*.)

Тана повертається на кухню, залишаючи напіввідчинені двері. Знову чути мелодію японської дорожньої пісні — цього разу він не практикує, а виступає, натхненно та енергійно.

Дзвонить телефон, але Тана, весь у своїх гармоніях, не звертає уваги, тож Перемор бере слухавку).

ПЕРЕМОР. Алло... Так... Ні, його немає, але може повернутись у будь-який момент... Баттерворт? Алло, не розібрав імені... Алло, алло, алло. Алло!.. Ох!

Телефон вперто відмовляється дзвонити знову. Перемор кладе слухавку.

У цей момент знову вступає таксі, яке приносить на крилах іще одного молодика; в руці він тримає валізу й відчиняє вхідні двері, не натискаючи дзвінка.

МОРІ (*в коридорі*). Агов, Ентоні! Ю-ху! (*Заходить у вітальню і бачить Перемора.*) Вітання.

ПЕРЕМОР (*уважно вдивляється на нього*). Невже... невже це Морі Нобл?

МОРІ. Саме він. (*Усміхаючись, підходить ближче із простягнутою рукою.*) Як ти, старий? Сто років тебе не бачив.

Обличчя віддалено асоціюється з Гарвардом, але він не дуже впевнений. А ім'я, навіть якщо він його знав, то вже забув.

Однак Перемор, який володіє природною чутливістю і гідним похвальби милосердям, розряджає ситуацію.

ПЕРЕМОР. Ти забув Фреда Перемора? Ми були разом у класі історії старого Анка Робертса.

МОРІ. Ні, не забув, Анк... тобто Фред. Фред був... тобто Анк, був чудовим дядьком, так?

ПЕРЕМОР (*із посмішкою киває*). Чудовий старий персонаж. Дивовижний персонаж.

МОРІ (*після короткої паузи*). Так, був. Де Ентоні?

ПЕРЕМОР. Лакей-японець сказав, що вони в якомусь готелі. Вечеряють, напевне.

МОРІ (*дивиться на годинник*). Давно їх нема?

ПЕРЕМОР. Гадаю, так. Японець сказав, що вони невдовзі мають повернутися.

МОРІ. Може, вип'ємо чогось?

ПЕРЕМОР. Ні, дякую. Я не п'ю. (*Усміхається.*)

МОРИ. Не проти, якщо я вип'ю? (*Позіхає та наливає собі з пляшки.*) Чим ти займався після коледжу?

ПЕРЕМОР. О, багато чим. Я веду дуже активне життя. Стукав у різні двері. (*Його тон передбачає будь-що, від полювання на левів до організованої злочинності.*)

МОРИ. А в Європі був?

ПЕРЕМОР. На жаль, ні.

МОРИ. Гадаю, ми всі невдовзі там побуваємо.

ПЕРЕМОР. Ти справді так гадаєш?

МОРИ. Звісно! У країні всі про це говорять уже більше двох років. Ми всі зашкарубли. Треба трохи повеселитися.

ПЕРЕМОР. То ти не віриш, що на карту поставлено ідеали?

МОРИ. Нічого важливого. Просто всім коли-не-коли хочеться гостроти.

ПЕРЕМОР (*розмова йому вочевидь стає цікавою*). Те, що ти кажеш, дуже цікаво. Я нещодавно балакав з одним чоловіком, який там був...

Упродовж подальших одкровенень, що їх нехай сам читач заповнить фразами на кшталт: «бачив на власні очі», «величний дух Франції» та «спасіння цивілізації», Морі сидів із напівопущеними повіками і розчарований до нудьги.

МОРИ (*користуючись першою-ліпшою нагодою*). А ти знаєш, що в цьому домі є німецький агент?

ПЕРЕМОР (*підозріло усміхається*). Ти серйозно?

МОРИ. Абсолютно. Це мій обов'язок попередити тебе.

ПЕРЕМОР (*вочевидь повірив*). Гувернантка?

МОРИ (*шепоче, вказуючи великим пальцем на кухню*). Тана! Це його не справжнє ім'я. Він постійно отримує листи на ім'я лейтенанта Еміля Танненбаума.

ПЕРЕМОР (*сміється так толерантно, як тільки може*). Ти жартуєш!

МОРИ. Може, я помилково його обвинуватив. Але ти мені так і не розповів, чим займався.

ПЕРЕМОР. Трохи пишу.

МОРИ. Белетристику?

ПЕРЕМОР. Ні. Трохи інший жанр.

МОРИ. Що саме? Щось таке, що трохи вигадка, трохи правда?

ПЕРЕМОР. О, я присвятив себе фактам. Я багато клопотався суспільною роботою.

МОРІ. О!

Раптова іскра підозри зблиснула в його очах. Так, ніби Перемор назвав себе кишеньковим злодієм-аматором.

ПЕРЕМОР. Зараз я по роботі у Стемфорді. І минулого тижня хтось мені сказав, що Ентоні Петч живе зовсім поруч.

Їх перериває шум іззовні, що його можна безпомилково визначити, як розмову і сміх представників обох статей. Потім до кімнати дружно заходять Ентоні, Глорія, Річард Кермел, Мюріел Кейн, Рейчел Барнс і Родман Барнс, її чоловік. Вони всі кидаються до Морі, відповідаючи невідомо «Прекрасно!» на його загальне «Привіт»... Ентоні тим часом підходить до нового гостя.

ЕНТОНІ. Хай йому дідько! Як ся маєш? Надзвичайно приємно тебе бачити.

ПЕРЕМОР. Радий бачити тебе, Ентоні. Я зараз у Стемфорді і подумав, що заїду на хвилину. (*Жартівливо.*) Ми постійно працюємо наввипередки з дияволом, інколи можна дозволити собі вихідний.

Ентоні відчайдушно намагається пригадати ім'я. Після боротьби, яку можна порівняти хіба з пологами, його пам'ять видає вигук «Фреде!», довкола якого він вибудовує речення: «Радий, що ти зміг приїхати, Фреде!» Компанія раптом стихається, очікуючи на знайомство. Морі, який міг би допомогти, воліє спостерігати з бешкетним задоволенням.

ЕНТОНІ (*у відчай*). Леді й джентльмени, це — Фред.

МЮРИЕЛ (*із легковажною люб'язністю*). Привіт, Фреде!

Річард Кермел і Перемор вітають один одного одразу по імені, останній пригадує, що Дік був єдиним у групі, хто ніколи не переймався тим, щоби підтримувати з ним розмову. Дік наївно уявляв, що колись раніше зустрічав його в Ентоні вдома.

Три молоді жінки піднімаються нагору.

МОРІ (*впівголоса до Діка*). Я не бачив Мюріел ще з весілля Ентоні.

ДІК. Вона вся розквітла. Її найновіша фраза: «Я вам кажу!»

Ентоні якийсь час витримує боротьбу з Перемором і врешті намагається залучити до розмови всіх, запитуючи, хто що п'є.

МОРИ. Я вже потрудився над цією пляшкою. Дійшов від «Зберігати» до «Виготовлено». (Вказує на слова на етикетці.)

ЕНТОНІ (до Перемора). Ніколи не знаю, коли ці двоє прийдуть. Попрощався якось із ними о п'ятій пополудні, а тут вони знову з'явилися о другій ранку. На здоровенному орендованому лімузині з Нью-Йорка, просто до порога мого дому, і п'яні як чіп, звісно.

Перемор із захопленням розглядає обкладинку книжки, яку тримає в руках. Морі й Дік обмінюються поглядами.

ДІК (невинним голосом до Перемора). Ти працюєш тут, у місті?

ПЕРЕМОР. Ні, в селищі Лейрд-стрит у Стемфорді. (До Ентоні.) Ти собі навіть не уявляєш, який рівень бідності в цих коннектикутських містечках. Італійці та інші емігранти. Переважно католики, знаєш, до них дуже складно достукатися.

ЕНТОНІ (виховано). Висока злочинність?

ПЕРЕМОР. Не стільки злочинності, скільки невігластва і бруду.

МОРИ. Я вважаю, що всіх неосвічених і немитих людей треба садити на електричний стілець. Але я за бандитів — життя з ними кольоровіше. Проблема в тому, що коли карати невігласів, то доведеться почати з перших сімей держави, потім узятися за кіношників, і зрештою — за Конгрес і духовенство.

ПЕРЕМОР (знякливо посміхається). Я мав на увазі невігластво більше, ніж просто незнання нашої мови.

МОРИ (вдумливо). Я гадаю, що це — тяжкий випадок. Вони навіть не в курсі новинок поезії.

ПЕРЕМОР. Тільки коли попрацюєш декілька місяців у такому селищі, розумієш, наскільки все кепсько. Як сказав мені наш секретар, бруду під нігтями не видно, поки не помиєш рук. Але, звісно, ми вже привертаємо багато уваги.

МОРИ (грубо). А ще ваш секретар, мабуть, казав, що коли напхати пічку папером, то спершу він горітиме дуже яскраво.

Тут з'являється Глорія у супроводі двох подруг, вона освіжила макіяж і прагне поклоніння і розваг. На якийсь момент розмова розділяється, Глорія відкликає Ентоні вбік.

ГЛОРІЯ. Ентоні, будь ласка, не пий багато.

ЕНТОНІ. Чому?

ГЛОРІЯ. Бо ти робишся простакуватим, коли вип'єш.

ЕНТОНІ. Господи! Ну й що тепер?

ГЛОРИЯ (*після паузи, протягом якої її очі прохолодно зазирають у його очі*). Декілька питань. Перше, чому ти наполіг, щоби за всіх заплатити? Обидва ці чоловіки мають більше грошей, ніж ти.

ЕНТОНІ. Глоріє, що таке! Вони мої гості!

ГЛОРИЯ. Навіщо було платити за пляшку шампанського, яку розбила Рейчел Барнс? Дік намагався оплатити другий рахунок за таксі, але ти йому не дозволив.

ЕНТОНІ. Але, Глоріє...

ГЛОРИЯ. Коли ми мусимо продавати наші облигації, щоб сплачувати рахунки, може, саме час обмежити надмірну щедрість? Мало того, я не була би такою уважною до Рейчел Барнс. Її чоловікові це не подобається не менше, ніж мені!

ЕНТОНІ. Але, Глоріє...

ГЛОРИЯ (*зі злістю скривилась*). «Але, Глоріє!» Цього літа такі ситуації повторюються занадто часто — з кожною симпатичною дівчиною, яку ти здибаєш. Це вже перетворюється на звичку, а я не збираюся цього терпіти! Якщо ти можеш крутити собі з ким хочеш, я теж так буду. (*І потім, ніби вона ще щось пригадала.*) До речі, цей Фред не другий Джо Халл?

ЕНТОНІ. Господи, ні! Він напевне приїхав, щоби змусити мене виманити в діда грошей для його пастви.

Глорія повертається спиною до замученого Ентоні та йде до гостей.

До дев'ятої години товариство переділилося на дві групи — ті, хто постійно пили, і ті, які пили мало або нічого. У другій групі були Барнси, Мюріел і Фредерік І. Перемор.

МЮРИЕЛ. Якби ж я вміла писати. У мене стільки ідей, але мені здається, що я ніколи не зможу втілити їх у слова.

ДІК. Як сказав Голіаф, я розумію, що відчував Давид, але висловити цього не можу. Філістимляни одразу використали його слова як гасло.

МЮРИЕЛ. Не розумію тебе. Напевно, з віком я стаю дурнішою.

ГЛОРИЯ (*ходить, погойдуючись, між компанією, ніби ангел на підпитку*). Якщо хтось голодний, то на столі в їдальні залишилося трохи французьких тістечок.

МОРІ. Ненавиджу ці вікторіанські візерунки на них.

МЮРИЕЛ (*дико обурена*). Ну, я вам скажу, ви такий напружений, Морі!

Її груди — ніби бруківка, яку вона готова підставити під копита будь-якого жеребця, з надією, що той своїми залізними підковами висіче бодай іскру романтики в цій непроглядній темряві...

Подружжя Барнс і Перемор були захоплені благочестивою розмовою, такою благочестивою, що містер Барнс спробував пересунутись у більш гріховну атмосферу ближче до центра дивана. Складно було здогадатися, чому Перемор залишається в сірому домі — із ввічливості, чи з цікавості, чи для того, щоби потім написати соціологічну доповідь про декаданс американського способу життя.

МОРИ. Мені здається, що ви людина із широкими поглядами.

ПЕРЕМОР. Так і є.

МЮРИЕЛ. Я теж. Я вірю, що кожна релігія гарна по-своєму.

ПЕРЕМОР. У кожній релігії є щось хороше.

МЮРИЕЛ. Я католичка, але, як я завжди кажу, не дуже практикуюча.

ПЕРЕМОР (*з надзвичайною повагою*). Католицизм — дуже сильна релігія.

МОРИ. Гаразд, я гадаю, що людина з такою широтою поглядів мусить оцінити все піднесення почуттів і приплив оптимізму, який міститься в цьому коктейлі.

ПЕРЕМОР (*демонстративно бере коктейль*). Дякую, напевне спробую один.

МОРИ. Один? Це обурливо! Тут зібрався майже весь випуск 1910 року, а ви відмовляєтеся трошки промочити горло. Ну ж бо!

«За здоров'я короля Чарлза, за здоров'я короля Чарлза, прине-сїть найбільший кубок...»

(*Перемор щиро приєднується до співу.*)

МОРИ. Наповнюй бокал, Фредеріку. Ти знаєш, що все підпорядковано задумам матінки-природи, а з тебе вона планує зробити зятого п'яницю.

ПЕРЕМОР. Якщо чоловік не може пити, як джентльмен...

МОРИ. А хто такий джентльмен, врешті-решт?

ЕНТОНІ. Чоловік, який не носить шпильки під лацканом піджака.

МОРИ. Нонсенс! Соціальний ранг чоловіка визначається тільки кількістю хліба, яку він з'їдає з канапки.

ДІК. Чоловік, який воліє перше видання книги, ніж останнє видання газети.

РЕЙЧЕЛ. Чоловік, котрий ніколи не виглядає, як наркоман.

МОРИ. Американець, який може примусити англійського лакея думати, що він такий і є.

МЮРИЕЛ. Чоловік із хорошої сім'ї, який закінчив Єль, або Гарвард чи Принстон, має гроші, добре танцює і все таке.

МОРИ. Нарешті, ідеальне визначення! Кардинал Ньюмен здав свої позиції.

ПЕРЕМОРА. Мені здається, що ми маємо розглянути предмет більш широко. Чи не Авраам Лінкольн сказав, що джентльмен — це той, хто нікому не завдав болю.

МОРИ. Спірне питання, я гадаю, що то був генерал Людендорф.

ПЕРЕМОРА. Ти справді жартуєш.

МОРИ. Випий ще.

ПЕРЕМОРА. Мабуть, не варто мені. *(Стишує голос так, щоб його чув тільки Морі.)* А якщо я тобі скажу, що це третій коктейль, який я взагалі коли-небудь пив?

Дік заводить фонограф, чим спонукає Мюріел підскочити і розгойдуватись із боку в бік, притиснувши лікті до корпусу, склавши передпліччя перпендикулярно до тіла і розвертаючи все, що нижче, як плавці.

МЮРИЕЛ. Ох, приберімо килими та нумо танцювати!

Ентоні та Глорія погоджуються — із внутрішніми стогонами й кислими усмішками.

МЮРИЕЛ. Давайте, ледарі. Підводьтеся і відсуньте меблі.

ДІК. Почекай, дозволь допити.

МОРИ *(впевнено намагається спійти Перемора)*. Робімо так. Наповнюйте свої келихи, вип'ємо та будемо танцювати.

Хвиля протестів розбивається об кам'яну стіну наполегливості Морі.

МЮРИЕЛ. У мене вже голова крутиться.

РЕЙЧЕЛ *(упівголоса до Ентоні)*. Глорія тобі звеліла триматися подалі від мене?

ЕНТОНІ (*збентежений*). Що? Ні, звичайно. Певно, що ні.

Рейчел багатозначно усміхається. За два роки її краса стала витриманою та добре доглянутою.

МОРІ (*здіймає келих*). Випиймо за поразку демократії та падіння християнства.

МЮРІЕЛ. Ой, серйозно!

Вона кидає жартівливо-докірливий погляд на Морі та п'є.

Всі п'ють із різним ступенем тяжкості.

МЮРІЕЛ. Очистити підлогу!

Здавалося, цього процесу ніяк не уникнути, тож Ентоні та Глорія приєднуються до великого переміщення столів, складання стільців, скручування килимів і розбивання ламп. Меблі перетворилися на потворні форми довкола, звільняючи простір розміром вісім квадратних футів.

МЮРІЕЛ. Нехай буде музика!

МОРІ. Зараз Тана заграє вам любовну пісню у стилі вухогорло-носа.

На тлі сум'яття з того приводу, що Тана вже відійшов до сну, здійснюється підготовка до вистави. Одягнений у піжаму японець із флейтою в руці, загорнутий у ковдру, залазить на крісло, завбачливо поставлене на одному зі столів, там він починає свою гротескную виставу. Перемор, уже відчутно п'яний, настільки захоплений виставою, що намагається підсилити театральний ефект ходою у стилі паперових ніг і несподіваною гикавкою.

ПЕРЕМОР (*до Глорії*). Потанцюєте зі мною?

ГЛОРІЯ. Ні, сер! Хочу влаштувати лебединий танець. Умієте?

ПЕРЕМОР. Звісна річ. Я танцюю все.

ГЛОРІЯ. Гарзд. Ви починаєте з того кінця кімнати, а я — з протилежного.

МЮРІЕЛ. Поїхали!

З усіх пляшок із диким реготом починає сочитися дух бєдламу. Тана занурюється в дивні лабіринти дорожньої пісні, жалісливе «тру-ту-гу» змішується з сумними каденціями «Бідного метелика (тринь-тинь), що чекає на квіточ-ці-ці», які долинають із фонографа. Мюріел ослабла від сміху, ледве стоїть на ногах, відчайдушно чіпляючись за Барнса, який танцює із суворою стриманістю військового офіцера, мнеться з ноги на ногу. Ен-

тоні намагається розчути шепіт Рейчел, не привертаючи уваги Глорії...

Але гротескний, неймовірний, майже театральний випадок от-от мав статись, один із таких випадків, що видаються правдивими імітаціями бульварних форм літератури. Перемор, який намагався перевершити Глорію, відчайдушно кружляв довкола своєї осі сильніше й сильніше, поки остаточно не втратив координації та не почав завалюватися з одного боку в інший — він спотикався, знову піднімався, спотикався і завалювався в напрямку зали... і майже впав на руки старого Адама Петча, чийого приходу, серед всеохопного божевілля, ніхто не помітив.

Адам Петч — дуже блідий. Він опирається на тростину. Його супроводжує Едвард Шатлворт, він же ловить Перемора за плече і скеровує того в іншому напрямку від шанованого філантропа.

Дві хвилини знадобилося, щоби тиша важенною завісою опустилася на кімнату, ще якусь мить чулися схлипи фонографа та останні спадні ноти дорожньої пісні флейти Тана. З дев'ятьох присутніх тільки Барнс, Перемор і Тана не знали новоприбулого. І ніхто з дев'яти не знав, що саме цього ранку Адам Петч вніс пожертву в розмірі п'ятдесяти тисяч доларів у справу заборони алкоголю.

Перемор порушив мовчанку однією фразою, яка стала єдиною та найбільшою ганьбою його життя.

ПЕРЕМОРА (*швидко відповзає в напрямку кухні навпочіпки*). Я тут не в гостях, я тут працюю.

Знову запанувала тиша — тепер така глибока, така обтяжена поганим передчуттям, яке передавалося від одного до іншого, що Рейчел нервово гикнула, а Дік зловив себе на тому, що бурмоче знову й знову рядки зі Свінберна, які моторошно відповідали цій сцені:

«Похмурий цвіт, без запаху життя».

З тиші почувся голос Ентоні, тверезий і стриманий, він щось казав Адаму Петчу, потім він теж замовк.

ШАТТЛВОРТ (*емоційно*). Ваш дідусь подумав, що треба подивитись, як ви тут живете. Я дзвонив із Рі та залишив повідомлення.

Подальшу паузу заповнює серія коротких зітхань невідомо звідки. Ентоні зблід, ніби крейда. Губи Глорії опустилися, вона дивиться на старого напружено й налякано. Ніхто в кімнаті не усміхається. Ніхто? Чи тремтячи розпливлися уста «Лютого Пetchа», виставляючи напоказ два ряди рідких зубів? Він щось каже рівним тоном — п'ять простих слів.

АДАМ ПЕТЧ. Тепер можемо їхати, Шаттлворте.

І це все. Він розвертається і, спираючись на тростину, шкутильгає через вітальню до парадних дверей. Пекельно-лиховісним був шурхіт гравію під його непевною ходою у світлі серпневого місяця.

РЕТРОСПЕКТИВА

У цьому доведеному до крайнощів стані вони були як дві золоті рибки у мисці, з якої вилили всю воду.

У травні Глорії мало виповнитися двадцять шість. Вона казала, що нічого більше не хоче, крім як залишатися молодою та красивою якомога довше, бути веселою та щасливою, мати гроші та любов. Вона хотіла того, що й більшість жінок, лише хотіла вона цього більш заповзято і пристрасно. Вона була заміжною вже більше двох років. Спершу були дні безтурботного взаєморозуміння, нестямне відчуття володіння й гордості. З ними чергувалися періоди спорадичної ненависті, які тривали не довше, ніж до обіду, а за тим наставало примирення. Так тривало півроку.

Потім безтурботність, задоволення одне одним ставали менш яскравими — ніби їх накривало сірою паволокою, і дуже рідко, в нападі ревності чи у вимушеній розлуці, поверталися давні пориви, як доказ спорідненості душ і того, що вони досі збурюють почуття одне одного. Вона вже могла ненавидіти Ентоні весь день, а інколи ігнорувати і злитись на нього цілий тиждень. Взаємні звинувачення заступили тепле й уважне ставлення, вони почали сприймати їх майже як розвагу; бували такі ночі, коли вони не спали, намагаючись пригадати, хто на кого образився, щоби продовжити свою лінію наступного ранку. А потім, коли сплинуло два роки, з'явилися нові елементи. Глорія усвідомила, що Ентоні роз-

винув здатність бути абсолютно байдужим до неї. Ця байдужість не була постійною, скорше нагадувала летаргічний сон, але вона вже не могла розбудити його ніжним словом чи багатозначною посмішкою. Були такі дні, коли її ласки обтяжували його. Вона це бачила, але ніколи не могла допустити думки, що таке може статися з нею.

Зовсім нещодавно вона відчула, що, попри все обожнювання, ревності, гордість, бажання служити йому, вона глибоко зневажала його — і це презирство непомітно змішалось з усіма її почуттями... І все це була її любов — жива жіноча ілюзія, яку вона скерувала на нього однієї квітневої ночі багато місяців тому.

Для Ентоні, незважаючи на всі застереження, вона була єдиним його захопленням. Якби він утратив її, то назавжди залишився би зламаною людиною, заглибленою в сентиментальні спогади до кінця свого життя. Він дедалі рідше радів, проводячи весь день із нею наодинці — в таких випадках він волів, щоб із ними був хтось третій. Інколи він відчував, що просто зіб'ється з колії, якщо не залишиться сам, — доходило до того, що інколи він навіть ненавидів її. Коли був напідпитку, то навіть міг піддатися потягу до інших жінок, але наразі це були лише випадкові сплески контрольованих емоцій.

Тієї весни, того літа вони мріяли про майбутнє щастя — як подорожуватимуть від одних теплих країв до інших, а коли захочуть, повертатимуться до свого розкішного маєтку до можливих ідеалізованих дітей, потім присвятять себе політиці або дипломатії, щоби творити прекрасні й важливі справи, поки, врешті-решт, не посивіють (красивою шовковистою сивиною) та будуть покоїтись у промінні нічим не заплямованої слави, обожнювані всією буржуазією країни... Такі відступи починались із фрази «коли ми отримаємо наші гроші»: довкола цих мрій, а не довкола життя, яке дедалі більше втрачало сенс, дедалі більше марнувалося, вони будували свою надію. Сіримі ранками, коли всі пікантності ночі скочувалися до непристойних жартів без краплі гідності, вони могли за звичкою витягнути стос спільних надій і перерахувати їх, а потім усміхнутись одне одному й підсумувати розмову однією лаконічною, проте щирою ніцшеанською фразою Глорії: «Мені байдуже»!

Справи їхні відчутно погіршувалися. Фінансове питання ставало дедалі більш загрозливим, більш надокучливим; вони збагнули, що алкоголь зробився майже необхідним для їхніх веселощів, що було би не дивним для британської аристократії ще сотню років тому, але незвичним для суспільства, яке неухильно ставало стриманішим і обачнішим. Мало того, здавалося, що слабшали також їхні характери, й не стільки в тому, що вони робили, скільки у взаємодії з суспільством. У Глорії розвинулося дещо, чого вона ніколи не потребувала і що завжди зневажала (наразі тільки скелет, незавершений, але чітко окреслений), — совість. Мить її усвідомлення збіглась із початком повільного згасання її фізичної сміливості.

І тоді, одного серпневого ранку, вони прокинулися від несподіваного візиту Адама Петча, знуджені та втомлені, пригнічені життям, здатні відчувати тільки одну емоцію, яка поволі поглинала їх, — страх.

ПАНІКА

— Ну? — Ентоні сидів на ліжку й дивився на неї зверху вниз. Кутики його губ скорботно опустились, його голос був напружений і порожній.

У відповідь вона піднесла руку до губ і почала повільно й методично покусувати палець.

— І що тепер? — сказав він після паузи; відповіді не було, і його це почало дратувати. — Та скажи вже бодай щось!

— Що ти хочеш, щоб я сказала?

— Що ти гадаєш?

— Нічого.

— Тоді припини кусати палець!

Далі відбулася коротка й заплутана дискусія на тему того, чи здатна вона думати взагалі. Ентоні вважав, що просто необхідно, аби вона висловилась стосовно вчорашньої катастрофи. А її мовчанку він сприймав як спробу звалити всю відповідальність на нього. Вона ж відчувала, що їй треба мовчати — момент вимагав, щоб вона продовжувала гризти палець, як нервова дитина.

— Я мушу залагодити це непорозуміння з моїм дідом, — сказав він, ніби йому було непросто це визнати. В тому, що він сказав «з моїм дідом», а не з «дідом», з'явилося щойно народжене відчуття поваги.

— Ти не зможеш! — різко обірвала вона. — Ти не зможеш, ніколи! Ніколи, поки він живий, він не пробачить тебе.

— Можливо, ні, — із сумом погодився Ентоні. — Проте, можливо, я зможу погодитись на зміну свого життя, чи щось таке...

— Він виглядав хворим, — обірвала вона, — блідим як стіна.

— Він хворіє. Я тобі казав це ще три місяці тому.

— Якби ж він помер тиждень тому! — роздратовано сказала вона. — Нерозважливий старий дурень!

Ніхто з них не засміявся.

— Але дозволь тобі сказати, — тихо додала вона, — наступного разу, коли я побачу, що ти поводишся з якоюсь жінкою так, як учора з Рейчел, я піду від тебе — просто так візьму й піду! Я не збираюся цього терпіти!

Ентоні злякався.

— Ох, не будь смішною! — запротестував він. — Ти знаєш, що для мене немає іншої жінки на світі, крім тебе, кохана.

Його спроба взяти ніжний тон провалилася, на передній план вийшла більш нагальна небезпека.

— Якщо я поїхав би до нього, — припустив Ентоні, — і сказав би, з відповідними цитатами з Біблії, що дуже довго йшов неправедним шляхом, а тепер побачив світло... — він замовк і запитально глянув на жінку. — Цікаво, що він сказав би?

— Я не знаю.

Вона думала, чи достатньо кмітливими будуть їхні гості, щоби поїхати одразу після сніданку.

Цілий тиждень Ентоні плекав у собі мужність, щоби поїхати в Террітаун. Якби він вирішував сам, то ніколи не поїхав би, — останні три роки його сила волі поступово руйнувалася, те ж саме сталося з його здатністю опиратися натискам. Глорія змусила його поїхати. Вона сказала, що почекати тиждень — це добре, дід устигне охолонути, але затягувати довше не можна — його злість може зміцніти.

Тремтячи від страху, він таки поїхав... і даремно. Адам Петч почувався зле, сказав йому обурений Шаттлворт. У нього була чітка

вказівка — нікого не пускати. Під мстивим поглядом колишнього «алкотерапевта» лінія нападу Ентоні впала. Майже крадькома він вийшов і сів у таксі — він зумів бодай трохи відновити самоповагу, коли вирушив поїздом; як маленький хлопчик, він був радий, що йому пощастило втекти, він прагнув прихистку свого казкового блискучого палацу, який височів і мерехтів у його уяві.

Коли він повернувся в Марієтту, Глорія зустріла його зі зневагою. Чому він не увійшов силоміць? Вона точно так зробила б!

Разом вони написали листа старому і, після детальної редактури, надіслали. Лист складався наполовину із вибачень, наполовину із вигаданих пояснень. На лист не відповіли.

Настав вересень, дощ і сонце по черзі перерізали день, сонце, яке не гріло, дощ, який не приносив полегшення. Того дня вони покидали сірий будинок, який бачив цвітіння їхньої любові. Чотири валізи і три страхітливі ящики було звалено в купу посеред спорожнілої кімнати, де два роки тому вони ліниво лежали на канапі та мріяли, а тепер були такі далекі одне від одного. Кімната відізналася порожнечою. Глорія в новій, облямованій хутром сукні, мовчки сиділа на валізі, Ентоні нервово ходив по кімнаті й курив, поки вони чекали на вантажівку, яка відвезе їхні речі до міста.

— Що це? — запитала вона, вказуючи на стос книг, які лежали на одному з ящиків.

— Моя стара колекція марок, — ніяково зізнався він. — Забув спакувати.

— Ентоні, це так по-дурному — возити їх із собою.

— Ну, минулої весни, коли ми переїжджали, я переглядав їх і вирішив не віддавати на збереження.

— А продати їх ти не можеш? У нас що — мало непотребу?

— Пробач, — покірно сказав він.

Із шаленим гуркотом до дверей під'їхала вантажівка. Глорія демонстративно погрозила п'ястучком чотирьом стінам.

— Я така щаслива, що їду! — закричала вона. — Така щаслива! О Господи, як я ненавиджу цей дім!

Отже, дама, яка засліплювала всіх красою, разом зі своїм чоловіком відбула до Нью-Йорка. В поїзді, який відвозив їх геть, вони посварились — її гіркі слова повторювалися з тією ж

частотою, регулярністю й неминучістю, що й станції, які вони проїжджали.

— Ну, не гнівайся, — жалібно благав її Ентоні. — У нас нікого немає, крім нас самих.

— У нас навіть цього немає в більшості випадків! — вигукнула Глорія.

— Коли таке було?

— Багато разів — починаючи з того випадку на платформі в Редгейті.

— Ти не хотіла цього сказати...

— Ні, — прохолодно перебила вона, — я не хочу згадувати минуле. Було і пройшло, але коли пройшло, щось із собою забрало.

Вона різко затнулась. Ентоні сидів мовчки, збентежений і пригнічений. За вікном пролітали сірі видіння придорожніх Мемеронека, Ларчмонта, Рі, Пелхема, Менора, їх розділяли проміжки похмурих і захарашчених пусток, що безуспішно намагалися виглядати як сільська місцевість. Він пригадав, як одного літнього ранку вони вирушили з Нью-Йорка на пошуки щастя. Можливо, тому, що вони ніколи не очікували його знайти, сам цей пошук, зрештою, був для нього найбільшим щастям. Він гадав, що життя потребує створення додаткового реквізиту довкола себе, інакше це просто катастрофа. В ньому не було ані спочинку, ані відради. Він стільки часу згаяв, пливучи за течією мрій; ніхто ще не плыв за течією, щоб не минути вихору, ніхто ще не мріяв без того, щоб його мрії не перетворилися на нічні страхіття невпевненості й розкаяння.

Пелем! Тут вони посварилися, бо Глорія вимагала сісти за кермо. І коли її маленька ніжка натиснула на педаль газу, автомобіль, підстрибнувши, рвонув уперед, а їхні голови сіпнулися назад, ніби у двох маріонеток на одному шнурочку.

Бронкс — будинки тулились один до одного в сонячному промінні, яке котилося вниз блискучим небосхилом, кидаючи снопи світла на вулиці. Нью-Йорк, що його він уважав колись домом — місто розкоші й таємниці, безглузких надій та екзотичних мрій. Тут на околицях грілися в останньому прохолодному промінні сонця безглузді тиньковані палаци, вони завмирили на мить у нереальності й розступалися геть перед заплутаним

лабіринтом Гарлем-рівер. Поїзд занурився в густі сутінки, виїхав на естакаду і поїхав уздовж сотні веселих, що стікали потоком, вулиць Іст-Сайду, кожна з яких пролітала вздовж вікон вагона, як проміжок між спицями гігантського колеса, кожна зі своїм кольоровим і яскравим одкровенням бідних дітей, що метушилися, зайняті своїми веселими справами, як мурахи на доріжках із червоного піску. Із вікон цих залюднених будинків, що світилися, ніби сузір'я на вбогому небосхилі, виглядали їхні округлі, як місяць, матері; жінки, які нагадували потемнілі срібні прикраси, жінки, що нагадували овочі, жінки, подібні до клунків із брудною білизнаю.

— Мені подобаються ці вулиці, — подумав Ентоні вголос. — Мені завжди здається, що це — вистава, яку показують тільки мені, і щойно я проїду, вони перестануть плескати і сміятися, зробиляться дуже сумними, пригадуючи, наскільки вони бідні, й повернуться до своїх домівок із опущеними головами. Дуже часто я так відчуваю себе в інших країнах, і дуже рідко в себе вдома.

Внизу, на жвавій діловій вулиці, він прочитав десяток вивісок єврейських магазинів; у дверях кожного з них стояв темноволосий чоловічок, проводжаючи напруженим поглядом перехожих — і в поглядах цих можна було знайти підозру й гордість, кмітливість, жадібність і завбачливість. Нью-Йорк — тепер він не міг відділити його від цих людей, які повільно повзли нагору — маленькі крамнички, які розростались, об'єднувались, переміщувались, — вони дивилися на всіх яструбиним поглядом, уважні до деталей, ніби бджоли, роззирались по всіх закутках. І це вражало, а в перспективі здавалося величним.

Голос Глорії ввірвався в його думки з дивним і дуже відповідним коментарем:

— Цікаво, де був цього літа Блокмен.

КВАРТИРА

Після ясності юних років настає період гнітючих і нестерпних труднощів. У продавця содової цей період такий короткий, що майже непомітний. Чоловік трохи вище класом тримається довше за можливість зберегти останню витонченість відносин,

зберегти «непрактичні» ідеї цілісності. Але ближче до тридцяти все стає занадто складним, і все, що раніше здавалося неминучим і складним, поступово відступає в темряву. Рутинна приходиться. Як сутінки на суворий краєвид, і згладжує його, поки він не стає достатньо стерпним. Витонченість і гострота стають недоступними для нас, цінності безповоротно змінюються з утратою життєвих сил, нам починає здаватися, що минуле вже не може нічому нас навчити, нема нічого, що допомогло би нам зустріти майбутнє, тож ми перестаємо бути імпульсивними, чутливими, нас більше не хвилюють межі етичності, ми заміняємо правила поведінки на ідеї власної цілісності, безпека для нас починає важити більше, ніж романтика, і ми стаємо, переважно підсвідомо, прагматиками. Тільки дехто з нас ще може перейматися деталями відносин, але тільки у спеціально призначені для цього години й після основних справ.

Ентоні Петч перестав бути особистістю, яку хвилювали розумові випробовування, він утрачав інтерес до всього й поступово перетворювався на людину забобонну та упереджену, з єдиним бажанням, щоб його не турбували емоційно. Ці зміни почалися ще декілька років тому і прискорилися низкою клопотів, які не давали спокою його свідомості. Відчуття того, що все в житті — марнота, яке дрімало в його серці, тепер прокинулося, розбурхало його життєвими обставинами. У хвилини невпевненості його переслідувала думка, що життя таки має сенс. Коли йому було двадцять, його переконання беззмістовності всіляких зусиль підкріплювалося філософами, якими він захоплювався, а також спілкуванням з Морі Ноблом, а згодом — із своєю дружиною. Проте бували моменти (наприклад, перед його зустріччю з Глорією, чи коли його дід запропонував поїхати військовим кореспондентом за кордон), коли його невдоволення собою майже спровокувало його на рішучий крок.

Одного дня, перед остаточним від'їздом із Марієтти, він без жодної мети гортав сторінки «Бюлетеня випускників Гарварда», де йшлося про те, ким стали його однокурсники за шість років після випуску. Більшість із них, щоправда, займалися бізнесом, декілька з них переймалися наверненням невірних із Китаю та Америки до заплутаних постулатів протестантизму, але дехто плідно викону-

вав роботу, яка не була ані синекурою, ані рутиною. Був, наприклад, Кельвін Бойд, який, щойно закінчивши медичний факультет, відкрив ліки від тифу, а потім подався за кордон, аби пом'якшити заходи, що їх цивілізація застосовувала до Сербії; був Юджин Бронсон, його статті в «Новій демократії» свідчили про нього як про людину, чії ідеї надовго випереджають вульгарну своєчасність і загальну істерію; був чоловік на прізвище Далі, якого відрахували з факультету якогось благоприсойного університету за те, що він проповідував доктрини марксизму в загальній аудиторії. В мистецтві, політиці, науці з'явилися самобутні особистості, гідні свого часу, навіть Северенс, захисник футбольної команди, який витончено і шляхетно віддав своє життя в Іноземному легіоні на Ені.

Він відклав журнал і деякий час думав про цих різних людей. Колись давно, коли він був цілісним, він відстоював би свою позицію до останнього — Епікур у Нірвані, він кричав би, що боротися — значить вірити, а вірити — значить обмежувати себе. Він перетворився би на затятого відвідувача церкви тільки через перспективу безсмертя, але також міг би зайнятися вичинкою шкур, бо дух змагань робив би його щасливим. Але зараз у ньому було занадто багато витонченої педантичності. Цієї осені йому виповнювалося двадцять дев'ять, і він уже розвинув у собі навичку закривати свою свідомість для багатьох предметів, він перестав заглиблюватись у мотиви й першопричини, а прагнув тільки захистити себе від світу й від самого себе. Йому нестерпно було почуватись наодинці, але, як уже зазначалося, наодинці з Глорією він не хотів бути теж.

Через ту прірву, яка утворилася перед ним після візиту діда і, як наслідок, зміни його усталеного способу життя, він просто не міг не роззирнутись довкола в пошуку друзів і оточення в тому місті, яке колись було найтеплішим і найбезпечнішим у світі, а тепер раптом стало ворожим. Першим його кроком була відчайдушна спроба повернути свою стару квартиру.

Весною 1912-го він підписав договір оренди на чотири роки за тисячу сімсот доларів на рік із можливістю продовження. Оренда закінчилася минулого травня. Коли він уперше орендував квартиру, вона була доволі посереднім місцем, одначе з потенціалом, який тільки він зміг розгледіти. Тож Ентоні переуклав угоду, згідно

з якою він і орендатор мали вкласти певні суми коштів для її покращення. Орендна плата зросла за останні чотири роки, і минулої весни, коли Ентоні прийшов із пропозицією, містер Зоґенберг зрозумів, що може отримати значно більше за те, що тепер було дуже привабливою квартирою. Отже, коли Ентоні прийшов до нього з пропозицією у вересні, то зустрічною пропозицією від Зоґенберга було продовження оренди на три роки за дві з половиною тисячі на рік. Ентоні це просто обурило. Це означало, що більше третини їхнього доходу йтиме на оренду. І даремно він сперечався, що це його гроші, його ідеї з перепланування зробили ці кімнати такими привабливими.

І даремно він пропонував дві тисячі доларів, дві двісті, хоча заледве міг собі це дозволити: містер Зоґенберг був неблаганний. Так виглядало, що ще якісь два джентльмени претендували на неї, просто такі квартири зараз користуються великим попитом, і для власника буде вкрай не вигідно здавати таку квартиру містеру Петчу. Окрім того (хоча він ніколи про це не згадував), інші орендарі скаржилися на шум попередньої зими — танці, співи до пізньої ночі й подібне.

Внутрішньо лютуючи, Ентоні повернувся в «Ріц», щоби відрапортувати про свою поразку Глорії.

— Я так бачу, — завелася вона, — що ти просто дозволив йому принизити себе!

— А що я міг сказати?

— Ти міг йому сказати, хто він такий. Я такого не терпіла би. Ніхто такого не стерпів би! Ти просто дозволяєш усім дурити себе, попірати, зневажати, використовувати тебе, ніби ти маленький хлопчик. Це безглуздя!

— Ох, заради Бога, не дратуйся.

— Я знаю, Ентоні, але ти такий осел!

— Ну, можливо. Але, зрештою, ми не можемо собі дозволити цю квартиру. Проте «Ріц» ми можемо собі дозволити ще менше.

— Ти сам наполягав переїхати сюди.

— Так, бо ти була би нещасною в дешевому готелі.

— Звісно, що так!

— У будь-якому випадку нам треба знайти, де жити.

— Скільки ми можемо платити? — запитала вона.

— Я можу навіть заплатити те, що він просить, якщо продамо більше облігацій, але ми домовилися минулої ночі, що поки я не знайду чогось конкретного, чим займатись, ми...

— Ох, я це все знаю. Я запитала: скільки ми можемо платити просто з нашого доходу?

— Кажуть, що на квартиру не варто витратити більше чверті.

— А скільки це — чверть?

— Сто п'ятдесят на місяць.

— Ти хочеш сказати, що в нас доходу всього шістсот доларів на місяць? — Насторожена нотка закралася в її голос.

— Ясна річ! — відповів він сердито. — Ти гадаєш, що ми щороку витрачали більше дванадцяти тисяч, не врізаючи основного капіталу?

— Я знала, що ми продавали облігації, але... невже ми стільки витратили за цей рік? Як же так? — Тепер у її голосі вже був справжній страх.

— Ох, я подивлюся в наші книги обліку, що їх ми так уважно вели, — іронічно зауважив він, а потім додав: — Дві квартири, які ми орендували весь час, одяг, подорожі, кожна з цих весен у Каліфорнії коштувала нам приблизно чотири тисячі доларів. Та ще бісова машина — самі витрати від початку до кінця. А вечірки, а розваги... ой, і все інше.

Тепер вони обоє були схвильовані й дуже пригнічені. Теперішня ситуація, як він переповідав Глорії, виглядала ще страшнішою, ніж коли він уперше зробив відкриття для себе.

— Тобі потрібно десь дістати гроші, — раптом сказала вона.

— Я знаю.

— І тобі треба ще раз спробувати побачити діда.

— Спробую.

— Коли?

— Коли знайдемо житло.

Випадково це сталося само собою за тиждень. Вони зняли маленьку квартиру на П'ятдесят сьомій вулиці за сто п'ятдесят доларів на місяць. Складалася вона зі спальні, вітальні, маленької кухоньки й ванної кімнати в малозаселеному білокам'яному будинку. І хоча кімнати були занадто маленькими, щоби вмістити всі найкращі меблі Ентоні, вони були чистими, новими, санітарно-

білими й не такими вже негарними. Баундс поїхав за кордон, щоби вступити до британської армії, а його місце заступила похмура ширококоста ірландка, яку не те щоби любили, а радше терпіли. Глорія взагалі ненавиділа її, бо та розповідала про славетні справи «Шин Фейн», коли подавала сніданок. Але вони присяглися ніколи більше не наймати японців, а британську прислугу вони не могли собі дозволити. Як і Баундс, вона готувала тільки сніданки. Далі вони харчувались у готелях і ресторанах.

Остаточо змусило Ентоні поквалитись у Террітавн повідомлення в декількох нью-йоркських газетах про те, що Адам Петч, мультимільйонер, філантроп, шанований борець за моральний дух нації, був сильно хворий і надії на одужання мало.

КОШЕНЯ

Ні, Ентоні не може його побачити. Лікар дав чіткі вказівки ні з ким не спілкуватися, сказав містер Шатллворт, а потім люб'язно додав, що передасть будь-яке повідомлення, яке Ентоні вважатиме за потрібне довірити йому, й перекаже Адаму Петчу, щойно стан його здоров'я дозволить. Цей непрямий натяк був настільки очевидним, що Ентоні зрозумів, що його найгірші здогади підтверджуються: блудний онук — вкрай не бажаний біля його ліжка. У якийсь момент розмови Ентоні, дотримуючись детальних настанов Глорії, зробив спробу прослизнути повз секретаря, але Шатллворт із посмішкою розправив м'язисті плечі, тож Ентоні відмовився від своєї марної спроби.

Начисто втративши впевненість, він повернувся до Нью-Йорка, де чоловік із дружиною провели неспокійний тиждень. Незначний випадок, який стався одного вечора, показав, до якої межі було напружено їхні нерви.

Коли вони поверталися додому після вечері, Ентоні помітив на перехресті кішку, яка кралася під покривом ночі вздовж огорожі.

— Завжди, коли бачу кішку, хочу її кóпнути, — знічев'я сказав він.

— А мені вони подобаються.

— А я одного разу таки це зробив.

— Коли?

— О, багато років тому, ще до того, як ми зустрілись. Якось увечері, в антракті між виставою. Була холодна ніч, як зараз, і я був трохи напружений — я тоді вперше був напідпитку, — додав він. — Мені здалося, що бідна волоцюжка шукає місце для снання, а настрій у мене був кепський, тож я піддався своїй примсі...

— О, бідна киця! — забідкалася Глорія, щиро зворушена.

Ентоні відчув приплив натхнення й розвинув історію.

— Негарно з мого боку, — зауважив він, — бідна маленька тварина озирнулася і глянула на мене так жалісно, ніби сподівалася, що я заберу її до себе... взагалі, це було кошенья, і воно навіть не встигло зрозуміти, звідки взялася та велика нога, яка наздогнала його худу спину.

— Не може бути! — в голосі Глорії відчувався біль.

— А ніч була така холодна, — провадив він меланхолійним голосом, навмисне нагнітаючи тему. — Я гадаю, що воно чекало ласки від когось, а зазнало болю.

Раптом він осікся — Глорія схлипувала. Вони підійшли до будинку, а коли зайшли у квартиру, вона кинулася на канапу, задихаючись від сліз так, ніби з неї душу витягували.

— О, бідне маленьке кошенья! — жалібно повторювала вона. — Бідне маленьке кошенья. Як холодно йому було...

— Глоріє...

— Не підходь до мене! Будь ласка, не наближайся. Ти вбив маленьке пухнасте кошенья.

Зворушений Ентоні опустився біля неї на коліна.

— Люба, — сказав він. — О, Глоріє, мила. Це все неправда. Я все вигадав — кожнісіньке слово.

Але вона більше йому не вірила. Щось у тих словах, які він обрав для опису деталей, змусило її проплакати всю ніч — від жалю до кошеньяти, від жалю до себе й від того, що світ такий жорстокий.

СМЕРТЬ АМЕРИКАНСЬКОГО МОРАЛІСТА

Старий Адам помер опівночі наприкінці листопада, на його тонких губах завмерла блаженна похвала Господу. Він, кому так багато лестили, розчиняючись у небутті, лестив Всемогутній

Абстракції, яку, як він здогадувався, він міг розлютити в часи буремної молодості. Було оголошено, що він уклав щось на кшталт перемир'я з Богом, умови якого не розголошувались, але припустили, що вони передбачали великі суми готівкових внесків. Всі газети надрукували його біографію, а дві з них навіть розмістили замітки на передовицях про його бездоганну репутацію та роль в індустріалізації, разом із якою він зростав. Вони стримано згадали про всі реформи, що він фінансував і спонсорував. І, ніби воскреслі похмурі примари, згадки про Комстока і Катона-Цензора походжали газетними шпальтами.

Кожна газета нагадувала, що його пережив єдиний онук, Ентоні Комсток Петч.

Похорон відбувся на сімейній ділянці в Террітавні. Ентоні та Глорія їхали в першому екіпажі, занадто схвильовані, щоби відчувати всю гротескність моменту, вони відчайдушно намагалися вловити бодай натяк на їхнє ймовірне багатство на обличчях слуг, які були з ними до кінця.

Вони пережили божевільний тиждень, витримуючи паузу для годиться. І, не отримавши жодного повідомлення, Ентоні зателефонував адвокату діда містеру Бретту; того не було на місці, його чекали за годину. Ентоні залишив свій номер.

Був останній день листопада, надворі — прохолодно й хрустко, каламутне сонце безрадісно зазірало у вікно. Поки вони чекали на дзвінок, удаючи, ніби читають, атмосфера, всередині та ззовні, здавалося, наповнилася передчуттям, що невдовзі станеться якась жаклива помилка. Поки дзвонив телефон, пройшла безконечна мить, і Ентоні, різко здригаючись, підняв слухавку.

— Слухаю, — його голос був напруженим і беземоційним. — Так, я залишав повідомлення. Прошу, хто це?.. Так... Так, щодо майна. Звісно, я зацікавлений і не отримав жодного повідомлення про оголошення заповіту... Я подумав, що, можливо, у вас немає моєї адреси... Що?.. Так...

Глорія впала на коліна. Проміжки між словами Ентоні, ніби турнікети, крутилися у її серці. Вона усвідомила, що крутить гудзики на подушках. А тоді:

— Це... це дуже-дуже дивно... дуже дивно... дуже дивно. Навіть жодної... е... згадки... жодної... е... причини?

Його голос був кволим і долинав ніби здалеку. З тихим схлипом вона зойкнула.

— Так, розумію... Гарзд, дякую... дякую...

Телефон клацнув. Її потуплені в підлогу очі вловили його кроки на поцяткованому сонячним світлом килимі. Вона підвелась, її очі глянули на нього сірим рівним поглядом, і його руки обійняли її.

— Кохана, — прошепотів він охриплим голосом. — Він це зробив, чорт забирай!

НАСТУПНОГО ДНЯ

— А хто спадкоємці? — запитав містер Хейт. — Ви розумієте, коли ви так мало можете мені розповісти...

Містер Хейт був високий і сутулий, з густими бровами. Його порекомендували Ентоні як дуже хвацького й наполегливого адвоката.

— У мене небагато інформації, — відповів Ентоні. — Чоловік на прізвище Шаттлворт, який був при ньому чимось на кшталт улюбленця, отримав право чи то адміністратора, чи то розпорядника — всім майном, окрім прямих пожертв на добродійність, гроші для прислуги, і щось отримали два кузени з Айдахо.

— Наскільки близькі кузени?

— Троюрідні чи чотириюрідні, менше з тим. Я ніколи про них не чув.

Містер Хейт розуміюче кивнув.

— Ви хочете оскаржити умови заповіту?

— Гадаю, що так, — безпорадно додав Ентоні. — Будь-що, що може зарадити, що саме зробити — ви мені скажіть.

— Ви хочете відтермінувати затвердження заповіту?

Ентоні похитав головою.

— Я не знаю. Я уявлення не маю, що таке «затвердження». Я хочу свою частку спадщини.

— Тоді ви мусите розповісти мені більше. Наприклад, чи знаєте ви, чому заповідач позбавив вас спадщини?

— Напевне, так, — почав Ентоні. — Він завжди був таким собі борцем за моральні реформи, знаєте...

— Я знаю, — додав містер Хейт серйозно.

— ...і я думаю, що він ніколи не думав про мене схвально. Я не зайнявся бізнесом, розумієте. Але я більше ніж упевнений, що ще до минулого літа я був одним зі спадкоємців. У нас був будинок у Марієтті, й одного вечора він надумав приїхати до нас. І сталося так, що саме того вечора у нас була дуже весела вечірка, а він приїхав без жодного попередження. Отже, він просто глянув, він і той чоловік, Шаттлворт, а потім повернувся й поїхав назад у Террітавн. Після того він перестав відповідати на мої листи й не хотів зі мною зустрічатися.

— Він підтримував заборону алкоголю, вірно?

— Він усе підтримував — звичайний релігійний маніяк.

— За який час до смерті він склав заповіт, який виключав вас?

— Нещодавно, гадаю, із серпня.

— І ви гадаєте, те, що ви розповіли, є основною причиною, через яку він позбавив вас спадщини, бо був розчарований вашими діями?

— Так.

Містер Хейт замислився. На яких підставах Ентоні планує оскаржити заповіт?

— Можливо, щось про злий умисел?

— Насправді злий умисел може бути підставою — але його найскладніше довести. Ви мусите довести, що тиск було скеровано саме на те, щоби примусити заповідача розпорядитися своїм майном інакше, ніж він того хотів би...

— Ну, а якщо припустити, що той чоловік, Шаттлворт, навмисне доправив його в Марієтту, бо знав, що в нас там буде вечірка?

— Це не матиме жодного стосунку до справи. Є велика різниця між порадою та впливом. Вам необхідно довести, що в секретаря був злий умисел. Я запропонував би інші мотиви. Виконання заповіту автоматично призупиняють у випадку божевілля, алкоголізму... — тут Ентоні усміхнувся — або старечого слабоумства.

— Але, — заперечив Ентоні, — його особистий лікар, який також у переліку спадкоємців, засвідчить протилежне. У всякому разі, старий не був слабоумним. Насправді я гадаю, що він зробив,

що хотів, зі своїми грішми — він прекрасно усвідомлював усе, що робив у своєму житті...

— Ну, ви розумієте, слабкість розуму — гарна підстава, набагато краща, ніж зловмисний вплив, — це доводить, що майно було розділено не так, як планувалося за здорового глузду. Хоча найбільш поширена підстава — фізичний тиск.

Ентоні похитав головою.

— Я боюся, що для цього мало шансів. Мені більше подобається зловмисний вплив.

Після розмови, яка тривала ще деякий час, але через насиченість технічними термінами була для Ентоні незрозумілою, він найняв містера Хейта радником. Адвокат запропонував йому зустрітись із Шаттлвортом, якого, разом із Вілсоном, Хеймером і Харді, було призначено виконавцем заповіту. Ентоні мав повернутися за тиждень.

У газети просочилося, що статок складає приблизно сорок мільйонів доларів. Найбільшу суму, яку заповіли окремі особі в розмірі один мільйон, отримав Едвард Шаттлворт, який на додачу отримав тридцять тисяч річного окладу як адміністратор тридцятимільйонного трастового фонду, який було створено для різних добродійних потреб і підтримки соціальних реформ і яким той міг розпоряджатися на власний розсуд. Решту дев'ять мільйонів було розділено порівну між двома кузенами в Айдахо і приблизно двадцятьма п'ятьма іншими бенефіціарами: друзями, секретарями, слугами й працівниками, які так чи інак заслужили схвалення Адама Петча.

Ще два тижні містер Хейт, за п'ятнадцять тисяч доларів винагороди за договором, почав приготування до оскарження заповіту.

ЗИМА ПРИКРОСТЕЙ

Не минуло ще й двох місяців відтоді, як вони переїхали в величुकку квартиру на П'ятдесят сьомій вулиці, як у ній непомітно запанував той самий невиразний, але майже матеріальний запах, яким було просочено сирій будинок у Марієтті. Ніколи не вивірювався запах диму — вони обоє постійно курили, ним просотався

весь одяг, уся постіль, всі штори і засмічені попелом килими. На додачу — огидна аура застояних винних випарів, які нагадували про змарновану красу та божевілля ранкового похмілля. Біля скляних келихів, які стояли на серванті, цей запах був особливо відчутним, а у вітальні стіл із червоного дерева був весь заплямований білими слідами від склянок. Вечірок було багато — люди трошили меблі, їх нудило у ванній Глорії, гості розливали вино, влаштовували страшний гармидер у невеличкій кухні.

Такі справи стали звичними в їхньому житті. Попри обіцянки кожного понеділка, незмінно із наближенням вихідних наближалась і якась нечестива нагода. Коли наставала субота, вони не змовляючись обдзвонювали знайомих або людей із кола не дуже відповідальних друзів і пропонували зустрітись. І тільки після того, коли всі збиралися, а Ентоні ставив на стіл карафи, він міг пробурмотіти собі під ніс: «Я напевне тільки один вип'ю...»

Потім вони на два дні випадали з життя — і тільки коли настав невеселий світанок, згадували, що були найбільш галасливою парою і привертали до себе найбільше уваги в шумних і відомих клубах, таких як «Буль Міш» чи «Клуб Рамей», або в інших закладах відпочинку, які не надто переймалися поведінкою своїх клієнтів. Потім вони з'ясували, що витратили вісімдесят чи дев'яносто доларів, самі не знаючи як; зазвичай вони приписували такі витрати своїм «друзям», які були у скрутному становищі.

Тепер було звичним, що деякі їхні найщиріші друзі напучували їх, інколи у розпал вечірки, що така поведінка може кепсько закінчитись, бо Глорія втратить свою красу, а Ентоні — здоров'я.

Звісно, подробиці історії про перервану забаву в Марієтті просочилися назовні: «Мюріел ніяк не хотіла розповідати всім своїм знайомим, — переконувала Глорія Ентоні, — просто вона думає, що кожен, кому вона розповідає, саме той, хто нікому не розповість», — і, схована за тонкою вуаллю, історія посіла гідне місце серед «міських історій». Коли деталі заповіту Адама Петча стали загальновідомі й газети надрукували замітки стосовно позову Ентоні, історія обросла ганебними для нього деталями. Чутки долинали до них звідусіль, звісно, в них була дешиця правди, але загалом до історії додали ганебні та брудні подробиці.

Зовні вони не виказували жодних ознак пошарпаності: Глорії було двадцять шість, а виглядала вона на двадцять, свіжий колір її обличчя був чудовим тлом для її ясних очей, її по-дитячому світле волосся повільно починало темніти від пшеничного до кольору брунатного золота, її тіло нагадувало про німф, які танцюють у садах Орфея. Очі чоловіків, сотні очей, проводжали її захопленим поглядом, коли вона проходила вестибюлем готелю або через прохід у партері. Чоловіки просили, щоб їх представили їй, і неодмінно ставали жертвами щирого захоплення, а потім і закохувались у неї, бо вона досі була уособленням витонченої та неймовірної краси. Що ж до Ентоні, то його зовнішність теж набула нових рис, радше виграшних, ніж програшних; у виразі його обличчя з'явився ледве вловний наліт трагізму, який романтично контрастував з його вишуканим і охайним зовнішнім виглядом.

На початку зими, коли всі розмови точилися довкола можливого вступу Америки у війну, а Ентоні робив відчайдушні спроби писати, Мюріел Кейн приїхала до Нью-Йорка та одразу прийшла їх навідати. Вона, здавалося, ніяк не мінялась, як і Глорія. Вона була в курсі останнього сленгу, найновіших танців, розповідала про останні пісні й вистави з таким само запалом, як і в перший свій сезон у Нью-Йорку. Її скромність була вічно удаваною та, як завжди, неефективною; вона носила найбільш екстравагантний одяг, її чорне волосся тепер було коротко підстрижене, як у Глорії.

— Я приїхала на зимовий бал у Нью-Хейвені, — оголосила вона, ділячись своїм «страшним» секретом. Хоча вона була старшою, ніж будь-хто із хлопців у коледжі, але їй завжди щастило дістати запрошення, і кожного разу вона плекала надію, що наступна вечірка подарує їй роман, який закінчиться біля вівтаря.

— Де ти була? — запитав Ентоні, йому кортіло розважити себе.

— Я була в Хот-Спрінгс. Цієї осені там — просто клас! Стільки руху, стільки чоловіків!

— То ти закохалася, Мюріел?

— А що таке «любов»? — Це було риторичне запитання щороку. — Я хочу вам дещо розповісти, — вона раптом різко змінила тему. — Я гадаю, що це взагалі не моя справа, але час вам схамінутися.

— Ми вже давно схаменулись.

— Авжеж! — лукаво всміхнулася вона. — Хоч би де я була, всюди чую історії про ваші ескапади. І скажу вам, що нелегко мені велося, відстоюючи вашу честь.

— Не треба так перейматися, — прохолодно сказала Глорія.

— Ні, Глоріє, — запротестувала вона, — ти знаєш, я одна з твоїх найкращих подруг.

Глорія мовчала. Мюріел продовжила:

— Річ навіть не в тім, скільки жінка п'є, але Глорія така красива, стільки людей її впізнають і починають звертати увагу.

— А що ти чула останнім часом? — запитала Глорія, її гідність поступилася місцем цікавості.

— Ну, наприклад, що та вечірка в Марієтті вбила дідуся Ентоні.

Чоловік із жінкою одночасно напружилися від роздратування.

— Ну це вже геть нікуди не годиться!

— Але таке кажуть, — уперто наполягала Мюріел.

Ентоні почав ходити кімнатою.

— Яке безглуздя! — проголосив він. — Кожен, кого ми запрошуємо на вечірку, переповідає всюди цю історію як веселий жарт, і раптом вона повертається до нас у такій формі!

Глорія почала крутити рудуватий кучерик, який вибився із зачіски. Мюріел облизувала свою вуаль, роздумуючи над подальшим коментарем.

— Вам слід завести дитину.

Глорія насторожено глянула на неї.

— Ми не можемо собі цього дозволити.

— Навіть у нетрях є діти, — тріумфально виголосила Мюріел.

Ентоні з Глорією пересміхнулися. Вони досягнули стадії скажених сварок, після яких ніколи не мирилися, сварок, які тліли й розгорялися знову по якимсь часі або просто згасали через байдужість обох, але цей візит Мюріел тимчасово згуртував їх. Коли той дискомфорт, у якому вони жили, помітила третя особа, це змусило їх разом стати проти безжального світу. Останнім часом такі імпульси приходили ззовні, а не зсередини їхнього союзу.

Ентоні раптом виявив, що порівнює своє життя з життям ліфтера, який працював у їхньому домі, — блідим чоловічком шістде-

сяти років із ріденькою бородою, весь вигляд якого промовляв, як він опинився на цьому рівні. Можливо, саме через цю його рису він досі залишався на роботі, бо вся його особистість була символом падіння. Ентоні без сміху пригадав «бородатий» анекдот, що життя ліфтера — це низка злетів і падінь; у всякому разі, це було, дослівно, закрите, нудне життя. Кожного разу, коли Ентоні заходив у кабінку, він, затамувавши подих, чекав на слова: «Здається, сьогодні нас трошки зігріє сонечко». Ентоні думав, чи взагалі він бачить те сонечко, або дощик у своїй тісній клітці, не бачачи нічого, крім прокуреного вестибюлю без вікон.

Таємнича постать, йому поталанило зробити трагедію навіть із того, як він залишив це життя, що так підло його використовувало. Троє молодиків залізли в дім, зв'язали його й покинули в підвалі на купі вугілля, поки самі чистили комірчку. Коли швейцар знайшов його наступного ранку, той промерз до кісток і за чотири дні помер у лікарні від пневмонії.

Його заступив балакучий негр із Мартиніки з безглузким британським акцентом і схильністю до панібратства. Ентоні його зневажав. Смерть старого справила на нього майже таке саме враження, як на Глорію історія з кошеням. Цей випадок нагадав йому про те, яке жорстоке життя, і як наслідок, наскільки його власне життя змінюється в гірший бік.

Він почав писати — нарешті серйозно. Він зустрівся з Діком і до пізньої години слухав роз'яснення про тонкощі процесу, на які раніше він зі зневагою поглядав згори вниз. Але йому потрібні були гроші, негайно — кожного місяця йому доводилося продавати облігації, щоб оплачувати рахунки. Дік про все розповів відверто й докладно:

— Оскільки статті про літературу друкують у малотиражних журналах, ти не зможеш заробляти достатньо, щоб оплачувати оренду. Звісно, якщо в людини є дар писати з гумором, або є певна біографія чи спеціальні знання, він може швидко розбагатіти. Але для тебе єдиний вихід — белетристика. Ти кажеш, тобі вже потрібні гроші?

— Дуже потрібні.

— Зрозуміло, але мине принаймні півтора року перед тим, як твій роман почне приносити гроші. Спробуй писати оповідання в

якомусь популярному жанрі. І до речі, якщо вони не будуть винятково блискучими, пиши принаймні весело й на злободенні теми, за них завжди добре платять.

Ентоні подумав про останні Дікові творіння, що з'явилися в одному відомому тижневику. В них ішлося в основному про безглузді вчинки набитих тирсою опудал, які, як запевняло оповідання, були представниками нью-йоркського вищого світу; фабула крутилася довкола питання чистоти головної героїні й повнилася жаргівливими обертонами на соціальні теми на кшталт «божевільні витівки когось із чотирьохсот».

— Але твої оповідання... — вигукнув Ентоні мимоволі.

— Ох, тут усе по-іншому, — запевнив він здивованого друга. — Розумієш, у мене є репутація, тому від мене очікують, що я писатиму на серйозні теми.

Ентоні всередині здригнувся: із цієї відповіді він зрозумів, наскільки низько впав Річард Кермел. Невже він насправді думає, що ці його останні вироби так само добрі, як і перший роман?

Ентоні повернувся у квартиру й приступив до роботи. Він зрозумів, що зберігати оптимізм не так уже й просто. Після півдужини невдалих спроб він пішов у громадську бібліотеку і тиждень досліджував підшивку популярних журналів. І вже з цим багажем він почав писати перше оповідання «Диктофон долі». Базувалося воно на його скупих спогадах про шість тижнів роботи на Волл-стрит рік тому. Оповідання було задумано як щаслива історія про одного офісного працівника, молодого хлопця, який цілком випадково наспівав прекрасну мелодію на диктофон. Циліндр знайшов брат боса, відомий продюсер мюзиклів, а потім одразу загубив. Далі історія розвивалася довкола пошуків пропалого циліндра з подальшим одруженням молодого благородного клерка (тепер успішного композитора) на місіс Руні, добропорядній стенографістці, яка була збірним образом Жанни д'Арк і Флоренс Найтінгейл.

Він вирішив, що саме це потрібно журналам. Герої його оповідання жили в рожево-голубому літературному світі, а сюжет був так густо зацукрований, що не образив би смаків навіть жителів Марієтти. Він надрукував його через подвійний відступ — останнє рекомендував буклет «Як швидко стати успішним письменником» Р. Меггса Віддлштейна, який переконував амбіційного сантехніка,

що весь його піт нічого не вартий, бо після курсу із шести лекцій він зможе заробляти принаймні тисячу на місяць.

Після того як він прочитав його нудьгуючій Глорії та після її довічного коментаря: «це краще, ніж більшість того, що зараз друкують», він підписався сатиричним псевдо «Жиль де Сад», додав зворотний конверт і надіслав.

Після цієї тяжкої праці зачаття він вирішив не починати наступне оповідання, поки не отримає відгуку на перше. Дік сказав йому, що він може отримати двісті доларів за нього, якщо пощастить. А коли раптом трапиться так, що оповідання не підійде, видавець у листі все пояснить і, поза сумнівом, дасть йому якісь ідеї щодо правок.

— Це — найогидніший літературний твір, який коли-небудь існував, — сказав Ентоні.

Вочевидь, видавець повністю з ним погоджувався. Він повернув рукопис із відмовою. Ентоні надіслав його ще кудись і почав писати нове оповідання. Воно називалося «Маленькі відчинені двері», його він написав за три дні. Воно стосувалось окультизму: пару, яка розлучилася, зводить разом виступ медіума на одному з водевілів.

Усього їх було шість — жалюгідних і сміховинних спроб «написати щось», до яких удалася людина, котра ніколи раніше навіть зусилля не зробила, щоби писати взагалі. В жодному з них не було ні іскри життя, а граційності та влучності в них було не більше, ніж у газетній шпальті. Упродовж своїх поневірянь вони назбирали тридцять одну відмову, які могильними плитами лежали на пакунках, що їх він, як мертві тіла, знаходив у себе під дверима.

У середині січня помер батько Глорії, і вони знову поїхали до Канзас-Сіті. То була невесела поїздка, впродовж якої Глорія постійно була в задумі, але думала вона не про смерть батька, а про матір. Після всіх справ виявилось, що після смерті Рассела Гілберта вони отримали три тисячі доларів і чимало предметів умеблювання. Вони зберігалися на складі, бо свої останні дні він провів у маленькому готелі. Саме завдяки його кончині Ентоні зробив ще одне відкриття про Глорію. Під час подорожі на Схід виявилось, що вона білфістка.

— Але, Глоріє, — вигукував він, — ти ж не хочеш мені сказати, що віриш у всі ці штуки?

— А що? — зухвало відповідала вона. — Чом би й ні?

— Бо це все — фантастика. Ти ж бо знаєш, що ти агностик — у всіх значеннях цього слова. Ти смієшся з будь-якої форми ортодоксального християнства, а тепер заявляєш, що віриш у таку дурницю, як реінкарнація.

— А навіть якщо й так? Я слухала вас із Морі і всіх тих, чий інтелект викликає в мене бодай краплю поваги, і я погоджуюся, що в основі своєї життя — беззмістовне.

— Ти нічого не дізнаєшся — просто втомишся від роздумів. І якщо ти хочеш у щось вірити, щоби сприймати все простіше, то вибери щось, що апелює до розуму, а не ті штуки для істеричних жінок. Така особистість, як ти, не може нічого сприймати на віру, поки не знайде необхідних аргументів.

— Плювати мені на правду! Я хочу щастя.

— Якщо тобі вистачає розуму, то саме він має бути мірилом щастя. А простаки можуть тішити себе цим окомозамилуванням.

— Мені байдуже, — затято повторювала вона. — Крім того, я не пропагую жодних доктрин.

Суперечка вичерпала себе, але Ентоні згадував її декілька разів згодом. Його хвилювало, що він зустрів у ній це старе переконання, яке, вочевидь, вона перебрала від матері та яке проросло під личиною вродженої ідеї.

До Нью-Йорка вони доїхали в березні після марнотратного й необачного тижня у Хот-Спрінгсі. Ентоні повернувся до своїх безплідних спроб у белетристиці. Вони починали розуміти, що порятунок не лежить у площині популярної літератури, тож почала танути їхня впевненість одне в одному та їхня віра. Між ними постійно тривала заплутана боротьба. Всі спроби зменшити витрати закінчувалися нічим через їхню інертність, і до березня вони знову використовували будь-яку нагоду, щоби влаштувати вечірку. Глорія висунула нерозсудливу пропозицію витратити всі гроші на справжні розваги, поки вони не закінчатся, — це, однак, ліпше, ніж дивитись, як вони тринькаються на дрібниці.

— Глоріє, тобі ці вечірки потрібні так само, як мені.

— Річ не в мені. Все, що я роблю, відповідає моїм ідеям: насолоджуватися кожною хвилиною життя, поки я молода, поки я можу веселитися на повну.

— А далі що?

— А далі — плювати.

— Не плювати.

— Може, й так, але я все одно нічого не зможу із цим зробити. А так я зможу сказати, що жила на повну.

— Нічого не зміниться тоді. Ми, як годиться, весело проводили час, гуляли як скажені, а тепер мусимо за це розплачуватись.

А гроші продовжували танути. Вони веселилися два дні, два дні відходили — це перетворилося на безупинне, майже незмінне коло. Коли ж їм таки доводилося вийти з цього кола, в Ентоні зазвичай були напади підвищеної трудової активності, поки знервована й нудьгуюча Глорія лежала цілий день в ліжку й задумливо кусала пальці. Так минав день або два, й вони знову з кимось домовлялись, а потім... Ох, але яка різниця? Ця ніч, цей блиск, не було більше відчуття тривоги, життя не видавалося більше таким безглуздим, яким воно було, і загалом життя було романтичним! Вино додавало певної галантності їхньому падинню.

А поки що суд просувався повільно, були безконечні допити свідків, упорядковування доказів. Попередній розподіл майна відбувся, і містер Хейт не бачив жодних причин, чому слухання не мало би відбутись до літа.

У березні в Нью-Йорку з'явився Блокмен, він був в Англії майже рік, вирішував справи щодо «Фільм Пар Екселенз». Процес його рафінування досі тривав: він із кожним разом одягався дедалі краще й краще, його мова ставала більш плинною, всі його манери виказували впевненість у тому, що все на світі належить йому за якимось вродженим і невід'ємним правом. Він завітав до них у квартиру і пробув там десь годину, впродовж якої вони розмовляли переважно про війну, а пішов він із обіцянками навідатися ще. Під час його наступного візиту Ентоні не було вдома, але захоплена чимось і схвильована Глорія зустріла чоловіка перегодом увечері.

— Ентоні, — почала вона, — ти й досі проти того, щоб я спробувала себе в кіно?

Він усім своїм серцем був проти цієї ідеї. Щойно йому здавалося, що вона віддаляється від нього, навіть нехай це була тільки загроза, її присутність ставала для нього безцінною та просто життєво необхідною.

— Ох, Глоріє!..

— Блокхед каже, що може мені допомогти, але тільки якщо я справді збираюся щось робити, каже, що потрібно починати вже зараз. Їм потрібні молоді жінки. Подумай, які це гроші, Ентоні!

— Звісно, спробуй. Але що буде зі мною?

— Ти що, не знаєш, що все, що в мене є, — твоє?

— Та це жахлива кар'єра! — вибухнув раптом високоморальний насторожений Ентоні. — Там казна-хто вештається. І мене жахливо втомив цей добряк Блокмен, чому він приходиться і втручається? Я ненавиджу всі ці театральні штучки.

— Це не театр! Це зовсім інше.

— І що я маю робити? Їздити за тобою по всій країні? Жити на твої гроші?

Розмова перетворилася на одну із найбільш диких сварок, яка в них коли-небудь була. Після подальшого примирення і моральної інерції вона усвідомила, що він позбавив її планів зайнятися кіно. Ніхто з них ніколи не згадував, що, можливо, Блокмен мав свій інтерес у справі, але вони обоє знали, що саме ця думка лежить в основі заперечень Ентоні.

У квітні оголосили війну Німеччині. Вілсон і його кабінет, який повною відсутністю різноманіття чимось нагадував дванадцять апостолів, випустив зголоднілих псів війни на волю, і преса почала істерично голосити про лиховісну мораль, про лиховісну філософію, ба навіть про лиховісну музику, породжену тевтонським темпераментом. Ті, хто уявляв себе людиною з широким кругозором, робили принципове розмежування, що саме німецький уряд довів їх до істерики, решта довели себе до стану непристойної нудоти самі. Будь-яка пісня, яка містила слово «мати» або «кайзер», була приречена на успіх. Зрештою, в усіх було про що поговорити, і майже кожен насолоджувався цим, ніби їх обрали на роль в якійсь романтичній і похмурій п'єсі.

Ентоні, Морі й Дік подали заяви у тренувальний табір для офіцерів, і двоє останніх ходили дивно піднесені, з відчуттям

власної бездоганності; вони теревенили між собою, як двоє школярів, про те, що війна є єдиним виправданням та обґрунтуванням життя аристократа, уявляли собі неймовірний офіцерський склад, який формуватимуть в основному випускники трьох із чотирьох коледжів Сходу. Глорії здавалося, що те нестримне червоне світло, яке заливало всю націю, навіть Ентоні додало своєрідного шарму.

Солдати Десятого піхотного полку, які прибули з Панами, були дуже здивовані, коли їх супроводжував із бару до бару натовп патріотичних громадян. Випускників Вест-Пойнту почали помічати вперше за багато років, та й загалом усюди панував дух слави, але не настільки, наскільки все буде славетним дуже скоро, що всі довкола — хороші хлопці, і кожна нація — славетна нація, крім, звісно, німців, і в кожному прошарку суспільства кожен покидьок чи цап-відбувайло був зобов'язаний одягнути форму, тоді його чекали прощення, підтримка та омовіння сльозами родичів, колишніх друзів і просто незнайомих.

На жаль, один маленький і прискіпливий лікар вирішив, що в Ентоні не все гаразд із кров'яним тиском, і йому просто совість не дозволить допустити його в офіцерський тренувальний табір.

ЗЛАМАНА ЛЮТНЯ

Їхня третя річниця минула без святкувань, її навіть не помітили. Зима стікала відлигою, потім нагрілася, закипіла й розтекла в гарячому літі. У липні заповіт подали до офіційного затвердження і після оскарження його доправили для попереднього розгляду в суд. Справу відклали до вересня, бо підібрати склад присяжних виявилось непросто через питання моралі. На розчарування Ентоні, суд ухвалив рішення на користь заповідача, після чого містер Хейт подав апеляційну заяву вже проти Едварда Шаттлворта.

Літо йшло на спад, Ентоні та Глорія розмовляли про те, що вони робитимуть, коли гроші будуть їхні, про місце, куди вони поїдуть після війни, коли вони будуть знову «погоджуватись на одному», адже обоє вірили в те, що прийде той час, коли їхня любов воскресне, наче фенікс із попелу, й понесе їх у свою таємничу й незбагненну обитель.

Ранньої осені його призвали на службу, дільничний лікар не мав заперечень проти його низького кров'яного тиску. Тієї ночі він сказав Глорії просто так, від жалю, що понад усе хоче бути вбитим. Але, як завжди, вони жаліли одне одного не за те і не так...

Вони вирішили, що зараз їй не варто їхати з ним на Південь, де було розташовано тренувальну базу його частини. Вона мала залишитись у Нью-Йорку, щоб користуватися квартирою, зеконномити гроші та слідкувати за ходом справи, що зависла десь в апеляційному відділі, який, як сказав містер Хейт, ніколи не дотримувався термінів.

Майже останньою їхньою розмовою була суперечка про розподіл доходів (і, до речі, кожен хотів передати його іншому). І було так притаманно всій плутанині та безладдю їхнього життя, що тієї жовтневої ночі, коли Ентоні відбував до табору з Центрального вокзалу, Глорія встигла приїхати саме в ту хвилину, коли змогла віднайти лише його очі над неспокійним морем скупчених голів. Крізь тьмяне світло дебаркадера вони дотягнулися поглядами одне до одного крізь істеричний натовп, який плакав, схлипував і відгонив жіночими бідами. Напевне, кожен думав про те, що зробив іншому, і звинувачував себе, що створив таку похмуру і трагічну картину, де вже годі було розібрати справжні кольори. Зрештою, вони вже були так далеко одне від одного, що не могли побачити сліз.

Книга третя

Розділ I

ПИТАННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Ентоні підкорився якійсь божевільній команді, яка лунала з невидимого джерела, і навпомацки пробрався всередину. Він подумав, що вперше за три роки розстається з Глорією більше ніж на одну ніч. Ця ситуація видавалась йому жахливо фатальною. Він покидає свою чисту і прекрасну дівчину...

На його думку, вони знайшли практичне фінансове рішення: їй залишалось триста п'ятдесят доларів на місяць (не надто багато, зважаючи, що половину вона витратить на оренду), а йому — п'ятдесят, на додачу до його платні. Більше йому й не було потрібно: їжа й житло в нього будуть, — а обов'язків у рядового зовсім мало.

Вагон був переповнений, і повітря вже не вистачало. То був вагон «туристичного» типу, щось на кшталт пародії на пультман, тільки із зачовганою підлогою та підозрілими сидіннями, що їх не завадило би помити. Втім, Ентоні з полегшенням зітхнув. Він боявся, що на Південь їх повезуть у товарняках, де, крім сорока чоловіків, ще стоять восьмеро коней. Він багато чув історій про ці «40 людей, 8 коней», і так часто, що жахливо через це переживав.

Коли він погойдуючись ішов проходом, а речовий мішок звисав із його плеча, як велетенська синя сосиска, йому не трапилося жодного вільного місця, але за хвилину його очі зупинилися на єдиному вільному куточку, що зараз був зайнятий невисоким смаглявим сицилійцем, який насунув шапку на очі та скрючився, простягнувши ноги. Він сердито подивився на Ентоні, коли той

став поруч із ним, вочевидь, хотів здаватися страшним (напевно, така поведінка була обумовлена захисною реакцією). У відповідь на різке «Зайнято?» він дуже повільно підняв ноги, ніби вони були якимось крихким пакунком, і так само обережно поставив їх на підлогу. Його погляд зупинився на Ентоні, який сів на місце і розстібав шинель, яку йому видали напередодні в Кемп-Аптоні. Вона муляла йому під пахвами.

Ентоні ще не встиг роздивитись інших мешканців сусідніх купе, коли в протилежному кінці вагона з'явився юний молодший лейтенант і швидко пробіг повз, вигукуючи різким голосом:

— Не курити в вагоні! Не курити! Хлопці, не курити в цьому вагоні!

Коли він вилетів у протилежному кінці вагона, в повітря з протестом піднявся шлейф маленьких хмарок диму.

— А щоб тебе!

— Господи!

— Не курити?

— Ану ходи сюди, хлопче!

— Зараз розберемось!

Дві чи три сигарети вилетіли крізь відчинене вікно. Решта залишилася всередині, хоча тепер їх ховали подалі від очей. Подекуди чулись вигуки з бравадою, кпином чи з покірним гумором, але й вони скоро вщухли у покірній і пасивній тиші.

Четвертий мешканець у купе Ентоні раптом заговорив:

— Прощавай, свободо, — похмуро вимовив він. — Прощавай усе, будемо тепер, як собаки, в цих офіцерів...

Ентоні подивився на нього. То був високий ірландець, на його обличчі відбилися байдужість і крайнє презирство. Його погляд упав на Ентоні, він ніби чекав відповіді, потім глянув на інших. Але отримав тільки недовірливий погляд італійця, тоді він застогнав, голосно сплюнув на підлогу і з гідністю сховався у мовчанку.

По декількох хвилинах двері знову відчинились, і на крилах офіційного обов'язку знову влетів молодший лейтенант, цього разу він проголошував добру звістку:

— Все добре, хлопці, куріть на здоров'я! Я помилився! Все добре, хлопці! Куріть далі — моя помилка!

Цього разу Ентоні встиг добре його роздивитися. Він був молодий, худий, але вже зів'ялий; чимось був схожий на свої вуса, подібні до жмутів жовтої соломи. Його підборіддя плавно переходило в шию, що ніяк не відповідало величній та неправдивій суворості, яку Ентоні мав навчитися пов'язувати з обличчями багатьох молодих офіцерів упродовж наступного року.

Всі негайно закурили — навіть ті, хто раніше не курил. Сигарета Ентоні зробила свій внесок у туманну оксидацію, яка ніби перекочувалася туди-сюди сивими хмарами з кожним рухом поїзда. Розмови, що стихли між двома візитами лейтенанта, тепер боязко ожили; чоловіки в сусідньому проході почали незграбні експерименти із пошуку хоч якогось комфорту на твердих сидіннях; мляво почалися дві картярські гри, і скоро в них з'явилося декілька глядачів, які зайняли свої місця коло сидінь. Ще по декількох хвилинах Ентоні почув настирливий неприємний звук — маленький насуплений сицилієць голосно хропів. Як надокучало спостерігати цю примітивну протоплазму, яку можна було назвати розумною тільки із ввічливості, яку замкнула в цьому вагоні якась незрозуміла сила, її везли невідь-куди, щоб робити невідомо що без жодної мети, значення чи наслідків. Ентоні зітхнув, розгорнув газету (яку він сам не пригадував, як купив) і почав читати при слабкому жовтому світлі.

Десята година задушливо вперлася в одинадцятую; години сплуталися, зчепилися і зупинилися. Якимось чином поїзд зупинився серед темряви поля, вряди-годи наважуючись робити короткі оманливі рухи взад-вперед і насвистуючи сувору переможну пісню в безмежну жовтневу ніч. Ентоні прочитав усю газету разом із редакційними статтями, коміксами та воєнними віршами, його погляд упав на шпальту, яка починалася словами «Шекспірвілл, Канзас». Йшлося про те, що в торгово-промисловій палаті Шекспірвілла нещодавно відбулися жваві дебати стосовно того, як називати американських солдатів — «Семмі» чи «воїнами-християнами». Ця думка розвеселила його. Він опустив газету, позіхнув і дозволив своїй свідомості блукати по дотичній. Він думав, чому запізнилася Глорія. Здавалося, що це було так давно — він відчув болісний напад примарної самотності. Він намагався уявити, під яким кутом вона розглядатиме

своє нове становище, яке місце він посідатиме в її роздумах. Ці думки ще більше пригнічували його, тож він відкрив газету і знову почав читати.

Члени торгово-промислової палати Шекспірівілла вирішили зупинитись на «солдатах свободи».

Дві ночі та два дні вони тряслися на Південь, інколи раптово і незрозуміло для чого зупиняючись у місцях, які вочевидь були безплідними пустелями, а великі міста вони проїжджали з помпезним поспіхом. Всі дивацтва цього поїзда здавались Ентоні дивацтвами всього устрою армії.

Серед цих безплідних пусток їм видавали боби та бекон із багажного вагона, їх було неможливо їсти, тож він убого підкріпився молочним шоколадом, що його роздавали в їдальні в селі. Але наступного дня продукція з багажного вагона почала видаватися йому на диво смачною. На третій ранок поїздом пробігла чутка, що за годину вони прибудуть до місця призначення в Кемп-Хукер.

Спека у вагоні ставала нестерпною, і всі чоловіки сиділи в сорочках. Сонце затікало крізь вікна, стомлене, древнє сонце, жовте, як пергамент, який утратив свою форму разом із рухом поїзда. Сонце намагалося зайти тріумфальними квадратами, але виходили тільки деформовані плями, натомість вони були страхітливо стійкими, настільки, що Ентоні почало хвилювати, чому не він є точкою опори всіх цих безглузких тартаків, дерев і телеграфних стовпів, які, ніби божевільні, кружляли довкола нього. А за вікном сонце виконувало своє потужне тремоло над оливковими дорогами й незораними бавовняними полями, за ними пробігала лінія лісу, яку розривали сірі скелі. Передній план був подекуди поцяткований убогими залатаними халупами, серед яких вигулькував подеколи млявий житель сільської місцевості Південної Кароліни або інколи — котрийсь темношкірий із приголомшено-похмурим поглядом, який брів невідомо куди.

Потім ліс розступився, і вони викотилися на широку рівнину, схожу на запечений велетенський корж, поцукрований незліченими наметами, які склалися в геометричні фігури на його поверхні. Поїзд невпевнено зупинився, і сонце, стовпи, дерева зупинились, і весь світ повільно повернувся на круги своя із Ентоні Петчем в осередді. Коли чоловіки, втомлені та спітнілі, вивалилися

з вагонів, він відчув той незабутній сморід, який просочує всі постійні табори — сморід наброду.

Кемп-Хукер був вражаючим і показовим наростом, який усім своїм виглядом промовляв: «Шахтарське містечко, засноване в 1870 р. — два тижні». Складалося воно з дерев'яних халуп і вицвілих сірих тентів, які з'єднувалися між собою переплетенням доріг із втоптаними навчальними полігонами, що були обрамлені деревами. Подекуди тут стояли зелені будинки Християнського союзу молоді, ці безперспективні халупи з їхнім задушливим запахом вологої фланелі й тісних телефонних будок, а через дорогу від них стояла їдальня, що кишіла життям, яке зазвичай мляво впорядковував офіцер, котрому, за допомогою мотоцикла з коляскою, трохи таланило перетворити свій обов'язок на приємну й невимушену синекуру.

Скрізь курними дорогами спішили солдати інтендантської служби на мотоциклах із колясками. Туди й сюди роз'їжджали генерали на своїх урядових автомобілях, зупиняючись, щоби зробити зауваження щодо кепсько виконаної роботи, насупитись у бік капітана, який не так марширує на чолі роти, — словом, зробити свій помпезний внесок у темп життя цієї показухи, яка велично панувала над усім табором.

Перший тиждень після приїзду Ентоні був заповнений безко-нечними щепленнями, медичними оглядами й початковою строю-вою підготовкою. Під кінець дня він був геть виснажений. Сприт-ний і доброзичливий сержант служби постачання видав йому взуття не того розміру, внаслідок чого його ноги так розпухали, що останні години дня були для нього нестерпними тортурами. Уперше в житті він зміг упасти на ліжко між обідом і вечірньою муштрою та одразу заснути, ніби занурюючись із кожним момен-том глибше і глибше в бездонне ліжко, поки шум і сміх довкола нього перетворювалися на невиразний сонний гул літнього дня. Зранку він прокидався зі страшним болем у скам'янілому тілі, по-рожній, як привид, і спішив на вихід разом із іншими примарними фігурами, які роїлись у похмурому світанку між наметами, тоді як сурма верещала і плювалась у сірі небеса.

Його призначили в роту, яка тільки формувалась і складалася зі ста чоловіків. Після сніданку, який незмінно складався

з черствих сухарів, каші та жирного бекону, вся сотня спішила до виходку, який, хоча його і прибирали, завжди смердів просто нестерпно, як туалети в дешевих готелях. Спершу на поле у стрій — хлопець, який накульгував зліва від нього, карикатурно повторював в'ялі намагання Ентоні тримати порядок, сержанти роти з усіх сил намагалися зігнати командуванням рекрутів, які тихо товклися біля плацу, уникаючи як муштри, так і зайвих поглядів.

Щойно вони виходили на плац, одразу починалася зарядка, і вони скидали з себе сорочки. Це була єдина процедура, від якої Ентоні отримував задоволення. Лейтенант Кретчинг, який головував над усім цим гротеском, був жилавий і м'язистий, тож Ентоні чесно повторював за ним усі рухи; принаймні він відчував, що робить щось позитивне для себе. Інші офіцери й сержанти ходили між ними з виглядом капосних наглядачів, і коли наражались на якогось бідолаху, якому бракувало координації м'язів, то збиралися групою біля нього, бентежачи того своїми командами і вказівками. А коли подибували особливо жалюгідного, недогодованого індивіда, могли півгодини надокучати йому коментарями, пересміюючись між собою.

Особливо надокучливим був один невисокий офіцер на підвище Хопкінс — сержант регулярної армії. Війна для нього була даром богів, який дав йому можливість помститися цим новобранцям, які не усвідомлювали всього тягаря і відповідальності «служби». Він уважав, що піднявся до теперішньої величі за допомогою комбінації далекоглядності й наполегливості. Тепер він мордував кожного підлеглого з тим винятковим завзяттям, якого у свій час зазнав від своїх офіцерів. Вся його похмурість заморозилась у нього на чолі — перед тим, як дати рядовому пропуск у місто, він довго й серйозно зважував усі наслідки такої відсутності для роти, армії та добробуту професії військовика в цілому світі.

Лейтенант Кретчинг, похмурий флегматичний блондин, у прищипаній йому важкій манері познайомив Ентоні з низкою команд: «струнко», «наліво-направо шикуйсь» і «вільно». Його основною вадою була забудькуватість. Він міг скомандувати «струнко», а потім відволіктися хвилин на п'ять, щоби пояснити нову команду,

поки рота завмирала, без можливості поворухнутись — в результаті тільки ті, хто були в осередді, могли зрозуміти, про що йдеться, а ті, хто стояли з флангів, не розуміли, в чому полягала необхідність безперестану вдивлятися вперед.

Муштра тривала до обіду. Полягала вона в повторенні набору відірваних від життя деталей, і хоч Ентоні відчував, що, мабуть, у цьому й полягала суть війни, але не дратуватися не міг. Той самий неправильний кров'яний тиск, який уважався неприпустимим для офіцерської служби, ніяк не забороняв виконувати обов'язки рядового, що видавалося повною нісенітницею. Інколи, після того, як він вислуховував тривалі інвективи, що стосувалися такого незрозумілого і, вочевидь, абсурдного предмета, знаного як військовий етикет, він почав підозрювати, що справжня мета війни полягає в тому, щоби дозволити офіцерам регулярної армії (чоловікам із ментальністю випускників старшої школи) спробувати себе у справжній бійні. І тут за якимось абсурдним збігом обставин Ентоні було принесено в жертву сержантові Хопкінсу, який чекав на цей момент двадцять років.

Із трьох сусідів по намету — хлопця з пласким обличчям із Теннессі, великого наляканого поляка й гордовитого кельта, який сидів біля нього в поїзді, — перші двоє проводили вечори за написанням безконечних листів додому, поки ірландець сидів біля виходу й насвистував собі під носа півдюжини пронизливо-монотонних пташиних серенад. Скорше для того, аби хоч на годину уникнути їхньої компанії, ніж із надією на розваги, він поїхав до міста, коли зняли карантин наприкінці тижня. Він зловив одну з багатьох маршруток, які клубилися довкола табору кожного вечора, і вже за півгодини сидів перед готелем «Стоунволл» на задусливій і сонній головній вулиці.

Місто виявилось несподівано красивим у густих сутінках. Тропуари були заповнені густо нафарбованими дівчатами в яскравих сукнях, які невимушено перемовлялися між собою низькими млявими голосами, водіями таксі, які накидалися на офіцерів, який проходили повз них, із надокучливим: «Куди їдемо, лейтенанте?», та безконечною процесією обірваних улесливих негрів, які човгали ногами. Ентоні неквапно йшов крізь теплий галас і вперше за багато років відчув тягучий, чуттєвий подих Півдня, який завис

у м'якому літньому повітрі та який підступно заколисує тебе, відбираючи відчуття часу.

Він пройшов майже квартал, коли його нагло зупинив різкий наказ, який прогримів просто біля його вуха:

— Вас не вчили віддавати честь офіцерам?

Він німо витріщився на чоловіка, який звертався до нього, — то був дебелий темноволосий капітан, і зараз він погрозово дивився на нього своїми виряченими карими очима.

— Струнко! — Голос гримів, як грім. Декілька перехожих зупинились і подивились на них. Дівчина в бузковій сукні із лукавими очима хихотнула, про щось перемовляючись із подругою.

Ентоні став «струнко».

— Номер частини й роти?

Ентоні відповів.

— Якщо бачите офіцера на вулиці, треба стати «струнко» й віддати честь.

— Гарзд!

— Кажі: «Так, сер!»

— Так, сер.

Дебелий офіцер щось буркнув, різко розвернувся й пішов униз вулицею. За хвилину Ентоні пішов далі, але місто вже не здавалося йому таким млосним та екзотичним, магія раптом зникла, розчинилася в сутінках. Його погляд зараз був звернений всередину себе, і він усвідомив, наскільки принизливим є його становище. Він ненавидів цього офіцера, кожного офіцера — життя було нестерпним.

Він уже пройшов півкварталу, коли помітив, що дівчина в бузковій сукні, яка хихотіла над його конфузом, йшла зі своєю подругою на відстані десяти кроків попереду. Декілька разів вона оглядалася і дивилась на Ентоні веселими очима, які тепер видавалися такого ж кольору, як і її сукня.

На розі вона та її подруга помітно сповільнили крок, тут він мав зробити вибір — приєднатися до них чи демонстративно пройти повз. Він пройшов повз, потім задумався і теж пригальмував. Дівчата вже порівнялися з ним, тепер вони зайшлися сміхом — але не тим скрипучим сміхом, що він очікував почути на Півдні від учасниць добре відомої вистави, а м'яким, схожим на жебоніння

струмка, так ніби вони сміялися над чимось, що він ненавмисне смішно сказав.

— Як ся маєте? — запитав він.

Її очі були м'якими, як вечірні тіні. Чи були вони бузковими, чи їхня глибока синява змішувалась з сірими кольорами сутінків?

— Приємний вечір, — невпевнено почав Ентоні.

— Звісно, — відгукнулась друга дівчина.

— Напевне, не дуже приємний для вас, — зітхнула дівчина в бузковому. Її голос здався такою ж частиною ночі, що й сонний вітер, який здіймав криси її широкого капелюшка.

— Йому потрібно було покрутитися, — сказав Ентоні зі зневажливим смішком.

— Припускаю, що так, — погодилася вона.

Вони звернули за ріг і мляво пішли вгору вулицею, ніби їх тягнули на повільному буксирі, до якого вони були прив'язані. У цьому місті здавалося цілком природним звертати за ріг саме так, без жодної мети, просто йти, не думаючи ні про що... Бічна вулиця була темною, затим раптовий поворот у квартал огорож із шипшини та маленьких тихих будиночків подалі від дороги.

— Куди ви йдете? — ввічливо запитав він.

— Просто гуляємо. — Відповідь була одномоментно вибаченням, питанням і поясненням.

— А можна пройти з вами?

— А чому ж...

Її акцент вирізнявся, і в цьому була своя перевага. З її розмови він не міг визначити, до якого класу вона належала тут, на Півдні (у Нью-Йорку дівчина з нижчих класів була би грубою, просто нестерпною — хіба що крізь затуманені окуляри алкогольної інтоксикації).

Темрява підкрадалася до них. Розмовляли вони мало — Ентоні байдуже підтримував розмову буденними питаннями, дівчата, за провінційною звичкою, економили фрази — так вони дійшли до наступного рогу, потім до ще одного. Посеред кварталу вони зупинилися під ліхтарем.

— Я тут живу, — пояснила друга дівчина.

— А я за квартал, — сказала дівчина в бузковому.

— Можна вас провести?

— До рогу, якщо хочете.

Друга дівчина відступила на декілька кроків. Ентоні зняв кашкет.

— Ви мали би честь віддати, — засміялася дівчина в бузковому. — Всі солдати мають віддавати честь.

— Я навчусь, — цілком серйозно відповів він.

Друга дівчина сказала: «Гаразд... — і, задумавшись, додала: — Подзвони мені завтра, Дот» — і вийшла з жовтого кола під ліхтарем. Потім Ентоні й дівчина в бузковому мовчки пройшли ще три квартали й підійшли до маленького блаженного будинку, який був її домом. Перед дерев'яною хвірткою вона зупинилася вагаючись.

— Гаразд... дякую.

— Вам уже справді треба йти?

— Я мушу.

— А ви не можете ще трохи погуляти?

Вона безпристрасно подивилася на нього.

— Я вас навіть не знаю.

Ентоні засміявся.

— Ще не дуже пізно.

— Я гадаю, що мені вже краще піти.

— Я подумав, може, ми повернемося в центр і зайдемо в кіно?

— Я не проти.

— Потім я міг би вас провести. У мене ще достатньо часу. Мушу бути в частині об одинадцятій.

Вже було досить пізно, він заледве міг розгледіти її обличчя. Зараз вона була тільки обрисом сукні, яку постійно розвіював вітер, і парою прозорих нерозсудливих очей.

— Чому ви не хочете піти... Дот? Ви не любляете кіно? Ходімо.

Вона похитала головою.

— Мені не слід...

Вона йому сподобалася, він зрозумів, що вагається вона, тільки щоби справити на нього враження. Він підійшов ближче і взяв її за руку.

— А якщо ми повернемося до десятої, підете? Тільки в кіно?

— Ну, гадаю, що можна.

Під руку вони пішли назад в осереддя міста вздовж темної, покритої туманом вулиці, де чорний газетяр вигукував про останній екстрений випуск нарозспів у традиційній манері місцевих продавців, так що це майже нагадувало пісню.

ДОТ

Роман Ентоні з Дороті Рейкрофт був неминучим результатом його зрослої недбалості щодо себе. Він був із нею не з прагнення оволодіти бажаним, не через те, що поступився перед натурою сильнішою, більш нездоланною, ніж його власна, як то було з Глорією чотири роки тому. Він скотився в цю інтрижку через неможливість дійти критичного рішення. Він не міг сказати «Ні!» ані чоловікові, ані жінці; позичальник і спокусниця бачили в ньому особу м'яку й поступливу. Справді, він рідко наполягав узагалі, а коли щось ухвалював, то це були напівістеричні рішення, породжені в паніці та ніби спросоння.

Ту слабкість, якій він піддався, у цьому випадку було зумовлено необхідністю гострих відчуттів і зовнішнього стимулу. Він відчув, що вперше за чотири роки може хоч якось виразити себе й відчувати себе по-іншому. В її товаристві він почувався спокійно, а години, проведені з нею, кожного вечора втамовували хворобливі й неминуче безрезультатні ігри його уяви. Він зробився справжнім боягузом — цілковитим рабом сплутаних і надокучливих думок, які вирвалися назовні після того, як остаточно зникло його поклоніння перед Глорією, яка, властиво, не давала його неповноцінності покинути межі своєї в'язниці.

Першої ночі, стоячи біля хвіртки, він поцілував Дороті й домовився зустрітися з нею наступної суботи. Потім повернувся в табір, запалив світло, всупереч усім правилам, і написав довгого листа Глорії — палкого, вкритого сентиментальним туманом, залитого спогадами про запахи квітів, сповненого справжньої глибокої ніжності — всього того, що він на мить знову відчув у тому подарованому й забраному поцілунку під пишним місячним сяйвом лише годину тому.

Коли настала субота, Дороті чекала його біля входу в кінотеатр «Біжу». Як і в середу перед тим, на ній була та сама сукня з тонкого

бузкового серпанку, але, вочевидь, ретельно випрана й накрохмалена, вона виглядала свіжою і напрасованою. Денне світло підтвердило те враження, яке вона справила на нього, — вона була якась поверхова й недосконало гарненька. Вона була свіжою, її риси були дрібними, неправильними, але виразними і припасованими одна до одної. Вона була схожа на темну недовговічну квітку — він навіть вирішив, що в неї є певна душевна стійкість чи сила, яку дає пасивне споглядання всіх речей. Але в цьому він помилився.

Дороті Рейкрофт було дев'ятнадцять. Її батько тримав маленьку і не дуже успішну крамницю і помер за два дні після того, як вона закінчила школу в найгіршій чверті свого класу. У школі в неї була сумнівна репутація. Насправді, її поведінка на шкільному пікніку, з чого все й почалося, була цілком скромною. Вона зберігала свою чистоту ще рік опісля. Її хлопцем був клерк із крамниці на Джексон-стрит, а вже наступного дня після пригоди він раптово відбув до Нью-Йорка. Він уже давно планував від'їзд, але чекав на логічне завершення своєї амурної пригоди.

По якимсь часі вона все розповіла своїй подрузі, а невдовзі, дивлячись, як та віддаляється запорошеною сонною вулицею, спалах інтуїції підказав їй, що тепер її історія стане надбанням усього містечка. Проте їй стало легше після того, як вона все розповіла, і трошки сумно, тож вона зробила наступний крок у напрямку тієї спонуки, яку відчувала, назустріч наступному чоловіку й зі щирим наміром порадувати себе знову. Зазвичай це просто траплялося з Дот. Вона не була слабкою, ніщо всередині не вказувало про її слабкості. Вона не була сильною, бо ніколи не знала, що те, що вона робить, потребує мужності. Вона не кидала нікому виклику, була сама собою і не йшла на компроміси.

В неї не було почуття гумору, але його заступав веселий характер, який навчив її сміятися в компанії чоловіків саме тоді, коли це було потрібно. У неї не було конкретного наміру — інколи в неї було щось на кшталт жалю, що її репутація заважає їй отримати бодай можливість захищеного життя. Публічно її не ганьбили, її матір хвилювало тільки те, щоби вона вчасно встала й пішла на роботу до ювелірної крамниці, де вона заробляла чотирнадцять доларів на тиждень. Проте деякі хлопці, яких вона знала зі школи, відверталися, проходячи повз неї із «порядними дівчатками»; такі

випадки ранили її почуття. І коли вони траплялися, вона приходила додому і плакала.

Окрім клерка із Джексон-стрит, у неї було ще двоє чоловіків, один із них — морський офіцер, який проїжджав через місто в перші дні війни. Він прогулювався і шукав пригод на ніч, коли вона проходила мимо, він саме стояв, ліниво спершись на колону готелю «Стоунволл». Він залишився в місті на чотири дні. Вона гадала, що кохає його, і вилила на нього всю першу істерію пристрасті, яка зникла разом із малодушним клерком. Уніформа морського офіцера (в ті дні їх було мало) справила магічну дію. Він покидав її з якимись заплутаними обіцянками на вустах, а потім у поїзді похвалив сам себе, що не назвав свого справжнього імені.

Як наслідок, депресія штовхнула її в обійми Сайруса Філдінга, сина місцевого торговця мануфактурою, який одного разу проїжджав у своєму «родстері» й побачив, як вона йде узбіччям. Вона знала, хто він такий. І якби вона посідала трошки вище місце, він познайомився би з нею раніше. За місяць він поїхав у тренувальний табір, трохи наляканий близькістю, але відчуваючи полегшення від усвідомлення, що вона ще не встигла в нього закохатись, і що вона не з тих, хто створює проблеми. Уява Дот розмалювала романтикою ці пригоди й дозволила своєму самолюбству тішити себе вигадкою, що війна забрала в неї трьох чоловіків. Вона повторювала собі, що могла би вийти заміж за морського офіцера. Так чи інак, її бентежило, що за вісім місяців у її житті було троє чоловіків. І навіть дещо побоювалася, що скоро вона буде, як ті «погані дівчата» на Джексон-стрит, на яких вони з подругами дивилися захопленими поглядами й хихотили з жуйками в роті ще три роки тому.

Якийсь час вона намагалась бути більш обачною. Вона дозволяла чоловікам знайомитись із собою, дозволяла цілувати себе, навіть допускала деякі вольності, але до своєї трійці нікого не додала. По декількох місяцях сила її опору (чи, скорше, гірка необхідність, обумовлена страхом) суттєво ослабла. Вона втрачала спокій від того, що ніби дрімає та марнує час, поки літні місяці безповоротно минають. Ті солдати, яких вона зустрічала, були або зовсім неотесаними, або (що було для неї менш очевидно) суттєво вищими за неї — і в цьому випадку хотіли тільки скористатися нею. Всі

вони були янкі — жорстокі й невічливі, ходили великими групами...

І тоді вона зустріла Ентоні. У перший вечір він був для неї трошки значнішим, ніж просто приємне, але нещасливе обличчя, чи голос, спосіб провести годинку. Але коли вона домовилася зустрітися з ним у суботу, то вже з цікавістю поглядала на нього. Він їй сподобався. Сама не розуміючи чому, вона побачила свої власні трагедії на його обличчі.

Вони знову пішли в кіно, гуляли налитими запахами темними вулицями, цього разу взявшись за руки, розмовляючи тихими голосами. Вони зайшли у хвіртку й підійшли до маленького ґанку.

— Я можу залишитися ненадовго?

— Тс! — прошепотіла вона. — Мусимо бути дуже тихими. Мама ще не спить, читає свої «Дотепні історії».

На підтвердження він почув приглушений шерех із вікна, ніби хтось перегортав сторінку. Крізь напіввідчинені жалюзі просочувалися смужки світла й падали тонкими паралелями на спідницю Дороті. На вулиці було тихо, крім компанії на сходах будинку на протилежнім боці: вони, ніби навмисне, наспівували ніжними голосами:

...Коли ти проки-и-инешся,

В тебе бу-у-де твій маленький будиночок...

Раптом, ніби очікуючи їхнього приходу, причаївшись на суцідньому даху, крізь виноградні лози закрався місяць і забарвив обличчя дівчини кольором білих троянд.

Щось сколихнулось у пам'яті Ентоні та ожило перед очима, ніби кадр на кіноекрані, — напівзабута зимова ніч, що дихала майже весняною відлигою п'ять років тому, й інше обличчя, променисте, подібне до квітки, повернене до ліхтарів, що перетворилися на зірки.

«O, la belle dame sans merci», яка жила в його серці, нагадала про себе скороминущою згаслою пишнотою темних очей у готелі «Ріц-Карлтон», неясним поглядом із екіпажа, який проїхав повз у Булонському лісі. Але ті ночі були тільки частиною пісні, спомином про колишній розквіт, а тут — ледве вловимі зітхання вітру, ілюзії, обіцянки, як нездійснений натяк вічної любові.

— О, — шепотіла вона, — ти мене любиш? Ти мене любиш?

Чари розтанули: миготливі вогники зірок стали просто світлом, спів унизу по вулиці перетворився на монотонний гул і змішався зі схлипами цикад у траві. Йому захотілося зітхнути, а потім він цілував її палкі вуста, поки її руки ковзали вздовж його плечей.

ЛЮДИНА В ОБЛАДУНКАХ

Тижні поволі спливали, їх відносило вітром, маршрути прогулянок Ентоні ставали дедалі довшими, поки він остаточно не склав уявлення про табір і своє нове оточення. Вперше в житті він перебував у постійному особистому контакті з офіціантами, яким залишав чайові, з водіями таксі, які знімали перед ним капелюха, зі столярами, сантехніками, циркульниками й фермерами, яких раніше помічав тільки в їхній послужливості. Протягом перших двох місяців він не провів довше десяти хвилин за розмовою з однією й тією ж людиною.

В його особовій справі рід занять зазначався як «студент» (хоча, заповнюючи анкету, він написав «автор»), але своїм однополчанам він завжди називався «банківським службовцем» (якби він сказав правду, що ніде не працює, вони запідозрили би, що він — представник класу нероб).

Сержант його бригади, Поп Доннелі, був зашкарублим, виснаженим пияком — «старим воякою». У минулому він був постійним завсідником гауптвахти, але нещодавно, завдяки потребі у спеціалістах зі стройової підготовки, його піднесли на теперішні висоти. Все його обличчя було поцятковане слідами віспи, чим дуже нагадувало повітряну фотозйомку «поля бою в такому-то місці». Раз на тиждень він напивався «білої» в місті, тихо повертався до табору і падав на свій лежак, а зранку приєднувався до роти на побудці, виглядаючи, як маска білої смерті.

Він плекав у собі дивовижну ілюзію, що дуже кмітливо «дурить уряд»: він провів вісімнадцять років у нього на службі, отримуючи мізерну платню, але скоро вийде у відставку (тут він частенько підморгував) і в нього буде вражаючий дохід — п'ятдесят п'ять доларів на місяць. Сприймав він це, як надзвичайно дотепний жарт, який він розіграє з десятками тих, котрі дурили й наживалися на

ньому, відколи він дев'ятнадцятирічним хлопцем із якогось села в Джорджії записався на службу.

На той момент у роті було тільки два лейтенанти — Хопкінс і популярний серед солдат Кретчинг. Останній вважався хорошим хлопцем і гарним командиром, поки за рік не зник із загальною касою в розмірі тисяча сто доларів і, як це буває з багатьма командирами, його було неймовірно складно відшукати.

А на додачу був ще капітан Даннінг (бог цього нетривалого, але цілком самодостатнього мікрокосму). Він був офіцером запасу — нервовим, енергійним і сповненим ентузіазму. Ця остання риса дуже часто мала цілком матеріальний прояв у формі піни в кутиках губ. Як і більшість виконавців, він сприймав усі вказівки дослівно й прямо, і в його сповнених надією очах рота його була такою чудовою, якої тільки заслуговувала ця чудова війна. Попри всі його тривоги й занурення у справу, це був найкращий період у його житті.

Баптіста, маленький сицилієць із поїзда, зіткнувся з ним на другий тиждень вишколу. Капітан уже декілька разів наказував, що зранку в строю всі мають бути чисто поголеними. Так сталося, що одного ранку він виявив тривожну прогалину у своїй постанові, яка, звісно, була наслідком тевтонської змови: протягом ночі четверо солдатів відростили щетину на своїх обличчях. Той факт, що троє з чотирьох заледве розуміли англійську, тільки підтвердив необхідність провести наочне заняття, тож капітан Даннінг рішуче відправив перукаря-добровольця в частину по бритву. Після чого, заради безпеки демократії, було насухо зголено півунції щетини зі щік трьох італійців і одного поляка.

Десь за межею ротного світу вряди-годи з'являвся полковник — масивний чоловік із нерівними зубами, який кругами плавав довкола плацу на красивому гнідому коні. Він був випускником Вест-Пойнта й намагався вдавати джентльмена. У нього була дружина, завжди неохайно одягнена і з таким же неохайним розумом, і більшість свого часу він проводив у місті, користуючись перевагами, що їх забезпечувала популярність армії, яка нещодавно зросла. І, нарешті, був генерал, який перетинав дороги табору слідом за власним прапором; його постать була такою суворою, такою недосяжною і дивовижною, що навряд чи можна було її досягнути розумом.

Грудень. Холодні вітри вночі й вологі, прохолодні ранки на плацу. Коли спека літа почала спадати, до Ентоні стала повертатися радість життя. Він відчував силу у своєму оновленому тілі, і його мало що хвилювало, він жив теперішнім моментом з якимось тваринним задоволенням. Це не означало, що Глорія, чи той спосіб життя, який вона уособлювала, менше займали його думки — просто вони блякнули потроху з кожним днем. Перший тиждень вони гарячково, майже істерично листувалися, а потім, за якоюсь мовчазною згодою, писали одне одному тільки двічі на тиждень, тоді — раз на тиждень. Вона писала, що їй сумно, і якщо його рота залишиться там надовго, то вона спробує приїхати до нього. Містер Хейт планував подати на розгляд навіть сильніше резюме, ніж він сам очікував, але мав сумніви, що апеляційний суд зможе розглянути справу раніше весни. Мюріел тепер у місті, працює в Червоному Хресті, і вони багато часу проводять разом. Як він поставиться до того, що вона також піде в Червоний Хрест? Але після того, як вона почула, що, можливо, доведеться обтирати негрів спиртом, вона вже не почувалася такою великою патріоткою. У місті було повно солдатів, і вона зустріла багатьох хлопців, з якими не бачилася багато років...

Ентоні не хотів, щоби вона приїжджала на Південь. Він називав безліч причин: їм потрібно відпочити одне від одного. Їй буде нудно в маленькому місті, вони зможуть бачитися тільки годину чи дві кожного дня. Але в глибині серця він боявся, що справжня причина — та, що він дедалі більше прив'язувався до Дороті. Він жив у страху, що Глорія (навмисне чи ненавмисне) дізнається про його стосунки. Коли добігав до завершення другий тиждень їхньої інтрижки, він так заплутався у своїх почуттях, що почувався геть нещасним. Та коли наближався вечір, він не міг протистояти спокусі, яка тягнула його з намету до найближчого телефону біля дому «Молодих християн».

— Дот!

— Слухаю.

— Може, я зумію сьогодні вирватись.

— Було би чудово...

— Ти хочеш терпіти моє набридливе товариство ще кілька годин під зорями?

— Який ти смішний...

(Раптом він дещо згадав, п'ять років тому Джералдіна... а потім...)

— Буду десь о восьмій.

О сьомій він уже їхав маршруткою до міста, де сотні маленьких уродженок Півдня чекали своїх коханців на залитих місяцем ганках. Він схвильовано чекав на її теплі тривалі поцілунки, на спокійний і трошки здивований погляд, вона дивилася на нього очима, повними обожнювання, як ніхто ніколи раніше не дивився. Вони з Глорією були рівними, вони віддавали себе одне одному, не чекаючи на подяку, без жодних зобов'язань. Для цієї дівчини кожна його ласка була неоцінним благом. Тихо схлипуючи, вона зізналася, що він був не першим чоловіком в її житті, був ще один (він дійшов висновку, що роман закінчився ще до того, як встиг початись).

І справді, коли вона була з ним, вона говорила правду. Вона забула клерка, морського офіцера, сина кравця, забула всі яскраві емоції, що насправді поглинуло забуття. Вона знала, що в якомусь напівзабутому туманному минулому комусь належала, але зараз те все було ніби уві сні.

Майже кожного вечора Ентоні приїжджав до міста. Тепер було занадто холодно, щоби сидіти на ганку, тож її мати поступилась їм крихітною вітальнею, яку було завішано літографіями в дешевих рамках, численними складками декоративної бахроми, де панував спертий запах багатолітнього сусідства з кухнею. Вони розводили вогонь, а потім вона, щаслива й невтомна, приступала до любовних справ. Кожного вечора о десятій він виходив із будинку, вона стояла з розпатланим волоссям, її обличчя здавалося блідим без косметики, майже білим у місячному сяйві. Вулиця, як завжди, була вкрита сріблом, інколи накрапав теплий дощ, занадто лінивий, щоби долетіти до землі.

— Скажи, що любиш мене, — шепотіла вона.

— Звісно, що так, моя солодка дівчинко.

— Я дівчинка? — майже задумливо повторювала вона.

— Авжеж, маленьке дівча.

Вона дещо знала про Глорію. Їй було боляче думати про це, тож вона уявляла її собі пихатою, гордовитою та холодною. Вона вирішила, що Глорія старша за Ентоні та що між чоловіком і дружиною

не було любові. Інколи вона дозволяла собі мріяти, що після війни Ентоні розлучиться й вони одружаться, але Ентоні вона ніколи цього не казала, сама не розуміючи чому. Вона поділяла думку його роти, що він був банківським службовцем, шанованим, але бідним. Інколи вона повторювала:

— Якби я мала гроші, любий, я тобі всі віддала б... Я хотіла би мати п'ятдесят тисяч доларів.

— Я гадаю, що цього мало би вистачити, — погоджувався Ентоні.

Того дня Глорія написала у своєму листі: «Гадаю, що ми могли би погодитися на мільйон, можна було би сказати містеру Хейту, аби він це залагодив. Але мені не хотілось би...»

— ...і ми могли би купити автомобіль! — вигукувала Дот, не тямлячись від щастя.

ВРАЖАЮЧИЙ ВИПАДОК

Капітан Даннінг пишався тим, що він прекрасно читає характери людей. Він уже звик, за півгодини знайомства, класифікувати кожного в якусь зі своїх дивних категорій: хороший чоловік, добрий чоловік, кмітливий хлопець, теоретик, поет і нікудишний. Одного дня на початку лютого Ентоні опинився перед таким, не без його старань, у палатці штабу.

— Петч, — почав він повчальним тоном, — я вже декілька тижнів за вами спостерігаю.

Ентоні стояв струнко й нерухомо.

— І я гадаю, що у вас є нахили вправного солдата.

Він почекав, поки зникне блиск, викликаний цією фразою, в очах співбесідника, і продовжив:

— Це вам не дитячі забавки, — сказав він, насуплюючи брови.

Ентоні відповів млявим «Так, сер».

— Це — чоловіча гра, і нам потрібні командири. — Потім кульмінаційним, швидким, рішучим і наелектризованим голосом: — Петч, я збираюся підвищити вас до капрала.

Приголомшений цією новиною, Ентоні аж похитнувся назад. Невже він буде одним із чверті мільйона обраних, кому довірили цю честь? Він зможе вигукувати цю завчену команду: «За мною!» ще сімом наляканим хлопцям?

— Ви справляєте враження освіченого хлопця, — сказав капітан Даннінг.

— Так, сер.

— Це добре, добре. Освіта — це велике діло, але не дозволяйте їй закрадатися глибоко в вашу голову. Продовжуйте в тому ж дусі — і з вас вийде прекрасний солдат.

Із цією настановою, яка ще довго лунала в його вухах, Петч відсалютував, повернувся назад через праве плече та вийшов із палатки.

Хоча ця розмова й подивувала Ентоні, та в його голові зародилась ідея, що в чині сержанта йому велось би набагато краще, якби не прискіпливий лікар, а може, і в чині офіцера. Але робота цікавила його мало, а крім того, вона не мала нічого спільного з прославленою військовою доблестю. До інспекторської перевірки чистять мундир не для того, щоб виглядати красиво, а щоб не виглядати кепсько.

Однак із плином короткої безсніжної зими, позначеної лише вологими ночами й короткими дощовими днями, він дивувався, як швидко система поглинула його. Він був солдатом, а всі, хто не були солдатами, були цивільними. В основному, світ тепер поділявся на ці дві категорії.

Йому якось спало на думку, що представники всіх чітко визначених соціальних верств, наприклад військовики, поділяють людей на два типи: свої та чужі. Для духовенства це були священнослужителі й миряни, для католиків — католики і не-католики, для чорних — чорні та білі, для в'язнів — ув'язнені й вільні, для хворого — хворі та здорові... Отже, у своєму житті, навіть не знаючи про це, він уже був цивільним і мирянином, не католиком, білим, вільним і здоровим...

Американські війська влились у французькі та британські окопи, й він почав знаходити знайомі імена з Гарварда серед списків загиблих і поранених у «Журналі армії та флоту». Але, попри всю кров і піт, ситуація, здавалося, не змінилась, і він не бачив жодних перспектив для закінчення війни в найближчому майбутньому. У давніх хроніках праве крило однієї армії завжди перемагало ліве крило іншої армії, тоді як ліве крило зазнавало поразки від правого крила супротивника. Після цього розбіглися всі найманці. Все було так просто в ті дні, майже все визначено наперед...

Глорія писала, що багато читає. Який безлад вони влаштували через свої справи! У неї було зараз так мало справ, що вона проводила час у роздумах про те, як у них все могло скластися по-іншому. Все, що її оточувало, зараз виглядало непевним, а ще декілька років тому вона, здавалося, тримає всі ниточки в своїх руках...

У червні її листи почали надходити рідше, і писала вона поспіхом. Вона раптом перестала згадувати про приїзд на Південь.

ПОРАЗКА

У березні околиці зарясніли жасмином, нарцисами і клаптиками фіалок у теплій траві. Потім він пригадав один такий особливий день, сповнений свіжості й магічної розкоші, він саме стояв у стрілецькому окопі й маркував мішені: ця згадка надихнула його декламувати вголос «Аталанту в Калідоні» одному спантеличеному поляку, його голос змішувався зі свистом, тьохканням і розривом куль над головою.

Коли гончаки весни...

Па-пах!

Вистежують слід зими..

Ф-р-р-р!

І матір усіх місяців...

Напоготів! Третя мішень!..

Знову дрімали напівсонні вулиці, Ентоні разом із Дот прогулювалися стежками минулої осені, поки він не починав відчувати млосну прив'язаність до Півдня — того Півдня, який більше скидався на Алжир, ніж на Італію, який із в'ягучим натхненням указував через численні покоління на якусь теплу, примітивну Нірвану без надій і турбот. У кожному голосі чулися переливи сердечності й розуміння. «З нами всіма життя грає в цікаву, але болісну гру», — повторювали вони приємно-жалісною інтонацією, яка потім, здіймаючись, обривається незавершеним мінором.

Йому подобалася перукарня, куди він ходив, — «Агов, капрал!» і де його стриг блідий змучений юнак, який безконечно водив вібруючою бритвою по його нестриженій голові. Йому подобалось у

«Джонстон Гарденс», де вони полюбляли танцювати, де трагічного вигляду негр видобував тягучі, болісні звуки з саксофона, поки позбавлений смаку зал не перетворювався на зачаровані джунгли, сповнені варварських ритмів і димного сміху, де під тихих зітхання і ніжне шепотіння Дороті забути небагатий на події плин часу було вершиною блаженства і всіх насолод.

Був у її характері відтінок смутку, свідоме уникання всього в житті, крім приємних дрібниць. Її фіалкові очі могли годинами дивитися без якогось сенсу, порожні й байдужі, коли вона грілася, ніби кицька на сонці. Їй було цікаво, що думала про них її втомлена й боязка мати і чи в моменти прозріння вона здогадувалася про їхні відносини.

У неділю вони прогулювалися вздовж поля, зупиняючись, щоби перепочити на підстилках із сухого моху на узліссі. Сюди прилітали птахи, тут були галявини фіалок і зарості кизилу; тут сиві дерева світилися кришталевою прохолодою, примушуючи забути про задушливу спеку за межами лісу, тут він міг вести свій монотонний безперервний монолог — без жодного змісту, без жодних відповідей.

Червень наскочив убивчою спекою. Капітанові Даннінгу було наказано скерувати одного зі своїх людей вчитися ковальству. Полк поповнювався для воєнного часу і потребував більшість ветеранів для стройової підготовки, тож він вибрав маленького італійця, Баптісту, якого було найпростіше виділити. Малий Баптіста ніколи не мав справи з конями. Ба більше, він їх боявся. Одного дня він з'явився у штабній канцелярії та сказав капітану Даннінгу, що краще помре, якщо його не переведуть. Коні хвицають його, сказав він, і робота йому не давалася. Врешті він упав на коліна та благав капітана Даннінга на суміші ламаної англійської та біблійної італійської, аби той витягнув його з біди. Він не спав три дні, в його снах потворні жеребці ставали дибки і переслідували його.

Капітан вичитав штабного писаря (який зайшовся сміхом) і сказав Баптісті, що подумає, що можна зробити. Але коли капітан усе обдумав, то зрозумів, що відправити туди когось більш потрібного він не може. Справи малого Баптісти йшли дедалі гірше. Коні відчували його страх і користувалися цим, як могли. За два

тижні велика чорна кобила проламала йому череп копитом, коли він намагався вивести її зі стійла.

У середині червня з'явилися чутки, а потім накази, які стосувалися зміни місця дислокації. Бригада мала переміститися в порожнє військове містечко за сотню миль на південь, а там її мали укомплектувати до дивізії. Спершу всі гадали, що їх відправлять в окопи, і кожного вечора було чути, як невеликі групи розмовляють між наметами і вигукують один до одного чванливим тоном: «Ну звича-а-а-йно!». Навіть коли правда просочилася назовні, її відкинули з обуренням як виправдання, щоби приховати їхнє справжнє призначення. Їм було приємно відчувати власну значущість. Того вечора вони сказали своїм дівчатам у місті, що їдуть «розібратися з німцями». Ентоні покрутився якийсь час між цими групами, а потім зловив маршрутку й поїхав сказати Дот, що вони від'їжджають.

Вона чекала на темному ганку в недорогій білій сукні, яка підкреслювала юність і свіжість її обличчя.

— Ох, — схлипнула вона, — я так тебе чекала, милий! Весь день.

— Я мушу щось тобі сказати.

Вона притягнула його до себе на крісло-гойдалку, не помічаючи його зловісного тону.

— Кажи.

— Ми від'їжджаємо наступного тижня.

Її руки, які шукали його плечі, завмерли в темряві, вона закинула підборіддя назад, з її голосу зникла вся м'якість.

— Їдеш у Францію?

— Ні. Не з нашим щастям. Передислокуємося в якийсь бісів табір у Міссісіпі.

Вона заплющила очі, і він міг бачити, що її повіки тремтять.

— Люба маленька Дот, життя таке складне...

Вона плакала в нього на плечі.

— Таке складне, таке складне, — повторював він без жодної мети. — Воно просто б'є та б'є людей, поки врешті не вдарить так, що людина вже й болю не відчує. Це останнє і найстрашніше, що воно може зробити.

Нетямлячись від дикого болю, вона притиснула його до грудей.

— О Господи! — прошепотіла вона тремтячим голосом. — Ти не можеш поїхати від мене! Я помру...

Тепер йому видавалося не так просто подати свій від'їзд як незалежні від нього обставини. Тепер вона була дуже близько, і йому нічого більше не залишалось, як тільки повторювати: «Бідолашна моя Дот... Бідна моя Дот...»

— А далі що? — втомлено запитала вона.

— Що ти маєш на увазі?

— Ти — все моє життя! Я помру заради тебе просто зараз, якщо ти накажеш. Візьму ніж і вб'ю себе! Ти не можеш покинути мене тут...

Вона починала його лякати.

— Так буває, — сказав він рівним голосом.

— Тоді я поїду з тобою. — Сльози текли по її щоках. Її губи тремтіли від несамовитого горя і страху.

— Мила, — сентиментально бурмотів він, — солодка маленька дівчинко. Невже ти не розумієш, що ми тільки відкладали те, що мало статися? За декілька місяців я буду у Франції.

Вона подалася від нього і підвела голову до неба, стискаючи п'ястуки.

— Я хочу померти, — сказала вона, ніби виліплюючи старанно кожне слово у глибині свого серця.

— Дот, — прошепотів він (йому стало не по собі), — ти забудеш. Все здається хорошим, коли ти це втрачаєш. Я знаю, бо одного разу отримав те, чого дуже сильно зажадав. Це було єдине, що я так сильно хотів, Дот. А коли отримав, усе розсипалося на порох у моїх руках.

— І що?

Заглиблений у себе, він вів далі:

— Я часто думаю, що якби не отримав того, чого прагнув, усе було б інакше. Я міг би попорпатись у своїй свідомості та просто надрукувати це десь. Я просто міг би задовольнитися самою роботою і спочивати на лаврах успіху. Я гадаю, тоді я міг мати все, що захотів. Але по-справжньому, пристрасно, я бажав тільки одного. Господи! І це навчило мене, що не можна мати взагалі нічого. Бо бажання вводять нас в оману. Вони, як сонячний зайчик, стрибають туди-сюди кімнатою. Зупиниться, позолотить якийсь нікчемний предмет, а ми, дурні, намагаємось ухопити його, і коли нам начебто таланить,

сонячний зайчик перестрибує на щось інше, а ти розумієш, що в тебе в руках залишилася тільки якась дрібниця, а весь її блиск пропав...

Схвильований, він затнувся. Вона стояла на ногах, очі її були сухими, вона обривала листочки з темної виноградної лози.

— Дот...

— Забирайся, — холодно сказала вона. — Якщо це все, що ти можеш мені дати, то краще йди геть.

— Але чому, Дот...

— Що для мене смерть, для тебе — просто слова. А ти їх так гарно складаєш...

— Вибач. Я думав про тебе, Дот.

— Іди звідси.

Він підвівся і хотів обійняти її, але вона зупинила його.

— Ти не хочеш брати мене з собою, — сказала вона байдужим голосом, — напевно, хочеш зустрітися з тією жінкою... — Вона навіть не могла примусити себе сказати «дружина». — Звідки я маю знати? Але тепер ти вже не мій хлопець. Отже, йди звідси.

На мить, коли в Ентоні боролися бажання і тверезий глузд, йому здалося, що це — один із тих рідкісних моментів, коли йому варто послухатися внутрішнього голосу. Але він вагався. Потім хвиля знемоги накопилася на нього. Було занадто пізно — все було занадто пізно. Вже роками він просто жив у мріях, доходячи рішення під впливом текучих, як вода, емоцій. Ця маленька дівчинка в білій сукні була сильніша за нього, вона зробилася красивою в непохитній симетрії своїх бажань. Вогонь, який палав у її скаліченому серці, огорнув її дивним сяйвом. Її глибока й не відома до того гордість віддалила її від нього, чим вона й досягла своєї мети.

— Я не... я не хотів бути таким черствим, Дот.

— Це не має значення.

Ентоні ніби накрило вогнем. Щось зламалось у нього всередині, тож він стояв там, безпорадний і переможений.

— Їдьмо зі мною, Дот, моя маленька ніжна Дот. Гаразд, їдьмо зі мною, як я тебе тепер залишу...

Схлипуючи, вона обвила руки довкола його шиї і повисла на ньому, поки місяць, зайнятий своєю основною роботою — маскуванням кепського кольору обличчя світу, проливав мед спокуси на заспану вулицю.

КАТАСТРОФА

Початок вересня у Кемп-Бун, Міссісіпі. Темрява повнилася комахами, які бились об москітну сітку, під її захистом Ентоні намагався написати листа. З сусідньої палатки долинали голоси гравців у покер, а зовні хтось ходив між наметами і постійно повторював не дуже гречний куплет з якоїсь «К-К-К-Кеті».

Ентоні в задумі сперся на лікоть, в його руці олівець, він дивився на порожній аркуш перед собою. Пропустивши заголовок, він почав.

«Не можу зрозуміти, в чому річ, Глоріє. Я не отримав від тебе жодного рядка за останні два тижні, звісно, я хвилююсь...»

Він гмикнув, зім'яв аркуш і почав знову.

«Я не знаю, що думати, Глоріє. Твій останній лист я отримав два тижні тому, він був короткий і холодний, жодного лагідного слова, ані згадки про те, як твої справи. Звісно, що я схвильований. Якщо твоя любов до мене ще не повністю вмерла, ти могла би принаймні зняти з мене цей тягар...»

Він знову зім'яв лист і зі злості пожбурих його крізь діру в наметі, але одразу ж подумав, що зранку доведеться підняти. Починати заново йому не хотілося. Він не міг вкласти ані краплі тепла в ці рядки — тільки настирливі ревності й підозри. Від середини літа листи Глорії змінювалися дедалі більше. Попервах він цього майже не помічав. Він настільки звик до поверхових «любий» і «коханий» у її листах, що навіть не звертав уваги на їхню присутність чи відсутність. Але в останні два тижні він, нарешті, почав усвідомлювати: щось негаразд.

Він написав їй листа, розповідаючи, що склав іспити на офіцерську підготовку і що скоро його відправлять у Джорджію. Вона не відповіла. Він надіслав телеграму, а коли не отримав ані слова, подумав, що вона могла кудись поїхати. Думки роїлись у нього в голові, він подумав, що вона могла і не їхати з міста, і йому почали ввижатися божевільні картини. А раптом Глорії було сумно й неспокійно на душі і вона знайшла когось, так само як і він? Йому було страшно усвідомлювати, що раптом це правда — в основному, тому, що він був настільки впевнений у її чесності й непохитності свого становища, що мало, дуже мало їй писав протягом року. Тепер, коли в ньому зародився сумнів, вся злість і шалене бажання

володіти знову заволоділи ним зі стократною силою. І, що природніше, раптом вона в когось закохалася?

Він згадав ту Глорію, яка сказала, що коли вона чогось забажає, то неодмінно це візьме, і що навіть не вважатиме це чимось ганебним, оскільки діятиме винятково для свого задоволення; зрештою, все — тільки питання особистого ставлення, казала вона, а її реакція буде суто чоловічою: насичення і легка неприязнь.

Але це було тоді, коли вони тільки одружились. Згодом, коли він зрозумів, що Глорія може ревнувати його, вона змінила свою думку, принаймні на словах. У світі для неї не існувало іншого чоловіка. І він це дуже чітко усвідомив. Розуміючи, що її завжди стримуватиме певна розбірливість, він перестав турбуватися про збереження цілісності її любові — яка, властиво, була наріжним каменем усієї структури.

А поки там що, він усе літо утримував Дот, знімаючи для неї кімнату в пансіоні в місті. Для цього йому доводилося постійно писати брокеру про видачу грошей. Дот приховувала свій переїзд аж до дня, коли його бригада залишила табір, і залишила матері записку, повідомляючи, що переїжджає до Нью-Йорка. Наступного вечора Ентоні прийшов до них, ніби провідати її. Місіс Рейкрофт він застав у стані повного потрясіння разом із поліціантом у вітальні. Ентоні ледве викрутився після детального допиту.

У вересні, разом із підозрами щодо Глорії, товариство Дот почало його обтяжувати, а потім зробилось і геть нестерпним. Від постійного недосипання він став дратівливим і знервованим; його серце боліло від постійних страхів. Три дні тому він пішов до капітана Даннінга, щоби попросити про відпустку; його прийняли доброзичливо, але відмовили. Дивізія готувалася відпливати за море, а Ентоні мав відбутися на офіцерські курси; відпустку ж надавали тільки тим, хто готувався покинути країну.

Після такої відмови він пішов на телеграф, щоби попросити Глорію приїхати на Південь, але вже біля дверей із відчаєм усвідомив всю безнадійність цього кроку. Потім він провів увесь вечір за сваркою із Дот, яка остаточно вивела його з рівноваги, тож у табір він повернувся похмурий і злий на весь світ. Це була неприємна сцена, посеред якої він розвернувся і вийшов. Він був настільки стривожений безсердечним мовчанням дружини, що все, що стосувалося Дот, не видавалось йому життєво важливим питанням.

Край палатки різко відхилили, і на тлі ночі проступив темний силует голови.

— Сержанте Петч? — Акцент був італійський, але по ременю Ентоні зрозумів, що то був посильний зі штабу.

— Так, це я.

— Якась жінка дзвонила до штабу десять хвилин тому. Сказала, що потрібно поговорити з вами. Дуже важливо.

Ентоні відкинув москітну сітку й підвівся. Це могла бути телеграма від Глорії, яку передали телефоном.

— Вона попросила вас знайти. Вона передзвонить знову о десятиї.

— Гарзд, дякую. — Він узяв кашкет і за хвилину вже крокував поруч із посильним крізь гарячу, майже задушливу темряву. У наметі штабу він віддав честь нічному черговому офіцеру, який дрімав.

— Сідайте й зачекайте, — недбало кинув офіцер. — Дівчині, здається, дуже кортить із вами говорити.

Всі надії Ентоні розвіялись.

— Дуже дякую, сер. — І коли в сусідній кімнаті задзвонив телефон, він уже знав, хто дзвонить.

— Це Дот, — почувся тремтячий голос, — мені треба тебе побачити.

— Дот, я пояснив тобі, що не зможу звільнитися ще декілька днів.

— Я мушу побачити тебе сьогодні — це важливо.

— Вже пізно, — стримано відповів він, — десята година, я мушу бути в таборі об одинадцятій.

— Гарзд.

Стільки страждання стиснулося в цьому слові, що Ентоні навіть відчув докори сумління.

— Що сталося?

— Хочу попроситися з тобою.

— Ох, не будь дурною! — вигукнув він.

Але настрої у нього покращився. Яке щастя, якби вона могла поїхати з міста вже сьогодні! Який тягар впав би з його душі...

Проте він вимовив:

— Ти ж до завтра все одно виїхати не зможеш.

Кутиком ока він побачив нічного чергового офіцера, який з цікавістю спостерігав за ним. А потім його раптом ошелешили слова Дот:

— Я не збираюсь ось так їхати.

Рука Ентоні сильно стиснула слухавку. Він відчув, як його нерви ціпеніють, а все тепло покидає тіло.

— Що?

А потім голос, який болісно надірвався, швидко вимовив:

— О, прощай, ох, прощай!

Клац! Вона поклала слухавку. Він іще почув щось схоже чи то на стогін, чи на плач. Ентоні заспішив зі штабу. Назовні, під зірками, які срібними китицями звисали над кронами невеликого гаю, він стояв нерухомо, вагаючись. Вона що, надумала вбити себе? Маленька ідіотка! Його переповнювала люта ненависть до неї. Ось такий фінал, і він не міг зрозуміти, як він узагалі в це вплутався, у цей хаос, у цю плутанину постійних хвилювань і страждань.

Він сам не тямив, як пішов далі, повторюючи знову й знову, що нема чого хвилюватися. Краще він повернувся би до намету і ліг спати. Йому треба виспатись. Господи! Чи зможе він узагалі коли-небудь виспатися? Всередині все змішалось, голова гуділа, він вийшов на дорогу й кинувся бігти, але не в напрямку табору, а в протилежному. Люди якраз повертаються — він міг зловити таксі. За хвилину два жовті ока визирнули з-за повороту. У відчаї він кинувся до них.

— Таксі! Таксі! — Це був порожній «форд». — Мені треба до міста.

— Один долар.

— Гарзд. Тільки швидше...

Майже вічність проминула, поки він збіг сходами темного старезного будиночка, проштовхнувся крізь двері та майже збив із ніг огрядну негритянку, яка йшла по коридору зі свічкою в руці.

— Де моя дружина? — заволав він.

— Пішла спати.

Він перескочив через три сходишки у скрипучий коридор. У кімнаті було темно й тихо, тремтячими пальцями він запалив сірника. Два широко розплющені ока дивилися на нього з зім'ятої постелі.

— Я знала, що ти прийдеш, — пробурмотіла вона, захлинаючись.

Ентоні задубів від злості.

— То це все для того, щоби витягнути мене сюди? Ти хочеш, щоби у мене були проблеми? — вигукнув він. — Господи, тепер ти точно перестаралась!

Вона жалібно дивилася на нього.

— Мені треба було побачити тебе. Я не хочу жити. Ох, мені треба було побачити тебе...

Він сів на край ліжка й повільно хитнув головою.

— Зле ти вчинила, — сказав він рішуче, підсвідомо повторюючи слова Глорії. — Ти знаєш, що це несправедливо щодо мене.

— Йди до мене.

Хоч би що він зараз сказав, Дот була щаслива. Йому було небайдуже, що з нею! Вона змогла його повернути!

— О Господи... — безпорадно сказав Ентоні.

Хвиля втоми накопилася на нього, змиваючи його гнів, і він охляв, розчинився. І вже за мить він лежав схлипуючи біля неї.

— О, мій любий, — благала вона, — не плач! Не плач!

Вона пригорнула його голову до своїх грудей, заколисуючи, змішуючи свої сльози радості з його сльозами відчаю. Її рука ніжно пестила його темне волосся.

— Яка я дурненька... — розпачливо бурмотіла вона. — Але я люблю тебе, а коли ти такий холодний до мене, мені й жити не хочеться...

Врешті-решт, тут було так спокійно, в цій кімнаті, яка пропахла жіночими парфумами й пудрою, м'яка рука Дот, що була ніби теплий вітерець у його волоссі, її груди, які здіймались і падали з її подихом, — на хвилину йому здалося, що це Глорія поруч, він ніби опинився в тому затишному й теплому домі, якого в нього ніколи не було.

Минула година, й годинник почав дзвеніти в залі. Він зірвався на ноги, глянув на флуоресцентну стрілку на своєму наручному годиннику. Була дванадцята година.

Він довго шукав таксі, яке погодилося би відвезти його за місто о цій годині. Поки вони їхали, він підганяв водія, скажено міркуючи, як краще потрапити в табір. Його вже декілька разів ловили, коли

він запізнався останнім часом, і він знав, що коли попадеться цього разу, його точно викреслять зі списку кандидатів в офіцери. Він гадав, чи не краще відпустити таксі та спробувати прослизнути повз вартового в темряві. Зрештою, офіцери часто проїжджають повз вартових після опівночі...

— Сій!

Односкладовий вигук донісся з-за смуги жовтого світла, що його кидали фари на бугристу дорогу. Водій загальмував, і до них підійшов вартовий із гвинтівкою на плечі. Разом із ним, за якимось лихим збігом обставин, був начальник варті.

— Щось ви пізно, сержанте.

— Так, сер, затримався.

— Дуже погано. Мушу записати ваше ім'я.

Поки офіцер чекав із записником та олівцем у руках, щось не зовсім усвідомлене, щось породжене панікою, сум'яттям і відчаєм сповзло з вуст Ентоні.

— Сержант Р. А. Фолі, — відповів він, затамувавши подих.

— Частина?

— Рота Q, вісімдесят третій, піхотний.

— Гарзд. Звідси йдіть пішки, сержанте.

Ентоні віддав честь, хутко розплатився з водієм і побіг у напрямку названої роти. Коли його вже не могли бачити, він змінив маршрут, його серце шалено калатало, він спішив до своєї роти й розумів, що припустився фатальної помилки.

Через два дні офіцер, який був на варті тієї ночі, впізнав його в перукарні у місті. У супроводі військової поліції його доправили назад до табору, де без суду понизили в чині й позбавили права покидати табір упродовж місяця.

Після цього випадку його охопила незрозуміла тяжка депресія, і вже за тиждень його впіймали в місті, де він тинявся до безпам'ятства з пляшкою контрабандного віскі в кишені. Його засудили до трьох тижнів гауптвахти лише тому, що його поведінка була не зовсім нормальною.

СТРАШНИЙ СОН

Від самого початку ув'язнення в ньому зародилося переконання, що він збився з пуття. Йому здавалося, що в його голові поселилися темні, але дуже чіткі образи, деякі були йому знайомі,

деякі незнайомі, а хтось згори спостерігає за ними, керує ними. Найбільше його хвилювало, що той спостерігач нездоровий і ледве може дати з ними раду. Варто йому тільки здатися, відволіктися на хвилину, і всі ці жахливі створіння кинуться на нього, і тільки Ентоні знав, яка непроглядна темрява може запанувати довкола нього, якщо він перестане контролювати свою свідомість і найгірша частина її вирветься назовні.

Спека дня змінювалася нестерпною задухою ночі, яка навалювалася на спустошену землю. Блакитні кола невідомих зловісних сонць, тисячі вогнів крутилися перед його очима, а він лежав беззахисний перед цим полум'ям, охоплений гарячкою, і не міг поворухнутись. О сьомій ранку щось примарне, до смішного нереальне, те, що він назвав своїм смертним тілом, вийшло надвір у супроводі сімох інших в'язнів і наглядача, щоби працювати над дорогами табору. Спершу вони завантажували й розвантажували гравій, потім розкидали й розрівнювали його. Наступного дня працювали над величезними діжками розтопленої смоли, заливаючи гравій чорними блискучими калюжами розтопленого жару. Вночі, закритий на гауптвахті, він лежав із порожньою головою, не наважуючись вхопитися бодай за якусь думку, вдивляючись у поодинокі вогні на стелі над головою, поки десь о третій не засинав неспокійним коротким сном.

Упродовж робочих годин, поки день тягнувся, щоби зустріти задушливий захід сонця над Міссісіпі, він працював, як несамовитий, намагаючись виснажити себе настільки, щоб заснути непробудним сном... Одного дня, під час другого тижня його ув'язнення, в нього з'явилося відчуття, що два ока спостерігають за ним із відстані декількох футів позаду наглядача. Він відчув непереборний жах. Він повернувся спиною до очей і заходився гарячково розкидати гравій, поки той не закінчився, і йому довелося повернутись, щоби принести нову порцію. Очі знову були перед ним, тож його й без того натягнуті нерви були готові просто розірватись. Очі спостерігали за ним. Зі спекотної тиші долинув сумний голос, він кликав його... Раптом земля закрутилась і здійнялась у нього під ногами, і все потонуло у вавилонському сум'ятті й криках.

Він прийшов до тям вже на гауптвахті, а інші в'язні кидали на нього дивні погляди. Очі більше не поверталися. Минуло декілька

днів, перш ніж він припустив, що голос, напевне, належав Дот, що це вона кликала його, і, можливо, це й спричинило весь галас. Він зрозумів це якраз перед закінченням терміну ув'язнення, коли всі страхи, які тяжили над ним, почали покидати його, залишаючи по собі глибоку, гнітючу летаргію. Наглядач, який стримував загрозові образи, ставав сильнішим, тоді як Ентоні слабнув фізично. Він ледве прожив два дні до кінця ув'язнення, і коли одного дощового дня його випустили, він повернувся до свого намету в розташуваних роти і впав знесилений, щоби забути тяжким сном. Він прокинувся перед світанком, все тіло боліло, він анітрохи не відпочив. Біля його ліжка лежали два листи, які вже давно чекали на нього у штабі. Перший був від Глорії — короткий і холодний:

«Розгляд справи відбудеться в кінці листопада. Ти зможеш отримати відпустку?

Я намагалася тобі написати декілька разів, але, гадаю, так було би ще гірше. Я хотіла з тобою побачитись із багатьох причин, але ти вже декілька разів відмовляв мене від приїзду, тож мені не хотілося знову просити. Але, з огляду на ту кількість справ, яку нам треба вирішити, гадаю, ми просто змушені зустрітись. Я дуже рада, що тебе підвищили.

Глорія».

Він був занадто втомлений, аби намагатися зрозуміти чи розібратись. Її фрази, її наміри були так далеко тепер, у якомусь незрозумілому минулому. Другий лист був від Дот — незв'язні, розмиті сльозами закарлючки, потік обурення, ніжності й горя. Він прочитав сторінку, а потім лист випав з його стомленої руки, і він знову занурився в туманні глибини сну. На побудку він прокинувся з високою температурою і знепритомнів, коли намагався вийти з намету; після обіду його доправили до шпиталю з діагнозом «грип».

Він знав, що цю хворобу йому послала сама доля. Вона врятувала його від повторення тих жахів: одужав він якраз до того вологого листопадового дня, коли їх повантажили у вагони до Нью-Йорка, а десь удалині загрозово постала безконечна бійня.

Коли його полк приїхав у Кемп-Міллз, Лонг-Айленд, єдиною думкою Ентоні було побачити Глорію якомога швидше. Тепер було

очевидно, що перемир'я підпишуть упродовж тижня, але ширилися чутки, що війська у будь-якому випадку продовжуватимуть відправляти до Франції до останнього моменту. Ентоні лякала думка про довгу подорож, виснажливу висадку у французькому порту, що йому доведеться, можливо, цілий рік прожити за кордоном, щоби заступити хлопців, які відчули, що таке справжня війна.

Він мав намір отримати дводенну відпустку, але Кемп-Міллз був на строгому карантині через грип, навіть офіцерам складно було вийти, хіба у справах. А для рядового годі було й казати.

У таборі панував сумний безлад, він був холодний, брудний, скрізь продував вітер, у проходах збиралася грязюка, яку наносили дивізії, одна за одною. Їхній поїзд подали о сьомій, і вони чекали в черзі, поки вирішиться якась чергова воєнна плутанина. Офіцери неперервно бігали туди-сюди, вигукуючи накази і створюючи страшний шум. Виявилось, що проблема — в одному полковнику з Вест-Пойнта, який перебував у праведному гніві через те, що війна закінчилась іще до того, як він встиг туди доїхати. Якби уряд дізнався, скільки сердець випускників Вест-Пойнта розбилося за останній тиждень, він точно продовжив би бійню ще на декілька місяців! На нього просто шкода було дивитися...

Дивлячись на похмурі ряди наметів, які простягнулися на декілька миль у місиві з бруду і снігу, Ентоні зрозумів, що намагатися знайти телефон тієї ночі не матиме сенсу. Він подзвонить їй за першої нагоди зранку.

Їх підняли вдосвіта, і разом з іншими він стояв у морозних сутінках і слухав пристрасну промову капітана Даннінга:

«Ви напевне думаєте, що війна закінчилась. Так дозвольте вам сказати: вона не закінчилась! Ті хлопці не збираються підписувати перемир'я. Це — ще один їхній трюк, і ми будемо останніми ідіотами, якщо дозволимо нашому бойовому духу впасти, бо я кажу вам: іще тиждень, і ми попливемо звідси, і ми ще побачимо, що таке справжній бій». Він замовк, аби вони повністю перейнялися його промовою. А потім продовжив: «Якщо ви гадаєте, що війна закінчилась, то поговоріть із тими, хто там був, і запитайте, чи німці здалися? Не здалися. Ніхто так не думає. Я говорив з людьми, які точно знають, і вони сказали, що вони не збираються здаватися,

війна триватиме ще рік. Вони не думають, що війна закінчилася. Тож краще вам не думати про такі дурниці».

Він двічі наголосив своє останнє висловлювання і наказав роті розійтись.

Після обіду Ентоні кинувся шукати найближчу телефонну будку. Коли він наблизився до того, що мало би бути осереддяма табору, то побачив, що багато солдатів теж біжать, один чоловік біля нього раптом підстрибнув і клацнув у повітрі каблучками. Всіх охопила хвиля бігу, звідусіль чулись гучні веселі вигуки. Він зупинився і прислухався — холодною місцевістю ширилися звуки гудків, а потім раптом почувся гул дзвонів на церкві Гарден-Сіті.

Ентоні знову побіг. Крики тепер були чіткими й виразними, ніби вони здіймались із хмарами пари в морозне повітря:

«Німеччина здалась! Німеччина здалась!»

ФАЛЬШИВЕ ПЕРЕМИР'Я

Того вечора в матових сутінках шостої години Ентоні прослизнув між двома товарними вагонами і, перейшовши колію, пішов уздовж неї в напрямку Гарден-Сіті, де сів на електричку до Нью-Йорка. Він, звісно, боявся, що його затримують, бо знав, що військова поліція часто ходила поїздами й перевіряла пропуски, але сподівався, що того вечора їхня пильність дріматиме. Окрім того, йому було необхідно потрапити до Глорії, він уже декілька днів не міг знайти її в жодному з відомих місць, а ще один день підозр був би нестерпним.

Після незрозумілих зупинок і чекань, які нагадали йому про ту ніч, коли він покинув Нью-Йорк більше року тому, поїзд зупинився на станції Пенсільванія; він вийшов і пішов знайомим шляхом до стоянки таксі, а коли назвав свою адресу, то відчув дивне та абсурдне збудження.

Бродвей шаленів вогнями, він ніколи не бачив такого карнавального натовпу, який прокладав свій блискучий шлях крізь паперові пластівці, які засипали тротуар по самі кісточки. Тут і там солдати стояли на коробах і лавках і зверталися до натовпу, який не дуже уважно їх слухав; кожне обличчя в ньому було світлим і чітко окреслене білим сяйвом над головою. Ентоні вихопив із

натовпу низку постатей: п'яного моряка, який, закинувши голову, щось вигукував і розмахував шапкою, поки його підтримували двоє інших моряків; пораненого солдата з милицею під пахвою, який спирався на плечі двох цивільних, котрі тягнули його крізь шумний натовп; темноволосу дівчину, яка сиділа в задумі зі схрещеними ногами на даху таксі. Сюди перемога прийшла дуже вчасно, її кульмінацію було заплановано неначе небесним провидінням. Велика багата нація провела тріумфальну війну, настраждалась, але недостатньо, щоб бідувати, — тепер настав час для карнавалу, для свята, для тріумфу. Під цими вогнями перемоги блищали обличчя людей, чия слава давно минула, нащадки цивілізацій, які давно померли, чії попередники чули про перемогу у Вавилоні, Ніневії, Багдаді, Тірі, сотні поколінь тому назад; люди, чії предки бачили вбрані квітами, прикрашені рабами кортежі, які пливли попереду хвилі полонених широкими вулицями імператорського Риму...

Повз «Ріальто», повз блискучий фасад «Астора», повз ювелірну пишноту Таймс-сквера... розжарена до білого перспектива проспекту попереду... Коли це було — рік тому? Він розплачувався з водієм перед білим будинком на П'ятдесят сьомій вулиці. Він опинився в холі — там досі був цей негр із Мартиніки — лінійний, млявий, незмінний.

— Місіс Петч удома?

— Я щойно заступив, сер, — повідомив той із недоречним британським акцентом.

— Підніми мене.

Ліфт пригальмував, три кроки до дверей, вони відчинилися навстіж від сили його стуку.

— Глоріє! — голос його тремтів. Без відповіді. Тоненька цівка диму піднімалася з попільнички — номер «Веніті Фейр» лежав долиць на столі, розкинувши сторінки.

— Глоріє!

Він забіг у кімнату, у ванну. Її ніде не було. Блідо-голубий халат лежав на ліжку і розсіював тонкий аромат парфумів, ледь уловимий і знайомий. На кріслі висіла пара панчіх і прогулянкове вбрання; на нічному столику позіхала відкрита пудрениця. Вона, напевне, вийшла...

Несподівано задзеленчав телефон — Ентоні аж здригнувся — і відповів, повністю відчуваючи себе самозванцем.

— Алло. Місіс Петч удома?

— Ні, я сам її шукаю. Хто це?

— Це містер Кроуфорд.

— Ви розмовляєте з містером Петчем. Я щойно повернувся незаплановано і не знаю, де вона.

— О... — Містер Кроуфорд трохи сторопів. — Я гадаю, що вона — на балу Перемир'я. Я знаю, що вона планувала туди піти, але не думав, що так рано.

— Де цей бал Перемир'я?

— В «Асторі».

— Дякую.

Ентоні різко поклав слухавку й підвівся. Хто такий цей містер Кроуфорд? І з ким вона пішла на бал? Як довго це триває? Всі ці запитання він сотні разів задавав собі та сам на них відповідав сотнею можливих способів. Саме відчуття її близькості зводило його з розуму.

Не тямлячи себе від підозр, він бігав туди й сюди по квартирі, вишукуючи якісь ознаки чоловічої присутності. Відчинив усі шухляди у ванній, гарячково перерив полиці бюрка. Потім він знайшов дещо, що примусило його раптово схаменутись і сісти на ліжко; кутики губ опустилися, він майже заплакав. Там, у кутку полиці, перев'язані тендітною білою стрічкою, лежали всі його листи і телеграми, що їх він писав за останній рік. Від сентиментального сорому він залився щасливим рум'янцем.

— Я не гідний торкатися її! — закричав він голосно до чотирьох стін. — Я не гідний торкатись її маленької руки...

Втім, він таки пішов шукати її.

В «Асторі» його поглинув натовп, такий щільний, що пройти було майже неможливо. Він запитав, як пройти до танцювальної зали, більш ніж у дюжини людей, але не отримав жодної тверезої та розбірливої відповіді. Нарешті, після довгого очікування, йому пощастило здати шинелю в гардероб.

Була лише дев'ята, але танці були в розпалі. Видовище було неймовірним. Жінки, жінки всюди — дівчата, веселі від вина, голосно співають, намагаючись перекричати шум натовпу, засипа-

ного конфеті; огрядні пані падають на підлогу, втрачаючи гідність і рятуючи її тільки вигуками: «Ура союзникам!»; три сиві жінки водять хоровод довкола моряка, той дзигною крутиться на підлозі, притискаючи до серця порожню пляшку шампанського.

Затамувавши подих, Ентоні вдивлявся в танцюючий натовп, який спітався в один клубок, крутився туди й сюди, а потім вився між столиками. Вдивлявся в тих, що дули в сурми, цілувалися, кашляли, сміялися, пили не зупиняючись під повногрудими прапорами, які схилилися своїми квітучими кольорами над усім маскарадом і звуками.

Потім він побачив Глорію. Вона сиділа за столиком просто навпроти. Вона була в чорній сукні, а над вирізом — живе обличчя, найрозкішнішого рожевого кольору, вона здалась йому болісно прекрасною на тлі божевілля зали. Він проштовхався до неї, і саме в той момент, коли він покликав її, погляд сірих очей відшукав його. В той момент, коли їхні тіла зустрілись і розтанули в обіймах, увесь світ, весь натовп, вереск музики — все затихло й перетворилося на монотонний бджолиний гул.

— О, моя Глоріє! — вигукнув він.

Її поцілунок був, як прохолодний струмок, що лився з її серця.

Розділ II

ПИТАННЯ ЕСТЕТИКИ

Того вечора, рік тому, коли Ентоні відбув у Кемп-Хукер, усе, що залишилося від прекрасної Глорії Гілберт, — її оболонка, її прекрасне молоде тіло — піднялося широкими мармуровими сходами вокзалу Гранд-Сентрал у такт із звуком двигуна паротяга, який відлунював у її вухах, ніби уві сні. Вона вийшла на Вандербілт-авеню, де нависала над вулицею озія готелю «Балтімор», чий низький блискучий вхід утягував у себе строкаті манто розкішно вбраних жінок. На хвилину вона зупинилася біля стоянки таксі, дивилася на них і з подивом усвідомлювала, що ще декілька років тому вона була серед них, завжди в очікуванні осяйного Чогось, завжди в

очікуванні тієї останньої романтичної пригоди, заради якої так красиво й вишукано було облямовано хутром накидки дівчат, їхні щоки нарум'янено, а серця здіймались ще вище, ніж оцей недовговічний храм насолод, який готувався поглинути їх разом із усіма зачісками, накидками і всім іншим.

Холодніло, і чоловіки на вулиці піднімали коміри своїх пальт. Їй такі зміни подобались. А ще краще було б, якби все одразу помінялося, — погода, вулиці, люди, і її віднесло би кудись далеко, щоб вона прокинулась у високій, наповненій свіжим повітрям кімнаті, на самоті, ставна всередині й зовні, в її кольоровому й незайманому минулому.

У таксі вона безпорадно розплакалася. Вона вже більше року була нещаслива з Ентоні, але зараз її це мало хвилювало. Віднедавна його присутність нагадувала їй тільки про той незабутній червень. Теперішній Ентоні — дратівливий, слабкий, бідний — не міг викликати в ній нічого, крім постійного роздратування, — він набрид їй усім, окрім хіба того факту, що в часи красномовної та схожої на казку юності вони пережили бурхливий вихор емоцій. Тільки через ці яскраві емоції, які досі жили в їхніх серцях, вона зробила би для Ентоні більше, ніж для будь-якої іншої людської істоти, а тому, коли сіла в таксі, вона так гірко розплакалась, їй хотілося вигукувати його ім'я.

Нещасна та самотна, як загублена дитина, вона сиділа в самотній квартирі й писала йому листа, сповненого заплутаних почуттів:

«...мені здається, я бачу ту колію, якою ти їдеш від мене, але без тебе, коханий, коханий мій, я не можу ані бачити, ані чути, ані думати. Бути так далеко одне від одного — це як просити милості в бурі. Ентоні, я ніби постаріла. Я так хочу тебе поцілувати — в потилицю, там, де починає рости твоє рідне темне волосся. Бо я кохаю тебе, хоч би що ми одне одному заподіяли чи сказали, чи я зробила, або сказала, ти маєш відчувати, наскільки сильне моє почуття, наскільки моя душа покинула мене без тебе. Я навіть не можу ненавидіти прокляту присутність ЛЮДЕЙ, тих людей на вокзалі, в яких навіть нема права існувати, — я навіть не можу ображатися на них за те, наскільки вони засмічують наш світ, бо мене поглинуло єдине бажання — бачити тебе...

Навіть якби ти ненавидів мене, якби був вкритий струп'ям, навіть якби ти втік з іншою жінкою, якби змусив мене голодувати чи вдарив би мене (як абсурдно це звучить!), я все одно хотіла би тебе, я все одно кохала би тебе, я ЗНАЮ, любове моя.

Вже пізно — а всі мої вікна відчинено, а повітря надворі майже по-весняному ніжне, навіть у чомусь ніжніше і вразливіше, ніж сама весна. Чому весну зображають молодою дівчиною, чому уявляють, як вона, танцюючи і співаючи, крокує безплідною землею? Весна — це стара, виснажена кобила, в неї проступають ребра, весна — це купа гною в полі, яку сонце і дощ вилизують до зловісного блиску.

За декілька годин ти прокинешся, любове моя, та будеш знову нещасний і знуджений життям. Ти будеш у Делавері, Кароліні чи ще десь, у якомусь Богом забутому місці. Я не вірю, що хтось із нині сущих може розглядати себе як непостійну структуру, як розкіш чи непотрібне зло. Тільки дехто з людей, які торочать про недоцільність життя, здатні розгледіти власну недоцільність. Можливо, вони гадають, що коли назвуть життя злом, то врятують власну гідність від руйнації, — не зможуть, навіть ми з тобою не можемо...

...Але я можу бачити тебе. Голубий серпанок висить над деревами там, де ти проходиш, занадто красивий, щоб бути правдою. Ні, частіше траплятимуться квадрати землі вздовж дороги, вони будуть брудними, як зашкарублі бурі простирадла, що сохнуть на сонці, живі, несправжні, огидні. Природа, як неохайна стара карга, переспить на них із кожним старим фермером, чи негром, чи іммігрантом, із будь-ким, кому спаде на думку захотіти її...

Бачиш тепер, коли ти поїхав, я пишу тобі листа, повного відчаю і зневаги. Це просто значить, що я кохаю тебе, Ентоні, все, що може кохати у твоїй Глорії...»

Вона повернулася до спальні, коли підписала конверт, і лягла на своїй половині ліжка, стискаючи подушку Ентоні з такою силою і почуттями, які тільки могла би вкласти в оцю метафору тіла. Друга година застала її без сліз: вона вдивлялася очима, повними жалю, в темряву, пригадуючи й пригадуючи без жалю до себе, звинувачуючи себе в сотнях вигаданих прикросців, порівнюючи страждання Ентоні з тортурами Христа. Інколи вона думала про нього так, як він думав би сам про себе в моменти слабкості.

О п'ятій вона ще не спала. Загадковий скрегіт, який кожного ранку ширився провулками, підказав їй, котра година. Вона почувала, як дзвенить будильник, і побачила, як світло малює жовтий квадрат на примарно-порожній стіні навпроти. В ній зародився намір негайно поїхати за ним кудись, і з тим, як він міцнів, її печаль відступала і вже не видавалася такою реальною, а потім і зовсім відступила. І вона заснула.

Коли вона прокинулася, вигляд порожнього ліжка знову пробудив у ній горе, але й воно скоро пройшло разом із байдужим ранковим світлом. Хоча вона ще сама цього не усвідомлювала, але яким полегшенням було снідати без стомленого і схвильованого обличчя Ентоні навпроти! Тепер, коли залишилась одна, вона подумала: може, варто замінити обридлий бекон із яйцями та грінками на канапки з помідорами й лимонад?

Але пополудні, коли вона обдзвонила декількох своїх знайомих, купно з «призваною на службу» Мюріел, і з'ясувала, що всі вже мають плани на обід, їй знову стало шкода себе. Вона скоцюрбилася на ліжку з олівцем у руці й написала Ентоні ще одного листа.

Ближче до вечора їй принесли рекомендований лист, відправлений з якогось маленького містечка у Нью-Джерсі, і знайомі фрази, ледь відчутне невдоволення і хвилювання були такі близькі їй, що вона заспокоїлася. Хто зна? Можливо, армія дисциплінує Ентоні, примирить його з думкою про роботу. В неї була непорушна віра, що війна закінчиться ще до того, як його призвуть, а поки там що, вони виграють суд і зможуть почати все заново, тільки на цілком іншому підґрунті. І ще одна річ, яка буде новою: вона народить дитину. Бо бути такою одинокою просто нестерпно.

Минув майже тиждень перед тим, як вона змогла залишатися вдома й не плакати. Виявилося, що в місті не так багато цікавого. Мюріел перевели до шпиталю в Нью-Джерсі, а звідти звільнення давали лише раз на два тижні, й тільки після цього Глорія збагнула, скільки друзів вона насправді завела за останні роки у Нью-Йорку. Чоловіки, яких вона знала, були в армії. «Чоловіки, яких вона знала?» — вона чомусь уважала всіх чоловіків, які колись були в неї закохані, своїми друзями. Кожен із них колись, упродовж якогось часу, цінував її прихильність над усе. Але тепер — де вони всі? Принаймні двоє були мертвими, деякі з них — одруженими, а решту

розкидало від Франції до Філіппін. Вона задумалася: чи хтось із них згадає про неї, і як часто, і що саме думає? Напевно, більшість досі малюють її в уяві сімнадцятилітньою дівчиною, юною сиреною, якою вона була дев'ять років тому.

Дівчата теж розбіглися хто куди. Вона ніколи не була популярною у школі. Вона була занадто красивою, занадто лінивою, не достатньо свідомою того, яка це честь — бути випускницею «Фармовер», де готували «Майбутніх Матерів і Дружин», і тільки так — з великої літери. А дівчата, яких ніколи не цілували, натякали з враженим виглядом на своїх прісних, та не вельми розумних обличчях, що Глорію цілували, і не раз. Потім ці дівчата пороз'їжджалися на схід, захід чи на південь, одружились і стали тим «населенням», яке коли щось і пророчило, то Глорії воно пророчило лихий кінець, не знаючи, що немає ніяких нещасливих кінців, і що ці дівчата, як і вона, були лише заручницями своєї долі.

Глорія перелічувала подумки людей, які бували у них в сірому будинку в Марієтті. Тоді їй здавалося, що в неї завжди була компанія; вона тішила себе невисловленим переконанням, що кожен їхній гість був після цього їй чимось зобов'язаний. Вони ніби заборгували їй щось на кшталт моральних десяти доларів, що вона їм позичила у віртуальній валюті. Але всі вони зникли, їх змело, як полову, вони загадково й непомітно пропали — хто фігурально, хто насправді.

До Різдва до Глорії повернулася думка: вона мусить бути поруч з Ентоні, і це вже була не спонтанна емоція, а настирлива необхідність. Вона вирішила написати йому, що приїжджає, але містер Хейт порадив відкласти повідомлення, бо з дня на день очікуався розгляд справи в суді.

Одного дня на початку січня, коли вона прогулювалася П'ятою авеню, яка майоріла уніформами та була завішана прапорами праведних націй, вона зустріла Рейчел Барнс, яку не бачила вже майже рік. Навіть Рейчел, яку вона незлюбила, була порятунком від нудьги, і разом вони зайшли в «Ріц» випити чаю.

Після другого коктейлю вони пожвавішали. Вони подобались одна одній. Говорили про своїх чоловіків: Рейчел розмовляла тим показним хвалькуватим тоном, яким зазвичай розмовляють дружини, замовчуючи найбільш потаємне.

— Родман за кордоном в інтендантському корпусі. Він капітан. Він відчував, що мусить узяти участь, але не зміг потрапити куди-інде.

— Ентоні в піхоті.

Ці слова, підкріплені двома коктейлями, Глорія вимовила з чималим запалом. Кожен ковток наближав її до теплого й заспокійливого патріотизму.

— До речі, — сказала Рейчел за півгодини, коли вони збиралися йти, — ти можеш прийти завтра на вечерю? У мене є два знайомі та дуже приємні офіцери, які скоро їдуть за море. Я гадаю, що ми маємо зробити все від нас залежне, щоб їхній від'їзд був приємним.

Глорія залюбки погодилася. Вона записала адресу, пригадуючи за номером фешенебельний будинок на Парк-авеню.

— Була страшенно рада тебе бачити, Рейчел.

— Я теж, давно хотіла зустрітись.

І цими трьома фразами одну ніч у Марієтті два роки тому, коли Ентоні й Рейчел були більше, ніж треба, уважними одне до одного, було забуто: Глорія пробачила Рейчел, Рейчел пробачила Глорію. Пробачили також і те, що Рейчел була свідком найбільшої катастрофи в житті містера і місіс Ентоні Петч...

Час іде вперед, знаходячи компроміс із подіями.

ХИТРОЩІ КАПІТАНА КОЛІНЗА

Двоє офіцерів були капітанами популярної військової професії — артилеристами. За вечерю вони називали себе (навмисне знудженим тоном) членами «клубу самогубців» — у ті дні кожен, хто належав до нового роду військ, називали себе членами «клубу самогубців». Один із них — капітан Вульф, як зауважила Глорія, — був високим, схожим на коня чоловіком; йому було тридцять років, він мав приємні вуса та огидні зуби. Інший, капітан Колінз, був кругловидим, рожевощоким і сміявся кожного разу, коли ловив погляд Глорії. Він одразу нею захопився і впродовж вечері засипав її безглуздими компліментами. За другим бокалом шампанського Глорія вирішила, що вперше за багато місяців їй справді весело.

Після вечері всі вирішили піти кудись потанцювати. Два офіцери спорядили себе пляшками з алкоголем із серванта Рей-

чел — закон забороняв продаж алкоголю військовикам, і з таким екіпуванням вони вирушили в похід численними блискучими караван-сараями на Бродвеї, де протанцювали незліченну кількість фокстротів, чесно міняючись партнерами. Глорії було дедалі веселіше, і вона все більше подобалася рожевошокому капітану, з чийого обличчя майже не сходила доброзичлива посмішка.

Об одинадцятій, на свій превеликий подив, вона була в меншості тих, хто голосував за продовження свята. Інші хотіли повернутись до квартири Глорії — по лікер, як вони сказали. Глорія наполягала, що пляшка капітана Колінза ще майже наполовину повна — вона бачила на власні очі. Потім вона вловила погляд Рейчел — було зрозуміло, що та їй підморгує. Вона чомусь вирішила, що хазяйка вечірки хоче позбутись офіцерів, і погодилася всадовити себе в таксі, яке вже чекало на вулиці.

Капітан Вульф сів зліва, Рейчел — до нього на коліна. Капітан Колінз сів посередині. Та щойно вони вмостилися, поклав руку на плече Глорії. Спершу рука лежала там нерухомо, а потім стиснулась, як лещата. Він нахилився до неї.

— Ви надзвичайно красива, — прошепотів він.

— Ви дуже люб'язні, сер. — Його слова ані зворушили, ані роздратували її. Перед Ентоні вона побувала у стількох обіймах, і цей жест став настільки звичним, що сприймався нею не більше, ніж звичайний вияв симпатії.

Нагорі у вітальні Рейчел мляво горів камін, а дві лампи, затінені оранжевим шовком, сяяли приглушеним світлом так, що кутки повнилися дрімотною темнотою. Господиня, рухаючись кімнатою в довгій шифоновій сукні з темними візерунками, підкреслювала й так доволі чуттєву атмосферу. Якийсь час вони сиділи вчотирьох і їли канапки, які чекали їх на чайному столику, — потім Глорія якимось чином опинилася наодинці з капітаном Колінзом на освітленім боці канапи. Рейчел і капітан Вульф перемістилися в інший куток кімнати, де вони перемовлялися тихими голосами.

— Як би я хотів, щоб ви не були одруженою, — сказав Колінз; вираз його обличчя був смішною пародією на «саму серйозність».

— Чому? — Вона простягнула свій бокал, щоби його наповнити знову.

— Не пийте більше, — сказав він насуплюючись.

— Чому ні?

— Вам краще більше не пити.

Глорія раптом уловила підтекст фрази і те враження, яке він намагався створити. Їй стало смішно — але вона збагнула, що йому не до сміху. Вона насолоджувалася вечором, і в неї зовсім не було бажання йти додому. Але водночас її гордість була вражена таким низькопробним фліртом.

— Налийте мені ще, — наполягла вона.

— Будь ласка...

— Ох, не будьте смішним! — вигукнула вона роздратовано.

— Дуже добре! — Він поступився з удаваною люб'язністю.

Потім у хід пішли руки, знову і знову, — вона не заперечувала. Але коли його рожева щока наблизилася до її обличчя, вона відхилилась.

— Ви дуже красива, — сказав він, ніби нічого не маючи на увазі.

Вона почала щось тихо наспівувати, тепер їй хотілося, щоб він прибрав руки. Раптом її погляд зупинився на інтимній сцені у другому кінці кімнати: Рейчел і капітан Вульф зазмерли в довгому поцілунку. Глорія злегка здригнулася — вона не знала чому... Знову наблизилася рожеве обличчя.

— Не треба на них дивитися, — прошепотів він.

Майже одразу його рука обвилася довкола неї... вона відчувала його подих на своїй щоці. І знову безглуздість ситуації перемогла відчуття огиди, і знову її сміх став зброєю, гострішою за слова.

— О, я гадав, що ви любителька пригод! — сказав він.

— Яка любителька?

— Ну, жінка, яка полюбляє насолоджуватись життям.

— А ви вважаєте, що цілувати вас — це насолода?

Їх перервали Рейчел і капітан Вульф, які раптом з'явилися перед ними.

— Вже пізно, Глоріє, — сказала Рейчел, вона розчервонилась і волосся її розтріпалося. — Краще тобі переночувати тут.

На хвилину Глорія подумала, що офіцерів відправили у відставку. Потім вона зрозуміла, а зрозумівши, підвелася на ноги так байдуже, як тільки могла.

Рейчел, яка, вочевидь, ще ні про що не здогадалася, вела далі:

— Ти можеш залишитись у кімнаті поруч. Я тобі дам усе, що необхідно.

Очі Колінза дивилися на неї з благальним собачим виразом; рука капітана Вульфа вже безцеремонно покоїлася на талії Рейчел; усі чекали.

Але спокуса безладних зв'язків — кольорова, барвіста, заплутана, навіть із неприємним запахом цвілі — не приваблювала Глорію. Якби вона захотіла, то залишилась би без вагань, без жалю; але вона воліла витримати прохолодний погляд шести ворожих та ображених очей, які проводжали її до виходу з увічливими і порожніми словами.

«Він теж не любитель, навіть не намагався провести мене додому, — подумала вона в таксі, а потім, зітхнувши з полегшенням: — Як це все банально!»

ГАЛАНТНІСТЬ

У лютому з нею стався випадок дещо іншого штибу. Тюдор Бейрд, її давнє захоплення, молодик, за якого вона мала цілком серйозний намір вийти заміж, приїхав до Нью-Йорка разом із авіаційним корпусом і завітав до неї в гості. Декілька разів вони були в театрі, а вже за тиждень, на превелику радість Глорії, він уже був закоханий у неї, не менше, ніж колись. Вона навмисне підвела його до цього, а коли усвідомила, що накоїла, було вже надто пізно. Він уже досяг того піку, що кожного разу, коли вони сиділи разом, пригнічено мовчав.

Член братства «Сувою та ключа» в Єлі, він мав належну стриманість людини хорошого тону, правильні уявлення про лицарство і, звісно, «noblesse oblige», але на жаль — відповідні упередження й відповідний брак ідей — усі ті якості, що Ентоні навчив її зневажати, але якими вона, проте, захоплювалася. Вона виявила, що, на відміну від більшості чоловіків цього типу, він — не зануда. Він був красивим, дотепним, з ним було легко, і коли вона була з ним, через якісь його якості (можна назвати це тупістю, вірністю, сентиментальністю чи іще чимось іншим) відчувала, що він зробить усе, що завгодно, аби вона була щасливою.

Він сказав їй це між іншим, дуже коректно, з чималою мужністю, яка приховувала, однак, справжнє страждання. Вона зовсім

не кохала його, їй просто було його шкода, тому, розчулившись, вона поцілувала його одного вечора, бо він був таким чарівним, цей релікт вимираючого покоління, яке жило серед дивних і прекрасних ілюзій, що його заступали з кожним разом менш галантні дурні. Перегодом вона була рада, що поцілувала його, оскільки наступного дня, коли його літак падав із висоти тисяча п'ятсот футів у Мінеолі, уламок двигуна пронизав йому серце.

ГЛОРІЯ НА САМОТІ

Коли містер Хейт повідомив її, що суд не відбудеться аж до осені, вона вирішила, не кажучи нічого Ентоні, податись у кіноіндустрію. Коли він побачить її успіх, сценічний і фінансовий, коли побачить, як вона може використати можливості Джозефа Блокмена, не даючи нічого взамін, він полишить свої дурні упередження. Вона не спала півночі, плануючи кар'єру й насолоджуючись майбутніми успіхами, а наступного ранку подзвонила у «Фільм Пар Екселенз»; містер Блокмен був у Європі.

Але цього разу ідея так сильно її захопила, що вона вирішила пройтися по агенціях із найму акторів. Але, як це часто бувало в таких випадках, її чуття зіграли проти її добрих намірів. Агенція тхнула так, ніби вже давно померла. Вона зачекала п'ять хвилин, оглядаючи своїх непоказних конкуренток, а потім різко вийшла і квапливою ходою заспішила в найвіддаленіші схованки Центрального парку, де залишалася доти, доки не застудилася. Вона намагалася вивітрити запах агенції зі свого прогулянкового костюма.

Навесні вона почала здогадуватись із листів від Ентоні (і не з одного з них, а з їхнього сумарного ефекту), що він не хоче, аби вона приїжджала на Південь. У листах із фрейдистською регулярністю повторювалися вибачення, які йому самому видавалися недоречними. Він вставляв їх у кожен лист так, ніби боявся, що забув їх написати в попередньому, так, ніби він відчайдушно намагався переконати її. А ніжності, якими він їх розбавляв, робилися механічними й завченими — складалось враження, що, закінчивши лист, він перечитував його знову і дослівно вставляв їх туди, як епіграми чи дотепні сентенції у п'єсах Оскара Вайлда. Вона дійшла висновку, відкинула його, розізлилась і, зрештою, засмутилась, тож

гордо вирішила не звертати уваги і дозволила своїм листам просякнутись зростою прохолодою.

Нарешті, вона знайшла чим себе зайняти. До Нью-Йорка приїхали навідати її декілька літунів, із якими вона познайомилася через Тюдора Бейрда, з'явилося двійко давніх шанувальників, які розквартирувались у Кемп-Дікс. А оскільки їх невдовзі відправили за море, вони, так би мовити, передали її в руки своїх друзів. Але після ще одного неприємного досвіду з потенційним капітаном Колінзом вона вирішила, що так чи інак буде одразу вносити ясність у її статус і особисті наміри.

Коли прийшло літо, вона, як і Ентоні, привчилася переглядати списки загиблих і поранених, навіть отримувала меланхолійне задоволення, коли чула про смерть когось, із ким вона колись танцювала, або коли впізнавала імена молодших братів своїх колишніх залицяльників, гадаючи, що з наступом на Париж світ скотився до неминучого і заслуженого кінця.

Їй виповнилося двадцять сім. Її день народження минув непомітно. Декілька років тому вона злякалася, що їй уже двадцять, і навіть трошки, коли виповнилося двадцять шість. Але тепер вона дивилась у дзеркало, спокійно і повністю схвалюючи себе за британську свіжість обличчя і струнку, як у підлітка, фігуру, що ніяк не змінилась.

Вона намагалася не думати про Ентоні. Писати йому було те саме, що писати незнайомцеві. Вона розповіла друзям, що його підвищили до капрала, і роздратувалася, що вони були ввічливо байдужі. Однієї ночі вона ридала, бо їй було шкода його. Якби він був хоч трошки чуйним, то вона не вагаючись поїхала би до нього першим же поїздом. Хай там що, а вона відчувала, що йому потрібна душевна підтримка, і зрозуміла, що була би спроможна навіть на це. Останнім часом, без постійної розтрати на нього своїх моральних сил, вона дивним чином ожила. Перед його від'їздом вона була схильна (суто теоретично) розмірковувати над своїми втраченими можливостями, — тепер вона повернулася до свого звичного стану, свого розуму — сильного, гордовитого, який живе сьогоднішнім днем. Вона купила ляльку й наряджала її; одного вечора вона проплакала над «Ітаном Фромом»; потім почала читати романи Голсуорсі, який їй дуже подобався завдяки його здатності пробуджувати

з темряви ілюзію юної романтичної любові, яку кожна жінка вічно шукає в майбутньому та вічно шукає в минулому.

У жовтні листи від Ентоні почастишали, стали майже несамо-вмитими, а потім раптом припинилися. Вона прожила неспокійний місяць, ледве стримуючи себе, щоб не поїхати в Міссісіпі. Потім прийшла телеграма, що він був у шпиталі й вона може чекати його в Нью-Йорку через десять днів. Як примара зі сну, він повернувся в її життя, крокуючи танцювальною залою цієї листопадової ночі, — і впродовж тих годин, які несли знайому радість, вона притискала його до свого серця, плекаючи ілюзію щастя та безпеки, чого вона не сподівалася знову відчутти.

КОНФУЗ ГЕНЕРАЛА

За тиждень полк Ентоні скерували назад до табору в Міссісіпі для розформування. Офіцери зачинилися в купе спальних вагонів і пили віскі, куплене у Нью-Йорку, а в сидячих вагонах солдати намагалися напитись до одуру, і кожного разу, коли поїзд проїжджав якесь село, вони вдавали, ніби щойно повернулись із Франції, де практично прикінчили німецьку армію. А оскільки всі вони носили пілотки експедиційних військ, то казали, що просто не встигли нашити на них золоті шеврони. Прибережні провінціали були вражені, вони розпитували, чи їм сподобалося в окопах, на що солдати відповідали: «Що сказати!», цмокали язиками і хитали головами. Хтось із них узяв шматок крейди і написав на стіні вагона: «Ми виграли війну — тепер їдемо додому»; офіцери тільки посміялись, але напис залишили. Усі вони намагалися показати, що є крапля пихи в їхньому безславному поверненні.

Поїзд під'їжджав до табору, вагони гуркотіли на рейках, і Ентоні дуже не хотілося зустріти на вокзалі Дот, яка терпляче чекає на нього. Яке було полегшення, коли він ані побачив її, ані почув нічого про неї! Він подумав, що якби вона й досі була в місті, то, безперечно, намагалась би зв'язатись із ним, тому він дійшов висновку, що вона поїхала (куди, він не знав і знати не хотів). Він лише хотів повернутися до Глорії — відродженої та чудесним чином живої Глорії. Коли його демобілізували, він покидав свою роту в кузові вантажівки разом з іншими хлопцями, які стрима-

но, майже сентиментально вигукували прощальні слова офіцерам, особливо капітану Даннінгу. Капітан, зі свого боку, зі сльозами на очах казав про те, як йому було приємно служити з ними і т. д., що час не минув даремно і т. д., про обов'язок і т. д. Це було дуже незграбно й людяно; Ентоні, який трошки оклигав після тижневого перебування у Нью-Йорку, прислухався до них і знову відчув, як він ненавидить військову справу і все, що з нею пов'язано. У своїх щирих серцях двоє з трьох професійних офіцерів вірили, що війни створено для армій, а не армії для воєн. Йому було радісно чути, як хлопці з його роти зневажливо підсміювалися над пропозиціями залишатись в армії. Чи пропозиціями піти до «школи». Він знав, що то були за «школи».

За два тижні він уже був у Нью-Йорку з Глорією.

ЩЕ ОДНА ЗИМА

У лютому, пізно ввечері, Ентоні повернувся у квартиру, навпомацки пройшов коридором і побачив силует Глорії, яка сиділа біля вікна у зимових сутінках. Коли він зайшов, вона обернулася.

— Що тобі сказав містер Хейт? — байдуже запитала вона.

— Нічого, — відповів він, — те, що й завжди. Можливо, місяць.

Вона пильно подивилася на нього, слухом, який звук до його голосу, вона вловила, що останнє речення він вимовив невпевнено.

— Ти пив, — розчаровано підмітила вона.

— Пару склянок.

— Ага.

Позіхаючи, він сів у крісло, і якийсь час між ними була тиша. Потім вона раптом запитала:

— Ти ходив до містера Хейта? Скажи мені правду.

— Ні. — Він спробував усміхнутися. — Насправді в мене не було часу.

— Я знаю, що ти не ходив... Він посилав за тобою.

— Мені байдуже. Мені набридло чекати на нього в офісі. Він начебто робить мені послугу.

Він глянув на Глорію, сподіваючись, що вона підтримає його, але вона повернулася від нього до споглядання сумнівних і нецікавих околиць.

— Я сьогодні втомився від життя, — почав він невпевнено. Але вона далі мовчала. — Зустрів друга, і ми зайшли побалакати в «Балтімор».

У кімнаті раптом стало зовсім темно, але ніхто з них навіть не поворухнувся, щоби ввімкнути світло. Так вони й сиділи, думаючи кожен про своє, поки вітер не здійняв сніжний вихор. Глорія повільно зітхнула.

— А ти що робила? — запитав він (тиша починала його гнітати).

— Читала журнал — усі ці ідіотські статті багатих авторів про те, як бідні люди заледве можуть купити шовкову сорочку. І поки я читала, не могла думати ні про що, крім сірої білячої шуби, і про те, що ми не можемо її купити.

— Ні, можемо.

— Е, ні.

— О, так! Якщо ти хочеш шубу, ти можеш її купити.

В її голосі, який долинув з темряви, відчувалося презирство.

— Ти хочеш сказати, ми можемо продати ще одну облигацію?

— Якщо потрібно. Я не хочу собі відмовляти. Хоча ми багато витратили, відколи я повернувся.

— Ой, замовкни! — роздратовано сказала вона.

— Чому?

— Бо я втомилася слухати, як ти кажеш про те, скільки ми витратили чи що ми робили. Ти повернувся два місяці тому, відтоді ми майже кожного вечора веселилися. Ми обоє цього хотіли, тому й гуляли. Але ти не чув від мене жодної скарги, так? А все, що ти робиш, — тільки ниєш, ниєш і ниєш. Мене більше не хвилює, що ми робимо чи що буде з нами, принаймні в цьому я послідовна. І я не буду терпіти твої скарги чи твоє скорботне скимління...

— Але з тобою теж інколи не дуже приємно, знаєш.

— А я не зобов'язана когось задовольняти. Ти нічого не робиш, аби щось змінити.

— Чому ж...

— Ага! Щось я таке вже чула. Сьогодні зранку ти присягався, що ані краплі в рот не візьмеш, поки не отримаєш місця. А ти навіть не мав хоробрості зайти до містера Хейта, а він по тебе посилав, щоби поговорити у справі.

Ентоні підвівся і ввімкнув світло.

— Послухай мене! — закричав він, кліпаючи очима. — Мені набрид цей твій гострий язик.

— І що ти із цим зробиш?

— Ти гадаєш, що я дуже щасливий? — провадив він, ігноруючи її запитання. — Ти гадаєш, буцімто я не знаю, що ми живемо не так, як слід?

За мить Глорія, яку від злості аж трусило, стояла біля нього.

— Я не буду цього терпіти! — зайшла вона. — Я не дозволю, щоби мене повчали... Ти і твої страждання... Ти — жалюгідно слабкий і завжди таким був!

Вони дивились одне на одного, як два недоумки, і жоден із них не зміг переконати іншого, розуміючи, що їм обом це до болю набридло. Тоді вона пішла у спальню і зачинила за собою двері.

Повернення Ентоні знову висунуло на передній план їхні до-воєнні негаразди. Ціни загрозливо зросли, тож їхній бюджет скоротився майже вдвічі від свого початкового розміру. Окрім того, були заборгованості з гонорару містеру Хейту; були акції, що купувалися ними за сто, а тепер вони коштували не більше сорока, були й інші інвестиції, які тепер узагалі не приносили доходу. Упродовж минулої весни перед Глорією постав вибір: покинути квартиру чи залишитися ще на рік із орендною платою двісті п'ятдесят доларів за місяць. Вона підписала. І неухильно з тим, як у них з'явилася необхідність економити, вони виявили, що геть не вміють заощаджувати. Тож вони вдалися до старої політики відхилення від істини. Втомлені від власної неспроможності, вони розмовляли про те, що будуть робити «вже завтра — точно», чи як вони «зав'яжуть із вечірками», і як Ентоні піде на роботу. Але коли наставала ніч, Глорія, яка звикла до вечірок, починала відчувати, що до неї підкрадається дивне занепокоєння. Вона стояла в одвірку спальні та збентежено кусала пальці, інколи ловлячи погляди Ентоні з-за книжки. Потім дзвонив телефон, тож її нерви, нарешті, могли розслабитись, і вона відповідала із кепсько прихованим запалом. Хтось міг зайти «тільки на пару хвилин» — і, ох, удавання нудьги, поява столика з напоями, відродження їхніх змордованих душ — і пробудження, як меридіан безсонної ночі, в якій вони жили.

Зима минала разом із маршем військ, які поверталися додому по П'ятій авеню, і вони дедалі більше розуміли, що від моменту повернення Ентоні їхні відносини повністю змінилися. Після того розквіту ласки і пристрасті кожен повертався у свої самотні мрії, які не хотів розділяти з іншим, усі ніжні слова, що вони говорили одне одному, зникли, і тепер це були тільки порожні звуки, які лунали від одного серця до іншого, ніби відлуння того, що (вони знали) давно пройшло.

Ентоні ще раз зробив спробу обійти міські газети і знову занепав духом від вигляду строкатого натовпу офісних працівників, телефоністок і редакторів. Всюди він чув одну відповідь: «Ми тримаємо місця для наших хлопців, які ще не повернулись із Франції». І тоді, наприкінці березня, Ентоні потрапило на очі оголошення в ранковій газеті, тож йому здалося, ніби нарешті він знайшов щось таке, що було схоже на роботу.

ВИ МОЖЕТЕ ПРОДАВАТИ!!!

Ви заробляєте, поки навчаєтесь!

Наші продавці отримують від 50 до 200 доларів на тиждень!

Далі було зазначено адресу на Медісон-авеню та прохання з'явитися на першу годину після обіду того ж дня. Глорія, після одного з їхніх пізніх сніданків, заглянула йому через плече й побачила, як він байдуже переглядає оголошення.

— Чому б тобі не спробувати? — запропонувала вона.

— Ох... це одна з тих божевільних схем.

— А може, й ні. Принаймні в тебе буде якийсь досвід.

Він поступився її вмовлянню та о першій був за зазначеною адресою; там виявилось, що він — один із розмаїтого натовпу чоловіків, які чекали перед входними дверима. Тут можна було побачити кого завгодно: від хлопця-посильного, який, вочевидь, гаяв час свого роботодавця, до згорбленого чоловіка, який нагадував персонаж якогось оповідання і спирався на таку саму згорблену тростину. Були тут сиві чоловіки з запалими щоками й каламутними очима, були молоді хлопці, які, можливо, ще вчилися у школі. Після п'ятнадцяти хвилин метушні, протягом якої вони з похмурою підозрою розглядали один одного, з'явився молодий чоловік у красивому приталеному костюмі та з манерами церковного служ-

ки, він провів їх нагору у велику аудиторію, заставлену партами, що нагадувала шкільний клас. Тут розмістилися майбутні продавці та знову почали чекати. По якимсь часі, на підвищенні в кінці залу, з'явилася півдюжини тверезих, але дуже жвавих чоловіків, які, за винятком одного, розсілися півколом обличчями до аудиторії.

Один чоловік, який видавався найбільш розсудливим з усіх, найбільш енергійним і молодим, підійшов до краю підвищення. Аудиторія з надією споглядала його. Він був невисокий на зріст, вродливий, проте краса його була радше комерційною, а не аристократичною. У нього були світлі, прямі та густі брови, а очі майже проникливо чесні; коли він досягнув краю своєї трибуни, то кинув свій погляд аж у кінець залу, одномоментно простягаючи руку і вказуючи двома пальцями. Поки він, погойдуючись, шукав точку опори, публіка принишкла. З ідеальною впевненістю він узяв своїх слухачів у кулак, і його слова пролунали твердо й переконливо, у стилі «рубая правду-матінку».

— Хлопці! — почав він і зробив паузу.

Слово, залишаючи за собою довгий слід, осіло в кінці залу. На нього дивилися з надією, з недовірою, з нудьгою, але всі однаково заінтриговані. Шість сотень очей звернули свої погляди трохи догори. Рівним потоком, що нагадав Ентоні про те, як котяться кулі в боулінгу, він вийшов у море промови:

— Сьогодні, у цей прекрасний яскравий ранок, ви взяли до рук свої улюблені газети, де знайшли оголошення, яке прямим, без усіляких прикрас, текстом сказало вам, що ви можете продавати. Ось і все, що там було сказано, — не було «що», не було «як», не було «чому». Єдине твердження, що ви, і ви, і ви, — він зробив вказівний жест пальцем, — можете продавати. Скажу вам так: я не буду вчити вас, як стати успішними, бо кожен із нас народився успішним, але сам робить із себе невдачу; я не буду вчити вас, як розмовляти, бо кожен із нас — вроджений оратор, але сам із себе робить мовчуна; моя справа — проголосити вам одну істину, і донести її так, щоби ви назавжди це для себе зрозуміли: я скажу вам, що ви, і ви, і ви вже отримали гроші у спадок і все, що вам треба зробити, — це прийти і взяти їх.

Тут один похмурий на вигляд ірландець піднявся з-за парти в кінці залу і вийшов.

— Цей чоловік гадає, що знайде свій спадок у пивниці за рогом (сміх). — Там він його не знайде. Колись давно я сам його там шукав (сміх), але це було до того, як моєю справою стало те, що кожен із вас, молодий чи старий, бідний чи багатий (приглушений скептичний смішок) може робити. Так було до того, як я знайшов себе!

Тепер я питаю себе: чи хтось із вас знає, що таке «Відверті розмови»? «Відверті розмови» — це невеличка книжечка, яку я почав п'ять років тому. В ній я записав те, що вважаю головними причинами провалу людини і що вважаю причинами успіху — від Джона Д. Рокфеллера до Джона Д. Наполеона (сміх), навіть іще з тих древніх часів, коли Авель продав своє право первородства за миску юшки. Тут у мене зібрано сотню таких «Відвертих розмов». Для тих із вас, хто щиро зацікавлений у нашій пропозиції, але, передусім, незадоволений тим, як ідуть справи в його житті, ми приготували по одному примірнику книжки, яку ви можете забрати з собою, коли вийдете крізь ці двері сьогодні після обіду.

Просто зараз, у моїй кишені, лежать чотири листи, в яких ідеться про «Відверті розмови». Ці листи підписано тими іменами, які знає кожна сім'я у Сполучених Штатах Америки. Послухайте ось цей лист із Детройта.

«ШАНОВНИЙ МІСТЕРЕ КАРЛТОН,

Хочу замовити ще три тисячі копій «Відвертих розмов», щоби розповсюдити серед моїх продавців. Вони зробили для покращення роботи моїх працівників більше, ніж будь-які премії та пільги, що ми надавали. Я сам постійно їх перечитую і від щирого серця хочу вас привітати з тим, що ви зазирали в корінь найглобальнішої проблеми нашого покоління — проблеми продажів. Професія продавця — це фундамент, на якому було засновано всю нашу країну. З найкращими побажаннями,

Сердечно ваш,
ГЕНТРИ В. ТЕРРЕЛ».

Ім'я він вимовив із трьома переможними інтервалами, наголошуючи кожне слово так, щоби вони справили належний магічний ефект. Потім прочитав іще два листи, один — від виробника порохотягів і ще один — від президента «Грейт Нозерн Дейлі Компані».

— А зараз, — провадив він, — я хочу коротко повідати вам, яка саме пропозиція зробить успішними тих із вас, котрі з вірою в себе приступлять до справи. Все дуже просто: «Відверті розмови» зареєстровано як компанію. І ми плануємо вкласти ці невеликі пам'ятки в руки кожного працівника кожної корпорації, кожного продавця і кожної людини, яка знає — я не кажу «думає», я кажу «знає», — що вона може продавати! Ми пропонуємо акції концерну «Відвертих розмов» для ринку і для того, щоб наша дистрибуція охоплювала якомога більше, і для того, щоб ми могли показати живий, конкретний, із плоті й крові приклад того, хто такий справжній продавець, чи навіть так: яким він може бути. І ми хочемо дати кожному з вас, хто покаже, що здатний на щось більше, можливість продавати наші акції. І скажу вам так: мені байдуже, що ви продавали раніше і як ви намагалися це продавати. Не важливо, старі ви чи молоді. Я хочу знати тільки дві речі. Перше: чи хочете ви стати успішним, і друге: чи готові ви працювати для цього?

Мене звати Семмі Карлтон. Не «містер» Карлтон, а просто Семмі. Я звичайний, без усіляких викрутасів хлопець, без усіляких нісенітниць у голові. Я хочу, щоби ви називали мене Семмі.

І це все, що я хотів вам сказати сьогодні. А завтра я хочу, щоби ті з вас, хто серйозно над цим замислиться, прочитали примірник «Відвертих розмов», який отримує біля дверей на виході, і завтра, коли ви повернетесь в цю ж таки кімнату, в той самий час, я розповім вам детально, що таке принципи успіху. Я хочу, щоби ви, і ви, і ви вміли продавати!

Голос містера Карлтона луною прокотився по залу і затих біля виходу. Під тупіт багатьох ніг натовп затиснув Ентоні та виніс геть.

ПРОДОВЖЕННЯ ПРИГОД ІЗ «ВІДВЕРТИМИ РОЗМОВАМИ»

Супроводжуючи свої слова іронічним смішком, Ентоні розповів Глорії історію своїх комерційних пригод. Але слухала вона дуже серйозно.

— І ти знову відмовишся? — холодним тоном запитала вона.

— Що?.. ти ж не очікуєш від мене, що я...

— Я ніколи нічого від тебе не очікувала.

Він затнувся.

— Гарзд... не бачу жодної користі в тому, щоби сміятись над такими справами. Зрештою, все нове — це добре забуте старе.

Глорії знадобилася колосальна кількість моральної енергії, щоби переконати його повернутись туди. І коли Ентоні наступного дня прийшов в аудиторію, дещо засмучений після тих відвертих банальностей, що їх так жваво було викладено у «Відвертих розмовах про амбіції», то застав там тільки п'ятдесят чоловіків із тих трьохсот, які були вчора. Всі з нетерпінням чекали появи енергійного й переконливого Семмі Карлтона. Цього разу всю енергійність і силу переконання містера Карлтона було спрямовано на роз'яснення чудового питання — як продавати. Виглядало так, що старий випробуваний метод зробити пропозицію, а потім сказати: «Ну то як, будете брати?» — був зовсім не методом, о ні! — метод полягав у тому, щоби висунути пропозицію, а потім довести потенційного покупця до стану виснаження і завершити це все категоричним імперативом: «А тепер послушайте мене! Я витратив свій час, пояснюючи вам все. Ви зі мною погодились, і усе, що я хочу зараз знати, — скільки вам потрібно?»

Упродовж того, як містер Карлтон нагромаджував одне твердження на інше, Ентоні почав відчувати щось на кшталт огидної довіри до нього. Цей чоловік, здавалося, знав, про що говорив. Він, поза сумнівом, був успішною людиною і доріс до становища, де міг навчати інших. Але Ентоні чомусь не спало на гадку, що ті люди, які добилися комерційного успіху, самі рідко розуміли, як і чому, та, як у випадку з його дідом, коли вони намагалися пояснити причини свого успіху, то видавались загалом непереконливими та абсурдними.

Ентоні помітив, що серед великої кількості старших чоловіків, які відгукнулися на перше оголошення, повернулися тільки двоє, а на третій день серед тридцятилітніх диваків, які прийшли отримати вже більш детальні інструкції від містера Карлтона, з'явилася тільки одна сива голова. Ці двадцятилітні були спраглими до нової віри; вони повторювали кожен порух його рота; вони гойдалися із ним у такт на своїх стільцях, а в проміжках перемовлялися між собою схвальним шепотом. Але, серед небагатьох обраних, яких, за словами містера Карлтона, «сама доля обрала для тих дарів, які за

правом належали їм», менш ніж півдюжини поєднували в собі бо-дай крихту належної зовнішності й великого дару бути штовхачем. Але їм уже сказали, що вони — природжені штовхачі, тож єдине, що від них тепер вимагалось, — аби вони з чимось на кшталт тваринної пристрасності повірили в той товар, який вони продають. Він навіть заохочував кожного з них придбати декілька акцій, — щоб підвищити рівень своєї щирості.

На п'ятий день Ентоні вплив на вулицю із відчуттям людини, яку розшукує поліція. Діючи згідно з інструкціями, він вибрав офісну споруду, де мав піднятися нагору, а потім, спускаючись униз, зупинитися біля кожних дверей, на яких буде табличка. Але він не наважувався. Можливо, більш доречно буде спершу акліматизуватись у прохолодній атмосфері, яка, як він передчував, чекала на нього, і почати, скажімо, з офісів на Медісон-авеню. Він зайшов в арку, яка здавалася не такою претензійною, і коли побачив табличку з написом: «Персі Везербі, архітектор», він героїчно відчинив двері й зайшов.

Манірна молода жінка підняла на нього запитальний погляд.

— Чи можу я бачити містера Везербі? — Йому було цікаво, чи не тремтить його голос.

Вона простягнула руку до слухавки і завмерла.

— Як ваше прізвище, будь ласка?

— Не думаю... е... що він мене знає. Він не знає мого прізвища.

— У якій ви справі? Ви — страховий агент?

— О ні, нічого такого! — швидко зрікся Ентоні. — Ні, це... це особисте питання.

Він задумався, чи варто було це говорити. Коли містер Карлтон настановляв свою паству, все здавалося таким простим: «Не дозволяйте, щоб вони вас не пускали! Покажіть їм, що ви рішуче налаштовані на розмову, і вони будуть вас слухатися».

Дівчина піддалася чарам меланхолійного обличчя Ентоні, тож за хвилину двері в кімнату відчинились і зайшов високий клишоногий чоловік із прилизаним волоссям. Він підійшов до Ентоні, кепсько приховуючи нетерпіння.

— Ви хотіли мене бачити в особистій справі?

Ентоні знітився.

— Я хотів поговорити з вами, — зухвало відповів він.

— Про що?

— Потрібно трохи часу, щоб пояснити.

— Гаразд, то про що ви хочете говорити? — Голос містера Везербі виказував зростле роздратування.

Тоді Ентоні почав, наголошуючи кожне слово, кожен склад:

— Не знаю, чи ви коли-небудь чули про серію брошур «Відверті розмови»...

— Господи милосердний! — вигукнув Персі Б. Везербі, архітектор. — Ви що, будете зі мною відверто говорити?

— Ні, йдеться про бізнес. «Відверті розмови» — це корпорація, і ми випускаємо на ринок певну кількість акцій...

Його голос повільно слабнув під зневажливим поглядом його жертви, яка зовсім не хотіла здаватися. Він боровся ще якусь хвилину, а потім зовсім знітився, плутаючись у власних словах. Упевненість покидала його, ніби шматки власного тіла відколювалися від нього з кожною хвилиною. Майже із милосердя Персі Б. Везербі обірвав розмову.

— Господи Боже мій! — вибухнув він з огидою. — І це ви називаєте «особистою справою»!

Він різко розвернувся і зник у своєму офісі, гучно гримнувши дверима. Ентоні, не наважуючись подивитися на стенографістку, якимось незрозумілим чином виніс ганьбу з офісу. Глибоко вдихнувши повітря, він не розумів, чому його ще досі не арештували; в кожному погляді він безпомилково помічав презирство.

За годину (за допомогою двох порцій чистого віскі) він примусив себе до ще однієї спроби. Він зайшов до магазину сантехніки, але коли сказав, у якій він справі, власник почав дуже швидко надягати пальто, сухо натякаючи, що йому пора на обід. Ентоні делікатно зауважив, що не варто намагатися продати щось голодному чоловікові, а той щиро погодився з ним.

Цей епізод підбадьорив Ентоні; він намагався думати, що якби сантехніку не треба було йти на обід, він принаймні вислухав би його.

Він пройшов декілька блискучих і солідних універмагів, тоді зайшов у продовольчий магазин. Балакучий хазяїн сказав йому, що перш ніж купувати якісь акції, він має подивитись, як закінчення війни відобразиться на ринку. Ентоні це видалося майже несправедливим. В утопії для продавців містера Карлтона єдиним

сумнівом потенційних покупців під час купівлі були сумніви щодо доцільності інвестиції. Звісно, людина з такою позицією була просто сміховинно легкою жертвою, готовою поступитись у разі правильного застосування засобів продажу. Але ці чоловіки... вони взагалі не хотіли нічого купувати.

Перед тим як зайти до свого четвертого клієнта, агента з продажу нерухомості, Ентоні випив ще декілька склянок, але його збили з ніг переконливим, як і всякий силогізм, ударом. Агент із продажу нерухомості сказав, що троє його братів займаються інвестиційним бізнесом. Ентоні не хотів бути руйнівником сімейних традицій, тож вибачився і вийшов геть.

Після ще одного келишка в нього зародився блискучий план розповсюдити акції серед барменів на Лексингтон-авеню. Це зайняло декілька годин, а ще для цього було потрібно щось хильнути в кожному місці, аби довести власника до необхідної для розмов про бізнес кондиції. Але бармени — всі як один, повторювали, що якби мали гроші, то вони не були би барменами. Здавалося, що вони всі змовились і прийшли до одного переконання. Із наближенням похмурої та нудної п'ятої години він зрозумів, що, крім того, вони розвинули ще більш надокучливу тенденцію — відшитавати його з жартами.

О п'ятій годині, з величезним зусиллям, він сконцентрувався і вирішив, що мусить якось урізноманітнити свої методи агітації. Він вибрав середнього розміру гастроном і зайшов усередину. Його раптом осінило, що свої чари треба спрямовувати не тільки на власника, а й на всіх покупців, — і можливо, тоді, підкоряючись стадному інстинкту, вони почнуть купувати як вражене, але переконане єдине ціле.

— Д...добрий в...вечір, — почав він кволим голосом. — У м...мене тут пр...пропозиція.

Якщо він хотів тиші, він її отримав. Щось на кшталт благоговіння зійшло на кількох жінок і сивоволосого старця в ковпаку й фартуху, який розрізав курку.

Ентоні витягнув пачку паперів зі свого обшарпаного портфеля і почав весело ними розмахувати.

— Купуємо акції! — вигукував він. — Не гірше за «ліберті»! — Фраза йому сподобалась, і він розвинув тему: — К...краще, ніж «ліберті»! Одна наша варта двох «ліберті»!

Тут його розум вирішив опустити всі деталі та перестрибнув одразу до прикінцевої частини, яку він прикрасив відповідними жестами (хоча інколи для цього йому доводилось триматися за шинквас однією чи двома руками).

— А тепер послухайте мене! Я витратив свій час. Я не хочу знати, чому ви не купуєте. Просто хочу, щоби ви сказали, чому. Просто скажіть, скільки!

На цьому моменті вони мали підходити до нього з ручками і чековими книжками в руках. Тут до Ентоні дійшло, що вони напевне не зрозуміли натяку, і з усім своїм акторським талантом він повторив фінальну фразу:

— А тепер послухайте мене! Я витратив свій час. Ви в...вислухали п...пропозицію. Ви п...погодились з ар...аргументами! Тепер усе, що я від вас хочу... скільки «ліб...берті» ви берете?

— А тепер послухай мене! — раптом почувся незнайомий голос.

Огрядний чоловік із обличчям, прикрашеним жовтими вусами, вийшов з-за скляної стійки в кутку магазину і посунув на Ентоні.

— Слухай, ти!

— Скільки? — повторив Ентоні грізним тоном. — Я витратив свій час...

— Гей, ти! — закричав власник. — Зараз поліція витратить твій.

— Оце вже н...н...нізащо! — Ентоні прекрасно тримав оборону. — Все, що я хочу знати, — скільки?

З різних кутків магазину, як маленькі хмарки, почулися коментарі й докори.

— Як жахливо!

— Він просто божевільний!

— Та п'яний він, ледве стоїть...

Хазяїн різко схопив Ентоні за руку.

— Вимітайся, або я викличу поліцію.

Якісь залишки розсудливості спонукали Ентоні ствердно кивнути й заховати свої папери назад у портфель.

— Скільки? — нерішуче повторив він.

— Весь відділок, якщо треба буде! — прогрімів його супротивник, його жовті вуса тремтіли від злості.

— Продамо ї...ім усе.

Із цими словами Ентоні розвернувся, глибоко вклонився своїй останній публіці та хитаючись вийшов із магазину. На розі він знайшов таксі й поїхав додому. Там він упав і заснув на дивані, де його і знайшла Глорія. Його подих наповнював повітря їдкими випарами, а в руках він і досі стискав портфель.

Крім тих моментів, коли Ентоні пив, діапазон його переживань став іще меншим, ніж у здорової літньої людини, а коли в липні оголосили «сухий закон», він довідався, що серед тих, хто міг це собі дозволити, пити почали ще більше, ніж колись. Тепер господарі ставили на стіл пляшку за найменшої нагоди. Тенденція виставляти спиртне напоказ була своєрідним проявом того інстинкту, який спонукає чоловіка прикрашати свою жінку дорогоцінностями. Алкоголь тепер був предметом гордості, майже ознакою респектабельності.

Зранку Ентоні прокидався вже стомлений, знервований і неспокійний. Погідні літні сутінки і фіалкова ранкова прохолода не хвилювали його. Тільки на коротку мить із першою склянкою коктейлю кожного дня він відчував тепло і оновлення життя, і його свідомість поверталася до тьмяних мрій про майбутні насолоди — спільний спадок і щасливих, і проклятих. Але це тривало недовго. Він п'янів, і його мрії зникали, а сам він перетворювався на неспокійну примару, яка блукає чудернацькими закапелками власної свідомості, де багато незрозумілих предметів, де чаїлася у кращому випадку просто зневажлива, а в найгіршому — охмеліла прірва. Одного разу, в червні, він дуже сильно посварився з Морі, причому предмет сварки був цілком несуттєвим. Наступного ранку він ледве пригадав, що йшлося про розбиту напівпорожню пляшку шампанського. Морі порадив йому протверезіти, і це чомусь образило почуття Ентоні, тож він із виглядом ображеної гідності вихопився з-за столу, схопив за руку Глорію, яка залякла від сорому, і поволік її за собою в таксі, залишивши Морі з трьома замовленими обідами і трьома квитками в оперу.

Такого штибу напівтрагічні фіаско стали настільки звичними, що коли вони траплялись, Ентоні вже навіть не намагався вибача-

тися. Якщо Глорія протестувала (останнім часом вона дедалі більше занурювалась у презирливе мовчання), то він або займав жорстку оборону, або похмуро забирався з квартири. Ніколи більше після того випадку на станційній платформі в Редгейті він не піднімав на неї руки, коли злився, хоча стримував його тільки якийсь інстинкт, і вже від самого цього усвідомлення він тремтів од люті.

Судді департаменту апеляцій досі не винесли жодного рішення, але ще після одного відстрочення вони, врешті, підтвердили рішення суду першої інстанції — два голоси «проти». Тепер апеляцію подали проти Едварда Шаттлворта. Справу передали до суду вищої інстанції, і знову почалося безконечне очікування. Шість місяців, можливо, рік. Усе здавалося тепер нереальним для них, далеким і примарним, ніби самі небеса.

Упродовж минулої зими одна невеличка справа стала для них їдким і всюдисущим подразником — питання сірої хутряної шуби для Глорії. У той час жінок, загорнутих у сірі білячі хутра, можна було побачити на кожному кроці на П'ятій авеню. Ці жінки скидалися на мотки ниток. Вони могли виглядати непристойно і нагадувати свиней; вони нагадували утриманок у цьому по-жіночому багатому тваринному вбранні. Але Глорія все одно хотіла сіру білячу шубу.

Обговорення цього питання чи, радше, сварки довкола нього, навіть більші, ніж у перший рік їхнього подружнього життя, незмінно переростало в жорстокі дебати, що рясніли такими фразами, як: «безумовно», «абсолютно обурливо», «це так, проте» і найбільш виразне «незважаючи на те, що», — вони дійшли висновку, що не можуть собі цього дозволити. Так поступово це стало для них символом їхніх зрослих фінансових негараздів.

Для Глорії всихання їхніх доходів було феноменом, який не викликав у неї нічого, крім подиву. Вона не могла знайти ні пояснення, ні причини: все, що відбувалося протягом п'яти років, здавалося лихим умислом, що його задумали і здійснили лихі боги. Коли вони одружилися, сімдесят п'ять сотень на рік здавалися цілком достатньою сумою для молодої пари, які невдовзі мали поповнитися багатьма мільйонами. Глорія не могла зрозуміти, що їхній бюджет зменшувався не тільки в розмірах, а ще й втрачав свою купівельну спроможність, поки заборгованість гонорару містерові Хейту не зробила цей факт раптовим і разуче очевидним. Коли Ентоні пішов

в армію, вони підраховали, що їхній дохід становить трошки більше чотирьохсот доларів на місяць (окрім того, долар уже тоді падав у ціні). Але коли він повернувся до Нью-Йорка, вони виявили, що справи їхні — у критичному становищі. Вони отримували від своїх інвестицій тільки сорок п'ять сотень на рік. І хоча рішення у справі про заповіт постійно стояло перед ними, як міраж, та критична фінансова межа підступила зовсім близько, і хоч там як, а вони не могли прожити в рамках наявного бюджету.

Отже, Глорія ходила без білячої шубки кожен день по П'ятій авеню і розуміла, що її помітно зношене леопардове пальто до середини коліна вже цілковито вийшло з моди. Кожен другий місяць вони продавали облігацію, та коли рахунки було оплачено, те, що залишилося, тут же ненажерливо ковтали поточні витрати. За розрахунками Ентоні, їхнього капіталу мало вистачити на сім років. Тож Глорія не тямилася від злості, коли одного разу після перманентної вечірки, яка тривала цілий тиждень, Ентоні з якогось дива вирішив позбутися пальта, жилета й сорочки просто в театрі, та був випроваджений звідти загоном білетерів (ім це коштувало вдвічі більше, ніж біляча шуба).

Надворі був жовтень, який дуже нагадував бабине літо, ночі були теплі-теплі — хоча потреби в цьому не було, бо всі літні роботи закінчилися. Бейб Рут вперше побив національний рекорд, а Джек Демпсі розтросив в Огайо щелепу Джесса Вілларда. В Європі, як завжди, у дітей пухнули з голоду животи. А дипломати клопоталися своїми звичними справами зі збереження миру у світі для подальших воєн. У Нью-Йорку, нарешті, «дисциплінували» пролетаріат, а на матчах на Гарвард ставили п'ять до трьох. Нарешті настав мир, початок нових часів.

У спальні квартири на П'ятдесят сьомій вулиці Глорія металася в ліжку з боку на бік, інколи вона піднімалась і скидала з себе непотрібну ковдру, а одного разу попросила Ентоні, який лежав без сну біля неї, принести їй склянку води з льодом. «Тільки, будь ласка, поклади лід, — наполягла вона, — вода в крані зовсім тепла».

Вона дивилася крізь тонкі штори й могла бачити круглий місяць над дахами, а десь у небі за ним — жовтий відблиск із Таймсквер, і спостерігаючи ці два світла, що ніяк не поєднувалися між собою, її свідомість блукала довкола однієї емоції, чи то пак, склад-

ного плетива емоцій, вони займали всі її думки вчора і позавчора, і аж до того моменту, коли вона могла востаннє ясно й послідовно над чимось роздумувати (напевне, це було ще тоді, коли Ентоні був в армії).

У лютому їй мало виповнитися двадцять дев'ять. І цей місяць став для неї раптом чимось лиховісним і неминучим: упродовж тих годин, коли вона лежала в напівлихоманці, як у тумані, вона думала, чи не згаяла, зрештою, свою красу, яка, хоч і непомітно, але танула, і чи взагалі існує таке поняття, як доцільність якоїсь якості перед лицем неминучої смерті.

Багато років тому, коли їй був двадцять один рік, вона написала у своєму щоденнику: «Краса існує тільки для того, щоби нею захоплюватися, щоб любити її, а потім обережно зібрати і кинути своєму обранцеві як букет троянд. І мені здається (наскільки я взагалі можу про це судити), моя краса мусить бути саме такою...»

А тепер, увесь цей листопадовий день, увесь цей самотній день, під брудним білим небом, Глорія думала, що, можливо, вона помилялася. Щоби зберегти цілісність свого головного дару, вона більше не шукала любові. Коли перше полум'я захоплення почало тьмяніти, затим згасати, а потім і взагалі зникло, вона почала щось берегти — але що? Це бентежило її, бо вона більше не пам'ятала, що берегла, — сентиментальний спогад чи якесь фундаментальне уявлення про гордість? Тепер вона сумнівалася, чи були в її житті бодай якісь моральні принципи — ні про що не хвилюватись, ні про що не шкодувати, йти тільки найбільш радісними з усіх стежок, завжди берегти свою гордість, залишаючись собою, і робити тільки те, що відповідало її красі. Всім, від першого хлопчини в ітонському комірці, чиею «дівчиною» вона була, до останнього чоловіка, який випадково кинув на неї захоплений погляд, була потрібна тільки та незрівнянна прямота, яку вона могла вкласти у погляд, в уривок незавершеної фрази (бо говорила вона незавершеними фразами), щоби сплести довкола себе клубок безконечних ілюзій, нездоланної відстані, незрівнянного світла. Щоби пробуджувати чоловічі душі, щоби творити найвище щастя і глибокий відчай, вона мала залишатися безмежно гордою — такою гордою, що ніхто не міг до неї доторкнутись, але також гордою, щоб бути м'якою, щоб бути пристрасною та поступливою.

Вона знала, що в душі ніколи не хотіла мати дітей. Реальність, приземленість, нестерпні відчуття дітонародження, загроза її краси — все це лякало її. Вона хотіла існувати тільки як квітка зі здатністю мислити, яка оберігає себе і продовжує тільки себе. Її сентиментальність могла гарячково чіплятися за власні ілюзії, але її іронічна душа шепотіла, що материнство було також привілеєм самки бабуської. Тому всі її мрії крутилися тільки довкола уявних дітей — тих ранніх символів їхнього раннього ідеального кохання з Ентоні.

Зрештою, її краса була єдиним, що ніколи не підводило її. Вона ніколи не зустрічала краси, схожої на її власну. Вся етика й естетика тьмяніли перед розкішною конкретикою її рожево-білих ніг, бездоганною чистотою її тіла, її дитячим ротом, який сам був утіленням поцілунку.

В лютому їй виповниться двадцять дев'ять. І разом із тим, як танула ця довга ніч, вона чимраз більше усвідомлювала, що вони з її красою мають якось використати ці три останні місяці. Спершу вона не знала, як, але потім проблема поступово вирішилася сама у вигляді давньої спокуси екрану. Цього разу вона була сповнена рішучості. Жодні матеріальні питання не могли спонукати її так, як підганяв цей страх. І байдуже до Ентоні, Ентоні — слабкодушкий, безсилий, зламаний чоловік із почервонілими очима, до якого вона інколи ще відчувала ніжність. Плювати! У лютому їй виповниться двадцять дев'ять, через кілька днів, завтра ж вона піде до Блокмена.

Разом із рішенням прийшло полегшення. Її підбадьорила думка, що ілюзія краси може тривати, чи принаймні її можна зберегти на півці, коли реальність візьме своє. Вирішено — завтра.

Наступного дня вона почувалася хворою та немічною. Спробувала вийти, але ледь утрималася на ногах, схопившись за поштову скриньку біля парадних дверей. Ліфтер із Мартиніки допоміг їй піднятися у квартиру, там вона лежала на ліжку до приходу Ентоні, не в змозі навіть розстебнути ліфчик.

П'ять днів вона лежала з грипом, який так само, як і останній місяць осені, повернувши за рік, перетворився на зиму, перетворився на двостороннє запалення легенів. У своїх гарячкових мареннях її свідомість блукала будинком із безконечними темними кімнатами, шукаючи матір. Все, чого вона хотіла, — це бути маленькою дівчинкою, щоби про неї турбувалась якась поступлива,

але могутня сила, більш нетямуща за неї, але набагато більш непохитна. А ще їй здавалося, що єдиний коханець, якого вона шукала, так і залишився тільки в її мріях.

«ODI PROFANUM VULGUS»

Одного разу, в розпал хвороби Глорії, стався цікавий випадок, який ще довго бентежив місіс Макговерн, досвідчену медсестру. Вечоріло; кімната, в якій лежала пацієнтка, була темною і тихою. Місіс Макговерн стояла біля ліжка і змішувала якісь ліки; раптом місіс Петч, яка, здавалося, міцно спала, сіла на ліжку й заговорила обуреним голосом:

— Мільйони людей, — сказала вона, — кишать, як щури, стрекочуть, як мавпи, смердять, як уся ця наволоч... мавпи! Чи певне, як воші. За один справді чудовий палац на Лонг-Айленді, скажімо — або навіть у Грінвічі... за один із тих палаців, повних картин зі Старого Світу й витончених речей, із дорогами, обсадженими деревами й зеленими галявинами, де гуляють красиві люди у вишуканих шатах, з видом на синє море... Я принесла би в жертву сотні тисяч, мільйони їх... розумієте?

На завершення розмови вона зміряла місіс Макговерн дивним поглядом, дещо бешкетним, дещо напруженим. Потім вона коротко і з презирством засміялась, повалилася назад у ліжко й заснула.

Місіс Макговерн була ошелешена. Вона ніяк не могла зрозуміти, якими сотнями тисяч місіс Петч готова пожертвувати заради свого палацу. Доларами, припустила вона, хоча ніби йшлося й не про долари.

КІНО

Був грудень, сім днів до її дня народження; сильний сніг заповнював перехрестя, як пилюка, що заповнює шпарини, перетворюючись там на сльоту, яку шлангами спроваджували в канави працівники відділу очистки вулиць. Вітер, який зривався не так часто, але був від того не менш колючим, увірвався в квартиру, розповідаючи похмурі секрети сусідніх провулків, а своїм невеселим крутінням забрав застоюний запах диму з оселі Петчів.

Глорія, загорнена в тепле кімоно, зайшла до прохолодної кімнати і підняла слухавку, щоби подзвонити Джозефу Блокмену.

— Ви маєте на увазі містера Джозефа Блека? — запитала телефоністка з «Фільм Пар Екселенз».

— Блокмен, Джозеф Блокмен. Б-л-о...

— Містер Джозеф Блокмен змінив своє прізвище на Блек. Він вам потрібен?

— Так, напевне. — Йї стало ніяково, що колись вона називала його «Блокхед» просто в обличчя.

Милістю ще двох жіночих голосів вона таки добулася його офісу; останній голос належав його секретарці, яка записала її ім'я. Тільки коли вона почула у слухавці його знайомий і водночас незнайомий голос, то усвідомила, що не бачила його вже три роки. І він змінив прізвище на Блек.

— Ви можете зі мною зустрітись? — безпечно запитала вона. — Насправді це буде ділова зустріч. Я нарешті вирішила спробувати себе в кіно, якщо це можливо.

— Я страшенно радий. Я завжди здогадувався, що вам це сподобається.

— Ви гадаєте, що могли б організувати мені проби? — запитала вона із самовпевненістю, притаманною всім красивим жінкам. (Чи всім жінкам, які будь-коли вважали себе красивими.)

Він запевнив її, що питання — тільки в тому, коли вона захоче спробувати. Будь-коли? Гарзд, він зателефонує їй упродовж дня і повідомить годину. Розмова завершилася загальноприйнятною багатослівністю з обох сторін. Із третьої до п'ятої години вона просиділа біля телефону — жодного результату.

«Моя люба Глоріє,

За щасливим збігом обставин, до моєї уваги потрапив проект, який, на мою думку, чудово вам би підійшов. Я хотів би, щоб ви почали з чогось, що зверне на вас увагу. У той же час, якщо така красива жінка, як ви, з'явиться у фільмі поруч із якоюсь «заїждженою» зіркою, котра є незмінним головним боєм будь-якої компанії, чутки неодмінно поширяться. Є роль однієї молоді дівчини, «емансипе» у фільмі Персі Б. Дебріса, я гадаю, що вона саме для вас, і змусить вас помітити. Вілла Сейбл і Гастон Маерс у головних ролях, і я гадаю, що ви могли би зіграти молодшу сестру головної героїні.

В усіякому разі, Персі Б. Дебріс, режисер фільму, каже, що ви можете прийти у студію післязавтра (в четвер) і він проведе проби. Якщо десята година вас влаштує, я зустріну вас там у призначений час.

З найкращими побажаннями,
Відданий вам,
Джозеф Блек».

Глорія вирішила, що Ентоні не варто нічого знати, поки вона не отримає ролі, тож, вбрана відповідно до нагоди, вона покинула квартиру ще до того, як він прокинувся. Її дзеркало, як вона вирішила, надало їй той самий звіт, що й завжди. Вона розглянула себе, чи не залишила хвороба якісь сліди на ній. Її вага ще досі не повернулася до норми, і ще вчора їй здалося, що її щоки трохи запали, — але зараз вона відчувала, що то були тимчасові зміни, і саме в цей конкретний день вона виглядає так само свіжо, як завжди. Вона купила і приладнала новий капелюшок, а оскільки день видався теплий, залишила своє леопардове пальто вдома.

На студії «Фільм Пар Екселенз» по телефону повідомили про її прихід і сказали, що містер Блек зараз спуститься. Вона озирнулася довкола. З'явилися дві дівчини у супроводі маленького товстуна в пальті з прорізними кишеньками; одна з них показала на стос невеликих пакунків, які згромадились під стіною заввишки до грудей і футів на двадцять у довжину.

— Це — студійна пошта, — пояснив товстун. — Знімки зірок, які працюють у «Фільм Пар Екселенз».

— О!

— Кожен з автографом Флоренс Келлі або Гастона Мірса, чи Мака Доджа. — Він довірчо підморгнув. — Принаймні коли Мінні Макглаук з Саук Центру отримає знімок, який вона замовляла, то подумає, що знімок саме з автографом.

— Це просто штамп?

— Звісно. Якби вони самі їх підписували, то витрачали би на це по вісім годин на день. Кажуть, що студійні знімки Мері Пікфорд коштують їй п'ятдесят тисяч на рік.

— Та ви що!

— Так. П'ятдесят тисяч. Але це — найкраща реклама...

Вони впливли з поля зору, і майже одразу з'явився Блокмен — смаглявий гречний джентльмен, елегантно одягнений у свої сорок з гаком років, він привітав її з привітною добротою і сказав, що за три роки вона аніскілечки не змінилася. Він провів її у великий хол, не менший, ніж арсенал, і розмежований якимись незрозумілими конструкціями й рядами сліпучого яскравого світла. Кожну частину декорації було позначено великими білими літерами «Гастон Пірс Компані», «Мак Додж Компані» або просто «Фільм Пар Екселенз».

— Були колись на студії раніше?

— Ні, ніколи.

Їй тут сподобалося. Не було ані задушливого запаху гриму, ані аромату брудних і крикливих костюмів, що кілька років тому відвернули її від закулісного життя музичної комедії. Робота тут проходила у ясну світлі дня, все обладнання виглядало добротним, красивим і новим. Серед декорацій з веселим маньчжурським драпіруванням, слухаючись вказівки мегафона, походжав справжній китаець, схожий на величну блискучу механічну ляльку із древніх часів, яка навчає молоді покоління стародавнім премудростям.

До них підійшов рудоволосий чоловік і дещо фамільярно, але шанобливо заговорив із Блокменом, а той йому відповів.

— Вітання, Дебрісе. Знайомтеся, це місіс Петч... Як я вам пояснював, місіс Петч хоче спробувати себе в кіно... Гаразд, куди нам зараз пройти?

Містер Дебріс — знаменитий Персі Б. Дебріс, — подумала Глорія, — вказав їм на майданчик, який представляв інтер'єр офісу. Довкола камери, яка стояла навпроти майданчика, розставили крісла, і всі трое сіли на них.

— Бували колись на студії раніше? — запитав містер Дебріс, оглядаючи її поглядом, який, поза сумнівом, був квінтесенцією спостережливості. — Ні? Гаразд, тоді я вам детально розповім, що саме буде відбуватися. Ми проведемо те, що називаємо пробами, аби подивитися, наскільки ви фотогенічні, наскільки природно рухаєтесь у кадрі та як виконуєте вказівки режисера. Не треба хвилюватися з цього приводу. Тут буде тільки оператор, він зафільтрує кілька метрів з епізоду, який я позначив у сценарії. Тепер можемо перейти до сцени.

Він дістав стос надрукованих на машинці аркушів і пояснив їй епізод. Розповідалося в ньому, що така собі Барбара Вейнрайт таємно вийшла заміж за молодшого партнера фірми, чий офіс змонтований на майданчику. Одного дня вона без попередження з'являється до нього в офіс, там нікого немає, їй, звісна річ, цікаво роздивитися робоче місце чоловіка. Дзвонить телефон, вона вагається і, зрештою, бере слухавку. Вона довідується, що її чоловік загинув в автомобільній аварії. Вона нічого не розуміє. Спершу вона не може повірити, що це правда, але потім, усвідомлюючи, що сталося, падає непритомна на підлогу.

— Це, властиво, все, що ми хочемо, — узагальнив містер Дебріс. — Я стоятиму тут і казатиму вам, що потрібно робити, а ви поведіть себе так, ніби мене тут немає, тобто робіть усе, як відчуваєте. Не слід боятися, що ми будемо строго вас судити. Ми просто хочемо мати загальне уявлення про ваш екранний образ.

— Я розумію.

— Грим ви знайдете в кімнаті за майданчиком. Але багато не накладайте. І поменше червоного.

— Я розумію, — повторила Глорія, киваючи головою. Вона нервово облизала губи кінчиком язика.

ПРОБИ

Коли вона зайшла на майданчик крізь справжні дерев'яні двері та обережно зачинила їх за собою, то раптом зрозуміла, наскільки вона не вдоволена своєю сукнею. Треба було купити щось спеціально для «незаміжньої дівчини», щось відповідне нагоді — і вона могла би його носити, це була би хороша інвестиція, аби підкреслити її граційну юність.

Вона різко повернулася до теперішнього моменту, коли голос містера Дебріса долинув із сліпучого блиску білих прожекторів.

— Ви озираетесь довкола, шукаєте свого чоловіка... Потім — ви не бачите його... розглядаєте офіс...

Вона вловила, що камера постійно знімає. Вона їй заважала. Вона мимоволі глянула в камеру й подумала, чи все в неї гаразд із макіяжем. Потім, із великим зусиллям, вона примусила себе грати — ще ніколи вона не відчувала, що її рухи й її тіло такі банальні, такі незграбні, позбавлені грації та виразності. Вона ходила офі-

сом, підбирала різні предмети та безглуздо їх розглядала. Потім підвела голову й почала видивлятися у стелю, потім глянула на підлогу, потім узяла зі столу олівець, який не мав жодного стосунку до справи. Врешті, вона не змогла вигадати нічого кращого, ніж змусити себе усміхнутися.

— Гарзд. Зараз дзвонить телефон. Дзинь-дзинь! Ви вагаєтесь, потім берете слухавку.

Вона вдала, що вагається, а потім, як їй здалося, занадто швидко підняла слухавку.

— Алло.

Її голос був слабким і нереальним. У порожньому павільйоні її слова були ніби привиди, яких ніхто не чує. Абсурдність їхніх указівок викликала в ній відразу. Невже вони справді думали, що вона одразу зможе поставити себе на місце цього безглузлого й незрозумілого персонажа?

— Ні... ні... не зараз! Тепер слухайте: «Джона Саммера щойно збив на смерть автомобіль!»

Глорія дозволила своєму дитячому ротуку злегка розкритися. А далі:

— Тепер кидайте слухавку! З тріском!

Вона послухалася, втупилася широко розплющеними очима у стіл і завмерла. Нарешті, здається, почало виходити, її впевненість почала повертатися до неї.

— Боже! — закричала вона. Тепер їй здалося, що її голос звучав переконливо. — О Господи!

— Тепер непритомнійте.

Вона спершу впала на коліна, потім відкинулася навznak і повалилася на підлогу, намагаючись не дихати.

— Гарзд! — вигукнув містер Дебріс. — Цього досить, дякую. Матеріалу достатньо. Вставайте, досить.

Глорія підвелась і, обтрушуючи спідницю, спробувала зібрати свою гідність до купи.

— Жах! — стримано засміялася вона, хоча серце її калатало від збудження. — Жахливо, так!

— Щось не так? — запитав містер Дебріс, увічливо всміхаючись. — Важко було? Я нічого не зможу сказати, поки не перегляну матеріал.

— Так, я розумію, — погодилася вона, намагаючись вловити бодай якийсь натяк у його словах, але не змогла. Це була готова фраза, яку він зазвичай казав, щоби не вселяти надії.

За декілька хвилин вона вже вийшла зі студії. Блокмен пообіцяв по декількох днях повідомити їй результат. Занадто горда, щоби вимагати якихось коментарів, вона відчула незрозумілу невпевненість, і тільки тепер, коли вона, нарешті, зробила цей крок, зрозуміла, наскільки за останні три роки вона звикла до думки, що на неї чекає успішна кар'єра на екрані. Тієї ночі вона намагалася перелічити причини, які могли б бути на її користь, а які — проти. Її хвилювало, чи наклала вона достатньо макіяжу, чи не була занадто серйозною, як на дівчину двадцяти років. Ще менше вона була задоволена своєю грою. Вихід був просто жахливий, насправді, все було кепсько до того моменту, поки вона підняла слухавку і спромоглася показати впевнену гру, — а потім проби закінчились. Якби ж вони тільки зрозуміли! Якби ж вона змогла спробувати ще раз! Божевільний план — подзвонити зранку і попросити про ще одні проби, з'явився так само, як і зник. Їй здалося, що буде недалекоглядно і невічливо просити про ще одну послугу в Блокмена.

Третій день очікування застав її у стані крайнього нервового напруження. Вона так кусала внутрішню сторону щік, що прокусила її до крові, тож вона пекла й горіла, коли вона полоскала рот лістерином. Вона так настирливо сварилася з Ентоні, що той у нападі люті втік із квартири. Хоча, наляканий її незворушною прохолодністю, повернувся вже за годину, вибачився і сказав, що буде вечеряти у клубі «Амстердам» — єдиному, де він ще зберігав своє членство.

Було це після першої години дня, вона поснідала об одинадцятій і вирішила пройтися парком перед ланчем. О третій принесуть пошту. До третьої вона вже повернеться.

Надворі був передчасно теплий весняний день. У парку на доріжках висихала вода, маленькі дівчатка з серйозним виглядом котили свої білі лялькові візки туди й назад під безлистими деревами, за ними парами йшли няньки, обговорюючи надзвичайно важливі для них секрети.

Її маленький золотий годинник показував другу годину. Їй потрібен новий годинник, у платиновій оправі, інкрустований діамантами, але він коштував більше, ніж біляча шуба, і зараз був для

неї просто недосяжним, зрештою, як і все... тільки якщо раптом удома на неї чекає обнадійливий лист... десь за годину... п'ятдесят вісім хвилин рівно. Десять. Щоб дійти додому, залишиться сорок вісім... уже сорок сім...

Маленькі дівчатка серйозно котили свої візки вздовж вологих, укритих сонцем доріжок. Пари няньок обговорювали свої незбагненні секрети. Тут і там чоловіки, схожі на поношені пальта, сиділи на розстелених на вологих лавах газетах, і стосувалися не цього приємного сонячного дня, а скорше до залишків брудного снігу, який додивлявся свій виснажливий сон у темних кутках, очікуючи на своє остаточне винищення...

Здавалося, минули століття, коли вона зайшла в темний хол і побачила ліфтера з Мартиніки, який стояв зовсім недоречно у світлі вітража.

— Є для нас пошта? — запитала вона.

— Нагорі, мадам.

Комутатор пронизливо і мерзенно скрипнув, а Глорія чекала, поки він упорається з телефоном. Їй стало зле, поки ліфт зі стогоном рухався нагору — вони проїжджали кожен поверх, як довгий проміжок між століттями, чимось зловісний, чимось загрозливий і по-своєму важливий. Лист, як біла пляма прокази, лежав на брудній плитці в коридорі.

«Моя люба Глоріє!

Вчора ввечері ми переглядали відзнятий матеріал, і в містера Дебріса з'явилася думка, що він хотів би спробувати молодшу дівчину на цю роль. Він сказав, що грали ви непогано і в нього є ще одна невелика роль дуже гордої багатой вдови, яку, на його думку, ви могли б...»

Погляд невітшної Глорії піднімався, поки не вперся у стелю. Але вона не могла розгледіти навіть протилежну стіну, бо її очі наповнилися сльозами. Вона пройшла до спальні, стискаючи в руці зім'ятий лист, і впала на коліна перед дзеркалом, умонтованим у двері гардероба. Це був її двадцять дев'ятий день народження, і весь світ плив перед її очима. Вона намагалася думати, що причиною був макіяж, але її емоції були такими глибокими, такими важкими, що жодне обґрунтування, яке могла вигадати її уява, не змогло б її розрадити.

Вона напружено розглядала себе у дзеркалі, поки шкіра над вухами не почала боліти. Так — щоки її були бліді й запали, кутики очей вкрилися тоненькими зморшками. Очі змінилися. Чому вони змінилися? І раптом вона збагнула, яким стомленим був її погляд.

— О, моє гарненьке личко... — прошепотіла вона із відчаєм і жалем. — О, моє гарненьке личко! Ох, я не хочу жити без свого красивого лиця! О, що сталося?

Потім вона нахилилася до дзеркала і, як на пробах, упала долілиць і лежала так схлипуючи. Це був перший у її житті незграбний рух.

Розділ III

ХАЙ ТАМ ЩО!

Упродовж наступного року Ентоні та Глорія повільно перетворювалися на акторів, які загубили свої костюми, яким бракує гордості, щоби витримувати трагічну ноту, тож коли містер і місіс Халм із Канзас-Сіті зіткнулися з ними в готелі «Плаза», то вдали, що не знають їх; річ була тільки в тім, що містеру і місіс Халм, як більшості людей, було огидно дивитися на атавістичні відображення самих себе.

Їхня нова квартира, за яку вони платили вісімдесят п'ять доларів на місяць, була розташована на Клермонт-авеню, за два квартали від Гудзону, в нетрях сотих вулиць. Вони вже прожили там місяць, коли до них завітала Мюріел Кейн одного дня після обіду.

Надворі стояли бездоганні сутінки наприкінці весни. Ентоні лежав на кушетці, споглядаючи Соту і Двадцять сьому вулиці в напрямку річки; там він міг бачити тільки клапоть зелені дерев, яка забезпечувала Ріверсайд-драйв чимось на кшталт тіні. На протилежному березі простягнулися Палісейдс, увінчані потворними каркасами парку атракціонів... але скоро стемніє, і ця залізна павутина засяє в усій своїй красі на тлі темних небес, як зачарований палац у м'якому сяйві над тропічним каналом.

Ентоні дізнався, що на вулицях довкола їхньої квартири бавилися діти, і що вулиці ті були заледве кращими, ніж ті вулиці,

що він проїжджав дорогою до Марієтти, але загалом вони були з одного розряду; подекуди тут можна було зустріти колісну ліру або шарманку, а у вечірній прохолоді юні дівчата парами прогулювалися до аптеки на розі по крем-соду і плекали тисячі мрій під низькими небесами.

На вулиці сутеніло, діти бавилися на вулиці, вони вигукували якісь незрозумілі слова, що залітали крізь прочинене вікно, а Мюріел, яка прийшла провідати Глорію, скрекотала до неї з матового мороку кімнати.

— Засвітимо лампу, — запропонувала вона. — Тут стає мото-рошно.

Ентоні втомлено підвівся й підкорився, сірі плями шибок зникли. Він потягнувся. Він обважнів, його живіт, як м'який мішок, звисав над поясом, його тіло обм'якло і розпливлось. Йому було тридцять два, і в його голові було похмуре та безладне місиво.

— Вип'єш трошки, Мюріел?

— Ні, дякую. Я більше не п'ю. Чим ти займаєшся, Ентоні? — запитала вона з цікавістю.

— Був дуже заклопотаний через усю цю судову тяганину, — байдуже відповів він. — Справа в апеляційному суді має вирішитися так чи інак до кінця осені. Були деякі заперечення, чи наша справа підпадає під юрисдикцію апеляційного суду.

Мюріел прицмокнула язиком і схилила голову набік.

— Ну ти скажи! Ніколи не чула, щоб якась справа так довго тяглася.

— Ох, усі вони тягнуться, — байдужим голосом відповів він, — всі справи щодо заповітів. Кажуть, що, за рідким винятком, справа вирішується за чотири-п'ять років.

— Ох, — Мюріел зухвало змінила тактику, — чому б тобі не піти працювати, га, лед-а-а-що?

— Куди? — відрізав він.

— Та куди завгодно, я гадаю. Ти ще молодий.

— Якщо це заохочення, то я дуже вдячний, — сухо відповів він, а потім із раптовою втомою додав: — Це тебе особисто хвилює, що я не йду працювати?

— Мене це не хвилює... але хвилює багатьох людей, які заявляють...

— На Бога! — затинаючись, відповів він. — Мені видається, що за три роки я не чув про себе нічого, крім диких історій і добросесних настанов. Мені це набридло! Якщо ви не хочете нас бачити, залиште нас у спокої! Я не турбую своїх колишніх друзів. Але мені не потрібні візити з милосердя чи критика, замаскована під добру пораду. — А потім додав, ніби вибачаючись: — Вибач, справді, Мюріел, не треба поводитися як леді, котра відвідує вбогі райони, навіть якщо ти в гостях у класу нижче середнього. — Він із докором підвів на неї погляд своїх налитих кров'ю очей — які колись мали глибокий блакитний колір, а тепер були стомленими, напруженими і хворобливими від п'яного читання.

— Навіщо ти говориш такі страшні речі? — обурилась вона. — Ти говориш так, ніби ви з Глорією — середній клас.

— А для чого вдавати, що це не так? Ненавиджу людей, які прикидаються великими аристократами, навіть коли не можуть стримати образ. Ти гадаєш, що потрібно мати гроші, щоб бути аристократом? Мюріел... ти — налякана демократка!

— Ні, звісно. Аристократизм тільки припускає, буцім певні якості, що ми їх називаємо гідними — хоробрість, честь, краса і все подібне — можуть у всій повноті розвинути за сприятливих умов, коли їх не деформують невігластво і злидні.

Мюріел закусила нижню губу й похитала головою з боку на бік.

— Я тільки вважаю, що коли людина походить із хорошої сім'ї, вона завжди буде хорошою. Це ваша з Глорією проблема. Ти гадаєш, що ваші старі друзі вас уникають тільки тому, що у вас кепсько ідуть справи? Ви занадто вразливі...

— Насправді, — сказав Ентоні, — ти нічого про це не знаєш. Для мене це просто питання гордості, а Глорія достатньо розумна, щоби не йти туди, де ми будемо небажаними гостями. А люди нас не хочуть бачити. Ми ідеально кепський приклад.

— Нонсенс! Не зможе твій песимізм примоститися на моєму сонячному ґаночку. Гадаю, варто тобі забути свої хворобливі домисли й піти працювати.

— Глянь на мене, мені тридцять два. Уявімо, що я подамся в якийсь безглуздий бізнес. Можливо, за рік я зможу заробляти до п'ятдесяти доларів на тиждень — це коли пощастить. Це якщо я

взагалі знайду роботу, безробіття зараз високе. Отже, припустімо, я дослужуся до п'ятдесяти доларів на тиждень. Гадаєш, це зробить мене щасливим? Ти гадаєш, що я зможу взагалі терпіти це життя, якщо не отримаю грошей мого діда?

М'юріел доброзичливо посміхнулася.

— Гаразд, — сказала вона, — можливо, це й розумно, але здрового глузду тут мало.

По декількох хвилинах з'явилася Глорія, з її приходом у кімнаті стало ще похмуріше та геть невесело. Вона була рада бачити М'юріел, хоча не виказала цього жодним словом. Ентоні вона привітала звичним «привіт!».

— Ми тут філософствували з твоїм чоловіком, — вигукнула невгамовна міс Кейн.

— Ми розглядали деякі фундаментальні поняття, — сказав Ентоні. Млява посмішка на хвилину змінила його бліде обличчя, яке виглядало ще більш блідим під дводенною щетиною.

Попри його іронію, М'юріел повторила своє твердження. Коли вона закінчила, Глорія тихо сказала:

— Ентоні правий. Невесело ходити туди, де ти відчуваєш, як люди дивляться на тебе прискіпливими поглядами.

Він не стримався і сказав із жалем у голосі:

— Ти не вважаєш, що навіть якщо Морі Нобл, який був моїм найкращим другом, не прийшов до нас, саме час перестати надокучати людям? — У його очах стояли сльози.

— З Морі Ноблом це була твоя провина, — стримано сказала вона.

— Не моя.

— Однозначно твоя.

М'юріел швидко втрутилась.

— Вчора я зустріла дівчину, яка знала Морі; вона сказала, що він більше не п'є. Він узагалі став нетовариським.

— Справді?

— Саме так. Він заробляє багато грошей. Він дуже змінився після війни. Він збирається одружитися з дівчиною з мільйонами — з Філадельфії, Сесі Ларребі. Так чи інак, ходять такі чутки.

— Йому тридцять три, — сказав Ентоні, думаючи вголос. — Мені дивно думати, що він одружиться. Колись я вважав його непервершеним.

— Таким він і був, — пробурмотіла Глорія, — певним чином.

— Але неперевершені люди не займаються бізнесом... чи займаються? Чи що вони взагалі роблять? Що трапляється з людьми, яких ти знав і з якими в тебе було стільки спільного?

— Ви віддаляєтеся, — припустила Мюріел із властивим їй задуманим поглядом.

— Вони змінюються, — сказала Глорія. — Всі якості, що вони не застосовують у повсякденному житті, затачуються павутиною.

— Останнє, що він мені сказав, — згадав Ентоні, — це те, що він іде на роботу, бо розуміє: немає нічого, заради чого було би варто працювати.

Мюріел швидко вхопилася за цю соломинку.

— Тому й тобі потрібно піти! — переможно вигукнула вона. — Звісно, я не вважаю, що хтось має працювати задарма. Але ти мав би чим зайнятись. Чим ви взагалі займаєтеся? Вас уже давно не бачили в «Монмартрі» чи будь-де. Ви економите?

Глорія зневажливо пирснула і скося глянула на Ентоні.

— Так, — сказав він, — і чого це ти смієшся?

— Ти знаєш, чому я сміюся, — стримано відповіла вона.

— За той ящик віскі?

— Так, — вона повернулася до Мюріел. — Він заплатив сімдесят п'ять доларів за ящик віскі вчора.

— А навіть якщо й так? Так дешевше, ніж купувати пляшками. Не треба прикидатися, що ти взагалі його не торкалася.

— Принаймні я вдень не п'ю.

— Це суттєво все міняє! — закричав він, зриваючись на ноги в пориві люті. — Чого ти хочеш, хай йому грець, чи ти будеш мені це кожну хвилину згадувати?

— Але це правда!

— Неправда! І мені вже в печінках, що ти мене постійно критикуєш при гостях! — Він так себе накрутив, що його руки й плечі помітно тремтіли. — Ти кажеш, що в усьому моя вина. А хіба ти не заохочувала мене витратити гроші, не витратила ще більше на себе саму за раз, ніж я будь-коли зміг би!

Тепер Глорія підвелась.

— Я тобі не дозволю так зі мною розмовляти!

— Прекрасно, тоді, присягаюся, тобі й не доведеться!

Він поспіхом вийшов із кімнати. Дві жінки почули тільки його кроки у вітальні, а потім, коли гримнули вхідні двері, Глорія впала назад у крісло. Її обличчя у світлі лампи було прекрасним, спокійним, непроникним.

— О!.. — у відчаї вигукнула Мюріел. — Ох, у чому річ?

— Нічого особливого. Він просто п'яний.

— П'яний? Як? Він був абсолютно тверезим. І розмова...

Глорія струснула головою.

— Ох, ні, він тепер цього не показує, хіба коли вже ледь тримається на ногах, і говорить нормально, поки щось його не роздратує. Він висловлюється набагато краще, коли тверезий. Але він весь день сидів вдома і пив, крім того часу, коли я повела його на прогулянку до рогу по газету.

— Ох, як жахливо! — Мюріел щиро була збентежена. Її очі наповнилися сльозами. — І часто таке трапляється?

— Випивка, ти маєш на увазі?

— Ні, коли він ось так тебе залишає?

— О, так. Часто. Повернеться десь опівночі, плакатиме і проситиме пробачити його.

— І ти пробачиш?

— Не знаю. Це просто триває.

Дві жінки сиділи тут при світлі лампи і дивились одна на одну, кожна по-своєму безпорадна перед тим, що відбувалося. Глорія і досі була красивою, такою красивою, якою, можливо, вже ніколи не буде, — її щоки зачервонілися, на ній була нова сукня, яку вона так необачно купила за п'ятдесят доларів. Вона сподівалася, що зможе переконати Ентоні відвести її кудись сьогодні — в ресторан чи навіть в один із тих великих і розкішних кінотеатрів, де буде багато людей, які дивитимуться на неї та на яких вона теж наважиться подивитись у відповідь. Вона хотіла цього, бо її щоки зачервонілися, на ній була нова сукня, що підкреслювала її вишуканість. Тільки зрідка вони тепер отримували запрошення. Але цього вона Мюріел не сказала.

— Глоріє, любя, я хотіла би, щоб ми сьогодні повечеряли разом, але я вже пообіцяла одному чоловікові, що зустрінуся з ним о пів на восьму. Я мушу йти.

— Ох, я, одначе, не змогла би. По-перше, тому, що кепсько почувуюся весь день. І я не змогла би нічого з'їсти.

Після того як вона провела Мюріел, Глорія повернулася в кімнату й сіла біля вікна, спершись ліктями на підвіконня. Перед її поглядом простягнувся Палісейдс-парк, де блискуче оглядове колесо оберталось, як дзеркало, чия поверхня переливалася, вловлюючи жовтий відблиск місяця. На вулиці тепер було тихо, діти розійшлися по домівках — вона могла бачити, як у будинку навпроти сім'я сідає вечеряти. Вони кумедно та без мети вставали й ходили довкола стола, вони справді виглядали безглуздо, ніби ляльки, яких хтось смикає без усіякої потреби за невидимі ниточки.

Вона подивилася на свій годинник — була восьма година. Вона була задоволена, принаймні першою половиною свого дня. Вона гуляла по Бродвею зі сторони Гарлема, між Сотою і Двадцять п'ятою вулицями, вловлюючи різні запахи, її увагу раптом захопила краса якихось італійських дітей. Вона сама не зрозуміла, чому її це захопило, як колись захоплювала П'ята авеню в ті дні, коли вона була беззаперечно впевнена у своїй красі. Вона знала, що може мати все, що забажає, — кожен магазин і все, що було в ньому, всі ці блискучі іграшки для дорослих на вітрині, все, що вона лише попросить. Тут, на Сотій і Двадцять п'ятій вулицях, були бригади Армії спасіння, закутані в шалі старі леді всіх мастей, які сиділи на ганках своїх будинків, і гидкі, липкі цукерки у брудних руках дітей із блискучим волоссям, і пізне сонце, яке зігрівало стіни високих доходних будинків. Все здавалось пишним, колоритним, запашним, як страва, яку приготував французький кухар, і яку неможливо не спробувати, навіть якщо знаєш, що її приготовано із залишків...

Глорія стрепенулася, бо раптом зі сторони ріки, над темними дахами почувся стогін сирени. Вона відхилилася назад, поки штори, схожі на примарну павутину, не впали з її плеча, вона ввімкнула світло. Ставало пізно. Вона знала, що десь у гаманці в неї має бути дріб'язок, і вона подумала: може, спуститися вниз і випити каву з булочкою там, де метро з гуркотом викочується з печери Мангеттен-стрит, чи з'їсти запечену з прянощами шинку і хліб на кухні. Її гаманець вирішив за неї. Там була п'ятицентовна монета і два пенні.

За годину тишу в кімнаті годі було стерпіти, і вона зловила себе на думці, що її очі блукають від журналу до стелі, куди вона дивилася без жодної думки. Раптом вона встала, хвилину думала, кусаючи палець, потім пішла в комірку, взяла пляшку віскі з по-

лиці й налила собі склянку. Вона долила туди імбирний ель і повернулась у крісло дочитувати статтю. У ній йшлося про останню вдову часів революції, яка, ще будучи молодою дівчиною, вийшла заміж за старого ветерана Континентальної армії, а померла вона в 1906-му. Глорія подумала, що це дуже дивно й дивовижно романтично, що вона й ця жінка були сучасницями.

Вона перегорнула сторінку і прочитала, що якогось кандидата в Конгрес його опонент звинуватив в атеїзмі. Здивування Глорії розсіялося, коли вона довідалася, що звинувачення виявилися хибними. Кандидат просто заперечував диво хліба й вина. Але під тиском зізнався, що цілком вірить у ходіння по воді.

Вона допила перший коктейль і налила собі наступний. Вона перевдягнулась у піжаму і влаштувалася зручніше на кушетці. Глорія почала усвідомлювати, що нещасна, що сльози котяться по її щоках. Вона задумалася, чи плаче через жаль до себе, і твердо вирішила не плакати, але це існування без надії, без щастя пригнічувало; кутики губ зігнулись у гірку дугу, і вона продовжувала хитати головою з боку в бік, ніби протестуючи проти якогось рішення, що його ухвалив невідомо хто, невідомо де. Глорія не знала, що цей жест — старіший, ніж сама історія, що сотні поколінь людських істот вдавалися до цього жесту протесту і здивування в моменти нестерпного, невідступного горя, заперечуючи щось більш глибоке, більш могутнє, ніж Бог, який створив людину за своєю подобою, і перед якою сам Бог, якби він існував, був би безсилим. А правда, яка ховається у самій трагедії, полягає в тому, що ця сила ніколи нічого не пояснює, ніколи не дає відповідей, ця сила — більш невлесима, ніж повітря, більш невідворотна, ніж смерть.

РІЧАРД КЕРМЕЛ

На початку літа Ентоні відмовився від членства у клубі «Амстердам». За останній рік він був там заледве два рази, а внески тепер стали для нього непосильним тягарем. Він вступив до нього після повернення з Італії, бо це був клуб його діда та його батька, тому що це був клуб, куди кожен хотів би вступити, маючи таку можливість; насправді ж Ентоні волів би клуб «Гарвард», бо там були Дік і Морі. Але упродовж того, як танули його статки,

цей клуб був чимось на кшталт останньої забавки, за яку він сентиментально тримався... Але, зрештою, і від неї довелось із жалем відмовитись.

Тепер його друзями були доволі дивні люди. Декількох із них він зустрів у місці з назвою «У Семмі» на Сорок третій вулиці. Щоб потрапити туди, треба було постукати у двері, де тебе спершу оглядали крізь ґрати, а потім люб'язно дозволяли зайти, а там, сидячи за круглим столом, можна було випити непогане віскі. Там він здибав чоловіка, якого звали Паркер Еллісон, і він був повною протилежністю завсідників клубу «Гарвард», а переймався він тим, що намагався розтринькати якнайшвидше великий і «нечистий» статок. Поняття класу для Паркера Еллісона полягало в тому, щоб їздити Бродвеем на гучному червоно-жовтому гоночному автомобілі у супроводі двох розкішних дівчат із жадібними поглядами. Він полюбляв обідати з двома дівчатами більше, ніж з однією, але його уяви не вистачало, щоби підтримати діалог.

Крім Еллісона, був ще Піт Літтел, який носив сірий котелок набакир. У нього завжди були гроші, і він завжди був веселий, тож вони з Ентоні вели пустопорожні бесіди довгими літніми та осінніми вечорами. Він дізнався, що Літтел не тільки розмовляє, а й думає готовими фразами. Вся його філософія складалась із таких напівпродуктів, які він асимілював скрізь упродовж свого активного, але бездумного життя. У нього були наготові сентенції про соціалізм — про одвічні цінності, були фрази про існування особистого божества — щось про те, що одного разу він потрапив у залізничну катастрофу. У нього були висловлювання про ірландське питання, про те, яких жінок він поважав, і про всю безглуздість заборони алкоголю. Єдиний раз, коли він піднявся вище цього мотлоху у своїй голові, за допомогою якого він інтерпретував усе своє наповнене перипетіями (більше, ніж зазвичай) життя, було тоді, коли вони перейшли до детального обговорення первинного існування: він тонко відчував, які напої полюбляє та якому типу жінок віддає перевагу.

Він був одночасно найбільш буденним і найбільш дивовижним продуктом цивілізації. Він був серед тих дев'яти із десяти приматів, що гуляють вулицями міста і знають лише кілька трюків. Він був героєм тисячі романів про життя і мистецтво — фактично, він був

дебілом, який статечно, проте безглуздо виконував свою роль у приголомшливому епосі впродовж шістдесяти років.

З такими чоловіками, як ці двоє, Ентоні Петч пив і спілкувався, пив і сварився. Вони подобались йому, тому що вони нічого про нього не знали, бо жили тільки очевидним і нічого не знали про тонку концепцію незмінної безперервності життя. Вони сиділи не перед кіноекраном, дивлячись, як змінюються картинки, а перед альманахом про подорожі, де всі написи давно поблякли, й годі було щось зрозуміти. Проте для них самих було зрозуміло все, бо не було чому слутуватись у їхній голові — вони просто змінювали фрази раз на місяць, як змінювали краватки.

Ентоні, ввічливий, витончений, проникливий, напивався кожного дня в «Семмі» із цими чоловіками, у квартирі, над якоюсь книжкою, яку вже читав, і дуже рідко з Глорією, яка в його очах почала набувати тих безпомилкових обрисів сварливої та нерозсудливої жінки. Вона була не тією Глорією, яку він знав, — тією Глорією, яка, коли хворіла, воліла заподіяти страждання всім довкола, ніж зізнатися, що їй потрібна допомога чи співчуття. Тепер плакати й жаліти себе не було вище її рівня. Кожного вечора, готуючись до сну, вона шмарувала своє обличчя якимось новим кремом, який, як вона сподівалася, поверне блиск і свіжість її згасаючій красі, всупереч усіляким законам. Коли Ентоні був п'яний, то дражнив її з цього приводу. Коли він був тверезий, то був ввічливий з нею, інколи навіть ніжний, інколи він навіть виявляв залишки своєї давньої властивості розуміти, і щоб було чим докоряти, — ця риса, яка була найкращою в ньому, поволі й невідворотно знищувала його самого.

Але він ненавидів бути тверезим. Так він міг усвідомлювати, що перебуває серед людей, серед атмосфери конкуренції, ненаситних амбіцій, надії, більш убогої за відчай, постійних злетів і падінь, які в кожному великому місті стають помітнішими через нестабільність середнього класу. Він не міг жити серед багатих, тож його наступний вибір був жити серед дуже бідних. Все було краще, ніж ця чаша поту і сліз.

Відчуття того, що життя — безмежна панорама, ніколи не було сильне в Ентоні, а тепер воно згасало з кожним днем і майже зникло. Вряди-годи якісь випадки чи якісь вчинки Глорії могли його

зацікавити — але потім сіра завіса неодмінно стулялася над ним знову. Упродовж того, як він ставав старшим, усе довкола втрачало кольори — залишалося тільки вино.

Сп'яніння було рятівним, воно приносило неймовірний блиск і чарівність, спогади про ефемерні далекі вечори. Після кількох коктейлів навіть висока, розцяцькована вогнями будівля «Буш Термінал» виповнювалася чарами арабських казок, величною видавалась її золота вершина, що у снах здіймалася до недосяжного неба. А Волл-стрит, бундючна, тривіальна, знову перетворювалася на переможний символ золота, розкішну, всеохопну виставу, — саме тут великі королі тримали гроші для своїх воєн...

Плід молодості чи виноградної лози, недовговічна магія коротких переходів із темряви в темряву, давня ілюзія, буцімто правда і краса переплетені між собою...

Коли одного вечора він зупинився біля «Дельмоніко», запалюючи сигарету, то побачив, як два екіпажі зупинилися на узбіччі, очікуючи на п'яних клієнтів. Старомодні екіпажі були брудні та зношені, лакова шкіра потріскалась і нагадувала обличчя старої людини, сидіння вицвіли до білого лавандового кольору, та й коні були старими і втомленими, такими ж, як сиві візники на козлах, вони ляскали батогами з удаваним молодецтвом. Релікт минулих веселощів...

Йому раптом стало сумно, тож Ентоні Петч пішов геть, обдумуючи гіркоту таких пережитків. Здавалося, не було нічого, що так швидко псувалось, як задоволення.

Одного разу на Сорок третій вулиці він зустрів Річарда Кермела (вперше за багато місяців). У того був квітучий вигляд, він розповнів, а його обличчя вже майже догнало своєю округлістю його бостонське чоло.

— Я щойно повернувся з узбережжя. Збирався вас провідати, але не знав вашої нової адреси.

— Ми переїхали.

Річард Кермел помітив, що на Ентоні брудна сорочка, що манжети її давно зносились, а очі запали й були кольору сигаретного диму.

— Я так і подумав, — сказав він і зміряв друга своїм жовтим оком. — А де зараз Глорія? Господи, Ентоні, я чув стільки страшних

історій про вас навіть у Каліфорнії, а коли повернувся, то навіть не знав, де вас шукати. Чому б вам не опанувати себе?

— Гарзд, скажу так, — забурмотів Ентоні (його язик заплітався). — Не маю я часу на довгі лекції. Ми тринькали гроші, де тільки можна, і звісно, що люди патякають... щодо суду, так виглядає, що до кінця зими справа вирішиться, це точно...

— Ти говориш так швидко, що я не можу нічого зрозуміти, — спокійно перебив Дік.

— Ну, я сказав все, що хотів сказати, — відрізав Ентоні. — Хочеш — приходь нас провідати... хочеш — не приходь!

Із цим він розвернувся й пішов геть у натовп, але Дік тут же наздогнав його і вхопив за руку.

— Слухай, Ентоні, не зривайся так легко! Ти ж знаєш, Глорія — моя кузина, ти — один із моїх найдавніших друзів, звісно, я цікавлюся вашими справами, особливо коли чую, що ти котишся у прірву й тягнеш її за собою.

— Я не хочу, щоб мене сповідали.

— Гарзд... Що ти скажеш, якщо ми зайдемо до мене й вип'ємо чогось? Я щойно приїхав. Купив три ящики «Гордонс» в одного митника.

Коли вони йшли, він не міг упоратись із хвилиєю роздратування:

— А як же гроші твого діда... ти їх отримаєш?

— Знаєш, — обурено відповів Ентоні, — той старий дурень, Хейт, здається, на щось сподівається, особливо тому, що люди втомилися від реформ. Можливо, це може на щось вплинути, якщо суддя вирішить, скажімо, що через Адама Петча я не зміг дістати пляшку алкоголю.

— Але ти не можеш жити без грошей! — продовжував свої настанови Дік. — Ти пробував щось писати за останній час?

Ентоні мовчки похитав головою.

— Он як... — сказав Дік. — Я завжди гадав, що ви з Морі колись займетеся письменництвом, а тепер він перетворився на скупого аристократа, а ти...

— Я — кепський приклад.

— Але я не розумію, чому так?

— Ти, напевне, гадаєш, що знаєш, — припустив Ентоні, намагаючись сконцентруватися. — І невдаха, і щасливець від щирого

серця вірять, що їхня думка — найвірніша. Той, кому щастить, думає так, бо йому щастить, невдаха — бо його постійно переслідують знегоди. Успішний чоловік навчає свого сина, як примножувати батьківські статки, а невдаха — як учитися на помилках своїх батьків.

— Не можу з тобою погодитися, — сказав автор «Молодшого лейтенанта у Франції». — Колись, коли ми були молоді, я слухався вас із Морі, бо ви були такими послідовними у своєму скептицизмі, а тепер... зрештою, Господи, і кого ж з нас трьох покликано до... до інтелектуального служіння? Не хочу здатися пихатим, але... це я, і я завжди вірив в існування моральних цінностей, і завжди буду вірити.

— Ну, — заперечив Ентоні, який був вельми задоволений собою, — припустімо, це так, але життя ніколи не дає очевидних відповідей, що скажеш?

— Ні, для мене тут усе зрозуміло. Деякими своїми принципами я ніколи не поступлюсь.

— А як ти відчуваєш, що ти ними поступився? Ти ж розмірковуєш над певними речами, як більшість людей. Ти змушений переглянути свої цінності, коли озираєшся назад. Ти закінчуєш портрет, а потім домальовуєш деталі й півтони.

Дік гордо похитав головою, він наполягав на своєму.

— Той самий затятий скептик, — сказав він. — Це в тебе просто спосіб жаліти себе. Ти нічого не робиш, отже, ніщо не має значення.

— О, жаліти себе мені добре вдається! — зауважив Ентоні. — Але я не стверджую, що отримую від життя таке ж задоволення, як ти.

— Ти кажеш (принаймні, раніше казав), що щастя — єдина вартісна річ у житті. Ти гадаєш, що твій песимізм робить тебе щасливим?

Ентоні щось обурено буркнув. Задоволення від розмови йшло на спад. Йому терміново потрібно було заспокоїти нерви алкоголем.

— Заради Бога! — вигукнув він. — Де ти живеш? Я не можу так вічно плентатись.

— Вся твоя витримка ментального характеру, еге ж? — огризнувся Дік. — Тут я живу, прийшли.

Він звернув до багатоквартирного будинку на Сорок дев'ятій вулиці, і вже по кількох хвилинах вони сиділи у великій новій кім-

нагі з каміном і чотирма стінами, заставленими полицями з книжками. Кольоровий лакей подавав їм джин з тоніком і з лаймом, година непомітно пролетіла, вони повільно потягували м'який коктейль, зігріті теплом вогню золотої осені.

— Мистецтво старіє, — сказав Ентоні після мовчанки. Декілька склянок допомогли його нервам розслабитися, і він зрозумів, що знову може думати.

— Яке мистецтво?

— Всі види мистецтва. Першою помирає поезія. Рано чи пізно її повністю поглине проза. Наприклад, красне слово, барвисті й соковиті епітети, прекрасні порівняння — все належить зараз прозі. Щоби привернути увагу, поезії потрібно вишукувати нові, незвичайні слова, різкі й приземлені, слова, які ніколи не вважалися красивими. Краса, як сукупність прекрасних складових, досягла свого апофеозу в поезії Свінберна. Далі їй рухатися нікуди, хіба що в роман.

Дік нетерпляче перебив його.

— Ці романи втомлюють мене. Боже! Хоч би де я був, кожна дурненька дівчина питає мене, чи читав я «По той бік раю». Невже він їм справді подобається? Якщо цей роман відображає дійсність, то наступне покоління — справді змарноване. Набрид мені цей удаваний реалізм. Я гадаю, що залишилось іще місце для романтизму в літературі.

Ентоні намагався пригадати, що він читав останнім часом твори Річарда Кермела. Був «Молодший лейтенант у Франції», був роман під назвою «Земля сильних чоловіків» і кілька десятків коротких оповідань, які були слабкими. Серед молодих, тямущих критиків повелося згадувати Річарда Кермела зі зневажливою посмішкою. «Містер Річард Кермел» — так вони його називали. Його доробок без жодних докорів сумління лаяли в усіх літературних виданнях. Йому закидали те, що він заробив статки, продаючи всілякий мотлох кіностудіям. Упродовж того, як змінювалася літературна мода, він став чимось на кшталт цапа-відбувайла.

Поки Ентоні думав над цим, Дік підвівся і, здавалося, вагався, робити чи ні зізнання.

— Я зібрав досить багато книжок, — раптом сказав він.

— Так, я бачу.

— Я зібрав вичерпну колекцію хороших американських авторів, старих і нових. Я не маю на увазі відому добірку Лонгфелло — насправді більшість тут сучасних авторів.

Він підійшов до однієї з полиць, і Ентоні, зрозумівши, що від нього очікують, підвівся і пішов за ним.

— Дивись!

Під табличкою «Американська література» він показав на шість рядів книжок у красивих палітурках і, вочевидь, ретельно підібраних.

— Ось тут сучасні романісти.

І тоді Ентоні побачив, де ховається «джокер». Недоречно за-тиснуті між Марком Твенем і Драйзером, ховалися вісім дивних томів — твори Річарда Кермела. «Коханець-демон» ще якось мав на це право... але решта сім були огидними, позбавленими щирості й витонченості.

Ентоні мимоволі перевів погляд на Дікове обличчя і вловив там крихту невпевненості.

— Звісно, я поставив сюди мої книжки, — поспіхом додав Річард Кермел, — хоча деякі з них трохи... нерівні, гадаю, бо я писав дуже швидко, коли мав контракт із журналом. Але я не вірю в удавану скромність. Звісно, деякі критики мене не дуже поважають, відколи я домігся певного становища... але, зрештою, не критика має значення. Вони просто... вівці...

І вперше за довгий час (він заледве міг пригадати, коли це було востаннє) Ентоні відчув приплив старого доброго презирства до свого друга. А Річард Кермел вів далі:

— Може, ти чув, що мої видавці рекламували мене як американського Теккерей завдяки моему нью-йоркському роману?

— Так, — Ентоні намагався сформулювати думку, — гадаю, в тому, що ти кажеш, є дрібка правди.

Він знав, що в нього немає підстав зневажати друга. Він також знав, що без вагань помінявся би з Діком місцями. Ентоні й сам намагався, як тільки міг, писати з глузливою іронією, лукавити. Хоча... чи може так просто чоловік зневажати працю всього свого життя?..

І того вечора, поки Річард Кермел утруджував себе тяжкою працею, мордуючи непіддатливі клавіші друкарської машинки, до

бою втомлюючи свої запалені очі над черговим мотлохом до півночі, коли вогонь гасне, а голова пливе від довгого зосередження, Ентоні, п'яний як чіп, розвалився на задньому сидінні, поки таксі везло його додому на Клермонт-авеню.

ПОБИТТЯ

З наближенням зими щось схоже на божевілля навалилося на Ентоні. Зранку він прокидався таким знервованим, що Глорія відчувала, як він тремтить у ліжку, поки не знаходив у собі достатньо сили, щоби підвестись і піти в кімнатку по випивку. Тепер він був просто нестерпним, окрім випадків, коли був напідпитку; здавалося, він настільки впав в її очач, що тіло й душа Глорії почали відвертатися від нього. Коли він не повертався додому вночі (а так часом бувало), їй навіть не було прикро, навпаки, вона відчувала полегшення. Наступного дня він відчував щось на кшталт розкаяння і з виглядом собаки, який провинився, визнавав, що, мабуть, забагато випив.

Він міг годинами сидіти у великому кріслі зі своєї колишньої квартири, у стані, схожому на ступор, — навіть його інтерес до перчитування улюблених книжок пропав, і хоча чоловік із жінкою постійно гризлись, єдина тема, яку вони ще могли обговорювати, був перебіг справ щодо спадщини. На що сподівалася Глорія в темних глибинах своєї душі, що мав принести із собою цей велетенський статок, — складно було уявити. Обставини перетворили її на гротескную подобу домогосподарки. Вона, яка ще три роки тому не могла навіть кави зварити, тепер інколи готувала тричі на день. Після обіду вона багато гуляла, а ввечері читала — книжки, журнали — все, що потрапляло під руку. Навіть якщо вона мріяла про дитину (дитину Ентоні), який інколи, п'яний до безпам'ятства, просився до неї в ліжку, то вона не виказувала свого бажання ані жестом, ані інтересом до дітей. Малоймовірно, що вона взагалі могла комусь пояснити, чого хоче (якщо вона взагалі чогось хотіла), — самотня красива жінка, якій виповнилося тридцять, оповита дивною неприступністю, яка народилась і виросла разом з її красою.

Одного дня, коли брудний сніг лежав уздовж Ріверсайд-драйв, Глорія повернулася з крамниці, зайшла у квартиру й побачила Ентоні, який ходив по кімнаті у стані граничного нервового збудження. Він підвів на неї гарячковий погляд, його очі були пронизані

крихітними рожевими лініями, які нагадали їй річки на мапі. За якусь мить вона побачила, як він раптово й різко постарів.

— Маєш якісь гроші? — накинувся він на неї.

— Що? Що ти маєш на увазі?

— Тільки те, що сказав. Гроші! Гроші! Ти що, слів не розумієш?

Вона намагалася не звертати на нього уваги і пройшла повз нього в кухню, щоби покласти яйця та бекон у холодильник. Коли він перебирав з випивкою, то неодмінно робився неврівноваженим. Цього разу він пішов за нею і, заступивши двері кухні, продовжував наполягати.

— Ти чула, що я сказав? Гроші є?

Вона розвернулася від холодильника і зустрілася з ним поглядом.

— Звідки, Ентоні? Ти з глузду з'їхав! Ти ж знаєш, що у мене немає грошей, можливо, набереться долар дрібними.

Він різко розвернувся і пішов до вітальні, де продовжив своє ходіння. Було очевидно, що з ним коїться щось недобре і, що цілком очевидно, він хотів, щоб його розпитали. Вона зайшла на хвилину, а потім сіла на край довгої кушетки й почала розплітати волосся. Не було більше короткої зачіски, її пишне, із золотавим полиском волосся змінило колір на буденний каштановий відтінок. Вона щойно купила пляшку шампуню і збиралася його вмити, але роздумувала, чи не додати перекису водню у воду для полоскання.

— І що? — мовчки сказав її вигляд.

— Цей чортів банк! — Він весь тремтів. — Я тримав у ньому рахунок більше десяти років... десять років. Так от, виявляється, у них є якесь деспотичне правило, що на рахунку мусить бути більше п'яти сотень, інакше вони тебе не обслуговуватимуть. Кілька місяців тому вони написали мені листа, сказали, що я вичерпую ліміт. Одного разу я виписав два незабезпечені чеки, пам'ятаєш, того разу в «Райзенвебер»? Але наступного дня я вніс гроші. Ну і побіцях Хеллорану (це менеджер, скнара ненажерливий!), що надалі буду уважнішим. І я гадав, що на цьому все закінчилось. Я регулярно переглядаю корінці в моїй чековій книжці. І сьогодні я пішов отримати готівку за чеком, а Хеллоран виходить і каже, що вони змушені

закрити мій рахунок. Мовляв, занадто багато незабезпечених чеків, сказав він, хоча я ніколи не перевищував ліміту, ну, може, на день чи два. Але, заради Бога! І що ти гадаєш, він мені сказав?

— Що?

— Сказав, зараз саме час закрити рахунок, бо у мене на ньому ані пенса не залишилось.

— Ані пенса?

— Так він мені сказав. Виявляється, я виписав тим хлопцям із Бедроса чек на шістдесят доларів за той останній ящик алкоголю, а на рахунку в мене було тільки сорок п'ять. Ну, і ті люди з Бедроса внесли п'ятнадцять доларів на мій рахунок і забрали все разом.

Не розуміючи нічого, Глорія уявила собі картину безчестя та ув'язнення.

— Та нічого вони не зроблять! — запевнив він її. — Бутлегерство — занадто ризикована справа. Вони мені пришлють рахунок на п'ятнадцять доларів, і я його оплачу.

— О! — Вона думала хвилину. — Ми можемо продати ще одну облігацію.

Він саркастично засміявся.

— О, так, це ж так просто. Ті декілька облігацій, які ще приносять прибуток, зараз коштують від п'яти до вісімдесяти центів за долар. Ми втрачаємо половину вартості кожен раз, коли продаємо.

— А що ми ще можемо зробити?

— Ну, щось продамо, як завжди. У нас ще векселів на вісімдесят тисяч доларів за номіналом. — Він знову неприємно засміявся. — Але на ринку вони коштуватимуть тридцять.

— Я ніколи не довіряла цим вкладенням під десять процентів.

— Як, у біса, не довіряла? — сказав він. — Ти вдавала, що довіряєш, аби потім можна було мені дорікати. Насправді ти сама хотіла ризикнути, не менше, ніж я.

Вона хвилину мовчала, ніби обдумувала щось, а потім сказала:

— Ентоні! — вона раптом закричала. — Дві сотні на місяць — це гірше, ніж нічого! Продаймо всі папери, а тридцять тисяч покладемо в банк — якщо програємо справу, зможемо прожити на них десь в Італії років три, а потім просто помremo!

У своєму хвилюванні вона навіть відчула легкий сплеск емоцій, вперше за багато днів.

— Три роки? — сказав він знервовано. — Три роки! Ти з глузду з'їхала? Бо якщо ми програємо, то будемо винні містеру Хейту більше цієї суми. Ти гадаєш, він задарма працює?

— Я забула про це...

— А сьогодні субота, — провадив він, — а у мене всього долар і трошки дрібних, а нам іще треба дожити до понеділка, коли я зможу потрапити до свого брокера... І ні краплі в домі, — сказав він так, ніби щойно це усвідомив.

— А ти не можеш подзвонити Діку?

— Я дзвонив. Його секретарка сказала, що він поїхав у Принстон виступати в літературному клубі, чи щось таке. І до понеділка не повернеться.

— Подумаймо... А більше ти ні в кого не можеш попросити?

— Намагався. Дзвонив кільком друзям, але нікого не застав. Якби ж я продав той лист Кітса ще два тижні тому, як планував...

— А як щодо тих хлопців, із якими ти граєш у карти в «Семмі»?

— Ти гадаєш, я їх проситиму? — Його голос наповнився праведним страхом.

Глорія скривилася. Він радше змусить її терпіти дискомфорт, аніж буде червоніти через те, що йому було тяжко попросити про позичку.

— А як щодо М'юріел? — запропонував він.

— Вона в Каліфорнії.

— А чоловіки, з якими ти так гарно проводила час, поки я був в армії? Може, їм буде приємно зробити тобі маленьку послугу?

Вона дивилася на нього з презирством, але він цього не помічав.

— А твоя давня подруга Рейчел чи Констанс Мерієм?

— Констанс Мерієм померла рік тому, а Рейчел я просити не буду.

— Гарзд, а як щодо того джентльмена, який так хотів тобі допомогти, що ледве стримувався... той, як його, Блокмен?

— Ого! — Нарешті він зачепив її і був не настільки нетямущим і байдужим, щоб не помітити цього.

— Чому не він? — жорстко провадив він.

— Тому що я йому більше не подобаюся, — ледве вимовила вона. Він тільки мовчав і зневажливо дивився на неї, тож вона

продовжила: — Якщо хочеш знати, чому, я скажу тобі. Рік тому я була у Блокмена (він змінив своє прізвище на Блек) і попросила влаштувати мене в кіно.

— Ти ходила до Блокмена?

— Так.

— Чому ти мені не сказала? — запитав він із недовірою, і усмішка зникла з його обличчя.

— Тому, що ти, ймовірно, десь пиячив. Він організував мені проби, і вони вирішили, що я недостатньо молода і годжуся тільки для характерних ролей.

— Себто?

— Жінки тридцяти років, щось на кшталт цього. А мені тоді ще не було тридцяти, я не думала, що виглядаю на тридцять...

— Та хай іде до біса! — закричав Ентоні, він раптом почав захищати її, його почуття дивним чином змінилися. — А далі?

— Ну, тому я не можу до нього піти...

— Яка образа! — наполягав роздратований Ентоні. — Це зневага!

— Ентоні, це вже не має значення. Зараз нам слід подумати, як пережити неділю. У нас нічого не залишилося, крім буханця хліба, півфунта бекону і пари яєць на сніданок. — Вона показала йому вміст свого гаманця. — Ось, сімдесят, вісімдесят, — долар п'ятнадцять. Із тим, що в тебе, у нас разом два з половиною долара, так? Ентоні, ми на це проживемо. Ми можемо купити достатньо їжі, більше, ніж зможемо навіть з'їсти.

Він зважив гроші на долоні й похитав головою.

— Ні. Я мушу випити. Я так перехвилювався, що весь тремчу! — Раптом у нього з'явилась якась думка. — Може, Семмі дасть мені готівку за чеком... А тоді у понеділок я міг би віднести гроші в банк.

— Але вони закрили твій рахунок!

— Справді, справді... я забув. Або зробимо так: я піду до Семмі та знайду там когось, хто може мені позичити гроші. Ненавиджу просити їх, але... — Він клацнув пальцями. — Я знаю, що робити! Я закладу свій годинник. Мені за нього дадуть доларів двадцять, а в понеділок доплачу ще шістдесят центів. Я вже так робив у Кембріджі.

Він накинув плащ і з коротким «бувай» пішов до виходу.

Глорія скочила на ноги. Вона раптом здогадалася, куди він піде спершу.

— Ентоні! — закричала вона йому вслід. — Залиши краще мені ці два долари! Тобі тільки за дорогу заплатити...

Гримнули зовнішні двері — він удав, що не чує її. Вона ще якийсь час стояла, дивлячись йому вслід, а потім пішла згорьовано у ванну до своїх кремів і почала приготування до миття голови.

У підвалі в «Семмі» він застав Паркера Еллісона і Піта Літтела, які сиділи вдвох за столиком і попивали віскі з лимонним соком. Було по шостій, і Семмі (чи Семюел Бендірі, як його охрестили) замітав купи сигаретних недопалків і битого скла в куток.

— Привіт, Тоні! — вигукнув Паркер Еллісон до Ентоні. Інколи він звертався до нього Тоні, інколи Ден. Для нього всі Ентоні мали плавати під одним із цих імен.

— Сідай. Що будеш пити?

У метро він перерахував свої гроші та побачив, що у нього майже чотири долари. Він міг заплатити за два кола по п'ятдесят центів за випивку — це означало, що він може взяти шість порцій. Потім він піде на Шосту авеню та візьме закладну і двадцять доларів за свій годинник.

— Ну що, головорізи? — весело сказав він. — Як життя у кримінальному світі?

— Непогано, — сказав Еллісон і підморгнув Піту Літтелу. — Дуже кепсько, що ти одружений. У нас тут такі плани намічаються на одинадцять, коли танцюристки після шоу зберуться. О Боже! Так, сер, дуже погано, що він одружений, правда, Піт?

— І не кажи...

О пів на восьму, коли він закінчив свої шість кіл, Ентоні відчув, що його наміри суттєво поступаються його бажанням. Він був щасливий, він розвеселився — і повністю насолоджувався життям. Він подумав, що історія, яку щойно розповів Піт, була дуже дотепною, і вирішив (як і кожного дня в цей період), що вони «збіса хороші хлопці!», які зроблять для нього більше, ніж будь-хто. Ломбарди в суботу працюють допізна, і він подумав: чи не додати ще трошки, тоді все довкола точно забарвиться чудовим рожевим відтінком...

Він демонстративно порився в кишнях жилета, дістав два четвертака і здивовано витріщився на них.

— Хай йому грець! — заявив він обуреним тоном. — Як я міг забути гаманець?

— Підкинути грошенят? — розуміюче запитав Літтел.

— Залиши гроші на комоді вдома. Я хотів вас пригостити...

— Та забудь. — Літтел зневажливо відмахнувся від його пропозиції. — Хорошого хлопця ми самі пригостимо. Що ти будеш — те саме?

— Слухайте, — запропонував Паркер Еллісон, — а може, ми відправили би Семмі через дорогу по канапки, повечереємо тут?

Всі погодилися.

— Хороша ідея.

— Гей, Семмі, зроби-но нам таку милість...

Десь по дев'ятій Ентоні похитуючись підвівся, врочисто побажав усім гарної ночі, непевним кроком вийшов надвір, біля дверей ще демонстративно простягаючи Семмі один зі своїх четвертаків. На вулиці він іще вагався в роздумах, а потім пішов у напрямку Шостої авеню, де, наскільки пам'ятав, він часто проходив повз декілька ломбардів. Він минув газетний кіоск і дві аптеки, аж раптом зрозумів, що стоїть навпроти того закладу, який шукав, але той був зачинений і з опущеними ґратами. Анітрохи не збентежений, він пройшов до наступного закладу, ще через квартал (той виявився теж зачинений). Зачинені були й два наступні вниз по вулиці, і п'ятий на площі. В останньому він побачив тьмяне світло і почав гатити у скляні двері; схаменувся він лише тоді, коли з глибини офісу з'явився сторож і, розлютований, показав йому жестами йти далі. Вкрай збентежений, відчуваючи, що не знає, що робити далі, він перейшов вулицю і пішов у напрямку Сорок третьої вулиці. На розі біля «Семмі» він зупинився в нерішучості: якщо він зараз повернеться додому (як того вимагало його тіло), то свідомо наштовхнеться на скандал, але якщо всі ломбарди зачинено, він поняття не мав, де взяти гроші. Врешті, він вирішив, що може попросити Паркера Еллісона, але коли підійшов до «Семмі», то наштовхнувся тільки на зачинені двері й суцільну темряву. Ентоні глянув на годинник — була дев'ята тридцять. Він пішов далі.

Через десять хвилин він зупинився без жодної мети на розі Сорок третьої вулиці та Медісон-авеню, якраз напроти входу в готель «Балтімор». Там він стояв хвилину, а потім важко опустився на мокру дошку, що лежала між іншого будівельного сміття. Так він сидів майже півгодини; в його голові сновигали різні думки (переважно нічого глибокого), але основною з них була та, що йому треба десь дістати гроші й дістатися додому, поки алкоголь не заволодів ним настільки, що він не зможе знайти дорогу.

Потім, озираючись у бік «Балтімора», він раптом побачив чоловіка, який стояв просто у світлі ліхтарів під навісом готелю поруч із жінкою в горностаєвій шубі. Ентоні завмер, а пара зробила крок уперед і підкликала таксі. Ентоні зрозумів (завдяки тому безпомилковому відчуттю, за яким упізнають ходу друга), що то був Морі Нобл.

Він підвівся.

— Морі! — закричав він.

Морі подивився в його бік і відвернувся назад до жінки, саме підїхало таксі. В голові Ентоні крутилась одна хаотична думка: позичити в нього десять доларів! Тож він побіг так швидко, як тільки міг, через Медісон-авеню і вздовж Сорок третьої вулиці.

Коли він підбіг, Морі стояв біля прочинених дверей таксі. Його супутниця повернулася і з цікавістю подивилася на Ентоні.

— Привіт, Морі! — сказав він, простягаючи руку. — Як ти?

— Добре, дякую.

Їхні руки опустили, Ентоні не знав, що робити далі. Морі навіть не спробував представити його, тільки стояв і дивився на нього з незворушним зверхнім мовчанням.

— Я хотів зустрітися з тобою... — невпевнено почав Ентоні. Він не міг попросити гроші у присутності жінки, яка стояла за чотири фути від них, тож він осікся і зробив виразний рух головою, відкликаючи Морі вбік.

— Я взагалі дуже поспішаю, Ентоні.

— Я знаю, але... може, ти можеш... — Він знову не міг нічого сказати.

— Побачимось якось, — сказав Морі.

— Це справді важливо...

— Вибач, Ентоні.

І ще до того, як Ентоні зібрався з думками, щоби випалити своє прохання, Морі незворушно повернувся до жінки, допоміг їй сісти в машину і, кинувши ввічливе «гарного вечора», сів у таксі за нею. Коли він кивнув йому з вікна таксі, Ентоні здалося, що вираз його обличчя ніяк не змінився. Таксі від'їхало з неприємним гуркотом, а Ентоні залишився стояти сам-один під ліхтарями.

Ентоні зайшов у «Балтімор» без жодної мети, просто тому, що вхід був поруч, піднявся широкими сходами і знайшов місце в одній із ніш. Навіть лютуючи, він усвідомив, що його принизили, йому було боляче, він був злий настільки, наскільки це було можливо в його стані. Проте думка про необхідність десь роздобути гроші перед тим, як повертатися додому, вперто не полишала його голови. Він знову і знову перебирав на пальцях імена своїх знайомих, яким міг би зателефонувати у цій критичній ситуації. Він раптом подумав, що може подзвонити додому своєму брокеру — містеру Ховланду.

Після довгого очікування йому повідомили, що містера Ховланда немає вдома. Він повернувся до телефоністки, перехилився через її стіл, перебираючи пальцями четвертак, так ніби він не збирався йти без сатисфакції.

— Наберіть містера Блокмена, — раптом сказав він. Його слова здивували його. Це ім'я виникло в його голові на перехресті ще двох інших думок.

— Назвіть номер, будь ласка.

Ледве усвідомлюючи, що робить, Ентоні почав шукати номер Джозефа Блокмена в телефонному довіднику. Але такої людини не було, він уже збирався закрити довідник, коли раптом згадав: Глорія казала, що він змінив ім'я. Вже за хвилину він знайшов Джозефа Блека і чекав у кабінці, поки центральна станція з'єднає його.

— Алло-о. Містер Блокмен, тобто Блек, удома?

— Ні, його не буде вдома цілий вечір. Що йому переказати? — голос говорив із лондонським акцентом, і Ентоні згадав усю повагу, яку міг висловити своєю інтонацією Баундс.

— Де він?

— Але, а-а, перепрошую, хто це?

— Це містер Петч. Питання життя і смерті!

— Отже, тоді він вечеряє в «Буль Міш», сер.

— Дякую.

Ентоні взяв свої п'ять центів решти й пішов у «Буль Міш», популярний танцювальний клуб на Сорок п'ятій вулиці. Була майже десята, на вулицях було темно, людей мало, але це все тільки на годину, поки театри не почнуть викидати зі своїх нутрощів натовп. Ентоні знав цей клуб (вони з Глорією часто ходили туди впродовж минулого року) і пригадав, що туди пускають тільки у вечірньому одязі. Гарзд, нагору він не піде — відправить когось до Блокмена і почекає на нього в холі. Він ані хвилини не сумнівався, що весь план — цілком певний і продуманий. (У його спотвореній уяві Блокмен перетворився на одного з давніх друзів.)

У холі «Буль Міш» було тепло. Високо над зеленим товстим килимом висіли жовті лампи, а зсередини білі сходи підіймалися в танцювальний зал.

Ентоні підкликав швейцара.

— Я хочу бачити містера Блокмена... містера Блека, — сказав він. — Він нагорі, покличете його.

Той захитав головою.

— Правила забороняють нам когось кликати. За яким він столиком?

— Я не знаю. Але мені треба з ним побачитись!

— Почекайте, я покличу офіціанта.

Невдовзі з'явився офіціант, в руках у нього був список з усіма замовленими на вечір столиками. Він кинув на Ентоні зневажливий погляд (який, одначе, пролетів повз ціль). Разом вони зігнулися над списком і швидко знайшли столик — вечеря на вісьмох осіб, оплачено містером Блокменом.

— Скажіть йому, що його хоче бачити містер Петч, це дуже важливо!

Знову він чекав, спершись на поруччя, і слухав сплутані синкопи «божевільного джазу», що долинали згори. Біля нього наспівувала дівчина-гардеробниця.

Там, у шиммі-санаторії,

Де збираються всі схиблені на джазі.

Там, у шиммі-санаторії я залишив мою сором'язливу наречену.

Вона так танцювала, що зійшла з глузду,

І я залишив її там, щоб вона прийшла до тями.

Потім він побачив Блокмена, який спускався сходами, і зробив крок йому назустріч, щоби потиснути руку.

— Ви хотіли мене бачити? — спокійно запитав поважний чоловік.

— Так, — кивнув Ентоні у відповідь, — особиста справа. Можемо ми відійти?

Пильно розглядаючи Ентоні, Блокмен пройшов за ним до півкруглого закапелка, який утворювали сходи, де їх не могли ані чути, ані бачити гості, які заходили і виходили з ресторану.

— Отже? — запитав він.

— Хотів із вами поговорити.

— Про що?

Ентоні тільки розсміявся дурнуватим смішком, хоча й намагався, щоби вийшло природно.

— Про що ви хотіли поговорити? — повторив Блокмен.

— Навіщо цей посіпх, старий? — Він спробував покласти руку на плече Блокмена широким дружнім жестом, але той відхилився. — Як справи?

— Дуже добре, дякую... Розумієте, містере Петч, нагорі у мене вечірка. Всі подумують, що це нечемно — так надовго їх покидати. В якій справі ви хотіли мене бачити?

Вдруге за вечір свідомість Ентоні зробила химерний виверт, і він знову сказав не те, що мав на увазі.

— Я т...так р...розумію, ви мою ж...ж...інку відсторонили від кіно?

— Що? — Рум'яне обличчя Блокмена, помальоване тінями поруччя, потемніло.

— Ви мене чули.

— Слухайте, містере Петч, — сказав Блокмен рівним голосом і не змінюючи інтонації, — ви п'яні. Ви огидно і непристойно п'яні.

— Не надто п'яний, щоби говорити з тобою! — наполягав на своєму Ентоні, кидаючи на нього навіжений погляд. — По-перше, моя жінка з тобою не х...хоче мати н...нічого спільного! І ніколи не хотіла. З...зрозумів?

— Замовкніть! — Блокмен уже вочевидь починав злитися. — Гадаю, ви достатньо поважаєте свою дружину, щоби не згадувати її в такій розмові.

— Ти навіть не знаєш, як я її поважаю! Одне тобі скажу — обличчя її у спокої! Іди до біса!

— Послухайте, ви, здається, вже з'їхали з глузду! — вигукнув Блокмен. Він відступив на два кроки, намагаючись пройти, але Ентоні заступив йому дорогу.

— Не дуже квапся, ти, чортів єврей...

На хвилину вони завмерли, свердлячи один одного поглядом. Ентоні злегка хитався з боку на бік. Блокмен ледве стримувався від люті.

— Обережніше! — сказав він здавленим голосом.

І треба було б Ентоні згадати той особливий погляд, яким Блокмен подивився на нього в готелі «Балтімор» багато років тому. Але він не пам'ятав нічого, взагалі нічого...

— Я тобі ще раз повторюю, ти, чортів...

І тоді Блокмен ударив його — з усією силою, яка може бути в руках сорокап'ятирічного чоловіка в хорошій формі, удар поцілів Ентоні прямо в щелепу. Ентоні повалився на сходи, але швидко оговтався, встав і замахнувся широким п'яним ударом на опонента, та Блокмен, який тренувався кожен день і дещо знав про спаринг, легко його блокував, а потім двічі вдарив з усієї сили по обличчю. Ентоні тихо загарчав, а потім гепнувся на зелений плюшевий килим, а поки падав, то усвідомив, що його рот повний крові, а ще — порожнину за губою. Він таки підвівся на ноги і, важко дихаючи і спльовуючи, рушив на Блокмена, який стояв на відстані декількох кроків і стискав п'ястуки, але вже не піднімав їх. По хвилині звідкись з'явилися два офіціанти і скрутили йому руки так, що він не міг рухатись. Позаду них уже зібрався натовп здивованих глядачів.

— Я вб'ю його! — кричав Ентоні, намагаючись вирватися. — Пустіть мене...

— Викиньте його звідси! — наказав Блокмен збуджено, саме тоді, коли крізь натовп проштовхнувся маленький чоловічок із рябим обличчям.

— Якісь проблеми, містере Блек?

— Цей нікчема намагався шантажувати мене! — сказав Блокмен, а потім, підвищивши голос, у якому таки прозвучала гордість, додав: — Він отримав те, за чим прийшов.

Маленький чоловічок повернувся до офіціанта.

— Викличте поліцію! — наказав він.

— Ні, не треба поліції, — швидко сказав Блокмен. — Мені не потрібні неприємності. Просто викиньте його на вулицю... Тьху! Яке неподобство! — Він розвернувся і з гідністю пішов до вбиральні, тоді як шість пар рук схопили Ентоні й потягнули в напрямку виходу. «Нікчому» з усієї сили пожбурили на тротуар, де він приземлився навпочіпки, але не втримався і з образливим звуком завалився на бік.

Удар оглушив його. Хвилину він лежав і відчував біль у всьому тілі. Потім дискомфорт зосередився в районі живота: свідомість повернулася до нього, тільки щоби зафіксувати, що якийсь здорovenний черевик штовхає його.

— Йди звідси, ти, волоцюго! Підводься!

До нього звертався кремезний швейцар. Біля входу зупинився лімузин, і його пасажири приготувалися до виходу: дві дами, які вже стояли на підніжці, з виглядом ображеної гідності чекали, поки цю непристойну перешкоду приборуть із їхнього шляху.

— Рухайся! Або я тобі ще додам!

— Зачекайте... я його заберу.

Голос був незнайомий; Ентоні здалось, що він більш приязний, ніж попередні. Знову чийсь руки обхопили його, водномить підняли й поволокли його у сховок тіні за чотири під'їзди вгору по вулиці, а потім притулили його до кам'яної стіни магазину жіночих капелюшків.

— Д... дуже вдячний, — слабким голосом пробурмотів Ентоні. Хтось натягнув йому капелюха на голову, і він поморщився.

— Просто не рухайся, друже, тобі стане краще. Добряче вони тебе...

— Зараз я повернусь і вб'ю цього б...брудного... — Він намагався звестися на ноги, але знову повалився до стіни.

— Зараз ти нічого не зробиш, — долинув голос. — Яюсь іншим разом. А тепер послухай мене. Я тобі допомогти хочу.

Ентоні кивнув.

— І краще тобі піти додому. Здається, ти сьогодні зуб втратив. Ти в курсі?

Ентоні обстежив рот язиком. Потім ледве підняв свою руку і намацав дірку.

— Давай я тебе відвезу додому, друже. Де ти живеш?..

— Ні, заради Бога! Господи! — перебив Ентоні, злісно стискаючи п'ястуки. — Я покажу цій наволочі! Ти мені допоможеш, і разом ми їм покажемо! Мій дід Адам Петч із Террітавна...

— Хто?

— Адам Петч, Господи!

— Ти хочеш поїхати в Террітавн?

— Ні...

— Гарзд, друже, скажи, куди тобі їхати, я зловлю таксі.

Ентоні розгледів, що «самаритянин» був невисоким широкоплечим чоловіком, трохи пошарпаним.

— Де ти живеш, агов?

Хоч який він був п'яний і розгублений, та все ж подумав, що його адреса буде убогим доповненням до його вихвалянь про діда.

— Злови мені таксі, — наказав він і помацав свої кишені.

Підїхало таксі. Ентоні знову спробував підвестись, але підвернув щиколотку так, що вона ніби склалася навпіл. Самаритянину довелося допомагати йому й сісти в таксі слідом за ним.

— Слухай сюди, хлопче, — сказав він, — ти п'яний, тебе добряче начистили, і ти не зможеш зайти додому, хіба що хтось тебе донесе, тож я піду з тобою, а ти потім мені віддячиш. Де ти живеш?

Не дуже охоче Ентоні назвав свою адресу. І коли таксі рушило, він поклав голову на плече незнайомця і впав у хворобливе, туманне заціпеніння. Коли він прокинувся, чоловік витягав його з таксі перед квартирою на Клермонт-авеню і намагався поставити його на ноги.

— Іти можеш?

— Та ніби... Але краще тобі не заходити зі мною. — Ентоні знову безнадійно порився у кишенях. — Слухай, — сказав він вибачливо і небезпечно похитуючись на ногах. — Боюся, у мене ні цента...

— Що?!

— Мене обібрали...

— Н-е-е-евже? Мені здалося: ти обіцяв мені віддячити? А хто за таксі заплатить? — Він розвернувся за підтримкою до водія. — Хіба ви не чули, що він сказав? А що ти торочив про свого діда?

— Насправді, — необачно сказав Ентоні, — це ви постійно говорили, але якщо зайдете завтра...

У цей момент водій таксі перехилився через вікно і дико заволав:

— Та вріж йому добряче, брудному алкашеві! Якби він не був безхатьком, чи вони його викинули б?

У відповідь на цю пропозицію п'ястук самаритянина врізався, як таран, і відправив Ентоні в напрямку кам'яних сходів ганку, де він залишився нерухомо лежати, поки високі будівлі гойдалися над ним...

Не знати, скільки він отак пролежав, але отямився від того, що стало дуже холодно. Він намагався повернутись, але м'язи відмовлялися працювати. Йому раптом дуже захотілося дізнатись, котра година, але коли засунув руку в кишеню, то зрозумів, що вона порожня.

Мимоволі його губи виліпили одвічну фразу:

— Яка нічка...

Дивно, але він уже майже протверезів. Не повертаючи голови, він подивився на місяць, який висів на якорі посеред неба, проливаючи світло на Клермонт-авеню, ніби на дно глибокої та незвіданої відхлані. Не було чути жодного звуку, крім гулу в його власних вухах, але за хвилину Ентоні сам порушив цю тишу, вичавлюючи з себе особливо виразний стогін. Це був той звук, який він постійно намагався вичавити в «Буль Міш», коли стояв лицем до лица із Блокменом — звук іронічного сміху, який ні з чим не сплутаєш. Але, вириваючись із його розірваних скривавлених губ, звук перетворився на жалюгідний стогін душі.

По трьох тижнях закінчився суд. Безконечний клубок юридичної бюрократії, який розмотували впродовж чотирьох років, раптом закінчився. Ентоні та Глорія з одного боку, а з протилежного — Едвард Шаттлворт із низкою спадкоємців, які свідчили та брехали залежно від ступеня своєї жадібності й відчаю.

Ентоні прокинувся одного березневого ранку з усвідомленням, що вирок винесуть сьогодні о четвертій дня. І з цією думкою він піднявся зі свого ліжка й почав одягатися. До його нервового напруження домішався нічим не підкріплений оптимізм щодо результату. Він вірив, що рішення суду першої інстанції скасують, просто через реакцію на надмірні заборони щодо алкоголю, які багатьох налаштували проти реформ і реформаторів. Правда, він

більше розраховував на особисті звинувачення, що вони висунули Шаттлворту, ніж на правові аспекти процесу.

Він одягнувся і налив собі віскі, а потім пішов у кімнату Глорії; як виявилось, вона давно прокинулася. Вона вже тиждень не вилазила з ліжка (накручуючи себе, як гадав Ентоні), хоча лікар сказав, що краще її не турбувати.

— Доброго ранку, — пробурмотіла вона не усміхаючись. Її очі здавалися незвично великими й темними.

— Як ти почуваєшся? — знехотя спитав він. — Краще?

— Так.

— Набагато краще?

— Так.

— Достатньо добре, щоби піти до суду зі мною після обіду?

Вона кивнула.

— Так, я хочу. Дік учора сказав, що коли погода буде хороша, він заїде і відвезе мене на машині в Центральний парк, і дивися, кімнату залило сонцем...

Ентоні машинально глянув у вікно й сів на ліжко.

— Господи, як я хвилююсь! — вигукнув він.

— Будь ласка, не сідай сюди, — різко сказала вона.

— Чому ні?

— Від тебе тхне віскі, я терпіти цього не можемо...

Він підвівся і розсіяно вийшов з кімнати. Перегодом вона поклікала його, щоби він приніс картопляний салат і холодну курку з гастронома.

О другій годині авто Річарда Кермела під'їхало до дверей, і він подзвонив у дзвінок. Ентоні допоміг Глорії спуститися вниз сходами і провів її до тротуару.

Вона сказала своєму кузену, як це люб'язно з його боку — повезти її на прогулянку. «Не будь смішною, — відповів він недбало, — це пусте».

Але найбільш цікаве полягало в тому, що він не вважав це пустим. Річард Кермел пробачав багатьом людям чимало образ. Але він ніколи не пробачив своїй кузині, Глорії Гілберт, те, що вона сказала перед весіллям сім років тому. Вона сказала, що не збирається читати його книжку!

Річард Кермел запам'ятав це й дуже добре пам'ятав упродовж семи років.

— О котрій годині ви повернетесь? — запитав Ентоні.

— Ми не повернемося, — відповіла вона, — зустрінемося на місці о четвертій.

— Гарзд, — буркнув він, — зустрінемося там.

Нагорі на нього чекав лист. Це була віддрукована на гектографі листівка, яка поблажливо, побутовою мовою закликала «справжніх хлопців» віддати данину Американському легіону. Він нетерпляче викинув її в кошик для сміття і сів біля вікна, спершись руками на підвіконня, і порожнім поглядом дивився вниз на сонячну вулицю.

Італія... якщо вирок буде на їхню користь, це означатиме Італію. Це слово стало для нього чимось на кшталт талісмана, де всі нестерпні прикраси життя спадуть із них, як старе лахміття. Спершу вони поїдуть на води, де серед яскравого й кольорового натовпу поховують сірі скелети відчаю. Чудесно відроджений, він гулятиме в сутінках по П'яцца ді Спанья, в цьому нестримному потоці темноволосях жінок, веселих жебраків і суворих босоногих ченців. Його навіть дещо сколихнула думка про італійських жінок — коли його гаманець буде знову повний, хто зна, може, якийсь роман залетить на таке привабливе сидельце — чари каналів Венеції, золотисто-зелених пагорбів Ф'езоле після дощу, і жінки, жінки, які змінюються, розчиняються, тануть в інших жінках і зникають з його життя, жінки, які завжди молоді й вродливі...

Але тепер йому здавалося, що його ставлення мало би змінитися. Всі ті негарзди, яких він зазнав, всі печалі та біль були через жінок. Було щось підсвідоме в тому, що вони робили з ним, кожна на свій лад, можливо, вони бачили в ньому слабкість духу і страх, вони поволі вбивали в ньому те, що могло загрожувати їхньому повному контролю.

Він розвернувся від вікна й побачив своє відображення у дзеркалі; похмуро роздивлявся своє лице, сіре і хворобливе, очі, посічені густо лініями, схожими на згустки крові; фігура його зсутилася, постава змінилася, все свідчило про тяжку апатію. Йому було тридцять три, а виглядав він на всі сорок. Та скоро все зміниться...

Раптом у двері подзвонили, і він здригнувся, ніби від удару. Отямившись, він пройшов у зал і відчинив вхідні двері. Це була Дот.

ЗУСТРІЧ

Він позадкував від неї у вітальню, вловлюючи тільки окремі слова з нестримного потоку, який не вщухаючи лився з неї, монотонно й настирливо, речення за реченням. Одягнена вона була охайно, але намагаючись приховати бідність, — якийсь жалюгідний капелюшок, вкритий рожевими та блакитними квітками, покривав її голову і ховав темне волосся. З її слів він зрозумів, що кілька днів тому вона побачила в газеті замітку щодо суду й дістала його адресу в апеляційному відділі. Вона подзвонила за адресою, але якась жінка, якій вона відмовилась називатися, відповіла, що його немає вдома.

Він стояв біля дверей вітальні нерухомо, дивлячись на неї, слухаючи її цокотіння, він відчув, як незрозумілий страх паралізує його... Його охопило відчуття, що вся цивілізація, всі умовності довкола нього були дивно нереальними... А вона казала, що ніби працює в магазині модисткою на Шостій авеню. Що вона довго хворіла, відколи він залишив її у Кемп-Міллз; її мати приїхала по неї та забрала назад у Кароліну... Вона приїхала до Нью-Йорка з наміром знайти Ентоні.

Вона була надзвичайно схвильована. Її волошкові очі почервоніли від сліз, її гарячкова мова час від часу переривалася короткими схлипами.

Ось і все. Вона так і не змінилась. Тепер вона хотіла забрати його, а якщо не зможе, то краще й не жити...

— Ти мусиш піти, — витиснув він нарешті із себе з неймовірним зусиллям. — Мені й без тебе проблем вистачає. Господи! Забирайся!

Схлипуючи, вона сіла на стілець.

— Я люблю тебе... — заридала вона. — Мені байдуже, що ти мені скажеш! Я люблю тебе.

— Мені все одно! — Він майже вив. — Забирайся! — Господи, йди геть! Тобі мало того, що ти мені зробила?

— Удар мене! — благала вона, ніби причинна. — Бий мене, я цілуватиму руку, яка мене вдарила!

Його голос зрештою зірвався на крик.

— Я вб'ю тебе! — заволав він. — Якщо ти не заберешся звідси, я вб'ю тебе, я вб'ю тебе!

Тепер у його очач блиснуло безумство, але Дот ніби зовсім не злякалась і, встаючи з крісла, зробила крок до нього.

— Ентоні! Ентоні!..

Він зціпив зуби й відступився назад, ніби готуючись кинутись на неї; потім почав несамовито озиратися довкола себе, на підлогу й на стіни.

— Я вб'ю тебе! — скаженів він затиноючись. — Я вб'ю тебе!

Він ніби відгризав шматки від слів, змушуючи їх матеріалізуватись. Нарешті вона відчула небезпеку і завмерла, не ступаючи ні кроку, вловила божевільний погляд його очей, а тоді позадкувала до дверей. Ентоні метався по кімнаті туди й сюди, вигукуючи свої прокльони. Та ось він знайшов те, що шукав, — масивний дубовий стілець, який стояв біля столу. Із різким надривним криком він підняв стілець над головою та пожбурих з усією силою люті в біле налякане обличчя на протилежному кінці кімнати... Потім густа, непроникна темрява опустилася на нього й залила все разом: і гнів, і божевілля — з ледь чутним схлипом обличчя світу змінилося перед ним...

Глорія й Дік повернулись о п'ятій і гукнули його. Відповіді не було — вони зайшли в кімнату й побачили стілець, його розтрощена спинка лежала у дверях, всюди в кімнаті був безлад: килимки зсунуто, світлини і всілякі дрібнички гамузом валялись на столі. У повітрі стояв нудотний запах дешевих парфумів.

Вони знайшли Ентоні у спальні, він сидів у плямі сонця на підлозі. Перед ним лежали розкриті його три альбоми з марками, і коли вони зайшли, він перебирав здоровенну купу марок, що їх саме висипав з одного з них. Він підвів очі й побачив Діка з Глорією, тоді недовіриливо схилив голову набік і показав їм жестом на вихід.

— Ентоні! — схвильовано вигукнула Глорія. — Ми перемогли! Вони опротестували рішення!

— Не заходь, — пробурмотів він порожнім голосом, — ти перемишаєш їх. Я їх складаю, а ти потопчеш. Все завжди перемишується...

— Що ти робиш? — здивовано запитав Дік. — У дитинство впав? Ти не розумієш, що виграв справу? Вони скасували рішення суду першої інстанції! Ти тепер власник тридцяти мільйонів!

Ентоні з докором глянув на нього.

— Зачини за собою двері. — Він говорив, ніби вередлива дитина.

Глорія дивилася на нього, і в її очах промайнуло передчуття жаху.

— Ентоні! — закричала вона. — Що з тобою? Що сталося? Чому ти не прийшов, що... що це таке?

— Слухайте сюди, — м'яко сказав Ентоні, — ви, двоє, негайно забирайтеся, разом. Інакше я поскаржусь дідусеві...

Він підніс жменю марок над головою та розчепірів пальці. Ніби кольорове пелюстя, крутячись і тріпочучи, вони осипались на нього: Англія та Еквадор, Венесуела та Іспанія... Італія...

УКУПІ З ГОРОБЦЯМИ

Тільки ця витончена, божественна іронія, яка підвела підсумок усїєї нечуваної спадщини тисячі горобців, спроможна закарбувати словесні викрути пасажирів такого корабля, як «Беренгарія». І, поза сумнівом, Глорія слухала, як юнак у картатому картузі, перетнувши палубу, заговорив із гарненькою дівчиною в жовтому.

— Он він! — сказав хлопець, показуючи на закутану фігуру, яка сиділа в інвалідному візку одразу біля поруччя. — Це Ентоні Петч. Він уперше вийшов на палубу.

— О, це він?

— Так, він трохи стерявся відтоді, як дістав свої гроші чотири чи п'ять місяців тому. Знаєш, той інший претендент, Шаттлворт, побожний такий, що не дістав грошей, зачинився в номері готелю й застрелився...

— Справді?!

— Але, гадаю, Ентоні Петчу байдуже. Він отримав свої тридцять мільйонів. З ним постійно їздить приватний лікар на випадок, якщо йому стане зле. А вона виходила на палубу? — запитав він.

Гарненька дівчина в жовтому з цікавістю озирнулася навсібіч.

— Вона була тут хвилину тому. На ній була шубка з російських соболів! Коштує, мабуть, божевільний грошей. — Вона насупилась, а потім упевнено додала: — Знаєш, вона мені не подобається. Вся

якась розчепурена й пихата... розумієш, що я маю на увазі. Деякі люди справляють таке враження, ніби це йде зсередини.

— Так, я розумію, — погодився юнак у картатому картузі. — Хоча вона таки розкішно виглядає. — Він замовк. — Цікаво, про що він думає? Гадаю, про свої гроші, а може, його мордує совість за отого Шаттлворта.

— Можливо...

Але хлопець у картузі помилявся. Ентоні Петч, який сидів біля поруччя і дивився на море, не думав ані про свої гроші (бо в житті його мало обходило матеріальне марнославство), ані про Едварда Шаттлворта, бо волів споглядати сонячну сторону життя. Ні — він був зайнятий чередою спогадів, майже як генерал, який роздумує над успішною кампанією та аналізує свої перемоги. Він думав про негаразди й нестерпні труднощі, через які пройшов. Його намагалися покарати за помилки молодості. Він пережив жорстокі злидні, його карали за прагнення романтики, його друзі зневажали його, навіть Глорія відвернулася від нього. Він залишився сам-один перед усіма негараздами...

Ще кілька місяців тому його переконували поступитися. Підкоритися посередності, піти працювати. Але він знав, що його спосіб життя — правильний, і стійко опирався. Чому ті ж такі друзі, які були найбільш недобрими до нього, прийшли віддати йому шану, розуміючи, що він таки був правий? Хіба ж не Лейсі, й Мередіти, й Картрайт-Сміти прийшли до них з Глорією в готель «Ріц-Карлтон» перед самим їхнім від'їздом?

У його очах стояли сльози перемоги, а голос тремтів, коли він шепотів до себе:

«Я їм показав... Це була тяжка боротьба, але я не здався, я переміг...»

ЗМІСТ

КНИГА ПЕРША

Розділ I	6
Ентоні Петч	6
Гідний чоловік і його обдарований син	7
Герой, його минуле та особистість	9
Його бездоганна квартира	11
Весь у клопотях	13
Пополудні	17
Троє чоловіків	19
Ніч	23
Ретроспекція «В раю»	25
Розділ II	27
Портрет сирени	27
Дівочі ніжки	37
Хвилювання	43
Прекрасна панна	48
Розчарування	52
Захоплення	56
Пропащі люди!	59
Розділ III	62
Знавець поцілунків	62
Дві молоді жінки	69
Безславний кінець шевальє О'Кіфа	72
Сонячне сяйво, місячне сяйво	78
Магія	86
Чорна магія	89
Паніка	96
Мудрість	98
Пауза	100
Дві зустрічі	100

Слабкість	102
Серенада	102

КНИГА ДРУГА

Розділ I	108
Радісна година	108
Зеніт	112
Три відступи	114
Щоденник	119
Подих печери	122
Ранок	123
Дружки	124
Ентоні	127
Глорія	128
«Сop amore»	128
Глорія і генерал Лі	136
Сентиментальність	138
Сірий будинок	139
Душа Глорії	147
Кінець розділу	152
Розділ II	156
Симпозіум	156
Випадок у стилі Ніцше	165
Практичні чоловіки	167
Тріумф летаргії	170
Зима	178
Доля	185
Лиховісне літо	190
У темряві	193
Розділ III	212
Зламана лютюня	212
Ретроспектива	223
Паніка	225
Квартира	229
Кошеня	234
Смерть американського мораліста	235
Наступного дня	237
Зима прикростей	239
Зламана лютюня	249

КНИГА ТРЕТЯ

Розділ I	252
Питання цивілізації	252
Дот	262
Людина в обладунках	266
Вражаючий випадок	270
Поразка	272
Катастрофа	277
Страшний сон	282
Фальшиве перемир'я	286
Розділ II	289
Питання естетики	289
Хитрощі капітана Колінза	294
Галантність	297
Глорія на самоті	298
Конфуз генерала	300
Ще одна зима	301
Продовження пригод із «Відвертими розмовами»	307
«Odi profanum vulgus»	318
Кіно	318
Проби	322
Розділ III	326
Хай там що!	326
Річард Кермел	333
Побиття	341
Зустріч	358
Укупі з горобцями	360

Літературно-художнє видання

ФІЦДЖЕРАЛЬД

Френсіс Скотт

ПРЕКРАСНІ Й ПРИРЕЧЕНІ

Роман

Переклад з англійської

Головний редактор *О. В. Красовицький*

Відповідальна за випуск *Г. С. Таран*

Художній редактор *О. А. Гугалова*

Комп'ютерна верстка *В. А. Мурликін*

Коректор *А. М. Гопаченко*

Підписано до друку 25.09.17. Формат 84×108 ¹/₃₂.

Умов. друк. арк. 19,32. Облік.-вид. арк. 19,84.

Тираж 2000 прим. Замовлення № .

ТОВ «Видавництво Фоліо»

вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 5244 від 09.11.2016

Сайт та інтернет-магазин видавництва:

www.folio.com.ua

Електронна адреса:

market@folio.com.ua

Надруковано з готових позитивів

у ТОВ «ПІЕТ»

вул. Ольмінського, 17, м. Харків, 61024

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 4526 від 18.04.2013